

1957

ANDRA KAMMAREN

Nr 16

10 maj

Debatter m. m.**Fredagen den 10 maj fm.**

Sid.

Svar på frågor av:

herr Hansson i Skegrie ang. översynen av 1953 års växtförädlings- utrednings förslag	3
herr Sundström ang. busstrafikens läge och villkor m. m.	4
Granskning av statsrådsprotokollen	5

Interpellationer av:

fröken Olsson ang. beredande av möjlighet för elever i enhetssko- lans åttonde klass att deltaga i konfirmationsundervisning	46
herr Nilsson i Bästekille ang. exporten av fisk till länder med cen- traliserad import	47
herr Nihlfors ang. handläggningen av uppfinnarärenden inom för- svaret	47

Fredagen den 10 maj em.

Granskning av statsrådsprotokollen (Forts.)	49
Ändring i kommunalskattelagen m. m.	53
Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.	87
Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt	104
Utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning	110
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel:	
Skolöverstyrelsen: Omkostnader	112
Bidrag till Göteborgs skolköksseminarium	113
Allmänna läroverken: Avlöningar	114
Studiebidrag och stipendier	116
Bidrag till folk- och skolbibliotek	125
Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet	126
Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.	128

	Sid.
Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader	131
Kommittéer och utredningar genom sakkunniga	136
Lokaliseringen av statliga ämbetsverk	137
Anslag å kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet:	
Statens lånefond för universitetsstudier	139
Allmänna studielånefonden	141
Lån till Uppsala studentkår	142
Lån till Stockholms högskolas studentkår	144

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 10 maj

<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 14, ang. granskning av statsrådsprotokollen	5
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 40, om ändring i kommunalskattelagen m. m.	53
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 95, om ändring i kommunalskattelagen m. m.	87
— nr 96, om anslag för budgetåret 1957/58 till valutakontoret, m.m.	87
— nr 97, ang. riktlinjer för tillsättning av vissa lärartjänster m. m.	87
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, ang. ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt	104
— nr 42, om viss utredning ang. jordbrukets kapitalförsörjning....	110
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, rörande utgifter under åttonde huvudtiteln (ecklesiastikdepartementet).....	112
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 17, rörande lokaliseringen av statliga ämbetsverk	137
— nr 18, ang. nytt värmesystem i riksbankshuset i Stockholm	139
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 92, ang. anslag å kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet	139
— nr 93, ang. revisorernas granskning av statsverket m. m.	145
— nr 94, ang. stat för riksgäldsfonden	145

Fredagen den 10 maj

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande maj.

§ 2

Svar på fråga ang. översynen av 1953 års växtförädlingsutrednings förslag

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NÄSGÅRD, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hansson i Skegrie frågat mig om den i årets statsverksproposition under punkten 94 i nionde huvudtiteln åberopade översynen av 1953 års växtförädlingsutrednings förslag påbörjats, samt om vilka detaljer i utredningsförslaget denna översyn anses böra omfatta.

Med anledning härav får jag anföra följande. De delar av 1953 års växtförädlingsutrednings betänkande, som behandlar dels den verksamhet med förädling av fruktträd och bärväxter, som bedrivs av Föreningen för växtförädling av fruktträd vid Balsgård samt vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, dels den statliga växtförädlingsverksamhet i övrigt, som bedrivs vid statens trädgårdsförsök och vid lantbrukshögskolans botanisk-genetiska institution, har i enlighet med vad som angivits i statsverkspropositionen överlämnats till jordbrukshögskoleutredningen för att av utredningen tagas under övervägande vid fullgörandet av dennas uppdrag.

Beträffande övriga delar av betänkandet har efter remissbehandlingen, såsom också anförts i statsverkspropo-

sitionen, en översyn ansetts erforderlig. Denna översyn pågår sedan någon tid inom jordbruksdepartementet, varvid departementet biträdades av en numera särskilt tillkallad sakkunnig. Översynen skall omfatta bland annat frågan om formerna och avvägningen av stödet åt växtförädlingen. I detta sammanhang bör nämnas att frågan om formerna för stödet synes ha kommit i ett nytt läge genom att vissa internationella överläggningar inletts. Franska regeringen har nämligen nyligen inbjudit till en internationell konferens i Paris, som skall ha till uppgift att — inom ramen för den internationella konventionen om industriellt rättsskydd — undersöka möjligheterna att förbättra upphovsskyddet för nya utsädessorter. Sverige representeras vid konferensen av bl. a. föreståndaren för statens centrala frökontrollanstalt.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Hanssons fråga.

Härpå anförde

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttala mitt tack för det positiva svaret, och jag noterar med tillfredsställelse att denna översyn nu har igångsatts. Under den tid växtförädlingsutredningen har arbetat har det uppstått en stark förskjutning i de ekonomiska förhållandena m. m. mellan de olika växtförädlingsanstalterna, och det förhållandet att utredningen har suttit i dessa år har tagits till intäkt för att man under denna tid inte vidtagit några åtgärder för en bättre avvägning.

Anledningen till att jag har frågat

Svar på fråga ang. busstrafikens läge och villkor m. m.

just på denna detalj är att det, sedan denna utredning blev färdig, har sagts att dess förslag behövde överses i vissa detaljer. Detta uttalande om en översyn har även haft till följd, att man vid detta års riksdag har vidtagit ett nytt uppskov med den rättelse, som jag anser bör komma till stånd. Jag vill därför uttala min tacksamhet över att denna översyn har igångsatts så snabbt som nu har skett, och jag hoppas också, att den kan bedrivas på ett sådant sätt, att vi redan till nästa års riksdag får möjligheter att bedöma avvägningen mellan de olika växtförädlingsanstalterna, i vad gäller de ekonomiska förhållandena, och ge de anstalter som under dessa år har kommit i en missgynnad ställning ett bättre utgångsläge.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. busstrafikens läge och villkor, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sundström har frågat mig, om jag vill ta initiativet till en skyndsam utredning rörande busstrafikens läge och villkor samt de stödåtgärder, som i nuvarande läge torde bli ofrånkomliga om busstrafiken, främst på landsbygden, skall kunna upprätthållas i erforderlig omfattning.

Det frågekomplex, som herr Sundström berört, är redan föremål för undersökning inom 1953 års trafikutredning. Jag har från utredningen erhållit uppgift om att man inom densamma f. n. är sysselsatt med busstrafikfrågorna och att möjligheten till en separat behandling av dessa frågor är föremål för utredningens övervägande.

Härefter anförde

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Det är lugnande att 1953 års trafikutredning har tagit hand om denna sak, men det är lugnande endast under den förutsättningen att utredningen bedrivs på rätt sätt, att arbetet där inte går efter det vanliga mönstret för kungliga kommittéer, nämligen att skynda långsamt. Det är tvärtom högst angeläget att arbetet bedrivs med stor skyndsamhet. Jag noterar också med tillfredsställelse att det är möjligt att 1953 års trafikutredning kommer att behandla detta komplex av frågor separat utan att invänta resultatet av utredningens arbete i dess helhet.

Svårigheterna i busstrafiken är naturligtvis inte generella, gäller inte alla linjer. Vissa busslinjer bär sig bra, och den busstrafik som i tätorter ombesörjer trafiken i stället för mera traditionella kommunikationsmedel, beröres givetvis inte av de svårigheter jag här har i tankarna. Vad jag syftat till är, att vi skall försöka rädda den busstrafik i framför allt landsbygdens glesorter, vilken till väsentlig del har brutit befolkningens isolering. I de flesta bussföretag, som bedriver sådan trafik, har man sedan 1952 inregistrerat en markant nedgång i kurvorna för trafikfrekvens och intäkter. Däremot har kurvorna för alla slags omkostnader befunnit sig i starkt stigande, och kurvorna för avskrivningar och nyanskaffningar har närmast stupat rakt ned. Situationen är därför nu sådan, att när vagnparken, som inte i tillbörlig ordning kan förnyas, blivit nedsliten och reserverna har blivit uttömda, så riskerar vi en mycket kraftig nedskärning av verksamheten för en hel rad oundgängligen nödvändiga busslinjer, och företagen kanske till och med tvingas att helt upphöra med trafiken. Då blir

människorna i dessa delar av landet åter isolerade.

Det är givetvis inte lätt att här komma med några direkta rekommendationer, men jag tror att vad som nu framför allt behövs är en noggrann kartläggning av läget, så att man får se i vilken omfattning ifrågavarande buss- trafik är i behov av stöd och hjälp. Därefter kan vi lättare anvisa vägar, på vilka de viktigaste trafiklederna kan räddas. Jag skall emellertid inte här gå in på några detaljer. Det passar sig inte. Mycket kan troligen vinnas genom sam- trafik och genom gemensamt utnyttjan- de av vagnparker och garage samt ge- nom upprättande av gemensamma tur- listor för undvikande av dubbleringar osv. Huruvida dessa åtgärder kan vara tillfyllest, är en fråga som utredningen får svara på. Till sist blir det nog ändå nödvändigt att anslå någon del av de skattemedel, som erlägges av bil-, mo- torcykel- och mopedägare. Eftersom ju nämnda trafikmedel ytterst är orsaken till busstrafikens svårigheter och till- bakagång, bör de väl lämna ett behövt stöd till busstrafiken i detta fall. Jag rekommenderar den vägen framför en ändring av skattesatserna för buss- trafiken, och framför allt torde meto- den vara riktigare än någon form av restitutionsförfarande.

Allt detta är emellertid reflexioner, som jag tror att beredningen själv kom- mer att göra.

Till slut vill jag säga att jag är över- tygad om att statsrådet, som bättre än de flesta här känner de avlägsna gles- bygdernas behov, skall hålla ett va- kande öga på utredningen, så att dess arbete utföres skyndsamt, och se till att de åtgärder utredningen rekommende- rar också blir föremål för övervägande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets me-

Granskning av statsrådsprotokollen

morial nr 14, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A

Utskottets anmälan att vid gransk- ningen anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet till- lämpa § 106 regeringsformen.

Punkten föredrogs; och yttrade här- vid:

Herr HALLEN (s):

Herr talman! På en del håll, såväl inom kammaren som utanför, råder allt- jämt den föreställningen, att konstitu- tionsutskottets dechargearbete åsyftar att tända brasor åt regeringen och ge- nom skarpa anmärkningar bringa någon eller några av dess ledamöter på fall. Detta är emellertid att göra sig över- drivna förväntningar. Det har, såvitt jag minns, inte inträffat någonsin, att en regering har avgått efter att ha bli- vit föremål för ett angrepp i ett de- chargeutlåtande, och det hör också till sällsyntheterna, att ett enstaka stats- råd fälls genom en sådan anmärkning. Detta är ju inte heller granskningsar- betets syfte, det hör vi väl komma ihåg, utan syftet är att vinna rättelse för framtiden och hålla ett vaksamt öga över att grundlagarna hålls i helgd och att riksdagens beslut åtlydes och effek- tueras.

Det har i detta sammanhang många gånger vitsordats, att grundlagens 107 § är i starkt behov av att ersättas med ett tidsenligare organ för denna gransk- ning, och vi vet att förslag härom i sinom tid kommer att framläggas av för- fattningsrevisionen. Mindre än vid per- sonliga anmärkningar med politisk spets torde man då sannolikt komma att fästa vikt vid felaktig eller olämplig praxis, åtgärder som, churu formellt riktiga, likväl till sina verkningar kan vara ogynnsamma o. s. v. Med andra ord: man kommer förmodligen att syfta till att den negativa kritiken skall i hög

Granskning av statsrådsprotokollen

grad ersättas av en mera positiv inriktning.

Vad jag nu sagt bör emellertid inte förleda någon att tro att vi menar, att man inte skulle till fullo utnyttja de granskningsmöjligheter som står oss till buds under de ännu rådande förhållandena. Det är ett mycket viktigt arbete detta, och ju fler verksamhetsgrenar som läggs under statens domvärjo, desto angelägnare är det att riksdagen så långt möjligt utövar en effektiv kontroll. Vi vet ju vilken kolossal omfattning statsverksamheten har tagit. Det fanns en tid, då det inte avverkades mer än cirka ett par tusen ärenden i konselj under ett år, och nu är antalet uppe i mellan 38 000 och 40 000.

Bakom betänkandet ligger, vågar jag påstå, ett drygt och samvetsgrant arbete. Ett tjugotal promemorior i de redovisade anmärkningsärendena har utarbetats i kansliet, och mycken flit ligger där bakom. Flera av reservanternas anmärkningar kan ge anledning till motkritik, vartill vi får tillfälle att återkomma. Men jag kan, herr talman, liksom säkerligen många kamrater i kamraren, inte värja mig för intrycket, att särskilt i år finner vi mycket småkrafts, där man förgäves får efterforska några bärande anmärknings- eller granskningsprinciper. På det sättet blir det ingen kraftig brygd utan en skäligen tunn soppa, som får tillredas efter Kajsa Wargs gamla beprövade metod: man tager vad man haver. Man anmärker t. ex. på — jag gör inte anspråk på att referera, utan det blir bara ett ofullständigt koncentrat av några i raden av småärenden — att en fattig konstnär fått i en staten tillhörig fastighet i Gamla stan hyra en lägenhet tillfälligtvis, så länge den inte tas i bruk för ett angivet syfte. Man vill vidare ge ett statsråd varning för att inom hans departement en registrator glömt eller försummat att diarieföra ett sakkunnigutlåtande, som var knutet till en viss proposition. Man anmärker på jordförvärvsärenden, där

Kungl. Maj:t och de avgörande remissinstanserna är på samma linje. Man ogillar att en ungdomsgård i Norrland inte fått något av halvmiljonanslaget ur en fond, avsedd för skapandet av alkoholfria restauranger av högsta standard, som skall konkurrera med alkoholserverande guldkrogar — statsutskottet har ju för övrigt uttalat tvivel rörande de alkoholfria restaurangernas publikunderlag — och ur vilken fond ännu inga medel ställts till förfogande. Eller man för fram utnämningsärenden, där i ett fall Kungl. Maj:t tagit hänsyn till remissinstanserna, medan det i ett annat fall — det gällde en lektorsutnämning — visat sig att en så avgörande remissinstans som kungl. skolöverstyrelsen erkänner att, som den säger, »det här inte är lätt att utpeka den främste, så välkvalificerade som alla är». Där är det naturligt att det finns möjlighet för ett skönsbedömande. Vad skall man ha statsråd till, om de inte i tveksamma fall, där synpunkt väger mot synpunkt — både lämplighet och yttre meriter — skall få fälla det slutgiltiga avgörandet? De skall väl inte vara namnstämplor, som mekaniskt följer några instanser.

Ett sådant litet ärende sedan som att några elever i realskolan klagat hos Kungl. Maj:t och begärt att få dispens för att få flyttning till nästa klass! Åtgärden i ärendet är inte föremål för anmärkning, bara för en s. k. omförmälan, men denna innehåller en erinran att statsrådet inte skall befatta sig med sådana ärenden. Vi upplyste inom utskottet, att författningsutredningen avser att verkställa en decentralisering, så att statsråden inte skall betungas med sådana ärenden. Sedan kommer i alla fall några rader, där man ifrågasätter åtgärdens lämplighet.

Jag anser att denna lilla bukett bekräftar att utskottets reservanter — åtminstone flera av dem — inte funnit exempel på det som man skall efterforska, nämligen om regeringen hem-

Granskning av statsrådsprotokollen

fallit åt någon maktfullkomlighet, om den visat bristande lojalitet mot riksdagens direktiv eller om den försummat höra sakkunniginstanser eller att Kungl. Maj:t har handlat i uppenbar strid mot dessa instanser. Det menar jag borde vara föremål för utskottets undersökning och kritiska observans, alltså över huvud taget sådana frågor, som är av räckvidd för hela vårt land.

Jag erkänner, att det finns några sådana frågor, och dem skall vi återkomma till längre fram, men jag vill säga att där man kan finna någon av här angivna komprometterande faktorer, där har man anledning till anmärkning; där sådana inte förefinns bör det heller inte bli någon anmärkning. Det är vad utskottet vill förklara inför dechargen.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande har hållit någonting som jag med tanke på hans person väl lämpligast bör kalla en inledningsbeaktelse till årets dechargedebatt. Tonen i hans anförande var sådan, att han syntes mena, att de reservationsvis framförda anmärkningarna var av så obetydlig karaktär; underförstått kanske man skulle säga, att det visar med vilken visdom vårt land styres, detta att man inte har hittat någonting kraftigare, någonting mera substantiellt än vad som återgives i dessa 14 reservationsanmärkningar.

Tillåt mig att till herr Halléns anförande foga några kommentarer om utskottets granskningsrätt, eller jag skulle hellre vilja säga dess granskningsskyldighet. Det har — jag måste säga tyvärr — blivit så markant de sista åren, sedan vi fick partiregeringar, att utskottets agerande är representanterna för Kungl. Maj:ts opposition, medan företrädarna för regeringspartierna använder sin huvudsakliga tid i utskottet åt att tillbakavisa de gjorda anmärkningsyrkandena.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att detta inte på något sätt står i överensstämmelse med den uppgift som konstitutionsutskottet har i fråga om granskningen av statsrådets åtgöranden. Konstitutionsutskottet är enligt vår författning en domstol — dess ledamöter skall inte vid fullgörandet av dechargegranskningen betrakta sig som partirepresentanter, utan det åligger dem att granska samtliga i statsrådet förda protokoll och, sedan de gjort detta, komma med de anmärkningsyrkanden jämlikt §§ 106 och 107 som de anser befogade.

Men nu har det som sagt blivit så, att det är representanter för högern och folkpartiet — i nuvarande läge — som granskar protokollen tillsammans med de övriga ledamöterna men sedan ensamma får svara för anmärkningsyrkandena. Jag måste påtala den mycket passiva roll som utövas av socialdemokraternas och bondeförbundarnas representanter i utskottet, som är så måna om prestige för vederbörande statsråd, att de inte kan släppa fram ett anmärkningsyrkande, om det inte är alldeles uppenbart, att klara felaktigheter — brott mot lag o. s. v. — har ägt rum. Jag erkänner gärna att utskottet praktiskt taget enhälligt vid några tillfällen under de senaste tio åren har funnit sig föranlåtet att komma med sådana anmärkningsyrkanden i fall, där det alltså helt enkelt varit omöjligt för utskottets ledamöter att tillbakavisa anmärkningarna.

Att emellertid när det gäller sådana anmärkningar, om vilka utskottet har enats, såsom skedde år 1955 i en anmärkning mot ecklesiastikministern, statsrådet Persson — det gällde tillsättande av några skolvaktmästare — partisinnet även där kan blomma upp, vilket så till vida då skedde som statsrådets egna partivänner fann sig föranlåtna att reservationsvis framföra klander mot anmärkningen, fullständigt närmast bilden av det tillstånd, som vi har kommit i. Jag finner det

Granskning av statsrådsprotokollen

därför beklagligt, att utskottets ledamöter i främsta rummet skall betrakta sig som ledamöter av ett visst parti och att utskottets majoritet, jag kan säga nästan till varje pris, vill skydda statsråden mot anmärkningar och ständigt kommer med försvar mot de anmärkningar, som ensidigt kommer från oppositionen.

Det skulle vara märkvärdigt om en felaktighet av det slaget inte någon gång hade blivit begången, låt vara att det kanske inte gäller en ren olaglighet, så att det inte förelåg skyldighet för utskottet att mera enhälligt göra anmärkning. Det skulle som sagt vara egendomligt, om inte någon gång en socialdemokrat eller bondeförbundare vid protokollsgranskningen fann, att något av dessa 50 000 eller 60 000 ärenden, som förekommer under ett år, vore av den art, att det borde föranleda någon gensaga från utskottets sida.

Jag ger naturligtvis herr Hallén alldeles rätt i att de grundläggande bestämmelserna i 105, 106 och 107 §§ i regeringsformen är föråldrade. De är till sin ordalydelse sådana, att man kanske hesiterar att tillgripa dem. Det borde väl ankomma på författningsutredningen att ge denna viktiga form av parlamentarisk kontroll ett sådant innehåll, en sådan modernisering, att möjligheten till kontroll skulle underlättas med hänsyn till de styrelseformer, den praxis som har utvecklats i dagens Sverige. Men jag nödgas framhålla, att även med hänsyn till dessa föråldrade bestämmelser skulle utskottet ha bättre möjligheter att fullgöra den plikt, som grundlagarna ålägger det; att vaka över tillämpningen av lagar och förordningar.

Herr Hallén nämnde, att det vore en framtidsdröm att tänka sig att utskottets formuleringar skulle få en mera positiv innebörd, att man skulle kunna tänka sig en form, enligt vilken utskottet utan att vilja direkt rikta ett personligt klander mot vederbörande stats-

råd — om jag fattade honom rätt — hade möjlighet att göra erinran mot en gängse praxis eller något liknande. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid att även med nuvarande bestämmelser finns det en möjlighet för utskottet att tillvarata dessa i och för sig riktiga synpunkter, som utskottsordföranden här har hävdad.

Vi har nämligen denna praxis med ingresserinsringar eller omförmålningar eller vad man vill kalla den, som inte är direkt reglerade i lagtexten, men som då och då har använts för att fästa uppmärksamheten på ett missförhållande beträffande praxis, då man inte velat ge uttalandet en sådan udd, som innefattas i en anmärkning enligt 107 § regeringsformen. Vi har på det sättet kritiserat det försenade utgivandet av Svensk författningssamling, för att nämna ett exempel.

Herr ordföranden nämner såsom särskilt bagatellartad en reservationsvis framförd ingresserinsran, som är utformad av herr Olofson och undertecknad, berörande det förhållandet att ungdomar, som går i realskolor och som har blivit kuggade i något ämne skall kunna hänvända sig till Kungl. Maj:t och där få rättelse i sina skrivningar eller i sina betyg. Det förefaller emellertid mig vara ett ganska viktigt påpekande från vår sida. Det måste nämligen betraktas som någonting ganska abderitiskt, att det skall i sista hand vara icke vederbörande lärare och vederbörande lärarkollegium utan Kungl. Maj:t som i detta sammanhang uppträder som kiorättare. I det fallet förefaller det mig som om det hade varit mycket lämpligt — och det yrkades också i utskottet — om utskottet hade kunnat ena sig om en ingresserinsran: att man tycker, att en sådan anordning är ganska felaktig för att inte säga löjeväckande.

Jag kan inte gå med på herr ordförandens karaktäristik, att utskottsreservanterna har sysslat för mycket med småkrafts, småärenden. Jag medger gär-

na, att några av de av herr Hallén valda exemplen skulle kunna ge sken av att det verkligen förhåller sig på det sättet, men han uraktlät att i det sammanhanget påpeka, att en så viktig fråga som oljelagringsberedskapen har tagits upp av reservanter, och det är ju en för hela vårt lands ekonomi och försörjning vital fråga.

En annan fråga, som jag skall tillåta mig ta upp senare, berör den ominösa utbetalningen på närmare en halv miljon kronor till andelsslakteriet i Alvesta. Det förefaller mig vara en inte alldeles betydelselös och intresselös anmärkning, som har väckts inom utskottet.

Om man ser på konstitutionsutskottets långa historia, så finner man, att under ett par år på 1870-talet väcktes tre anmärkningar av följande innebörd. En gällde nedsättning av minimiåldern för rekryter till indelta armén, en annan skatteefftergift för Ätvidabergs kopparfabrikation och en tredje det lediga presidentämbetet i kommerskollegium. Samtliga dessa tre anmärkningar, som enligt vad jag vill erinra mig, åtminstone i något fall ledde till en skrivelse från utskottet med begäran om vederbörande statsråds entledigande, kan synas mycket obetydliga. De är kanske till formen mycket små ärenden, men i varje fall — jag citerar här ur vad Brusewitz framhåller i sin långa utredning i arbetet Sveriges Riksdag — var dessa frågor för lantmannapartiet, det ledande, tongivande partiet under dessa år, av alldeles särskild betydelse. Jag tycker i varje fall att en del av de ärenden, som i dag endast har blivit föremål för reservationsanmärkning, väl kan jämföras med ovan nämnda.

Sammanfattningsvis skulle jag alltså vilja säga, i viss mån som ett svar på vad utskottets ärade ordförande här har anfört, att jag tror, att även inom ramen för gällande föreskrifter det finns en möjlighet för utskottet att tillämpa sin granskning av Kungl. Maj:ts fögderi

Granskning av statsrådsprotokollen

under granskningsåret på ett sätt som är mera tilltalande än det som för närvarande förekommer. Om verkligen utskottets ledamöter i denna sin egenkap betraktade sig mindre som partimän, mindre såsom skyldiga att stödja en parlamentarisk regering, mera — såsom författningen också klart anger — som domare när det gäller Kungl. Maj:ts ämbetsåtgärder, så tror jag att det med litet energi och litet god vilja skulle finnas möjlighet för utskottet att bättre hävda sig.

Jag slutar med att ännu en gång citera Brusewitz, som i sin nyss citerade stora artikel säger, att den konstitutionella granskningen — det gällde väl tiden omkring 1930-talet — då hade nått nollpunkten. Jag beklagar, och i viss mån kanske herr ordföranden ger mig rätt i det, att den inte har pressats upp så värst många grader ovanför denna nollpunkt. Men ansvaret härför ligger väl i främsta rummet hos konstitutionsutskottet, hos dess ledning och i dagens läge hos representanterna för regeringspartierna.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket erkännssam för det moderata sätt, varpå Kungl. Maj:ts opposition, om jag får citera herr von Friesen, hittills uppträtt. Jag vill bara säga, när han rekommenderade den moderata och moderna form för erinringars framställande, som kan förväntas från författningsutredningen, att vi har nu en sådan form, nämligen den s. k. omförmälan, och herr von Friesen vet lika bra som jag, att inom konstitutionsutskottet har man, kanske inte alltid men i de flesta fall, uppfattat en omförmälan såsom en förkrympt eller fördold anmärkning. När någon gör en framstöt och den avvisas, är ofta slutreplik: Ja, men ni kan väl åtminstone vara med om en omförmälan! Den har därför inte så gott rykte.

Sedan vill jag också säga att herr von Friesen — det må vara honom förlåtet

Granskning av statsrådsprotokollen

— kanske inte märkte, att jag gjorde en viss distinktion i fråga om reservationsanmärkningarna. Jag sade att vissa av dem hade större vikt och innebörd och gällde hela riket — till dem kunde vi senare återkomma. Det är alldeles klart, att dit hör oljan och några andra frågor. Det hade jag i tankarna, och ingen skall tro, att jag likställer anmärkningarna i fråga om oljan med det myckna småkrafts varav betänkandet i år vimlar.

Varje år får vi i dechargen den tillvitelsen, att vi tjänstgör som ett transportkompani, som okritiskt accepterar allt vad Kungl. Maj:t gör. Jag sade, att om vi under granskningen skulle finna exempel på maktfullkomlighet, grova försummelser och formfel, nonchalerande av riksdagens direktiv, försummelse mot att enligt paragraf 10 i regeringsformen höra de sakkunniga instanserna, så skulle vi utan tvekan biträda en sådan anmärkning. Men vi har inte kunnat finna någon sådan anmärkning, och det är förklaringen till vår ståndpunkt.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att vi nu så många gånger har hört talet om vår bristande uppmärksamhet i detta arbete och brist på opartiskhet, att jag innerligt längtar efter den dag när herr von Friesen om inte precis som regeringsledamot så åtminstone som regeringsadjunkt får tjänstgöra här i kammaren. Jag förmodar att herr Ohlin då kommer att få oroliga nätter.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Uppfattningen att ingresserinringarna skulle ha någon speciell udd mot regeringsledamöter kan jag inte på något sätt dela, även om jag vet att herr ordföranden vid många tillfällen inom utskottet har uttalat den meningen. Tvärtom har jag uppfattat just ingresserinringarna som ett sätt att komma förbi denna personliga udd, den personliga kritiken mot vederbörande statsråd. Herr Hallén säger att han visst är med om kraftiga anmärkningar, när en regeringsledamot t. ex. har brutit

mot lagen. Men är det inte märkvärdigt, att under alla de år jag suttit i konstitutionsutskottet — det är femton eller sexton år — har även majoritetsanmärkningar väckts icke från regeringspartiernas håll utan från oppositionens. Man kan säga att det konsekvent är oppositionen som har bestått utskottet med dess arbete.

Jag kan försäkra min värderade vän herr Hallén, att i händelse av ett regimskifte, som vi naturligtvis önskar, hoppas jag bli i tillfälle att komma hans profetia på skam, om jag skulle betros med äran att delta i den konstitutionella granskningen. Jag har redan en gång visat att jag har ett ganska gott alibi i denna fråga, då jag ensam inom utskottet riktade en reservationsanmärkning mot en folktopartistisk ledamot av samlingsregeringen. Efter allt vad jag sagt i detta avseende kan jag försäkra herr Hallén att den granskningen, om det skulle bli ett regimskifte med en höger- eller folktopartiregering, kommer att bli precis lika energisk som den varit mot den nuvarande regeringen.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få anknyta till vad herr Hallén sade i sitt anförande. Herr von Friesen karakteriserade det som en inledningsbetraktelse. Man får då säga att den inledningsbetraktelsen i varje fall inte nådde de personer vi i första hand här diskuterar. De tomma statsrådsbänkarna visar ju att intresset från regeringens sida som vanligt är lika med noll. Om statsråden inte är närvarande när oppositionsledamöterna i konstitutionsutskottet talar får vi förlåta dem, men när Kungl. Maj:ts egna representanter i utskottet talar borde de, tycker man, kunna visa sig på något sätt. Men herr Hallén kanske inte ens är förvånad över detta.

Jag erinrar mig i det sammanhanget att statsministern för ett antal år sedan

Granskning av statsrådsprotokollen

meddelade mycket högtidligt i denna kammare, att regeringen nu hade brutit den praxis man tidigare haft, nämligen att inte svara på reservationsanmärkningar. Nu skulle man gå in för att i vissa sammanhang göra detta, men denna praxis kom ju bort efter en dag.

Herr Hallén sade i början av sitt anförande, om jag inte missuppfattade honom, att det både inom och utom riksdagen fanns den uppfattningen, att 107 § i regeringsformen verkligen skulle kunna användas även i dagens läge för att bringa statsråd på fall. Det är väl en något egendomlig uttolkning av det läge som råder inom riksdagen i varje fall. Jag tror inte att 107 § i regeringsformen skall behöva användas på det sättet.

Nu säger herr Hallén att det som här har kommit fram reservationsvis mest är småkrafts, att det inte är någon kraftig brygd. Han erkänner att det är litet variation på reservationsanmärkningarna, men det mesta är tydligen enligt hans mening småkrafts. Jag skall då be att få fråga herr Hallén hur han egentligen ser på den framtida utformningen av dechargearbetet. Herr Hallén hade nämligen strax innan sagt, att det ju vore bra om man kunde ersätta denna negativa kritik med positiva synpunkter på rättstillämpningen o. d., anvisa att riksdagens mening är att så och så skall en sak skötas. Är det inte detta man gjort i en del av de små erinringar, som man ser rätt talrikt förekomma i årets dechargememorier? Jovisst, herr Hallén måste bestämma sig för om han över huvud taget inte med nu gällande författning vill ha något »småkrafts» med.

Herr Halléns inställning är synnerligen formalistisk. Han menar, att § 107 är en jättekлубba, som man inte kan använda för sådana här saker. Det kan i viss utsträckning sägas, att den är ett grovt verkande medel, men är det då inte högst formalistiskt att hålla på att man inte kan göra en uppmjukning av

konstitutionsutskottets uttalanden? Vi är på andra områden inom författninglivet inne på detta. Jag kan också hänvisa till engelsk praxis. Om man verkligen från majoritetens sida hade velat komma fram med de positiva synpunkter, som herr Hallén talar om, hade det nog varit möjligt.

Herr Hallén anförde i detta sammanhang som ett exempel, att en registrator i ett departement hade »glömt» att diarieföra ett ärende. Detta är en våldsam förvrängning av de fakta, som finns presenterade i anmärkningen. Också herr Hallén vet, att det inte alls är fråga om att en registrator gjort sig skyldig till glömska, utan denne har tydligen inte fått sig tillstånd den offentliga utredning, som avlämnades. Det dröjde en månad innan registratorn fick den. Detta är dock något annat än att man skulle ha glömt bort saken. Något av småkraftset kan enligt min mening tydligen vara en sådan principfråga, som herr Hallén efterlyste och menade att konstitutionsutskottet skulle ha kunnat påpeka. Det är nämligen principen som är avgörande. Ibland kan det vara en stor sak, som inte blir registrerad, och ibland en liten. Ur tryckfrihetsförordningens och konstitutionsutskottets synpunkt är det väsentliga att man håller på att principen skall tillämpas.

I samband med vad herr Hallén talade om i början av sitt anförande skulle jag vilja ställa en fråga till herr Sehlstedt. Vi har ju ett gemensamt intresse för de konstitutionella frågorna. Jag har här framför mig en ledare, som stod i hans tidning för några dagar sedan och som enligt min åsikt verkar att på något sätt ge herr Hallén stöd för hans uppfattning av vad dechargearbetet skall syfta till. Herr Sehlstedt skriver: »Så bakvänt som oppositionen tycker att det mesta är borde den ju hitta granna bitar i statsrådsprotokollen att slå ner på.» Bakom detta måste väl, herr Sehlstedt, ligga den uppfattningen, att konstitutionsutskottets dechargearbete i

Granskning av statsrådsprotokollen

hög grad skulle vara ett politiskt granskningsarbete. Det är alltså den politiska ansvarigheten som skulle krävas ut. För min del anser jag, att det kan förekomma sådana ärenden, men i stor utsträckning är nog åsikten felaktig. Den rimmar heller inte alls med vad herr Hallén i varje fall yttrade, vad han tyckte konstitutionsutskottets granskningsarbete skulle vara, nämligen ett påpekande av att principer måste upprätthållas, riksdagens beslut hållas i helgd, etc.

Jag undrar, om det inte vore värdefullt att här få en precisering för den debatt, som väl kommer att äga rum även utanför det forum, där herr Hallén, herr Sehlstedt och jag får komma till tals. Menar man verkligen ifrån er sida, att den politiska ansvarigheten skulle knytas ihop i konstitutionsutskottet? Då ber jag att få betona, att jag för min del har en annan uppfattning. Jag tror inte, att konstitutionsutskottet är lämpligt forum för detta. Det är helt andra saker vi skall syssla med. Jag kan delvis ansluta mig till herr Halléns uppfattning om vad som vore önskvärt att vi skulle behandla. Nu framhåller herr Hallén upprepade gånger i dag, att författningsutredningen håller på med saken och att vi därför bör vänta med att gå in på några nya vägar. Det vet herr Hallén lika bra som jag, att oavsett om vi i författningsutredningen kommer till resultat eller ej, kommer det ändå inte att kunna ske något på denna punkt förrän någon gång in på 1960-talet. Under tiden skulle alltså konstitutionsutskottets dechargearbete fortsätta i precis samma gamla — förlåt uttrycket — slentrianmässiga och formalistiska spår som hittills. Enligt min mening är detta att beklaga. Det finns andra vägar om man verkligen vill, och det är det väsentliga i detta sammanhang.

Herr SEHLSTEDT (s):

Herr talman! Eftersom jag är litet intresserad av dessa frågor har jag råkat att i min tidning avreagera mig i

en ledare som avser konstitutionsutskottets granskningsverksamhet. Jag har gjort det närmast med anledning av det resonemang om konstitutionsutskottets verksamhet såsom granskningsorgan vilket på vissa håll förts i pressen. Det finns nämligen faktiskt några tidningar — det är dock inte många — som är intresserade av den granskningsverksamhet konstitutionsutskottet utför. Jag har, i den mån jag följt dessa tidningar, kunnat iakttaga att de i hela sitt sätt att betrakta denna granskningsverksamhet liksom utgår därifrån, att om det icke riktas någon majoritetsanmärkning mot regeringen, har inte granskningsverksamheten varit tillräckligt effektiv. Man delar, såsom herr von Friesen här i debatten gjort, upp konstitutionsutskottet på det sättet, att majoriteten inom utskottet skulle vara den som i alla väder försvarar regeringen, medan oppositionen skulle så att säga gräva efter anmärkningar. Vidare kan som ett faktum noteras att anmärkningarna i regel av pressen anses ha rent politiska bevekelsegrunder.

Det är detta resonemang som jag har tagit upp till behandling i den artikel som gav herr Dahlén anledning att här ställa en fråga till mig. Jag har i denna artikel bara noterat det förhållandet, att det finns, om man nu skall tro tidningarna, en borgerlig majoritet som med vädrande näsor jagar efter byte vid granskningen av statsrådsprotokollen och som sliter i sitt anletes svett för att äntligen hitta en anmärkning mot regeringen. Gentemot detta har jag framhållit att om regeringen, såsom herr Hallén nämnde, behandlar i runt tal 40 000 ärenden per år i konselj och man efter granskningen av dessa ärenden har kommit fram till 14 reservationsanmärkningar, är det väl ett tecken på att resultatet, trots att man ivrigt vädrat efter byte, blivit ganska magert.

Det finns som sagt 14 reservationsanmärkningar, och eftersom jag i likhet

med herr von Friesen tillmäter oppositionen betydelse i detta sammanhang, har jag tillåtit mig att granska omfattningen av den borgerliga oppositionens deltagande i reservationsanmärkningarna. Jag har därvid konstaterat att i två fall har respektive anmärkningar undertecknats av sju borgerliga medlemmar av utskottet — det är det högsta antal oppositionen där kan mönstra — i två fall av sex ledamöter, i fem fall av fem ledamöter, i ett fall av fyra ledamöter, i tre fall av tre ledamöter och i ett fall av två ledamöter. Inte ens oppositionen har således i sin granskningsverksamhet kunnat finna sådan anledning till anmärkning, att man alltid förmått samla de sju mannar, som man har i utskottet, till förmån för ett anmärkningsyrkande. Om det är så illa ställt på oppositionskanten, hur skall man då kunna begära att de som sitter i majoritetspartierna skall finna det angeläget att rikta anmärkningar mot regeringen?

Även om oppositionen tydligen själv tillmäter resultatet av sin granskning stor betydelse, så kan man inte med detta byte inför ögonen undgå att dra den slutsatsen, att oppositionen inte har någon särskild anledning att rosa marknaden. Oppositionen är väl ändå, alldeles fränsett att herr Dahlén menar att man skulle ta med vad som helst, ute på den verkliga jakten när den går igenom statsrådsprotokollen. Jag har därför, inte minst med hänsyn till reaktionerna på vissa håll i pressen, frågat mig hur det kan komma sig att resultatet blivit så magert på de drygt 40 000 ärenden som årligen passerar konseljen. Om oppositionen verkligen menar att den har gjort en saklig granskning, är ju skörden mycket dålig, ja, det är till och med fråga om rena missväxten. För mitt vidkommande anser jag att regeringen snarast är att lyckönska efter det resultat som minoritetsgranskningen inom konstitutionsutskottet har gett vid denna riksdag. Om dessa anmärkningar

Granskning av statsrådsprotokollen

skulle representera höjden av konstitutionell granskning och oppositionen ju menar att majoriteten bara gapar och sväljer, skulle det egentligen finnas anledning för de borgerliga tidningarna, inte att slå ned på majoriteten, utan tvärtom att slå ned på en minoritet som inte lyckats finna mer än sammanlagt 14 anmärkningar och som dessutom långt ifrån är enig om att föra fram dessa anmärkningar inom konstitutionsutskottet.

Detta har, herr talman, varit bakgrunden för mina uttalanden om dessa saker. När herr Dahlén ställer frågan, om man menar att den politiska ansvarigheten skall knytas ihop via konstitutionsutskottet, skulle jag vilja returnera frågan till honom med uppmaning att i stället rikta den till den tidningspress här i landet som uppenbarligen har för sig att konstitutionsutskottets verkliga uppgift är att framställa politiska anmärkningar mot regeringen. Enligt mitt sätt att se finns det inte denna gång några sådana anmärkningar, inte ens bland dem som de borgerliga enat sig om. De övriga ärenden, som punkt efter punkt framförs som anmärkning, är snarast av den karaktären, att det är ytterst anspråksfullt att rubricera dem som anmärkningar, i synnerhet om det endast är en minoritet som framställer dessa.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet ledsen över att herr Sehlstedt inte ville ge sig in i ett meningsutbyte om vad vi egentligen skall åstadkomma med konstitutionsutskottets granskningsarbete. Det var verkligen min avsikt, att vi skulle kunna växla några tankar om den saken. Att här hålla på och diskutera om vem som skall rikta frågor till vissa tidningar och sådant kanske inte lönar sig så mycket.

Granskning av statsrådsprotokollen

Herr Sehlstedt vidhöll tydligen sin uppfattning, att anledningen till att oppositionens ledamöter i konstitutionsutskottet riktar anmärkningar är av rent politisk karaktär. Av herr Sehlstedts statistik, som just visar att oppositionen inte uppträder enigt i dessa frågor, framgår väl att de politiska baktankarna inte kan vara särskilt välutbildade. Ville man verkligen använda dechargearbetet som politiskt instrument, skulle man väl göra utomordentliga försök att få oppositionens uppträdande enigt, men det gör man ju inte. Jag tycker alltså herr Sehlstedts statistik i den mån den över huvud taget har någon mening visar, att dechargearbetet inte i första hand är ett politiskt instrument. Jag vill understryka att jag inte heller anser att dechargearbetet bör vara detta. Det skulle vara roligt, om herr Sehlstedt för sin del ville hålla med om att dechargearbetet skall vara något annat än främst politiskt ansvarsutkrävande. Då kan vi komma en liten bit framåt i den debatt som nu utspunnit sig.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sehlstedt upprepade vad jag några gånger har hört från konstitutionsutskottets ordförande såsom något nedsättande för en reservationsanmärkning, att »han har ju inte ens kunnat samla alla inom sitt eget parti till förmån för anmärkningen». Visar inte detta, som herr Dahlén nyss påpekade, att vad som här sker är en rent saklig bedömning av frågorna, varvid det naturligtvis måste bli en viss skälighetsprövning? Långt mera märkvärdigt än att inte alla folkpartister och alla högermän är med om alla reservationsanmärkningar är i själva verket det faktum, att inga socialdemokrater och inga bondeförbundare någonsin är med på någon anmärkning. Jag bortser nu från herr Spångberg, som någon gång faktiskt gått litet vid sidan om de andra i sitt parti. Jag tror han är den

ende som någon gång presterat en reservationsanmärkning.

Sedan säger herr Sehlstedt, att det är ynkligt att man på över 40 000 ärenden bara skall hitta 14, där regeringen anses ha gjort fel. Jag vill citera vad ett mycket framstående, numera avgånget socialdemokratiskt statsråd sade en gång till mig, då han blivit föremål för en anmärkning i konstitutionsutskottet: »Om Du bara anar hur mycket vi gör som ni aldrig upptäcker!» Detta är tyvärr sanning. Var och en som varit med om att läsa statsrådsprotokollen vet, att det är alldeles omöjligt att av protokolltexten dra slutsatser huruvida en felaktighet är begången eller inte. Faktiskt kommer, som var och en vet som deltagit i utskottets granskningsarbete, praktiskt taget alla anmärkningsanledningar inte från protokollsgranskningen utan genom pressen, genom brev från privatpersoner eller på annat sätt. Så har det alltid varit och så kommer det alltid att bli.

Att 14 anmärkningar på 40 000 beslut skulle vara någon mätare på regeringens duglighet är ett påstående jag på intet sätt vill intyga. Det finns en hel del saker, herr talman, som inte kan falla under den konstitutionella granskningen men där regeringens åtgärder är minst sagt tvivelaktiga. Jag tänker bland annat på det bedrövliga skådespel som utspelas kring folkomröstningsfrågan rörande tjänstepensionerna.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Dahlén frågar hur jag tänker mig den framtida utvecklingen, vill jag hänvisa till författningsutredningen, där denna sak dryftas.

Jag vill även reagera mot påståendet, att jag skulle ha sagt att vi får vänta till dess att den modernare reformen för granskningsarbetet kommer och låta utskottets arbete i dechargehänseende vila till dess. Jag har tvärtom framhål-

Granskning av statsrådsprotokollen

lit, att statens växande inflytande på alla möjliga livsområden ger utskottet och riksdagen ännu större anledning att så länge vi har kvar den gamla formen utnyttja denna till det yttersta.

Sedan kan jag inte neka mig nöjet, eftersom min ärade vän herr von Friesen siar om den tid då de borgerliga — de frisinnaade kanske framför allt — ger en mönsterbild av opartisk objektivitet, att erinra litet om det förgångna. 1946 enades utskottets tjugo ledamöter med undantag av två om en anmärkning mot dåvarande statsrådet Ohlin, som hade använt medel ur fritidsfonden åt Bengt Bergs örnar och vildgäss etc., alltså inte till understöd till människor såsom avsett var. Hela utskottet var ense om detta utom två ledamöter. De två var utskottets enda folktoppartister. Jag menar att starten i objektivitetens tecken inte ser särdeles löftesrik ut. Tvärtom, det är ett dåligt varsel!

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hallén slår fast att konstitutionsutskottet inte skall vänta till 1960-talet med att försöka sätta i gång med ett effektivare dechargearbete. Det var ju glädjande och jag avvaktar alltså med intresse vad som skall hända. Jag spetsar till min formulering, ty när man från majoritetens sida säger att oppositionen har så litet att komma med inställer sig onekligen frågan: Vad har regeringspartiernas representanter i konstitutionsutskottet gjort de sista tio åren? Jag väntar nu med spänning på vad som skall komma de närmaste tio.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlén frågade mig vad jag hade för uppfattning om vad man egentligen borde åstadkomma med granskningen i konstitutionsutskottet. Jag trodde mig på ett ungefär ha klargjort hur jag uppfattade situationen. Eftersom man litet överallt har den uppfattningen, att konstitutionsutskottets granskningsverksamhet skall vara

liktydigt med att utkräva politiskt ansvar av regeringen — detta är alltså den allmänna föreställningen t. ex. i pressen, men inte den som finns här i riksdagen — har jag tagit upp diskussionen mot den bakgrunden och försökt klargöra, att granskningsarbetet så långt ifrån att vara en politiskt ansvarsutkrävande granskning enbart innefattar anmärkningar av skäligen betydelselös art. Däri ligger på sitt sätt redan ett konstaterande av konstitutionsutskottets egentliga uppgift som den ter sig mot bakgrunden av verkligheten men inte mot bakgrunden av vad som står i grundlagen. På den punkten skulle jag tro att vi i stort sett är eniga.

Sedan menade herr von Friesen, att min iakttagelse om de 14 anmärkningarna på de 40 000 ärendena i konseljen var ett uttryck för att jag liksom ville fälla några nedsättande omdömen om detta med hänsyn till fåtalet anmärkningar. Man kan naturligtvis diskutera vad som kan anses vara rimligt eller inte rimligt i de anmärkningar som reservationsvis har förts fram i dag. Herr von Friesen medgav dock, att bakom det faktum att anmärkningarna icke på alla punkter undertecknats av samtliga inom oppositionen ändock förelåg en skälighetsprövning. Detta skulle förklara att man hade olika antal namn på de olika reservationsanmärkningarna. Kan det inte tänkas — jag bara frågar — att även de som representerar majoriteten har ett visst fog för sin skälighetsprövning när förslag till anmärkningar förs fram inom konstitutionsutskottet?

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Debatten har nu fortskridit så långt, att det kanske inte är mycket att tillägga. Ett par synpunkter vill dock även jag bidra med.

Jag får då först, i likhet med herr von Friesen, som ledamot av konstitutionsutskottet uttala mitt tack till herr ordföranden i utskottet för den

Granskning av statsrådsprotokollen

orlovssedel för flit, som han utställt till utskottet. Jag måste dock även på samma gång — i likhet med herr von Friesen — be att få göra en bestämd reservation när det gäller den flit regeringspartiernas representanter ådagalagt i utskottet. Man kan ju möjligen säga att arbetsfördelningen skall vara den, att oppositionen letar fram materialet och regeringspartierna skall sitta som några slags domare över oppositionen — det är dock regeringen, som skall bedömas och dömas. Det finns ingenting skrivet om denna sak, men vad som förundrat mig är — herr Hallén och ärade ledamöter av kammaren — att det inte ens på ett förbättrande stadium av utskottets granskningsarbete läggs i dagen något intresse från regeringspartierna — exempelvis genom att begära promemior eller liknande — att närmare utreda någon fråga, oavsett om detta sedan skulle leda till den ena eller andra formen av anmärkning. Naturligtvis har det hänt någon enstaka gång under de snart tio år jag har suttit i konstitutionsutskottet, att någon representant för regeringspartiet framställt en begäran om en promemoria — kanske det gått just ordföranden eller herr Spångberg. Men om någonting varit utmärkande för regeringspartierna i detta fall är det, att de överlåtit hela denna spanaruppgift åt oppositionen. Det är ju detta som vi finner egendomligt, med den inskränkta roll i statslivet som vi numera tilldelat konstitutionsutskottet.

Konstitutionsutskottet har självfallet en gång i tiden tillmåtts större uppgifter än det kan få i dagens Sverige med riksdagar, som sammanträder året runt, samt med ständiga möjligheter till interpellationer, enkla frågor etc. Konstitutionsutskottets uppgift är ju inte heller — jag vill betona detta framför allt för herr Sehlstedt — att ta förnyad ståndpunkt till frågor om låt oss säga beskattningen eller om principerna för sociallagstiftningen eller om vi skall ha

mer eller mindre sparsamhet i statsförvaltningen. Alla dessa för en regering i främsta rummet avgörande frågor avgörs nu i andra instanser, varför konstitutionsutskottet anser sig inte behöva ta upp dem.

Vidare vill jag betona — när man nu talar om att konstitutionsutskottet är så föga framgångsrikt i sin jakt efter formfel — att vi dock lever i ett land som är känt för rättssäkerhet. Vi har i regeringen — unikt för hela universum — två konsultativa statsråd som utslutande har att bevaka författningssenligheten vid regeringsärendenas avgörande. Alla statsdepartement är fulla av jurister, vilka naturligtvis delvis anlägger samma synpunkter. Under sådana förhållanden skulle det vara utomordentligt egendomligt, om vi i vårt land skulle ha en regering, som med öppet sinne begick grundlagsbrott. Det är väl ingen som väntar detta heller. Enligt min mening måste konstitutionsutskottets uppgift bli mera reducerad, och begränsa sig främst att undersöka ändamålsenligheten av administrativ praxis och därvid kanske ta upp till särskild granskning fall, vilka blivit föremål för mycken diskussion i pressen.

Herr Sehlstedt kom nu med statistik och sade, att det framställts blott 14 reservationsanmärkningar på 40 000 ärenden. Ja, men hur många ärenden är det som har granskats?

Av dessa 40 000 ärenden är kanske hälften utnämningsärenden. Det är en gammal tradition inom konstitutionsutskottet att i regel inte ta upp utnämningsärenden, eftersom konstitutionsutskottet inte kan vara rätt forum för detta. Någon gång har det hänt, att principiella frågor rörande t. ex. kompetens för en tjänst eller liknande undersökts och blivit föremål för omnämnande uti memorialet i ena eller andra formen. Men endast i ytterligt få undantagsfall har det hänt, att någon enstaka ledamot har velat väcka till livs ett utnämningsärende. Alla dessa ären-

Granskning av statsrådsprotokollen

den om utnämningar av kaptener, läroverkslektorer etc. är på det sättet borttagna från konstitutionsutskottets granskningsområde.

Jag vill, herr talman, erinra om att det i regeringsformens § 107 finns en bestämmelse, som säger, att det är konstitutionsutskottets uppgift att göra anmärkningar, om någon föredragande »icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövar». Jag tycker, att det utskott, som har uppgiften att granska förtroendeämbetsmännens handlande just ur denna synpunkt, självt borde bemöda sig om att tillämpa samma sats om oväld, nit, skicklighet och drift. Om vi tar bort ordet skicklighet, eftersom dess innehåll är svårare och delikatare att bestämma, kan vi nöja oss med oväld, nit och drift. Jag ställer verkligen till konstitutionsutskottets majoritet den frågan: Har konstitutionsutskottets majoritet, som aldrig framställer någon anmärkning och som automatiskt avslår alla anmärkningar, lagt i dagen den oväld, det nit och den drift som regeringsformen — låt vara i ett annat sammanhang men just i § 107 — talar om?

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga ytterligare ett par ord med anledning av det önskemål i avseende på framtiden, som konstitutionsutskottets ärade ordförande uttalade. Han trodde, att det vore lämpligt i sammanhang med den nu pågående författningsrevisionen att åstadkomma att konstitutionsutskottets anmärkningar gavs en mindre politiserad form. Ja, jag tror, att det är möjligt att införa denna praxis redan nu, herr Hallén. Det var kanske en del övergångs- och omställningssvårigheter för det socialdemokratiska partiet på 1930-talet, men nu har det socialdemokratiska partiet varit regeringsparti i 25 år, och jag tycker inte att det kunde ha varit särskilt svårt att försöka lämna ett verkligt praktiskt bidrag till en avpolitiserings av frågor, som ingen i konstitutionsutskottet ens från minoriteten

avsett att göra till politiska. Det har funnits möjligheter att införa en ny praxis även med nuvarande bestämmelser — och jag finner det beklagligt att dessa möjligheter ej tillvaratagits.

Jag har från denna talarstol vid tidigare debatter yrkat, att önskemålet enligt min mening borde vara preciserat så, att man skulle skilja på två slags anmärkningar. För verkligt politiska anmärkningar, vilka enligt vad som redan från början framgick framställdes av något oppositionsparti som ett led i växelspelet mellan regeringspartier och oppositionen, skulle vi kunna ha kvar den form som man nu har, att riksdagen kunde skriva till Kungl. Maj:t och begära ett statsråds eller hela regeringens avgång, eller också skulle det införas ett dagordningsinstitut för att bereda kammaren möjlighet till ställningstagande. Det kan emellertid endast inträffa ytterligt sällan, att konstitutionsutskottet försöker spela denna stora roll. Det naturliga blir i stället, att konstitutionsutskottet i framtiden i stort åtnöjer sig med den ingalunda oviktiga uppgiften att göra stickprovsgranskning när det gäller den administrativa kontrollen. Härvidlag borde det vara möjligt att diskutera spörsmålen alldeles oberoende av partitillhörighet. Riksdagen kunde sedan i en skrivelse till Kungl. Maj:t i anslutning till memorialet uttala önskemål om ändringar av administrativ praxis i det ena eller andra hänseendet. Konstitutionsutskottet skulle alltså framställa förslag till riksdagen, och riksdagen skulle pröva dessa på samma sätt som den förfar exempelvis när det gäller statsrevisorernas berättelse och de förslag, som statsutskottet med anledning av denna berättelse framställer till kammarna.

Jag tror, att man skulle ha kunnat komma ganska långt på denna väg redan med nuvarande bestämmelser. Jag vill peka på att det finns länder, där man har lyckats på detta sätt frigöra

Granskning av statsrådsprotokollen

administrativa anmärkningar från de politiska — jag pekar i detta sammanhang endast på Schweiz.

Jag skulle till sist blott vilja tillägga ett par ord med anledning av herr von Friesens citat ur min gamle lärare professor Brusewitz' bok om riksdagen och dechargekontrollen. Professor Brusewitz hade på 30-talet bibragts den uppfattningen, att granskningen nu hade kommit ned till nollpunkten, för att använda herr von Friesens citat. Uppenbarligen hade Brusewitz då i tankarna, att granskningen blivit alltmer politiserad.

Detta Brusewitz' omdöme är dock enligt min mening i sak icke fullt berättigat. Dechargegranskningen visar också en annan och mera positiv sida. Den energi, med vilken denna mera begränsade roll att utöva kontroll över administrativ praxis nu spelas av utskottet, låt vara huvudsakligen blott av minoriteten i utskottet, saknar egentligen motstycke tidigare. Den är enligt min mening så väsentlig, att den måste leva kvar, vad som än kommer att ske med dechargegranskningen vid författningsrevisionen. Ett skäl för dess kvarlevande, som för mig ter sig som avgörande, är att riksdagen måste ha något organ som äger tillgång till regeringens alla handlingar, varigenom riksdagen kan få full insyn i regeringens arbete. Detta framstår för mig såsom det mest väsentliga i hela den konstitutionella granskningen. Dessutom är det säkerligen många reservationsanmärkningar, som har stor betydelse för utgestaltningen av administrativ praxis, förutsatt att de tillkommit på uteslutande sakliga grunder — i varje fall har detta sagts mig av många personer som har verkat i departementen. Jag tror att Brusewitz' omdöme var alldeles för onyanserat och hårt — det uttalade jag redan omedelbart sedan han skrivit sitt arbete. Jag upprepar att den flit som konstitutionsutskottet har nedlagt under 1940- och 1950-talen

har faktiskt varit så stor, att den egentligen saknar motstycke i konstitutionsutskottets historia.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! De anföranden som oppositionens talare har hållit har i stort sett gått ut på att det är oppositionspartiernas ledamöter i konstitutionsutskottet som utför granskningen och föreslår anmärkningar och att socialdemokraterna och bondeförbundarna huvudsakligen försvarar regeringen. Jag skall inte förneka att det ligger någonting i detta, men jag tror det beror på det instrument som konstitutionsutskottet har att arbeta med. Enligt § 107 skall det nämligen gälla så stora anmärkningar, att man kan fastslå att regeringen inte har skött sitt arbete med oväld eller inte iakttagit rikets sannskyldiga nytta.

Det är ju klart att oppositionen i och för sig inte har någonting emot att framställa sådana anmärkningar, men det är lika klart att regeringspartiernas ledamöter undersöker, om det enligt dessa föreskrifter verkligen finns skäl att framställa en anmärkning, och de blir naturligtvis tveksamma om de finner, att det sakligt sett inte finns anledning till en sådan anmärkning. Man kan naturligtvis i och för sig anse att det borde finnas ett bättre instrument att arbeta med, så att det kunde framställas anmärkningar av mildare art ungefär på det sätt som statsrevisionen gör.

Oppositionen påstår att den inte framställer anmärkningarna för att söka sak med regeringen, och såsom bevis anför, såsom herr Sehlstedt tidigare har talat om, att oppositionspartiernas ledamöter knappast har kunnat enas om något enda anmärkningsyrkande. Ja, låt det gälla som ett bevis för den sa-

ken, men låt det också finnas liknande bevis för att samtliga ledamöter från regeringspartierna inte alltid är helt eniga och att det från deras sida inte endast är fråga om att bara försvara regeringen.

Herr von Friesen nämnde att han har suttit i konstitutionsutskottet under en lång tid. Ja, vi kan ju båda erinra oss hur det var under samlingsregeringens tid; det var inte lätt att få igenom ett anmärkningsyrkande då heller, fastän det nog fanns anledning många gånger.

Själv har jag enligt det uppdrag jag har fått sökt verkställa granskningen så lång tid, hälsa och fattig förmåga har medgivit, men det är inte lätt att finna så starka skäl för en anmärkning, att man kan framföra ett yrkande reservationsvis. Att vinna majoritet, lyckas inte ofta för någon. Jag erinrar mig en reservationsanmärkning som jag framställde vid något tillfälle. Jag arbetade för att få ledamöter från andra partier med på denna reservationsanmärkning, och jag lyckades få med både någon folktoppartist, någon bondeförbundare och ytterligare någon socialdemokrat, men sedan stötte jag på motstånd. Kanske beror sådant på att alla ledamöterna är så överhopade av granskningsuppgifter, att de inte får tid att studera nya ärenden med den saklighet som är nödvändig. Resultatet blir att man avstår från att framställa anmärkningar — det gäller även oppositionen — inte på grund av bristande intresse utan på grund av att tiden inte räcker till. Sedan är det ju alldeles självklart, att om man under arbetet med ärendet till sist finner att anmärkningen inte kan framföras med någon framgång, så avstår man.

Herr Håstad frågade varför inte ledamöterna från regeringspartierna — han sade vid *något* tillfälle, vilket var fel — låt oss säga oftare försökte få fram en promemoria och varför detta icke skett i år. För min del har jag arbetat med ett stort och svårt ärende — jag skall inte säga vilket — som jag ansåg att man

Granskning av statsrådsprotokollen

på något sätt borde ha kunnat föra fram här i riksdagen, men under arbetets gång fann jag, att det nog inte fanns någon anledning att enligt § 107 regeringsformen rikta en anmärkning mot regeringen, och då avstod jag även från att låta utarbeta en promemoria. Jag ansåg nämligen, att om man på ett så pass tidigt stadium var övertygad om att en anmärkning icke skulle kunna framföras med framgång, borde man inte belasta sekretariatet med arbetet att upprätta en promemoria.

Då mitt namn blivit nämnt ett par gånger i denna förberedande debatt har jag velat göra dessa reflexioner i anknytning till vad som i denna principdebatt har sagts om konstitutionsutskottets arbete och dess förutsättningar.

Efter härmed slutad överläggning lades punkten till handlingarna.

Punkten B

Utskottets anmälan att granskningen ej heller givit anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet.

Lades till handlingarna.

Härefter yttrade:

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Eftersom jag hade herr Spångberg närmast före mig i talarstolen skall jag be att få ge honom det erkännandet, att han såvitt jag kan bedöma i utskottet under många år försökt lägga ned ett utomordentligt arbete på svåra frågor, och jag tycker han är värd allt erkännande för att han ibland också lyckats ta fram ting, som vi andra kanske inte sett upp med.

När jag nu, herr talman, skall övergå till att diskutera de olika reservationsanmärkningarna i tur och ordning, skulle jag först vilja göra en allmän kommentar i anknytning till den debatt vi fört under punkt A. För min del har jag haft och har alltså den upp-

Granskning av statsrådsprotokollen

fattningen, att sedan anmärkningar — det må vara majoritets- eller minoritetsanmärkningar — väl framställts och redovisats i utskottets memorial, är det inte nödvändigt att på varje punkt ha en debatt här i kammaren. Jag är mycket angelägen att understryka detta, ty jag tror att en återgång till tidigare praxis att endast diskutera sådana anmärkningar, som befanns vara av speciell karaktär, av principiell betydelse e. d., kanske skulle ytterligare underlätta uppnåendet av något större enighet bakom de synpunkter, som framföres i konstitutionsutskottets memorial. För min del har jag tidigare sökt följa denna praxis, och jag avser att göra det även nu och kommer alltså inte att yttra mig beträffande varje punkt där jag varit anmärkare.

I fråga om den första reservationsanmärkningen, vilken avser den för vårt land utomordentligt vitala frågan om oljelagringen, är det ju, som alla kammarens ledamöter förstår, även en annan anledning som nödvändiggör att en utomordentlig återhållsamhet iakttages vid diskussionen. Ärendet är av den karaktär, att det inte lämpar sig för långa offentliga utläggningar. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att endast erinra om ett par punkter i den sammanfattning som lämnats i reservationsanmärkningen.

Bakgrunden till anmärkningen är ju den utomordentligt stora ökning av konsumtionen av oljor av skilda slag, som ägt rum i Sverige under det sista årtiondet eller kanske under något längre tid. Sedan tiden närmast före kriget har konsumtionen av oljor sexdubblats, och under 1950-talet har den fördubblats. Om en sådan konsumtion skall kunna upprätthållas även i ett avspärrningsläge är det givetvis nödvändigt att det sker en däremot svarande ökning av oljelagringsmöjligheterna. Att en dylik ökning inte har ägt rum har olika instanser på skilda sätt och i olika sammanhang klart fastslagit. Vi har i kon-

stitutionsutskottet försökt att med hjälp av både det offentliga materialet och det hemliga materialet bilda oss en uppfattning om läget sådant det nu ter sig, och vi har, som vi i anmärkningen skriver, kommit till att resultatet är nedstämmande. Jag skall inte vidare utbreda mig på denna punkt.

Det andra intryck vi erhållit vid arbetet i utskottet är, att regeringen inte ens under det år, som granskningen framför allt avser, har vidtagit alla de åtgärder som varit möjliga i detta avseende. Man har inte undanröjt hinder för en ökad oljelagring och har heller inte på det sätt som varit möjligt stimulerat till en ökad oljelagring. Vi har nu på riksdagens bord ett förslag, som skall möjliggöra en utvidgning av oljelagringen, och det är att hälsa med tillfredsställelse. Det är dock, om jag får beröra en speciell punkt, utomordentligt beklagligt, att inga nya beslut under de senare åren fattats om statsbidrag till större cisternanläggningar. Jag tycker att regeringen, främst handelsministern, som ju har tillgång till alla fakta i denna fråga, inte borde ha låtit tillsättandet av oljelagringskommittén vara ett skäl att här visa en sådan återhållsamhet.

Herr talman! Jag skall inte yttra mer på denna punkt.

Herr SEHLSTEDT (s):

Herr talman! Herr Dahléns korta erinringar på denna punkt ger också mig anledning att fatta mig mycket kort.

I anmärkningen säges, att resultatet av den undersökning som gjorts beträffande lagerkapacitetens utveckling är nedstämmande. Det är enligt min uppfattning en mycket överdriven slutsats, även om den anses vara fälld efter moget övervägande från reservanternas sida. Påståendet ger nämligen det intrycket, att lagringsresurserna är under all kritik och att vi befinner oss i något som med ledning av reservationsan-

märkningens omdöme skulle kunna betecknas som en krissituation. Majoriteten i utskottet har emellertid inte bringats den föreställningen.

Så mycket är emellertid uppenbart, att det föreligger en viss eftersläpning i fråga om lagringsutrymmena. Den har emellertid — och det är väsentligt för bedömningen — sin orsak i faktorer, som inte torde vara okända för denna kammare. Jag tillåter mig nämligen — och det gör att jag kan fatta mig mycket kort — erinra om det faktum, att anmärkningarna i allt väsentligt riktar sig mot förhållanden, som i vederbörlig ordning underställts riksdagens prövning. Det gäller anslagen till bergrumsanläggningarna, det gäller reglerna för investeringsavgiften, det gäller avvägningen mellan olika anspråk på utrymmen inom byggnadsregleringen. Det gäller med andra ord punkter, där hänsyn har måst tas till den ekonomiska politiken i allmänhet, vilken under många år präglats av återhållsamhet på alla områden, och det gäller valet mellan olika i och för sig mycket angelägna insatser på skilda avsnitt av arbetslivet. Oppositionen har i många år krävt flera bostäder, flera sjukhus, flera skolor, flera och bättre vägar och åtskilligt annat, som faller under investeringsanslagen. Men tillåt mig bara erinra om det faktum, att såvitt jag har kunnat finna, har oppositionen strängt taget inte vid något tillfälle kommit med förslag om ökad oljelagring.

Jag tillåter mig också hänvisa till vad herr Håstad nyss sade i den principdebatt, som föregick denna debatt, nämligen att konstitutionsutskottet inte bör ta upp och inte heller tar upp sådana frågor, som avgöres av riksdagen. Såvitt jag kan finna, är oljelagringen en punkt, där riksdagen i de flesta sammanhang har bestämt de faktorer, som varit avgörande för den utbyggnad som hittills skett. Det gör att det väl strängt taget även ur majoritetens synpunkt och med hänsyn till kamrarnas beslut i

olika sammanhang finns mycket liten anledning att över huvud taget diskutera detta, inte ens i form av en reservationsanmärkning.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte låta mig lockas av herr Sehlfstedts anförande att ge mig in på några detaljer. Jag skall bara be att få säga honom, att om regeringen tänker sig att använda den möjlighet, som 56 § riksdagsordningen erbjuder för att behandla en sådan här fråga, kanske vi kan föra diskussionen på ett annat sätt. Jag är emellertid inte personligen övertygad om att det vore en lämplig utväg att använda denna paragraf för att möjliggöra en diskussion.

Att regeringen ändå själv tycker, att vi befinner oss i ett läge av den karaktär som vi angivit i reservationsanmärkningen, kan man möjligen, herr Sehlfstedt, dock komma till genom att hänvisa till den proposition som är framlagd.

Dessutom skulle jag vilja peka på det som diskuterades under sista kvartalet i fjol, nämligen frågan om hur vår oljetillgång då var. Det är ju nu fastslaget, att trots att då relativt drastiska ingrepp fick göras, så var oljeimporten under det kvartalet den största som förekommit under något kvartal de senaste två åren. Det säger en hel del om hur man såg på läget. För min del vill jag säga, herr talman, att regeringen bedömde läget riktigt. Sedan kan man diskutera, huruvida alla olika detaljer i den ransonering som infördes var lämpligt avvägda. Men att bedömningen var riktig och att ingripanden måste göras är min bestämda övertygelse.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! I och för sig är det knappast något argument som stöder reservationsanmärkningen, att regeringen i år kommer med en proposition om oljelagringsutrymmena. Den propositionen har sitt upphov i de utred-

Granskning av statsrådsprotokollen

ningar som gjorts, och den bygger utslutande på de förslag, som kommit från utredningens sida och som innefattar en utbyggnad av oljelagringsreserverna från 1958 fram till 1962. Jag tycker att riksdagen 1957 befinner sig i en rätt god position, när den med ledning av propositionen kan besluta om den utbyggnad av reserverna som propositionsförslaget innefattar.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Under senare år har inom konstitutionsutskottet upptagits till granskning dels det förfarande som tillämpas i nådeärenden, dels speciella grupper av sådana ärenden såsom rattfyllerimål, förskingrings- och förfalskningsmål o. s. v. Innevarande år har det avsnitt som gäller förvandlingsstraff särskilt uppmärksamrats. Givetvis vore det önskvärt, att samtliga nådebeslut genomgicks, men på grund av materialets stora omfång låter sig detta tyvärr ej göra.

Jag vill genast, herr talman, bemöta den kritik, som jag förmodar kommer från utskottsmajoritetens sida och som tagit sig uttryck bland annat däri, att utskottets ärade ordförande betecknat reservationsanmärkningarna som småkrafs. Jag antar då, att han i detta inbegrep också nådeärendena. Vår anmärkning skulle alltså avse förhållandevis ringa förseelser, varför de erinringar vi reser vanter haft att göra mot tillämpningen av nådeinstitutet i tre särskilt angivna fall vore bevis för att man från oppositionens sida söker med ljus och lykta efter angreppspunkter utan att kunna finna annat än förvandlingsstraffen. Det är naturligtvis så, att benådning vid grova brott väcker större uppmärksamhet än då det är fråga om mindre grova, men icke förty ter det sig för mig och övriga reser vanter lika angeläget att även i fråga om mindre brott andemeningen i och respekten för gällande lag upp-

rätthålles och icke äventyras genom en alltför generös nådepolitik. Detta vill jag säga inledningsvis. Det finns alltså enligt vår uppfattning lika stor anledning att utvälja gruppen förvandlingsstraff som någon annan grupp av nådeärenden.

I princip förhåller det sig ju så, att böter som icke betalas skall förvandlas till fängelse. Numera finns det i lag bestämmelser om mycket liberala anstånds- och avbetalningsvillkor, detta för att undvika att bötfällda personer skall ådömas förvandlingsfängelse. I vissa fall kan böterna helt bortfalla, och i de fall, där böterna måst förvandlas, finns det möjlighet att ge villkorlig dom och därigenom bevilja anstånd med förvandlingsstraffets verkställande. Sådant anstånd beviljas, såvida omständigheterna ej är sådana, att det finns skäl antaga att den bötfälde underlåtit att betala böterna på grund av tredska eller uppenbar vårdslöshet eller att straffets verkställighet erfordras för hans tillrättaförande. Om alltså anledningen till att böter ej erlagts är oförmåga att betala, förekommer i allmänhet villkorlig dom.

Sedan dessa generösa regler infördes har det visat sig, att antalet förvandlingsstraff nedbringats till en obetydlighet. År 1932 gick t. ex. 12,5 procent av de ådömda bötesstraffen till förvandlingsstraff, medan motsvarande procenttal 1952 endast var 0,2 procent. Antalet villkorligt ådömda förvandlingsstraff har under senare år uppgått till ungefär 0,3 procent av antalet ådömda bötesstraff.

I detta sammanhang bör också observeras, att domstol, sedan förvandlingsstraff med böter blivit ålagt, icke har rätt att ändra förvandlingsstraffet på grund av att betalning sker. Dessutom gäller, att hovrätten, som är högsta instans i dessa mål, icke har rätt att om den bötfälde uppger sig kunna betala böterna hänskjuta ärendet till indrivningsmyndigheten för ny behandling.

Granskning av statsrådsprotokollen

Syftet med dessa bestämmelser är, att den bötfällde inte skall få anledning att spekulera i möjligheten att antingen få förvandlingsstraffet efterskänkt eller erhålla villkorlig dom. Funnes ej denna regel, skulle säkerligen åtskilliga bötfällda undandraga sig att betala böterna, tills de ådömts ett ovillkorligt fängelsestraff.

Under granskningsåret har Kungl. Maj:t behandlat 99 ansökningar om nåd för personer, som ådömts förvandlingsfängelse. I 62 fall har ansökningarna bifallits, därav i 42 fall mot högsta domstolens avstyrkande. I 42 av dessa 62 fall har beslutet inneburit, att den bötfällde sluppit förvandlingsstraffet under förutsättning att han inom viss tid betalat bötesbeloppet. I 33 av de sistnämnda 42 fallen har högsta domstolen enhälligt avstyrkt nådeansökningen.

Vi reservanter anser just med hänsyn till de möjligheter som lagen medger och som jag nyss berört, att det är förvånansvärt många benådningar som Kungl. Maj:t utdelat mot högsta domstolens avstyrkande. Särskilt anmärkningsvärt har det förefallit oss, att Kungl. Maj:t har givit nåd på det sättet, att vederbörande sluppit förvandlingsstraffet under förutsättning att han betalade bötesbeloppet. Detta strider mot syftet i den nyss relaterade regeln, att den som ålagts förvandlingsfängelse icke kan komma ifrån förvandlingsstraffet genom att betala böterna. Vår uppfattning är att nåd icke bör meddelas på detta sätt utan att synnerliga skäl föreligger.

Det är särskilt tre fall vi reservanter fäst oss vid. Utan att gå närmare in på dessa tre, som relateras i vår reservationsanmärkning, vill jag helt summariskt säga, att vi i intet fall har kunnat finna någon annan omständighet, som kan tänkas ha motiverat nådebeslutet än att vederbörande i nådeärendet visat sig kunna betala böterna. I samtliga fall har mycket lång tid förflutit från tidpunkten för domens avkunnande, och

upprepade anmaningar har givits den bötfällde. I samtliga fall har vederbörande, så länge böterna varit under indrivning, icke på något sätt visat vilja att försöka betala dem. Tvärtom har i tredje fallet den bötfällde förklarat sig ämna på allt sätt försvåra bötesindrivningen. En person som tillåter sig säga, att han betalar då han kan och har lust och tillfogar, att så fort ärendet går till domstol »betalar jag några kronor, så går det tillbaka igen, så nog ska ni få jobb», den är inte värd att behandlas med så stor mildhet som skett. Att efter ett sådant beteende av nåd slippa förvandlingsstraffet genom att betala böterna innebär intet annat än att man har kunnat köpa nåden.

Jag och mina medreservanter kan inte anse, att nåd bort förekomma i dessa tre fall. Följden av en sådan nådepraxis kan väntas vara, att ingen betalar sina böter, såvitt han kan undvika det, förrän han ålagts ovillkorligt förvandlingsstraff. Lagens bestämmelser om detta straff blir därför meningslösa. En så generös nådegivning kan inte vara ägnad att upprätthålla respekt för lag och rätt utan befrämjar snarare, som jag tidigare sagt, spekulation från den brottsliga sida, då han bibringas den uppfattningen, att då det gäller förvandlingsstraff enda villkoret för att bli benådad synes vara, att han kan deponera bötesbeloppet.

Slutligen vill jag erinra om vad chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, uttalade i ett interpellationssvar den 14 maj 1954, att befrielse från förvandlingsstraff brukade av nåd meddelas dem som åtog sig att i stället betala böter och »under förutsättning att rimlig ursäkt kan åberopas för försummelsen att i tid betala böterna». Med en aldrig så välvillig tolkning av de här föreliggande omständigheterna har icke gärna någon rimlig ursäkt kunnat förefinnas, och därför anser vi, herr talman, att nåd ej bort förekomma.

Häri instämde herr *Gezelius* (h).

Granskning av statsrådsprotokollen

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Reservanterna har anmärkt på att en person av nåd kan slippa förvandlingsstraffet, under förutsättning att rimlig ursäkt kan åberopas och böterna betalas inom viss tid. Men en sådan person slipper ju därmed inte undan det straff han ursprungligen ådömts för begånget brott. Vi skall komma ihåg att det straff han dömts till är böter, och att dessa böter vid en senare tidpunkt har förvandlats till fängelse. Han har sålunda inte befriats från sitt *egentliga* straff. I samtliga här påtalade fall har bötesbeloppen deponerats, och man har därför vid nådebeslutets fattande haft garantier för att böterna skulle komma att erläggas.

Syftet med nådebesluten i dylika fall är bland annat att, så långt detta är möjligt, undvika att bötesfällda personer sättes i fängelse. Det får nämligen anses vara i princip olämpligt att personer, som dömts till bötesstraff, sättes i fängelse och kommer i kontakt med livet där — detta alltså under förutsättning att vederbörande icke tidigare har gjort sig skyldig till brott, som har medfört fängelsestraff, och fått avtjäna det — vilket gäller i endast ett av de tre påtalade fallen.

Det bör påpekas att det just är bötesstraff, inte detta straffs förvandling till fängelse, som domstolen har utmätt för vederbörandes förseelse eller brottsliga gärning. När därför förvandlingsstraffet, som här skett, åter byts ut mot böter, innebär detta att den bötfällda får undergå *just det straff* för sitt brott som ursprungligen utmätts. Han har sålunda inte erhållit nåd för det ådömda. Tvärtom har han fått just det för ifrågavarande brott utmätta straffet. Jag kan därför inte förstå annat än att nådebesluten har varit ytterst rimliga i de påtalade fallen.

Om vederbörande däremot genom förebarande av allehanda svepskäl vägrat att deponera bötesbeloppet, och om han sedan av missriktade, humanitära skäl befriats från förvandlingsstraffet,

så erkänner jag att detta hade varit anmärkningsvärt. Men det är inte så frågan här ligger till.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande måste väl ändå hålla med om att det i här ifrågavarande fall har föreburits svepskäl. Det framkom väl vid föredragningen i utskottet.

Herr Halléns anförande mynnade ut i att allan rättfärdighet bör anses vara uppfylld i och med att de straffade deponerar bötespengarna. Jag kan inte dela den uppfattningen. I så fall är det ju ingen mening med förvandlingsstraffet. Då blir resultatet bara, som jag tidigare nämnde då jag för övrigt citerade vad en åklagarmyndighet sagt, att en straffad rent av ser möjligheter att kunna köpa nåd. Och följden av det blir, som jag också nämnt tidigare, att åtskilliga straffade inte betalar böterna förrän de har fått ett ovillkorligt förvandlingsstraff.

Jag vill fråga herr Hallén om detta verkligen kan vara lämpligt, och om det står i överensstämmelse med lagens syften. Man kan väl ändå inte gå hur långt som helst på den vägen, att bötfällda inte skall få straffet förvandlat till fängelse, om man vill upprätthålla respekten för lagen. Det är ju fullständigt meningslöst att ha vår nuvarande lag, om lagens regler inte skall lända till efterrättelse.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag anser att fröken Wetterström inte är på det klara med distinktionerna. Möjligheten till förvandling av bötesstraff är ett påtryckningsmedel. När dessa människor — som jag naturligtvis inte vill ta i förvar — har fallit till föga och betalat, har de fått utstå det straff lagen föreskriver. Men att sedan hävda, att detta är sådana suspekta människor, att de

Granskning av statsrådsprotokollen

gärna kan krypa in, är inte alls i överensstämmelse med lagens mening.

Jag skall ta ett exempel från praktiska livet. En barnavårdsnämnd har att göra med en försumlig barnafader, som är skyldig mycket pengar. Till slut dömer man honom till intagning på Eriksstad eller något annat arbetshem. Då blir han rädd och kommer kvällen före stikkande med låt mig säga 3 000 kronor av de kanske 5 000 han är skyldig. Inte tar barnavårdsnämnden då bara och stoppar dessa pengar i kassan för att ändå låta mannen åka in på arbetshemmet ett par månader, utan han får respit, om han kan prestera pengar också i fortsättningen. Att under sådana förhållanden sätta vederbörande i fängelse eller på arbetshem är som sagt inte brukligt.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag tror inte att herr Hallén och jag kommer någon vart genom att resonera om denna sak. Men det går väl inte att komma ifrån frågan, vad vi skall ha lagens bestämmelser om förvandlingsstraff till, om lagen tillämpas så, att den dag, vederbörande lägger pengarna på bordet, vet han att han går fri. Vid en stämning på förvandling är det ju så, att vederbörande underrättas om att även om han betalar efter förvandlingsdomslutet, slipper han ändå inte förvandlingsstraff. Har en person genom tredska och vårdslöshet ideligen visat, att han inte har någon som helst god vilja samt söker nåd bara med den motiveringen att han har de erforderliga pengarna, så tycker jag inte att lagens syfte uppfylles.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Bara en kort replik i anledning av utskottsordförandens inlägg.

Arbetshemsföreläggande är inte någon straffmätning, och det är ett känt faktum, att kommunerna använder det som ett påtryckningsmedel för att få pengar av den försumlige betalaren. Jag instäm-

mer med fröken Wetterström därför att det är uppenbart, att Kungl. Maj:t här nådevägen lagt sig i straffmätningen. Vi har ett fullständigt straffsystem, och domstolen dömer till böter, när den utgår från att vederbörande kan betala dessa — annars kan ju domstolen utdöma villkorlig dom eller använda andra reaktionsformer. Men när nåd beviljas i en så stor procent av fallen mot högsta domstolens enhälliga avstyrkande, är det tydligt att Kungl. Maj:t är inne på fel väg och har givit sig in på en straffmätning, som enligt min mening just på det sätt som fröken Wetterström beskrev rubbar respekten för den skrivna och tillämpade lagen.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! I det konstitutionsutskottets memorial, som nu behandlas, är det en anmärkning som gäller förre kommunikationsministern och som rör hans handläggning av ärenden beträffande tillstånd till linjetrafik med buss. Vad som är föremål för anmärkning är det förhållandet, att en statlig utredning, som avslutat sitt arbete, fått sitta kvar och tjänstgöra som remissinstans.

Enligt min mening är det inte bara detta, som är anmärkningsvärt, utan också att utredningen i fråga över huvud taget blivit i tillfälle att vara remissinstans i tillståndsärenden under de förutsättningar, som här föreligger. Utredningen, som går under namnet busslinjeutredningen, har i sitt 1955 dagtecknade andra betänkande föreslagit bland annat att juridiska personer, som driver busslinjeföretag, uteslutande kan vara aktiebolag som endast eller huvudsakligast bedriver busstrafik; att varje förvärv av aktier skall godkännas av Konungen eller av myndighet, som Konungen bestämmer; att varje förvärv anorledes än genom bodelning, arv eller testamente är ogilligt, för så vitt inte Konungens tillstånd förvärvats; att förvärv av aktier utan sådant tillstånd skall straffbeläggas och att alla gällande till-

Granskning av statsrådsprotokollen

stånd för linjetrafik med buss automatiskt skall upphöra att gälla tre år efter den dag då den av utredningen föreslagna förordningen blivit lag och alltså trätt i kraft.

Som synes är dessa förslag ganska revolutionerande i förhållande till den nu gällande lagen. Enligt nu gällande lag kan tillstånd till linjetrafik stipuleras att gälla »tills vidare», vilket i praxis inneburit, att tillståndet varit tämligen obegränsat. Lagens formulering »tills vidare» fick den utformningen för att myndigheterna skulle få möjlighet att i förekommande fall indraga tillståndet. Detta har skett i mycket ringa utsträckning.

Gällande lag ger möjlighet till tillstånd för såväl fysiska som juridiska personer och vad de senare beträffar utan speciella förbehåll. Utredningen föreslår nu att aktier i trafikbolag endast kan förvärfvas efter Konungens medgivande, och det är i och för sig en uppseendeväckande nyhet, då detta slag av aktier till skillnad från alla andra aktier i den fria marknaden skulle stå under direkt kontroll och alltså kunna dirigeras efter gottfinnande, för att inte säga godtycke.

Om just detta säger utredningen i sitt betänkande på s. 54 att införandet av ett system med överlåtelsekontroll är motiverat av flera skäl. Den säger dessutom, att om en sådan kontroll befinnes nödvändig, måste man ingripa i förväg, ty systemet med överlåtelsekontroll sättes ur spel, om den nuvarande utvecklingen får fortsätta. Man befarar, att alla eller större delen av i fysisk persons ägo befintliga företag skall övergå i juridiska personers ägo.

På grund av den inställning, som utredningen hade kommit till, gjorde den en hemställan till Kungl. Maj:t, som tillmötesgick denna på det sättet, att Kungl. Maj:t i en cirkulärskrivelse ålade alla tillståndsgivande myndigheter att höra utredningen i dylika tillståndsärenden.

Detta skedde redan 1949, och 1955 kunde utredningen med belåtenhet konstatera, att gällande praxis »temporärt satts ur tillämpning».

Vad som här skett är alltså att gällande förordning satts ur spel, att detta skett med kommunikationsministerns medgivande och att ett kommittéförslag, som inte prövats i vanlig ordning eller över huvud taget blivit föremål för riksdagens behandling, fått sättas i verket och tillämpas i praktiken. Om alla utredningar skulle få göra på det sättet, kan man fråga sig, hur det skulle vara möjligt att sedan följa gällande lagar och förordningar, som alltså temporärt kunde sättas ur spel bara på önskan av en utredning, som hade lagt fram ett förslag. Det är förvånande — och det är den anmärkningen som kanske mest har upptagit konstitutionsutskottet — att utredningen, sedan den avslutat sitt arbete och lämnat fram sina betänkanden och borde ha dragit sig tillbaka, på egen begäran fått sitta kvar och vara högsta remissinstans i dessa ärenden för att därmed leda utvecklingen i de banor utredningen tänkt sig men till vilka riksdagen aldrig tagit ställning.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag tillhör de ledamöter av konstitutionsutskottet, som finns antecknade vid några reservationer — måhända reservationer av den art, som konstitutionsutskottets ordförande i sitt inlägg vid debattens början kallade för »småkrafts». Jag skall gärna erkänna, att reservationerna i mångt och mycket kanske inte hänför sig till frågor av någon mera betydande storleksordning, men jag tror, att de har en viss principiell betydelse. En av de reservationer, som jag avgivit, har betecknats

Granskning av statsrådsprotokollen

med IV. Den rör ett ärende, där av en statlig myndighet medel begärts för ett ändamål men använts för ett annat ändamål — ett anslag har beviljats till iordningställande av kommittélokaler men byggnadsstyrelsen har sedan använt dessa medel för iordningställande av en bostad. Det finns ett anslag, som riksdagen ställt till förfogande, men det är Kungl. Maj:t som skall bevilja medlen. I och för sig är det mycket lovvärt att få till stånd bostäder, men på grund av den stora brist på kommittélokaler som föreligger, tycker jag att det varit anledning att närmare överväga förfaringssättet. Jag tycker det är anmärkningsvärt att inte Kungl. Maj:t funnit anledning att försöka rätta till saken sedan det genom pressen och på annat sätt framkommit att medel beviljats för iordningställande av kommittélokaler men i själva verket använts för inrättande av en mindre bostad, som hyrts ut till en privatperson. Detta har man gjort, enligt vad som förklarats från byggnadsstyrelsen, därför att det vid tidpunkten för lokalernas iordningställande var flera som tyckte, att man skulle försöka bereda bostad åt en viss person. Men sådana anspråk på att få en bostad finns ju överallt, och därför är det väl en ganska orimlig princip, att staten på detta sätt skulle försöka använda statsmedel för att få till stånd bostäder.

Jag har även varit med på den reservationsanmärkning, som fru Sandström nyss talade om. Jag skall inte närmare gå in på det ärendet utan vill bara uttala min stora förvåning över att Kungl. Maj:t på detta sätt faktiskt skapar en ny praxis. Här har en utredning kommit med två betänkanden, men efter att ha avlämnat det andra betänkandet och fullgjort sitt uppdrag enligt direktiven åberopar utredningen en skrivelse, där den fått i uppdrag att yttra sig som remissinstans, varför den önskar fortsätta. Detta tillåter också Kungl. Maj:t. Därmed uppkommer den situationen, att en

utredning som fullgjort sitt uppdrag och redovisat resultaten för Kungl. Maj:t, får vara kvar som remissinstans och på detta sätt kan försöka, om jag får uttrycka det så, att styra de ställningstaganden som den beslutande myndigheten skall verkställa. Här skulle nämligen börja tillämpas ett förslag till lagstiftning, som utredningen kommit med, utan att det underställts riksdagens prövning.

Det kan ju inte vara meningen, att man skall införa en sådan praxis som att en utredning skall få tjänstgöra som remissinstans och där komma med de synpunkter, som man föreslagit i ett betänkande, som redan är avlämnat. Då kan ju den tillståndsgivande myndigheten lika gärna läsa betänkandet, så ser den ju vad utredningen avsett med det förslag den framlagt. Myndigheten har ju sedan möjlighet att själv ta ställning och besluta i ärendet. Men här blir det faktiskt på det sättet, att denna utredning, busslinjeutredningen, exempelvis under 1956 fick remitterade till sig inte mindre än ett trettiotal ärenden. Då hade den redan ett halvt år tidigare avlämnat sitt betänkande med det förslag detta innehöll. Det kan inte vara riktigt att det skall gå till på det sättet. Jag fann det vara av intresse att försöka ta reda på om någon utredning fått arbeta så tidigare. Men det har inte varit möjligt att hitta något fall, där en utredning fått sitta kvar som i detta fall nära två år efter det den fullgjort sitt uppdrag och fungera som remissinstans och därvid ge uttryck för vad den föreslagit i sitt betänkande. I stället borde väl utredningens förslag underställas riksdagens prövning genom en proposition. Det har man däremot inte gjort, utan man har överlämnat betänkandet till överarbetning av 1953 års trafikkommitté. Det betyder väl, att man kanske inte tänker lägga fram något förslag i enlighet med utredningens betänkande. Under sådana förhållanden är anordningen ännu mera anmärkningsvärd.

Granskning av statsrådsprotokollen

Herr **NORÉN** (s):

Herr talman! Det är reservation nr V som jag skall säga några ord om.

Det ärende, som anmälts under denna punkt, har ingående diskuterats i konstitutionsutskottet, där majoriteten avstyrkt anmärkningsyrkandet. Reservanterna anser däremot att en anmälan enligt § 107 regeringsformen bör riktas mot förre chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson. Det föranleder mig att i korthet referera vad som förekommit.

Den 10 december 1948 tillsattes den s. k. busslinjeutredningen. På grund av vissa undersökningsresultat rörande överlåtelse av busslinjer anhöll utredningen hos Kungl. Maj:t den 30 juni 1949, att Kungl. Maj:t ville utfärda cirkulärskrivelse till statens biltrafiknämnd, överståthållarämbetet och länsstyrelserna att under den tid utredningsarbetet påginge tillstånd till personbefordran med buss skulle begränsas till viss tid, högst tre år. I anledning av utredningens skrivelse förordnade Kungl. Maj:t den 2 december 1949, att vederbörande tillståndsbeviljande myndigheter tills vidare icke finge bevilja vissa tillstånd till linjetrafik med buss utan föregående remiss till busslinjeutredningen. Den 29 juni 1955 avlämnade busslinjeutredningen sitt andra och sista betänkande men kvarstår alltjämt som remissinstans. Betänkandet har inte föranlett någon proposition eller någon lagstiftning, utan det har överlämnats till 1953 års trafikutredning.

Detta var i allra största korthet vad som har inträffat.

Om jag uppfattat reservanterna rätt, riktas deras kritik särskilt mot att busslinjeutredningen fortsätter sin verksamhet som remissinstans. Jag vill först invända, att om man skall ifrågasätta en anmärkning, så var väl motiven för en sådan starkare, innan utredningsarbetet slutförts än efteråt. Det är att märka att anordningen med busslinjeutred-

ningen som remissinstans har tillämpats sedan 1949 utan att konstitutionsutskottet eller någon av dess ledamöter tidigare riktat någon kritik mot denna anordning.

Den 24 januari 1956 aktualiserades frågan genom en interpellation av fru Sandström här i riksdagen och den besvarades av statsrådet Andersson den 14 mars 1956. Jag förmodar att reservanterna, som nu gör anmärkning, då lyssnade både på interpellationen och svaret. Konstitutionsutskottet var vid den tidpunkten mitt uppe i sitt granskningsarbete för 1955, men trots att busslinjeutredningen verkat som remissinstans hela året 1955 och i slutet av året fungerat endast som sådan enligt Kungl. Maj:ts beslut av 1949 uteblev varje anmärkningsyrkande även då.

Ett annat tillfälle då busslinjeutredningen diskuterades var 1954, då en minoritet i konstitutionsutskottet yrkade anmärkning mot dåvarande kommunikationsministern, statsrådet Andersson. Men inte heller då riktade sig kritiken mot utredningen såsom remissinstans, utan kritiken gällde, att dåvarande statssekreterare Åsbrink som ordförande i busslinjeutredningen yttrade sig i trafikärenden, trots att de klagovägen kunde återkomma till departementet.

Jag vill sluta med att erinra om att busslinjeutredningen endast fungerat och fungerar som remissorgan i vissa ärenden rörande linjetrafiken men att besluten fattas av de organ, som enligt lag är behöriga till det.

Jag anser, herr talman, att det inte finns någon anledning till anmärkning i detta fall.

Herr **STENBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norén säger att det skulle ha funnits större anledning att rikta anmärkning mot att man tillät utredningen att tjänstgöra som remissinstans under den tid utredningen arbetade. Jag skall inte gå in på den de-

Granskning av statsrådsprotokollen

batten, men vad jag framhöll i mitt anförande och som inte herr Norén på något sätt bestred, är det anmärkningsvärda i att sedan utredningen blivit färdig med det uppdrag den fått enligt direktiven och avlämnat betänkande med förslag, så har den alltså fått tjänstgöra som remissinstans. I riksdagsberättelsen för 1956 talar utredningen om att den i ett trettiotal fall lämnat remissvar. Jag efterlyser om det är någon ny praxis Kungl. Maj:t avser att införa, eftersom man tidigare inte kunnat hitta något likartat fall där en utredning, som fullgjort sitt uppdrag enligt direktiven, fått vara kvar som remissinstans. Det är därför jag tagit upp denna anmärkning och velat föra fram den via konstitutionsutskottets granskning av vad som har skett på denna punkt.

Herr NORÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fråga herr Stenberg vad det kan vara för fel i att utredningen kvarbliver som remissinstans. Dessa trafikfrågor är ju ännu inte avgjorda, och som kommunikationsministern i början av detta plenum upplyste håller ju 1953 års trafikutredning nu på med att dryfta samma problem. Ärendet är sålunda inte slututrett, och jag har för min del den uppfattningen att det är oriktigt att rikta kritik mot ett så grundligt remissförfarande som möjligt. Vi får ändå komma ihåg att busslinjeutredningen är mycket sakkunnig, och det är säkerligen många värdefulla upplysningar den har kunnat lämna till de organ, som haft att besluta om tillstånden.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Genom den ingående redovisning, som herr Norén lämnat i själva sakfrågan, har han befriat mig från att närmare gå in på den uppgiften. Men jag begärde ordet här eftersom jag ju är en av de förmenta brottslingarna, som kommunikationsministern

har tillsatt i denna utredning, och jag kan kanske berätta litet om hur arbetet går till.

Saken ligger ju till på det sättet, att riksdagen någon gång på 1940-talet i en skrivelse till regeringen hemställde om en utredning av frågan om en reglerande lagstiftning beträffande den yrkesmässiga persontrafiken och speciellt busstrafiken. Detta har nu gjorts, och utredningen har i tre särskilda delar framlagt betänkande med ett nytt förslag till lag angående företag, som driver yrkesmässig trafik med omnibus.

Under den tid vi arbetade — det var 1949 — gjordes en framställning med hänsyn till att det vid den tidpunkten förekom byten och affärer med omnibuslinjer. Det var ju gynnsamt på den tiden att bedriva omnibustrafik, och de som hade drivit upp en linje till att ge ett gott ekonomiskt utbyte efter att ha fått vederbörligt tillstånd att bedriva trafik, sålde linjen med betydande vinster, goodwillvinster. Den merkostnad, som detta utgjorde för företaget, måste givetvis tas ut i form av högre avgifter på resorna. Allmänheten kom alltså här att sitta emellan när det gällde dylika affärer. Det kunde givetvis inte vara rimligt, och det var ett av de skäl som gjorde att i det lagförslag, som busslinjeutredningen har framlämnat, rekommenderas vissa åtgärder för att inte trafikanterna skall bli obehörigt uppskörtade. Detta står angivet i den redogörelse, som har gjorts av konstitutionsutskottet, och herr Norén har understrukit detta. Innan Kungl. Maj:t blir färdig med ett lagförslag på detta område önskar man på grund av busslinjeutredningens verksamhet få höra dess synpunkter väsentligen i fråga om tidpunkten för tillståndsgivningen.

Busslinjeutredningen fattar inte några beslut. Ärenden om trafiktillstånd för omnibustrafik handlägges enligt 1940 års lag om yrkestrafik. I en paragraf i denna lag säges, att länsstyrelsen skall

Granskning av statsrådsprotokollen

avgöra, huruvida vederbörande bör er- hålla sådant tillstånd, medan en annan paragraf föreskriver att tillståndet skall begränsas till viss tid eller gälla tills vidare. I avvaktan på den nya lag- stiftningen höres busslinjeutredningen i frågor som gäller tidrymden för till- ståndet och ingenting mera; den fattar som sagt inte några beslut.

Utvecklingen särskilt under det sista året visar att det inte längre göres affä- rer med busslinjer i samma utsträck- ning som tidigare, och anledningen här- till är — jag kommer nu in på en sak som kanske inte direkt hör hit — att persontrafik med busslinjer tycks bli allt mindre lönsam.

Fru Sandström angrep här vederbö- rande statsråd eller över huvud taget statsmakterna därför att man inte skulle ha vidtagit åtgärder för att sörja för att allmänhetens trafikbehov när det gäller bussar tillgodoses på ett tillfredsställan- de sätt och för att tillse att inte trafi- kanterna obehörigt uppskörtas genom taxehöjningar. Jag vill säga fru Sand- ström att det kan komma en tid då fru Sandström och vi andra måste uppma- na statsmakterna att ingripa för att medborgarna här i landet över huvud taget skall få tillgång till sådana kollek- tiva trafikmedel som bussar. Det nöd- rop, som herr Sundström i Skövde här upphävde när han talade om de stora bekymmer i detta avseende som befolk- ningen i hans län numera har, utgör ett varsel om vad som komma kan på grund av de ökade svårigheter, som busstrafiken och den kollektiva trafiken över huvud taget har att kämpa med i ett läge, där trafikunderlaget minskar och trafiken även av andra anledningar inte är lika lönsam som tidigare. Men den tiden, den sorgen!

Jag har alltså velat påpeka att re- misserna beträffande tillståndsgivningen har först och främst gått till vederbö- rande länsstyrelse och biltrafiknämnden. Först därefter har busslinjeutred- ningen hörts angående tidrymden för

tillståndet. Märkvärdigare är det inte. Det är också litet säreget att de reser- vanter, som nu framställer anmärk- ning, inte har observerat att Kungl. Maj:t redan 1949 gav busslinjeutred- ningen denna uppgift att tjänstgöra som remissorgan. Jag kan svårligen se att det ur konstitutionell synpunkt är nå- got avgörande, vid vilken tidpunkt det- ta uppdrag har givits och om utredning- en avslutat sitt arbete eller icke. Anser man rent principiellt att det är olämpligt med dessa remisser till busslinje- utredningen, så undrar jag varför man just nu vaknat och inte tidigare obser- verat detta missförhållande — såsom reservanterna menar — som alltså har förelegat ända sedan 1949.

Herr STENBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att jag är förvånad över det anförande som herr Nilsson i Göteborg här hållit, ty det hade ju mycket litet att göra med den nu aktuella anmärkningen. Reser- vanterna har koncentrerat sin anmärk- ning till det förhållandet, att busslinje- utredningen sitter kvar såsom remiss- instans trots att utredningen fullgjort sitt utredningsuppdrag. När utred- ningen år 1955 avlämnade sitt betän- kande, sade man att utredningen där- med slutfört sitt uppdrag men att man fått meddelande om att man även i fortsättningen skulle vara remissinstans i berörda frågor.

Herr Nilsson i Göteborg framhåller nu att utredningen varit remissinstans ända sedan 1949 och undrar varför vi reservanter inte tidigare tagit reda på detta och framställt anmärkning. Ja, vi vet mycket väl att utredningen varit remissorgan sedan år 1949, men vår anmärkning tar som sagt sikte där- på, att utredningen, trots att dess utred- ningsarbete numera avslutats, fortsatt att tjänstgöra som remissorgan. Vi har inte kunnat hitta någon utredning, som tidigare fått göra detta, och vi har fun-

nit det principiellt anmärkningsvärt att så har skett för busslinjeutredningens del. Det är därför vi funnit anledning till reservationsanmärkning.

Herr NORÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Busslinjeutredningen avslutade sitt utredningsarbete, jag vill minnas i mitten av år 1955, men den fungerade ända till årets slut som remissinstans. Då vi i fjol diskuterade dechargen för 1955, var det emellertid ingen som framställde anmärkning mot den saken.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag skall vara mycket kortfattad, men jag vill säga några ord eftersom jag deltagit i behandlingen av detta ärende och instämt i den reservationsvis framställda anmärkning som närmare utvecklas i dechargememorialet.

Jag finner det mycket anmärkningsvärt först att en kommitté sitter kvar sedan den avgivit sitt betänkande. Detta är i och för sig ytterst ovanligt. Ännu mer anmärkningsvärt blir emellertid det hela, när denna kommitté konstitueras att fungera som remissorgan trots att dess betänkande inte har prövats. Jag vill fråga herr Norén — den frågan har framställts redan förut i debatten — om han känner till något annat fall, då en kommitté har, sedan den fullgjort sitt uppdrag, installerats såsom ett remissorgan av numera ganska lång varaktighet. Jag vill inte alls ta del i den sakdebatt, som herr Nilsson i Göteborg här givit sig in på — själva sakfrågan har konstitutionsutskottet över huvud taget inte berört — men jag vill fråga vad konsekvensen skulle bli, om anslaget till »kommittéer och utredningar genom sakkunniga» skulle användas för att installera varaktiga ämbetsverk. Busslinjeutredningen har ju dock fungerat som ett ämbetsverk, låt vara av särskild beskaffenhet och av mer eller mindre tillfällig karaktär.

Granskning av statsrådsprotokollen

För mig står det alldeles klart, att statsmakterna bör vara aktsamma när det gäller att skapa statliga organ för vissa uppgifter — t. ex. för att kontinuerligt avge yttranden över speciella slag av framställningar. Om så är behövt, skall det ske i vanlig ordning genom att regeringen begär ett anslag för detta ändamål och presenterar organet för riksdagen, så att denna bereds tillfälle att ta ställning till saken. Annars kan plötsligt, utan att vi har en aning om det, växa upp en förvaltning i vårt land, som kan bli hur omfattande som helst. Detta har för mig varit tillräcklig anledning, herr talman, att utan någon som helst tvekan förena mig i den anmärkning, som herr Stenberg ursprungligen framställde i utskottet.

Herr NORÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag kan förstå är det väl den omständigheten att Kungl. Maj:t anförtrött denna busslinjeutredning uppgiften att vara remissinstans, som skulle göras till föremål för anmärkning. Det är flera år sedan utredningen erhöll detta uppdrag utan att konstitutionsutskottet då sade något om saken. Man diskuterar nu det förhållandet att den fortsätter med uppdraget, men kommittén har inte själv lagt sig till med detta, utan den har fått det av Kungl. Maj:t.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte riktat någon anmärkning mot kommittén på något sätt utan mot Kungl. Maj:t. Det är mycket vanligt, att en kommitté under det att dess arbete pågår får uppgiften att pröva olika framställningar, som ligger inom dess ämbetsområde. Detta anses vara värdefullt för kommittén, och det kan betraktas som en allmänt accepterad metod för kommittéarbete. Detta är också en sak, som vi inte har vänt oss emot.

Den andra frågan är huruvida en kommitté sedan den upphört med sin

Granskning av statsrådsprotokollen

egentliga verksamhet skall fortsätta såsom ett remissorgan. Då är inte kommittén längre en kommitté, ett utredningsorgan sådant man tänker sig det, när man talar om anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga, utan då har den faktiskt blivit en del av den av riksdagens anslag beroende administrationen.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den konstitutionella sidan av denna fråga är nu så väl belyst, att man egentligen inte behövde orda vidare om den. Eftersom herr Nilsson i Göteborg fann sig föranlåten att stiga upp och deklarerar sin syn på saken omedelbart efter det att herr Norén mycket troskyldigt yttrat, att det var en väldig sakkunskap samlad i denna kommitté och att den följaktligen kom med kloka beslut, som man borde acceptera, måste jag emellertid säga, att det glädde mig att herr Nilsson i så stor utsträckning demonstrerade den sakkunskap, vilken han som medlem av kommittén besitter.

Herr Nilsson i Göteborg började med att blanda ihop en del saker, och han har redan blivit påmind om det. Herr Stenberg sade nyss, att vad herr Nilsson talade om egentligen inte var det som diskuterades här utan något annat. Herr Nilsson talade först om att riksdagen hade begärt en utredning och fått den. All right! Riksdagen begärde en utredning, som gick över ganska vida fält. Det var inte bara de stora goodwillersättningarna som skulle undersökas, utan det förelåg även i direktiven en fingervisning om att man skulle undersöka huruvida stat och kommuner skulle få rätt till expropriation av enskilda företag på detta område. Detta har utredningen inte föreslagit direkt utan kringgått på annat sätt, men det skall jag inte uppehålla mig vid.

När man som herr Nilsson i Göteborg

taler om att dessa goodwillersättningar var så oerhört stora, att de skulle inverka på taxorna, samt att samhället därför måste göra något åt dem och tillsatte en kommitté, som skulle eliminera allmänheten vådorna därav, må jag säga, att det är rätt anmärkningsvärt att höra detta av en sådan expert som herr Nilsson i Göteborg. Det har ju aldrig rätt någon fri taxesättning på detta område. En företagare, som köpt ett företag dyrt, har inte omedelbart lagt ut kostnaden på taxorna, utan taxesättningen har enligt gällande lag hela tiden skett och sker fortfarande under myndigheternas kontroll, utom, herr Nilsson, när det gäller den statliga delen av denna trafik.

Sedan påstår herr Nilsson, att det vore förfärligt om allmänheten skulle få betala för mycket för nyttigheten att åka buss, och att det allmänna borde göra allt för att få förhållandena så bra som möjligt. I själva verket är det staten som har åstadkommit höjda taxor dels genom de investeringsavgifter, som de privata företagen fått betala och som enligt beslutet skulle slå igenom i priserna och dels genom ideliga justeringar uppåt av priserna på drivmedel, samt över huvud taget genom den skattelagstiftning, som vi för närvarande har.

Vad goodwillersättningarna beträffar, herr Nilsson i Göteborg, är det ingen här i landet som betalat så stora goodwillersättningar för inköp av bussföretag som staten själv, exempelvis i statens järnvägars gestalt. Överrevisorererna för statens järnvägar har ju klarlagt hur stora goodwillersättningar som betalats av staten.

När sedan, herr Nilsson, er utredning begärde att få bli remissinstans — detta skedde på dess begäran och Kungl. Maj:t villför denna önskan — då var det inte goodwillersättningarna och taxepolitiken man hade i tankarna, utan en helt annan sak. Goodwillersättningarna och det som följer därmed redovisade ni i ert första betänkande,

Granskning av statsrådsprotokollen

och det är inte aktuellt i detta sammanhang. Vad som är aktuellt är i stället riktlinjerna i ert andra betänkande. Dessa riktlinjer var ni på det klara med redan 1949, då ni begärde att få bli remissinstans. Hade ni tänkt er att uppgiften som remissinstans endast inneburet att myndigheterna ville höra, vad ni tyckte, och sedan kunde besluta själva, då hade ju anordningen varit rätt meningslös. Var det bara för att ge till känna er mening, så hade ni inte behövt sitta kvar som remissinstans efteråt, ty då hade myndigheterna kunnat läsa i ert betänkande vad ni ville.

Nej, herr Nilsson, det gällde inte goodwillersättningarna och taxorna. Det gällde i stället det förslag ni sedan lade fram, nämligen att busstrafiken helt skulle regleras av staten. Om ert förslag blivit lag och trätt i kraft skulle alla tillstånd till busstrafik automatiskt upphöra att gälla efter tre år, för att de statliga myndigheter som handlägger dessa ärenden därefter skulle kunna »ståda upp» och ordna busstrafiken efter edra intentioner: rationaliseringar och sammanslagningar av företag samt möjligen överförande i statens ägo. Staten anses ju kunna ordna dessa saker bäst!

Herr Nilsson säger att jag snart kommer att inta en ödmjuk attityd — jag skall inte säga stå med mössan i hand, ty det gör inte vi fruntimmer — och begära att staten skall göra någonting för busstrafiken på landsbygden. Då har han i tankarna någonting som herr Sundström nämnde i början av dagens plenum, nämligen att det måste göras någonting åt glesbygdernas trafik. Javisst, det håller jag med om.

Jag vill dock berätta för herr Nilsson i Göteborg och övriga ledamöter i kammaren — om de är intresserade — att jag nyligen varit uppe i glesbygderna i fjällvärlden och åhört trafikdebatter. Man hade i ifrågavarande kommun kommit underfund med att eftersom staten ensam var företagare på busstrafikens

område så hade busslinjetrafiken där försämrats så till den grad, att man nu var allvarligt bekymrad. Vad ville man nu? Man ville inte bara att staten skulle ordna det bättre utan man ville helt enkelt att länsstyrelsen — vilket framgår av en skrivelse, ställd till denna myndighet — skulle medverka till att privata företagare åter kunde få börja arbeta på detta område — för att få bättre trafikförhållanden.

När jag läste detta, herr Nilsson, undrade jag om klockan hade klämtat tolv och börjat gå på ett. Efter den långa utveckling vi har haft med ett kontinuerligt överförande av privata trafikföretag till den statliga sektorn. Jag har haft många debatter med förre kommunikationsminister Andersson och även med någon tidigare kommunikationsminister om det kontinuerliga överförandet av enskilda företag till statens ägo, som skett sedan mitten av 1930-talet och ända till för något år sedan. — Det har skett med anslag till ett värde av i genomsnitt två eller tre miljoner kronor om året. Det har i dessa sammanhang sagts mig att jag var en landsbygdens fiende, eftersom jag satte mig emot denna utveckling rent principiellt. Skulle det vara möjligt att upprätthålla trafiken på landsbygden, har det sagts, så måste staten överta den. Skulle staten ges ekonomiska möjligheter att överta denna trafik så skulle — som kommunikationsminister Andersson uttryckte det — de »feta bitarna» söderut hjälpa till att finansiera de eländiga linjerna i norr. Nu har kommunikationsministern sedan ett par år tillbaka icke medgivit något ytterligare överförande till staten av enskilda trafikföretag och heller icke — i år — föreslagit något anslag för ändamålet. Epoken tycks således vara slut nu.

Har vi nu fått glädje av denna utveckling i glesbygderna, herr Nilsson? Det har sagts att utvecklingen varit nödvändig för att få bättre förhållanden, men har förhållandena blivit bättre?

Granskning av statsrådsprotokollen

Ingalunda! Varför vill nu herr Nilssons kommitté sitta kvar som remissinstans och föreslå de tillståndsgivande myndigheterna att icke ge tillstånd tills vidare, utan i stället på tre år? Jo, ni menar att vad kommittén föreslagit skall bli lag. Därför bäddar ni i förväg för den som ni tror kommande utvecklingen. Ni syftar till att alla överföringar från fysisk person till juridisk skall granskas av myndigheterna på ett helt annat sätt än förut. Ni vill att alla juridiska personer på detta område skall vara trafikaktiebolag med ordet »trafik» i namnet. Vidare är det meningen att inte en enda aktie skall få köpas utan Kungl. Maj:ts tillstånd och att Kungl. Maj:t skall pröva aktieägarnas lämplighet efter samma bedömningsgrunder som man prövar dem som skall köra bussarna. Ni vill inte att detta »överförande» skall ske okontrollerat. Ingen människa vet dock i dag om utvecklingen kommer att bli den som ni tror, ty den saken är — som så mycket annat — begravd i 1953 års trafikutredning, som för närvarande är den stora begravningsplatsen för de flesta reformer på detta område.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr NILSSON i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att kammarren håller mig räkning för att jag inte i likhet med fru Sandström tar upp en trafikekonomisk debatt. Jag tror mig kunna ge mig in på en sådan, och om jag inte gör det är det inte för att jag inte skulle förmå svara fru Sandström.

Vad vi skulle diskutera var busslinjeutredningens uppgift som remissinstans. Denna uppgift har jag försökt klarlägga. Jag ser saken så, att Kungl. Maj:ts uppdrag till busslinjeutredningen att vara remissinstans ingick i utredningens uppgift. Då själva utredningsarbetet som sådant var slutfört återstod den

delen av arbetet, som Kungl. Maj:t ansåg bestå i att vi skulle yttra oss över inkomna ansökningar om trafikstillstånd eller övertagande av omnibustrafik.

Vad beträffar busslinjeutredningens sakkunskap satt jag här och tänkte på vilken sakkunskap vi har förlorat när statsrådet Sven Andersson inte kom på tanken att lämna oss fru Sandström som medarbetare.

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg säger att Kungl. Maj:t gav uppdraget att vara remissinstans som ett led i utredningens arbete. Jag undrar det. Det står i ert eget betänkande, att ni har kommit underfund med att den pågående utvecklingen skulle gå annorlunda än ni tänkt er. Därför övertalade ni Kungl. Maj:t att ge er remissinstansuppdraget. Ni fick det i skrivelsen av den 2 december 1949. Det var alltså *icke* inkluderat i det ursprungliga uppdraget.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Tillåt mig med några få ord få fästa kammarrens uppmärksamhet på reservationsanmärkning nr VI som rör ett expropriationsärende i Karlstad. Herr Håstad nämnde under principdebatten som föregick denna debatt om dechargeanmärkningarna att det är angeläget att konstitutionsutskottets ledamöter när det gäller vissa frågor, t. ex. utnämningsfrågor, vinnlägger sig att företrädesvis ta upp sådant som berör någon princip och inte enbart en sakfråga, t. ex. en meritvärderingsfråga. Jag tror att man gör klokt i att även på andra frågor anlägga sådana synpunkter. När det gäller den fråga, som föranlett mitt anmärkningsyrkande mot dåvarande kommunikationsministern, står det principiella problemet mycket klart för mig. Det är den gamla motsättningen mellan allmänt intresse och enskild rätt.

Det rör sig om ett ganska betydande

Granskning av statsrådsprotokollen

markområde utanför Karlstad på omkring 2 120 000 kvm som dels består av vanlig tomtmark, som väl är ägnad för bebyggelse, dels av ett avsevärt skogsområde och dels, vilket är rätt väsentligt i detta sammanhang, en mangårdsbyggnad med tillhörande trädgård som innehas av rättsinnehavarna, några stärbhusdelägare. Frågan har stötts och blötts under en tid av tio år. Staden och tomtinnehavarna har varit i förhandlingar om försäljning, och olika bud har där kommit upp men man har inte lyckats träffa en uppgörelse. I den situationen har frågan om expropriation uppkommit.

Jag kan som motivering för mitt i utskottet ställda yrkande i allt väsentligt anföra detsamma som länsstyrelsen i Karlstad har yttrat. Länsstyrelsen säger för det första att innan man går till ett expropriationsförfarande skall alla möjligheter att nå en frivillig uppgörelse vara uttömda. Länsstyrelsen, som ju har möjligheter att lokalt bedöma denna fråga, säger att alla dessa möjligheter ännu inte blivit beaktade och menar att fortsatta förhandlingar skulle ha ägt rum mellan de båda parterna, innan man begärde expropriation.

Länsstyrelsen liksom tomtinnehavarna invänder för det andra, att en expropriation i själva verket är onödig därför att man från detta stora tomtområde redan avstyckat delar för bebyggelse och alltså varit villig att tillgodose stadens anspråk på mark för bebyggelse och att vad beträffar det stora skogsområdet, som staden också begär att få exproprieras, ingen av ägarerna har vägrat allmänheten att begagna detta som naturpark. Det har varit fritt tillträde till skogsområdet. Av denna grund skulle stadens anspråk ha kunnat tillgodoses även utan expropriation.

För det tredje anför den för mig väsentligaste synpunkten: skall ändå en expropriation äga rum bör man åtminstone av rimlighetsskäl avstå från att exproprieras själva mangårdsbyggnaden

med kringliggande trädgårdsområde. Faktum är att staden i svar på ett påpekande av detta har förklarat att den inte har något direkt intresse av att exploatera just detta lilla område, som ligger ägarna särskilt varmt om hjärtat. Det föreföll därför rimligt att som länsstyrelsen och byggnadsstyrelsen har avsett man skulle ha sträckt sig åtminstone så långt att själva fastigheten med kringliggande trädgårdsområde skulle undantas från expropriation.

Så har emellertid inte skett. Kungl. Maj:t har medgivit att staden får exproprieras hela området, och det är framför allt mot detta som vår anmärkning riktar sig. Jag tycker det är en smula småaktigt och obilligt av Kungl. Maj:t att gå så långt i denna fråga, då man uppenbarligen inte vinner någonting väsentligt med en sådan åtgärd och då man uppenbarligen sätter fastighetsägaren i ett besvärligt läge, när denna fråga sedermera skall avgöras av domstol. Fastighetsägaren måste här komma i ett tvångsläge, och staden måste genom denna enligt min mening obehöriga utsträckning av expropriationen komma i ett favoriserat läge gentemot tomtinnehavaren.

Detta är, herr talman, innebörden av den anmärkning som jag jämte några andra av utskottets ledamöter har gjort. Den innehåller också en uppmaning till Kungl. Maj:t att fara varliga fram vid tillämpningen av denna relativt nya lagstiftning och inte gå så långt, att rimliga enskilda intressen åsidosätts. I detta fall har det uppenbarligen kunnat visas, att staden inte hade lidit någon skada om detta område hade undantagits från expropriationen.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det är egentligen ingen i utskottet, som har bestritt nödvändigheten av att Karlstads stad får bebygga denna mark. Ingen har ansett, att detta kan anstå någon längre tid, utan vi har

Granskning av statsrådsprotokollen

varit överens om att ärendet är bråds-kande, och ingen har gjort gällande, att priset på marken är lågt. Det är egentligen dessa ting som frågan har rört sig om, i detta fall liksom i andra liknande fall.

Länsstyrelsen framhåller, att staden har haft ytterligare möjligheter att söka förvärva marken genom frivillig uppgörelse, men jag har svårt att förstå länsstyrelsens inställning härvidlag. Alla möjligheter har prövats under tio år, då staden har dragit fram ledningar för vatten och avlopp, vägar osv. till området. Det är egentligen dessa ting, som medför markvärdestegring på ett sådant här område, och det är därför nödvändigt att i god tid få en uppgörelse till stånd, så att marken kan förvärfvas för skäligt pris.

Här har det inte under hela denna tid gått att få till stånd någon sådan uppgörelse med markinnehavarna. Att staden på allt sätt har försökt få en uppgörelse till stånd framgår av vad man har bjudit för denna mark. Staden har låtit en intendent från Stockholm göra en värdering av området, och han kom därvid fram till ett expropriationsvärde av 450 000 kronor. Markägarna begärde vid ett tillfälle 600 000 kronor, sedan de undantagit viss mark, såsom herr von Friesen nyss erinrade om. Vid det tillfället taxerades hela egendomen till 110 000 kronor. Skillnaden mellan taxeringsvärdet och vad markägarna begärde är ganska belysande för markägarnas prispolitik. Staden ansåg sig inte kunna betala ett dylikt överpris — den hade att ta hänsyn till skattebetalarnas förmåga att betala detta pris, och om den saken fanns det inga politiska särmeningar i fullmäktige. Man kan följaktligen här tala om en politisk enighet i Karlstad.

Staden var emellertid trots detta krav och trots den tid som hade gått villig att underhandla, men det var omöjligt att komma till en överenskommelse. Det var då staden år 1953 hos Kungl. Maj:t

begärde tillstånd att med stöd av expropriationslagen få expropriera området på skäliga villkor. Jag upprepar ännu en gång, att några politiska motsättningar i fullmäktige inte har framkommit vid behandlingen av denna fråga. På grundval av framställning från Karlstads stad meddelade statsrådet i fjol staden rätt att säkerställa mark på skäliga villkor för tätbebyggelse genom att tillåta expropriation av detta område.

Det är korthet så detta ärende ligger till. Det finns väl ingen rimlig anledning att rikta någon anmärkning mot statsrådet för detta medgivande åt Karlstads stad.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Mitt yttrande gäller reservationsanmärkning nr VII.

År 1955 beslöt riksdagen, att lån av statsmedel skulle få beviljas för inrättande av alkoholfria restauranger. För ändamålet anvisades också ett investeringsanslag på kapitalbudgeten på 500 000 kronor. Med anledning därav utfärdades en kungörelse om lån av statsmedel för inrättande av dylika restauranger.

Till grund för beslutet låg en kungl. proposition av den 17 december 1954 om åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Däri refererades tämligen ingående de resultat, en utredningskommitté i berörda fråga kommit till. I direktiven för utredningen framhöll dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, att en väg att främja ett alkoholfritt nöjesliv, som borde prövas av utredningen, skulle vara att inrätta särskilda alkoholfria restauranger med ungefär samma standard som de nuvarande restaurangerna av god klass. Vidare underströks kraftigt, att det numera mer och mer blivit sed att ute på landsbygden samlingslokaler användes av allmänheten för anordnande av familjefester och dylikt.

En ytterligare utbredning av detta bruk torde också vara att emotse, sade direktiven. I samband därmed syntes olika åtgärder för nykterhetsintressets tillgodoseende kunna ifrågakomma, exempelvis tillskapande av möjligheter att förse lokalerna med en för ändamålet lämplig utrustning.

Statsrådet Sköld gav i själva propositionen uttryck för samma uppfattning som direktiven inneburit. Därvid nämndes, som jag nyss sade, sådana samlingslokaler på landsbygden, som användes av allmänheten för anordnande av familjefester och dylikt. Detta uttalande, som icke motsades vare sig av utredningen eller under ärendets senare behandling, ger tydligt vid handen, att propositionen avsåg och riksdagens beslut kom att avse sådana restauranger på landsbygden, som, förutom att de är öppna för servering åt allmänheten, också erbjuder lämplig miljö för grupper av olika slag.

1955 års riksdag beviljade, som jag i början sade, dessa 500 000 kronor till lån för inrättande av alkoholfria restauranger. Med anledning därav utfärdades också den kungl. kungörelsen. Ännu efter två år har ingen del av anslaget disponerats för ändamålet. Alla hittills gjorda ansökningar, sex till antalet, har blivit avslagna. En sjunde ansökan, som inkom till finansdepartementet den 1 april 1957, hade ännu icke prövats, då jag senast hörde mig för om saken.

I fråga om det ärende, anmärkningsyrkandet närmast gäller, Måvikens ungdomsgård i Nordingrå kommun, kommer det givetvis an på ett bedömande. Förarbetena till kungörelsen ger vid handen, att den ledande synpunkten varit att stöd skall lämnas alkoholfria restauranger, som kan bli i stånd att bjuda en effektiv konkurrens åt spritrestauranger av hög klass. Om dessa restauranger sedan ligga i stad eller på landet, spelar i detta sammanhang ingen avgörande roll. Kravet på standard måste givetvis avpassas efter bygdens

Granskning av statsrådsprotokollen

förhållanden. Standarden på en restaurang med vin- och spriträttigheter, belägen ute i våra mera lantliga turistorter, är tyvärr inte alltid densamma som på en ledande spritrestaurang i någon av våra större städer. Till detta kommer, att man ute på landet över huvud taget saknar lokaler för familje- och firmafester och i stället ofta är hänvisad till samlingslokaler av högst varierande standard. Efter förhållandena är den alkoholfria restaurang, som här varit på tal, av god klass. De amplate lovord är angivna av såväl intendenten för utskänkningsärenden som också av de rådgivande nämnderna i Västernorrlands och Västerbottens län. Till detta kommer ett uttalande av landshövdingen i länet, däri han oförbehållsamt ger uttryck för sin uppfattning om lokaler- nas standard, som synts honom mycket god och tillfredsställande.

Att sedan restaurangen ligger i en synnerligen vacker trakt med stor turisttillströmning, försämrar i varje fall inte standarden.

Med hänsyn till de nu anförda omständigheterna borde låneansökan ha bifallits. Utskottet har emellertid avslagit yrkandet om en anmälan mot föredragande departementschefen, statsrådet Sträng, enligt den — jag medger det gärna — i detta fall mycket föråldrade § 107 i regeringsformen. Av den orsaken, herr talman, kan jag i föreliggande fall inte ställa något yrkande.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Men jag vill upplysa den snälle herr Hammar om att han råkat ut för en fadäs genom att tala för att denna ungdomsgård, som drivs av synnerligen aktningvärt folk — den står i Evangeliska fosterlandsstiftelsens regi — skulle få det anslag den begärt av den halva miljon, som skulle användas för att åstadkomma alkoholfria restauranger av mycket hög klass, vilka personer,

Granskning av statsrådsprotokollen

som annars går på guldkrogarna, skulle kunna besöka. Men att tänka sig att ungdom, som använder sprit, från det långt avlägsna Härnösand, där det förresten inte finns någon guldkrog, skulle resa ända ut till Nordingrå för att i en upprustad lokal där vänja sig vid ett nyktrare levnadssätt, det är alldeles verklighetsfrämmande.

Statsutskottet har för resten på ett tidigare stadium uttalat sitt tvivel, huruvida det publikunderlag kunde skapas, som fordras för att restaurangen skulle kunna drivas. Det är att märka att inte ens en så framskjuten nykterhetsvän som herr Englund i utskottet ansett det vara lönt att gå in på anmärkarens väg.

Nu är det emellertid så lyckligt, vilket också statsrådet Sträng framhållit, att Måvikens ungdomsgård kan få ett annat understöd, nämligen av arvsfondsmedel, som kan komma till användning för ungdomsvårdande verksamhet. I så fall blir också ungdomsgårdens ansökan bifallen. Men det är alldeles otänkbart, att den här ifrågakarande fonden, som är avsedd för speciella syften, skulle kunna ge anslag eller lån i detta fall. Om man i Stockholm, där det finns gott om guldkrogar, kommer på idén att t. ex. vid Stureplan bygga en asflott restaurang med spritförbud, så skulle bidrag möjligtvis kunna utgå. Myndigheterna har emellertid varit så tveksamma beträffande möjligheterna att etablera sådan här verksamhet, att ännu inte ett öre vare sig till understöd eller som lån utbetalats av denna halva miljon.

Herr HAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som utskottets ärade ordförande säger vore alldeles riktigt, om direktiven gällt upprättande av alkoholfria restauranger enbart i de större städerna för att där utgöra en konkurrens till guldkrogarna. Emellertid ber jag att få understryka vad jag tidigare sagt. I direktiven ingick den

tanken, att man skulle kunna anordna alkoholfria restauranger även på landet. Jag citerar på nytt: »Vad särskilt landsbygden angår, har det numera mer och mer blivit sed, att samlingslokaler används av allmänheten för anordnande av familjefester och dylikt.» Därefter fortsätter direktiven att tala om att här skulle det bli stöd från det allmännas sida. Det är på den punkten, jag satt in mitt egentliga angrepp, om man nu kan kalla det för ett angrepp. Det kom heller aldrig att bli motsagt av vare sig utredningen eller den senare behandlingen, att lånemöjligheterna också skulle gälla landsbygdens samlingslokaler, vilka användes av allmänheten för anordnande av familjefester och dylikt. Läger jag på frågan den synpunkt, som återfinnes i direktiven och som också återfinns i det ursprungliga förslaget, tycker jag, att det är ganska klart, att Måvikens ungdomsgård i det här fallet borde ha fått ett stöd från statsmakternas sida.

Vad det gäller medel från arvsfonden, vill jag blott säga, att jag själv tillhör en ideell organisation, som tillsammans med andra ideella organisationer fått gå en törnströdd via dolorosa för att få litet av dessa medel. Det är så många ansökningar, och man har så litet att röra sig med, att den vägen i det här fallet knappast gett någon hjälp av betydenhet.

Herr SWEDBERG (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några korta ord i anslutning till reservationen under punkt X.

Enligt gällande bestämmelser om tillsättning av rektor vid statsunderstödd folkhögskola fordras för att kunna antagas som rektor vid sådan folkhögskola bl. a. att under minst fyra år med goda vitsord ha tjänstgjort som lärare med full tjänstgöring vid läroanstalt under offentlig kontroll, därav vid statsunderstödd folkhögskola minst tre år. Enligt en särskild kungörelse angående

meritvärdering vid ansökan till lärartjänst må vid sådan ansökan till skola, som står under överinseende av skolöverstyrelsen, heltidstjänstgöring såsom instruktör inom ungdomsvårdande sammanslutning likställas med lärartjänstgöring, som må tillgodoräknas vid ansökan till lärartjänst. Det är emellertid att särskilt märka, att sådan tjänstgöring icke må inräknas i minimitjänstgöring som är föreskriven för behörighet till lärartjänst vid folkhögskolan.

Visingsö folkhögskola — Braheskolan — som det ju här är fråga om, förklarades genom beslut av Kungl. Maj:t den 1 juni 1956 berättigad till statsunderstöd från och med arbetsåret 1956/57 och står sålunda på grund av detta beslut under överinseende av skolöverstyrelsen och är beroende av de bestämmelser om tillsättande av rektor, som jag här i korthet angett.

Under sommaren 1956 ledigförklarades tjänsten som rektor vid nämnda folkhögskola, och då ansökningstiden utgått hade åtta sökande anmält sig, bland dem e.o. förste kanslisekretären i ecklesiastikdepartementet, pol. mag. Thore Petersson. Av de sökande förklarade skolöverstyrelsen sex vara behöriga och lämpliga att inneha tjänsten, medan skolöverstyrelsen fann att Petersson icke styrkt sin behörighet. Av den meritförteckning han åberopade framgår att han tjänstgjort som vikarierande lärare i statskunskap och socialpolitik vid Jordbrukets föreningskola i Sänga-Säby under två månader, men att han i övrigt icke tjänstgjort som lärare.

I skrift till Kungl. Maj:t framställde Petersson anhållan om dispens från den föreskrivna föregående tjänstgöringen som lärare, och genom beslut den 21 september 1956 medgav Kungl. Maj:t att Petersson utan hinder av gällande bestämmelser finge antagas till rektor vid Visingsö folkhögskola.

Då vi reserverar inom utskottet hävdad den mening, att ifrågavarande

dispens icke bort beviljas, har vi — som klart framgår av skrivningen i det föreliggande memorialet — grundat denna vår mening väsentligen på följande omständigheter.

De organ, på vilkas yttranden över dispensansökningen Kungl. Maj:t synes ha stött sig, var icke eniga i att tillstyrka dispensen. Inom folkhögskolans styrelse motsatte sig två ledamöter majoritetens beslut och förklarade att detta »kom i uppenbar strid med folkhögskolans intressen». Folkhögskoleinspektören Vestlund, som ju är kontaktperson mellan folkhögskolan och skolöverstyrelsen och i denna egenskap bör ha de allra största förutsättningar att sakligt bedöma ifrågavarande ärende, reserverade sig mot skolöverstyrelsens beslut under särskilt framhållande av att den som utses till rektor vid en folkhögskola bör ha erfarenhet som lärare vid denna skolform för att kunna ge verksamheten en med folkhögskolans egenart överensstämmande utformning. I denna uppfattning har även Svenska folkhögskolans lärarförening i skrivelse till departementschefen före ärendets avgörande förklarat sig helt instämma.

Då det utom den dispensansökande var sex kompetenta folkhögskollärare, som sökte tjänsten i fråga, synes det icke ha varit motiverat att meddela dispensen och därigenom fullständigt eftergiva det väsentliga kompetenskravet, viss tids lärarerfarenhet. Enligt vad utskottet inhämtat har denna dispensgivning också väckt mycken irritation och stor olust inom hela folkhögskollärarkåren. Man kan väl förstå, om den beviljade dispensen, särskilt med hänsyn till de sökande, som kunde åberopa fullgoda meriter, anses vara för rättskänslan kränkande. Det kan också befaras att Kungl. Maj:ts beslut i detta ärende kan komma att få ytterst allvarliga konsekvenser både då det gäller att behålla goda lärarkrafter vid folkhögskolorna och i fråga om en god rekrytering till denna betydelsefulla lärarkår.

Granskning av statsrådsprotokollen

För att inte under några förhållanden behöva återkomma i denna debatt vill jag på en gång säga, att detta enligt mitt sätt att se är en sak av stor och allvarlig betydelse för hela vårt folk, för vår ungdom och för vårt lands framtid. Utskottets ärade ordförande sade i sitt första anförande här i dag, att anmärkningsärenden bör ha en betydelse av räckvidd för hela vårt land. Det förefaller mig klart att ifrågavarande reservationsanmärkning ur denna synpunkt är fullt kvalificerad.

Det är, herr talman, under framhållande av dessa synpunkter vi reservanter ansett att utskottet bort göra anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Persson.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! För undvikande av missförstånd tror jag det bör understrykas att det här gäller en dispens, som Kungl. Maj:t har beviljat, och inte tillsättande av en befattning. Sedan vederbörande fått Kungl. Maj:ts dispens har han av styrelsen för Visingsö folkhögskola tilldelats tjänsten i konkurrens med andra sökande, varvid hans meriter sålunda vägs mot de andra sökandenas meriter. Jag vill också understryka, att Kungl. Maj:t vid detta ärendes behandling helt har följt de underordnade myndigheter som haft att yttra sig i frågan, nämligen styrelsen för folkhögskolan på Visingsö och kungl. skolöverstyrelsen. Men jag vill också understryka vad herr Swedberg har sagt beträffande den oro, som man hyser bland de svenska folkhögskollärarna och också på andra lärarhåll inför en utveckling, där man skulle kunna tänka sig, att den tredje befodringsgrunden skulle kunna betyda så mycket, att man helt var beredd att ta avsteg från någon av de två första befodringsgrunderna.

Jag var själv så tveksam, att jag i konstitutionsutskottet begärde fram

handlingarna i det här fallet. När jag tittat ordentligt på dem, försvann dock min tveksamhet till största delen, bland annat därför att jag fick klart för mig, att vederbörande dispenssökande kunde prestera en utomordentligt imponerande meritlista, där han visserligen saknade den tjänstgöringstid som föreskrives för en blivande folkhögskolerektor men i stället kunde uppvisa dels omfattande internationella erfarenheter och dels erfarenheter från arbete inom folkbildningsverksamhet o. d. i en utomordentligt hög grad och av ett sådant slag, att jag tror att han hade förutsättningar att vara en utmärkt rektor för en folkhögskola.

Det är också viktigt att framhålla, att den skola det gäller har en speciell karaktär. Det är de samverkande bildningsförbundens folkhögskola, vars uppgift är att utbilda studieledare, varför kraven på vederbörande skolchef kan vara något annorlunda än kraven på folkhögskolechefer i allmänhet.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, att den sökande inte har fått sin tjänst genom Kungl. Maj:ts dispens, utan skolstyrelsen har bland andra sökande utsett honom till den. Detta, herr talman, är skälet till att konstitutionsutskottet inte har kunnat biträda det av herr Swedberg ställda anmärkningsyrkandet.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Tillsammans med sex andra ledamöter av konstitutionsutskottet har jag riktat en reservationsanmärkning mot chefen för jordbruksdepartementet. Saken gäller den jordförvärvslag som sista gången förnyades och delvis omarbetades 1955. Denna lag innehåller ganska vida latituder för skönsbedömningar, och när den nu har varit i tillämpning ett helt kalenderår, ansåg vi, att det vore befogat, att man inom konstitutionsutskottet tittade på hur lagen hade tillämpats. Vi har sett på samt-

Granskning av statsrådsprotokollen

liga ärenden, men det är särskilt ett par av dem som vi har stannat inför.

Inledningsvis vill jag säga, att det är §§ 3, 4 och 5 som här ligger till grund för myndigheternas handlande. I § 3 uppräknas dispensabla hinder, medan § 5 ersätter den gamla förvärvslagen och närmast används när gårdar behövs i rationaliseringssyfte. Enligt § 4 däremot, som innehåller en del bestämmelser som inte är ovillkorliga utan kan tillämpas olika i olika fall — det är alltså rätt vida möjligheter till bedömning på olika sätt — skall man vägra förvärvstillstånd ifall köparen vill förvärva gården uteslutande för kapitalplacering eller ifall man har anledning tro, att han förvärvar den i annat syfte än att ägna sig åt jordbruk. Det är givetvis i många fall rätt svårt att pejla människors motiv och på det området säga något bestämt. Å andra sidan skall man ta hänsyn till huruvida vederbörandes förvärv av gård kan vara till nytta för jordbruket eller näringslivet i orten, och man har även i övrigt möjlighet att ta hänsyn till förhållanden som kan göra den sökande ägnad att godtagas.

Det är två fall vi har stannat för som bägge är behandlade enligt § 4. I det ena fallet är det en kronojägare från Örebro, som hos lantbruksstyrelsen i Örebro län sökt tillstånd att få förvärva den lilla fastigheten Ählberg Stora 1⁴⁵ i Hardemo socken. Den omfattar endast 19½ hektar, varav 8 hektar åker och 11 hektar skog. Hans ansökan avslogs av lantbruksnämnden. Han gick sedan till lantbruksstyrelsen. När ärendet därefter gick på remiss till lantbruksnämnden, förklarade man där att nämnden för sin del inte längre tvivlade på sökandens uppgifter att han tänkte ägna sig åt jordbruk. Köparen hade uppgivit, att han ville ha gården för att anlägga en plantskola där, när han blev pensionerad. Han var skogsman och därför intresserad av sådan verksamhet. Lantbruksstyrelsen avslog dock hans ansökan om att förvärva gården, och

Kungl. Maj:t följde lantbruksstyrelsens förslag.

Det andra fallet gäller en fabrikör vid namn Verner Andersson, som ville förvärva en större fastighet, Gamlegården 7¹ i Böne socken, Älvsborgs län. Gården har en areal på 145,5 hektar, därav 20 hektar åker och 100 hektar skog. Såväl byggnaderna som åkerjorden och skogen befinner sig i sådant skick, att det krävs mycket stora kapitalinvesteringar för att sätta gården i stånd. Fabrikör Andersson förklarade sig beredd att göra dessa investeringar, och han ville ha gården för att driva jordbruk. Han hade visserligen tillsammans med några andra personer ett litet industriföretag, men han hade av läkare blivit tillrättad att skaffa sig ett mindre jäktigt arbete, och eftersom både han och hustrun var intresserade av jordbruk och dessutom hade en son på 14—15 år, som tänkte bli jordbrukare, ville han förvärva denna egendom. Lantbruksnämnden var inte enhällig i det fallet, ty lantbruksdirektören tillstyrkte förvärvet. Men när ärendet kom tillbaka från lantbruksstyrelsen, gick majoriteten i lantbruksnämnden på lantbruksstyrelsens avslagslinje, och Kungl. Maj:t följde sedan styrelsens förslag.

Detta är i allt väsentligt föreliggande fakta. Jag vill här slå fast, att § 4 i här ifrågavarande lag icke varit tillämplig i något av dessa fall. Det har här inte varit fråga om någon spekulation eller kapitalplacering. Med nuvarande läge på kapitalmarknaden finns det andra och bättre möjligheter att placera pengar. Inte heller har de båda egendomarna behövts för att rationalisera jordbruket på andra gårdar, och inga andra spekulanter har trängts åt sidan. Man kan då fråga sig, varför jordbruksministern i dessa båda fall inte har kunnat bifalla ansökningarna om förvärv av gårdarna. I det första fallet gäller det en kronojägare, alltså en person som har sitt arbete och hela sitt intresse knutet till landsbygden, lantbruket och sko-

Granskning av statsrådsprotokollen

gen. Han vill förvärva ett småbruk för att slå sig ned där på äldre dagar, när han blir pensionerad — han hade för övrigt tänkt bosätta sig på gården genast — och bruka jorden. Låt oss ställa detta mot hela situationen på landsbygden, som enligt en i dagarna utkommen doktorsavhandling är sådan, att man kan räkna med att 100 000 mindre jordbruksegendomar under de närmaste 14 åren kommer att bli utan brukare eller slås samman med andra jordbruk. Vi ha gott om mindre jordbruk här i landet, många fler än vi har brukare till. Vad är det då ur landsbygdens synpunkt för mening i att tillämpa lagen så, att man hindrar denne gamle kronojägare att bosätta sig på en liten gård på gamla dar? Såvitt jag förstår är det att tillämpa lagen felaktigt.

Det må ha förelegat vilka motiv som helst för en dylik tillämpning — det kan måhända också ha varit bristande uppmärksamhet från vederbörande statsråds sida — så tror jag ändå det är önskvärt att man i jordbruksdepartementet icke går vidare på en sådan praxis.

I andra fallet gäller det en person, som med hänsyn till sin hälsa och sina personliga intressen, sonens framtida yrke och familjens förhållanden i övrigt vill överta en relativt stor men illa skött gård och sätta den i stånd. Det är med andra ord ett typiskt fall, då man kan säga att det skulle vara till gagn för jordbruket och näringslivet i orten att vederbörande fick förvärva gården. Här är det inte fråga om att diskutera lagen i och för sig. Det råder olika meningar om den, men det är en annan sak. Här är det fråga om lagens tillämpning. Vi har ansett det befogat att peka på dessa två fall och framhålla önskvärdenheten av att vi på detta område får en mera liberal tillämpning av lagen — något som jordbruksministern själv rekommenderade, när lagen antogs 1955. I båda dessa fall står besluten i direkt strid mot

jordbruksministerns eget principuttalande, när lagen antogs.

Herr *Magnusson* i Tumhult (h) instämde i detta anförande.

Herr **JONSSON** i Haverö (s):

Herr talman! Med hänsyn till den långa debatt som förekommit rörande dessa reservationsanmärkningar skall jag försöka fatta mig så kort som det över huvud taget är möjligt.

Denna reservation under punkt XI talar väl i stort sett för sig själv, om man läser den uppmärksam. Reservanterna säger nämligen att efter genomgång av samtliga jordförvärvsärenden har man stannat för att göra anmärkning i dessa båda fall. Om man tittar på dessa ärendens art måste man säga att de myndigheter, som handlägger jordförvärvsärenden, snarast vore värda beröm, när de lyckats så över förväntan.

Herr Svensson i Ljungskile säger, att vad beträffar den först omnämnde personen, alltså kronojägare Lindahl, har lantbruksnämnden uttalat att det finns skäl antaga, att han icke har för avsikt att använda jordbruksfastigheten på sätt som förutsattes. Herr Svensson uppger att i sitt yttrande till lantbruksstyrelsen över besvären har lantbruksnämnden ändrat mening och säger, att man sedermera kommit till den uppfattningen att kronojägare Lindahl nog är beredd att bosätta sig på fastigheten. Här slutar emellertid herr Svensson i Ljungskile med uppläsningen av yttrandet i fråga. Om man fortsätter, så heter det så här:

»Nämnden ansåg det dock tveklaktigt, huruvida Lindahl med hänsyn till de betydande och föga räntabla investeringar, som ett fullföljande av hans planer skulle medföra, komme att vidbliva sin uppfattning.»

Vilka investeringar är det fråga om här? Det är så, som herr Svensson i Ljungskile också påpekat, att denna

jordbruksfastighet innehåller åtta hektar åker och knappa tio hektar skogsmark. Men det framgår samtidigt av handlingarna, att bostadshuset är obeboeligt och att ekonomibyggnaderna befinner sig i mycket dåligt skick. Här är det således fråga om en mycket stor investering i fastighetens åbyggnader och detta på en jordbruksfastighet, om vilken man med hänsyn till såväl jordbruks- som skogsarealen kan konstatera, att det finns ingen möjlighet att avkastningen av densamma kan förrenta och amortera kostnaderna för nya byggnader.

Jag förmodar att herr Svensson i Ljungskile kommer att invända, att detta behöver inte lantbruksnämnden bekymra sig om, ty om kronojägaren vill investera pengarna på detta sätt, bör det vara honom tillåtet. Så förhåller det sig emellertid inte. Lantbruksnämnden har även till uppgift att pröva, huruvida en fastighet skall bestå som självständig brukningsdel, och därvidlag har lantbruksnämnden anfört, att med hänsyn till rådande förhållanden anser icke lantbruksnämnden att den skall kunna bestå såsom självständig brukningsdel. Det är detta som är den springande punkten i detta sammanhang.

Att man inte haft något annat att tillgripa än § 4 i jordförvärvslagen är rätt naturligt, eftersom denna paragraf i dylika sammanhang är den enda tillämpliga. Detta beror därpå att om det är någon som förvärfvar en jordbruksfastighet och hos lantbruksnämnden ansöker om förvärvstillstånd, så förekommer det icke något enda fall, där sökanden samtidigt talar om att denna fastighet vill jag förvärva i syfte att göra en penningplacering. Man talar inte heller om huruvida de förutsättningar, som finns angivna i de av herr Svensson uppräknade paragraferna, över huvud taget är för handen. Det tillkommer alltså lantbruksnämnden att bevisa detta, och det är, som herr Svensson själv

nämnde, mycket svårt att åstadkomma sådana bevis.

Beträffande konstitutionsutskottets behandling av dessa båda förvärvsärenden förhåller det sig på det sättet, att när Kungl. Maj:t har följt lantbruksnämndens och lantbruksstyrelsens mening, föreligger det väl ganska små möjligheter för konstitutionsutskottet att på uppgifter, som lämnats av en enskild ledamot, framställa en konstitutionell anmärkning. Detta är också de facto anledningen till att konstitutionsutskottet icke har funnit skäl till anmärkning. Jag måste för min del säga att om tvenne jordförvärvsärenden är så grundligt behandlade, så konsekvent behandlade och behandlade i överensstämmelse med gällande författning som i detta fall, då har konstitutionsutskottet anledning att tro mera på lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen såsom varande de undermyndigheter, som har att handlägga dessa frågor, än på eventuella anmärkare, som i större eller mindre utsträckning kan vara influerade av rent politiska skäl att göra en anmärkning.

Därmed har jag inte velat göra gällande att det är politiska skäl som har drivit anmärkarna att framställa denna reservationsanmärkning, men jag vill dock understryka att det föreligger större skäl att befara, att anmärkarna har influerats av dylika motiv, för vilka man knappast kan misstänka lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen. Det är detta som gör, att jag inte anser att det i detta sammanhang föreligger något som helst skäl till en konstitutionell anmärkning. Jag förmenar att Kungl. Maj:t knappast har haft möjlighet att handla på annat sätt.

Skulle Kungl. Maj:t i förevarande fall ha handlat i rakt motsatt riktning och gått emot de underlydande myndigheterna, tycker jag att det förelegat större skäl för konstitutionsutskottet att undersöka, huruvida Kungl. Maj:ts beslut hade varit konstitutionellt riktigt.

Granskning av statsrådsprotokollen

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Att vi inte funnit mer än två fall, som vi tagit upp i anmärkningarna, tar herr Jonsson i Haverö som ett beröm. Herr Jonsson! Det är ju 18 à 19 fall allt som allt, och man kunde mycket väl överväga att uppta 4 eller 5 till av dessa 19 fall. Vi har emellertid nöjt oss med två mycket typiska och klara.

Det finns ingen annan paragraf än § 4 att behandla detta efter, säger herr Jonsson vidare. Jo, det finns det visst. Om fastigheterna behövs för rationaliseringsändamål, kunde ärendena behandlas efter § 5, men då fick vederbörande vara snäll och köpa gården också, och det vill man inte. Herr Jonsson har själv betygat, att det inte var fråga om kapitalplacering, utan samhället var enligt herr Jonsson tvärtom tvunget att skydda denna stackars människas från att köpa gården, därför att det var en så dålig affär. Detta var ju egentligen det enda skäl som herr Jonsson anförde.

Nu tror jag för min del inte att affären var så dålig. Det finns 150 kubikmeter skog per hektar, och jag tror att en kronojägare, som har litet pengar och är intresserad av gården, skulle ha kunnat klara saken. Han kunde ha byggt sig ett hus på området eller skaffat sig en bostad i ett närbeläget samhälle.

Vad sedan beträffar att Kungl. Maj:t nödvändigt skulle följa de underordnade myndigheterna, så är det ju prat. Vad har vi då Kungl. Maj:t för? Kungl. Maj:t är ju högsta instans i detta fall. Att det inte går att framföra någon anmärkning för lagöverträdelse ligger ju utanför frågans ram. Det är ju en lag med vida bedömningslatituder, och det gäller vilken inriktning man ger lagens tillämpning. Därvidlag har ju konstitutionsutskottet ingripit förr, bl. a. i nådeärenden.

Herr JONSSON i Haverö (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile framställer saken som om det här varit fråga om särfall och att lantbruksnämnden skulle, med hänsyn härtill, ha använt sig av den kautschukartade § 4 och alltså som något slags välgörenhet ha låtit kronojägaren köpa fastigheten. Jag vill då tala om för herr Svensson i Ljungskile, att detta är inget särfall, utan det är ärenden av just den typ, som utgör de största bekymren för lantbruksnämnderna. Det är inte bara kronojägare som kommer och begär att få förvärva fastigheter och önskar leka jordbrukare, när de uppnått pensionsåldern — det finns tandläkare och direktörer av alla slag som har precis samma intresse. Skulle lantbruksnämnden handlat på sätt som herr Svensson synes begära, skulle detta utan tvivel verkat prejudicerande för nämndens fortsatta verksamhet.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga två saker till herr Jonsson.

För det första har jag inte nämnt ett ord om att detta behandlats som ett särfall.

För det andra har Kungl. Maj:t i 4 à 5 fall av dessa 18 à 19, som behandlats dels enligt § 4, dels enligt § 5, gått emot lantbruksstyrelsen.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag skall inte yttra mig i den fråga, som nyss debatterats, utan mycket kortfattat säga några ord om reservation XIII, som rör tillsättandet av chefsposten i Svenska penninglotteriet. Jag vill då först betona, att denna reservationsanmärkning inte har karaktären av en personfråga utan av en principfråga.

Styrelsen har bl. a. fått uppgiften att tillsätta chefstjänsten, och det har den säkert fått avsiktligt. Man har önskat,

Granskning av statsrådsprotokollen

att chefstjänsten skulle tillsättas så självständigt som möjligt. Det framgick dock av interpellationsdebatten för någon tid sedan — något som inte bestritts — att i detta speciella fall vederbörande statsråd, handelsministern, intervenerat i styrelsen och uttalat ett mer eller mindre bestämt önskemål att statsrådet Hjalmar Nilson i Spånstad skulle tillsättas som chef.

Jag bestrider inte alls — och det gör inte heller mina medreservanter — rätten för regeringen att i särskilda fall ingripa på dylikt sätt, även trots att det här gäller styrelsens förvaltning. Regeringen har ju *sin* ansvarighet för statsägda företag och kan vilja hävda att en person är lämplig och att en annan person, som styrelsen ifrågasätter, är olämplig.

Men vad jag har velat säga i denna anmärkning är, att om några sådana interventioner förekommer, måste de likasom varje annan handling från statsrådets och regeringens sida kunna bli föremål för det dechargegranskande utskottets prövning.

I detta fall liksom i många andra fall där det gäller statsägda företag upprättas i regeringen inga protokoll eller anteckningar, som ställs till konstitutionsutskottets förfogande. Det enda, som synes i protokollet, är att något statsråd kan få fullmakt i konselj att själv eller genom ombud föra talan för staten vid statsägda företags bolagsstämmor. Men ej heller innehållet härvid i direktiven, som ju kan vara av utomordentligt avgörande betydelse för hela förvaltningen, kommer någonsin till konstitutionsutskottets kännedom eller under dess prövning. Jag hävdade redan i fjol i en reservationsvis framställd ingressanmärkning, att detta måste stå i strid mot grundlagens mening. Ingenting kan enligt författningen undandragas konstitutionsutskottets prövning, och sålunda inte heller den befattning som regeringen tar med statsägda företag. Statsråden bör själva enligt min

mening ha intresse av denna fråga, eftersom de här lika väl som eljest bör vara angelägna om att stå för sina handlingar. Detta är vad vi i huvudsak har velat säga.

Därtill kommer sedan — jag uttalar då i varje fall en personlig mening — att man inte kan finna att penninglotteriet tillhör de institutioner som lämpar sig att användas till politiska reträttposter. Om penninglotteriet hade hand om rent politiska spörsmål, t. ex. fördelningen av lotterimedel mellan stad och land eller mellan olika kulturella intressen, då kunde saken ligga annorlunda till. Nu är ju penninglotteriet en rent teknisk institution. I detta speciella fall, där det ju för övrigt avgavs en reservation i styrelsen, beslöt styrelsen med anledning av utgången av personvalet att göra den eljest designerade till vice direktör för företaget.

Slutligen anser jag mig också berättigad att uttala, att frågan om reträttposter för avgående statsråd är en mycket delikat fråga och bör föranleda försiktighet och återhållsamhet från regeringens sida. Det finns självfallet många statsråd, beträffande vilka till följd av deras tidigare sysselsättning eller deras långa tjänstgöring som statsråd, ett tiotal eller femtontal år, ingen tvekan råder om att de bör beredas en reträttpost. När det är fråga om kortare statsrådsförordnanden tror jag ändock att man bör vara relativt försiktig härvidlag och framför allt tillse att inte nya reträttposter skapas utan de starkaste motiv. Förr i tiden utövades ju kontroll över tillsättningen av f. d. statsråd till olika statliga befattningar genom den efterträdande regeringen — regeringarna växlade då. När nu regeringsmakten tills vidare har blivit mera permanent, finns det enligt min mening — och det gäller inte bara i avseende på detta fall — starka skäl att understryka behovet av återhållsamhet i förlänandet av reträttposter åt regeringens egna medlemmar.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord. Tillåt mig endast notera det faktum, att penninglotteriet återfinnes under den allmänna bolagslagstiftningen och att det över huvud taget inte kan anses märkvärdigt, om det förekommer kontakt mellan vederbörande styrelse, vilket fall det än må gälla, och aktieägarna. Jag frågar mig med hänsyn till reservationsanmärkningen, om det över huvud taget kan anses oriktigt eller stridande mot någon som helst princip att aktieägare och styrelse har kontakt vid utscendet av chef för företag, även om det är fråga om ett statligt företag.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill betona, att herr Sehlstedt inte har yttrat ett ord om det rent principiella, som var huvudsaken i denna reservationsanmärkning, nämligen om förhållandet mellan regeringen och statsägda företag ur konstitutionell synpunkt, med hänsyn till granskningen inom konstitutionsutskottet av regeringens verksamhet.

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle i så fall förutsätta, att vederbörande i handelsdepartementet begått en ren olaglighet, om de haft kontakt när det gällde den här posten i bolaget. Jag förutsätter att detta kunnat ske i överensstämmelse med lagstiftningen och att det mot den bakgrunden inte kan anses vara befogat att rikta en anmärkning, eftersom det är så vanligt förekommande.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5

Interpellation ang. beredande av möjlighet för elever i enhetsskolans åttonde klass att delta i konfirmationsundervisning

Ordet lämnades på begäran till

Fröken OLSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt allmänna försöksskolebestämmelserna kan de elever i enhetsskolans åttonde klass, vilkas föräldrar så önskar, beredas erforderlig ledighet för att delta i konfirmationsundervisning. Någon anvisning om hur lång ledighet som får beviljas eller om från vilka ämnen ledigheten skall tas lämnas inte. Motsvarande bestämmelse för folkskolan säger emellertid, att elever i klass 8 kan befrias från 2 timmars fritt valt arbete för att delta i konfirmationsundervisning, och biskopsmötet har uttalat, att sådan undervisning bör omfatta minst 60 timmar. Erforderlig ledighet torde alltså betyda 2 veckotimmar. Att under större delen av ett läsår minska antalet lektioner i främmande språk från 9 till 7 torde vara uteslutet, åtminstone för de elever, som förbereder sig för gymnasiestudier. De två timmarna kan alltså i enhetsskolan inte tas från de valfria ämnena utan måste tas från de obligatoriska.

När enhetsskolans kurs- och timplaner gjordes upp, var det meningen, att *alla* elever i sjunde och åttonde klass skulle få en timme för fritt valt arbete. Skolkommissionen fäste stor vikt vid denna så kallade hobbytimme. Det visade sig emellertid fullständigt omöjligt att få plats med den för de elever, som läser två språk. Det är alltså efter grundliga undersökningar fastslaget, att det inte går att pressa in en enda timme till på åttonde klassens schema utan en väsentlig minskning av kursen för något annat ämne.

Jag anhåller därför om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att låta ut-

Interpellation ang. exporten av fisk till länder med centraliserad import — Interpellation ang. handläggningen av uppfinnarärenden inom försvaret.

arbeta anvisningar för de förändringar i enhetsskolans kurs- och timplaner, som erfordras för att eleverna i åttonde klass skall kunna beredas ledighet för konfirmationsundervisning?

Denna anhållan bordlades.

§ 6**Interpellation ang. exporten av fisk till länder med centraliserad import**

Herr NILSSON i Bästekille (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Enligt gällande bestämmelser är exporten av fisk till länder med centraliserad import förbehållen vissa organ. Att det finns skäl som talar för ett gemensamt uppträdande gentemot en ensam köpare är självklart. Emellertid kan lika starka skäl anföras mot en sådan ordning.

På den tjeckiska marknaden arbetar exempelvis nu de gamla fria fiskimportörerna som distributionsföretag, visserligen nationaliserade eller socialiserade men ändå som företag med kontakter hos våra privata fiskexportörer. Enligt uppgift har det organ, som nu har monopol på exporten av fisk från sydkusten, Sydsvensk exportfisk, inte tillräckligt uppmärksammat de möjligheter till export som föreligger via dessa distributionsföretag. Följden härav har blivit att någon export till Tjeckoslovakien inte sker för närvarande eftersom Sydsvensk exportfisk ej kan träffa något exportavtal. Samtidigt härmed förklarar privata fiskexportörer att det går att avsätta torsk på den tjeckiska marknaden.

Här står uppgift mot uppgift, och den enda möjligheten att få klarhet i förhållandena vore enligt min uppfattning att bereda de privata exportörerna möjligheter att exportera jämsides med Sydsvensk exportfisk. De nuvarande bestämmelserna om monopol har givit till resultat att fångstbegränsning införts och fiskarna har gått förlustiga en sä-

ker inkomst. »Sydkustfisk» har exempelvis i dagarna bestämt att någon över-skottstorsk ej tas emot.

Det synes mig uppenbart att det nuvarande systemet för fiskexporten inte är tillräckligt smidigt. Genom att ge även privata fiskexportörer rätt att jämsides med Sydsvensk exportfisk söka finna avsättning för de stora fiskkvantiteterna skulle inte endast bättre inkomstförhållanden åstadkommas för fiskarna, utan landets valutaställning skulle också förbättras. Att en dylik rätt skulle innebära några som helst nackdelar kan jag inte finna.

Med hänvisning till vad ovan anförts anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Lars Eliasson få framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat att de nuvarande bestämmelserna angående export av fisk till länder med centraliserad import kan medföra vissa ogynnsamma verkningar?

2) Vill herr statsrådet i så fall medverka till att exempelvis de aktuella svårigheterna med exporten på den tjeckiska marknaden snarast undanröjes genom att de privata exportörerna ges rätt att exportera jämsides med de organ som nu förbehållits ensamrätt till export?

Denna anhållan bordlades.

§ 7**Interpellation ang. handläggningen av uppfinnarärenden inom försvaret**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Det svenska försvaret är i stort behov av svenska uppfinnarens insatser för att kunna vara så effektivt och rationellt som möjligt. De begränsade ekonomiska resurserna gör det särskilt angeläget att svenska uppfinningar tas till vara för försvarsmaktens

Interpellation ang. handläggningen av uppfinnarärenden inom försvaret

räkning och att svenska uppfinnare på det militärtekniska området uppmunt-
ras genom att de ersättningar som utgår
för gjorda uppfinningar fastställs till
skäligt belopp och alltså inte så lågt, att
det inte sporrar de konstruktiva förmå-
gorna till att göra tekniska förbättring-
ar eller nykonstruktioner vilka kan be-
traktas som uppfinningar.

I pressen har nyligen återgivits vissa
varningar som ett fackförbund, Försva-
rets civila tjänstemannaförbund, utfär-
dat till sina medlemmar, som är intres-
serade av att söka göra för försvaret
nyttiga uppfinningar. Man varnar för-
svarets uppfinnare för att myndighe-
terna kommer att söka skära ned ersätt-
ningen för uppfinningarna så långt det
går, varvid beroendeställningen hos
uppfinnaren och kronans monopolställ-
ning på det militärtekniska området
kan komma att utnyttjas. Vidare varnas
för att mycket lång tid kan förflyta,
innan uppgörelse träffas, om uppfinna-
ren inte vill gå med på de föreslagna
villkoren.

I fråga om den tid, som åtgår innan
avtal träffas eller ersättning erhålls, fö-
religger uppgifter om att det ej är ovan-
ligt med en tidrymd på 5—8 år.

Som exempel på en militärteknisk
uppfinnares ställning kan här citeras
ur det enhälliga utlåtande, som i visst
fall år 1956 avgavs av statens nämnd för
arbetstagaresh uppfinningar:

»Att de utdragna förhandlingarna
med hänsyn till kronans monopolställ-
ning på det militärtekniska området,
inom vilket uppfinningen faller, rent
faktiskt verkat såsom ett kraftigt på-
tryckningsmedel från kronans sida gent-
emot X synes ofrånkomligt... Då...
överenskommelsen med X i sin nu fö-
religgande form icke ger honom skälig
ersättning, bör enligt nämndens mening
icke ifrågakomma att överenskommel-
sen göres gällande mot X.»

Om otillbörlig påtryckning förekom-
mer åstadkommes en negativ effekt
bland dem, som skulle kunna göra goda
insatser för att tekniskt öka vårt för-
svars prestanda.

Med anledning av vad ovan anförts
får jag anhålla om andra kammarens
tillstånd att till statsrådet och chefen
för försvarsdepartementet rikta följande
frågor:

Kan statsrådet lämna en redovisning
av hur handläggningen av uppfinnar-
ärenden inom försvaret tillgår?

Anser herr statsrådet att kritiken är
berättigad och vill herr statsrådet i så
fall snarast vidtaga åtgärder som är till
fördel för uppfinnarverksamheten?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.08.

In fidem
Gunnar Britth

Fredagen den 10 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Granskning av statsrådsprotokollen (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets memorial nr 14, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Herr von FRIESEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Det reservationsvis framställda anmärkningsyrkande, varom jag nu skall säga några ord, är rubricerat som XIV och rör en på sin tid åtminstone ganska uppmärksammasak, nämligen förhållandena vid Kronobergs läns andelsslakteri i Alvesta. Anmärkningen är betingad av det faktum att Kungl. Maj:t på föredragning av statsrådet Hedlund har funnit sig föränlåten att utanordna ett belopp på över 400 000 kronor som ersättning till detta slakteri. Konstitutionsutskottets ärade ordförande sade i inledningsanförandet till den principdebatt som föregick detaljgranskningen av reservationsanmärkningarna, att det var en skäligen svag soppa som reservanterna hade kommit med. Jag vågar påstå att när det gäller den här saken är det fråga om en nog så kraftig brygd. Det är en ganska oaptitlig och t. o. m. giftig sådan som skattebetalarna här har fått betala med ganska dryga penningmedel.

Sommaren 1953 utbröt det ju ganska

explosionsartat en paratyfusedemi på olika ställen i Sverige. Man lyckades ganska snart med hjälp av bakteriologisk expertis lokalisera härden för smittan till det av mig nyss nämnda slakteriet i Alvesta. Efter de utredningar som företagits råder det ingen som helst tvekan om att smittade djur hade kommit in i slakteriet och att de sanitära förhållanden, som var rådande inom slakteriet under juni 1953, bidrog till en ökning av denna smitta.

Vad var det då för sanitära olägenheter som rådde inom slakteriet? Jo, de var framför allt av två slag. Först och främst slaktade man i slakteriet alldeles för många djur. Man hade rätt att slakta 400, men antalet uppgick ända till 700. Denna ökade kvantitet av slaktade djurkroppar skulle sedan nedkylas, men kylanordningarna var inte på något sätt avpassade till den större kvantiteten, med följd att nedkylningen inte blev så tillfredsställande som borde ha varit fallet. Vidare påtalades förhållandena under transporten — det var ju en ganska varm sommar. Till detta kom att vattenförhållandena vid slakteriet sedan ganska lång tid hade varit föremål för en rätt allvarlig kritik utan att något hade åtgjorts för att förbättra vattenhygien. Jag skall emellertid inte här gå närmare in på denna faktor, ty enligt vad den bakteriologiska expertisen visat har inte vattenförhållandena, trots att de var otillfredsställande, haft någon större betydelse för smittospridningen.

De sakkunniga myndigheter, som uttalat sig i denna fråga, har utan omsvep sagt ifrån, att allvarliga sanitära missförhållanden förelegat vid slakteriet. Statens bakteriologiska laboratorium har i ett utlåtande, signerat av chefen professor Olin, sagt att slakte-

Granskning av statsrådsprotokollen

riet icke visat erforderlig hänsyn till risken för smittospridning under slakten och vid djurkropparnas förvarande därefter. Medicinalstyrelsen, som gör till sitt också bakteriologiska laboratoriets utlåtande, säger för sin del att slakteriföreningen inte kan fränkännas ett visst ansvar för epidemiens uppkomst och spridning. Statskontoret, den ytterligare myndighet som haft att yttra sig, finner det uppenbart att ersättning icke bör utgå till föreningen. Ämbetsverket får därför, heter det, »avstyrka att föreningen tillerkännes gottgörelse för sin förlust».

Det var nämligen på det sättet att på förslag av Kungl. Maj:t hösten 1953 tillskapades bestämmelser, som möjliggjorde att under vissa förhållanden ersättning skulle utgå till dem, privatpersoner eller företag, som hade blivit lidande under epidemien. Medicinalstyrelsen framhöll särskilt i remissyttrandet att man ansåg det önskvärt med en restriktiv tillämpning av bestämmelserna. I viss mån delade riksdagen också denna uppfattning och framhöll att frågor om ersättning till företag borde bedömas mer restriktivt än sådana som gällde enskilda personer.

På grundval av framför allt de av den medicinska bakteriologiska sakkunskapen ådagalagda missförhållandena måste jag säga, att jag har funnit det stötande för rättskänslan att ett företag, som, låt vara icke medvetet — det är ju aldrig fråga om någonting sådant — men genom bristande hygieniska anordningar gjort sig skyldigt till att människor drabbats av en viss sjukdom och att en del t. o. m. dött i denna sjukdom, skall tillerkännas ersättning av statsmedel.

Det är detta som jag och mina medreservanter har velat påpeka genom reservationsyrkandet under XIV, vilket går ut på att med anledning av det inträffade en anmärkning jämlikt 107 § regeringsformen borde framställas mot föredragande departementschefen, statsrådet Hedlund.

Vidare anförde:

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag förmodar att kamaren håller mig räkning för att jag lämnar ett synnerligen kort svar på vad herr von Friesen här sagt — denna debatt har ju pågått i det närmaste hela dagen.

Jag vill bara, utan att polemisera mot reservanterna, erinra om följande. Länsstyrelsen i vederbörande län med landshövdning Bergquist i spetsen har i två olika yttranden tillstyrkt ersättning enligt kungörelsen den 18 december 1953. Att statskontoret har sagt nej, kan inte alls överraska, ty när har inte statskontoret sagt nej! Vid nästan alla remisser under många år — och jag har varit här åtskilliga år — har det avstyrkt allting. Det betyder alltså ganska föga.

Veterinärstyrelsen, som är mest sakkunnig, säger i ett yttrande av den 11 maj 1955: »Mycket starka skäl finns för antagandet, att den väsentliga förökningen av bakterierna — och det var denna som var huvudorsaken till epidemien — har ägt rum efter det köttet lämnat slakteriet och kan på grund av behandlingen vid slakteriet icke rimligtvis ha haft någon väsentlig betydelse för uppkomsten eller spridningen av 1953 års epidemi.»

Förlusten som vederbörande slakteri fick vidkännas var väldig, och den del som beräknades ha vållats genom myndigheternas ingripande uppgick till 1 030 000 kronor. Slakteribolaget erhöll 409 000 kronor. Detta kan man ju vid första påseende finna väl liberalt, men så liberal var riksdagen detta år i sina direktiv för hur dess medel skulle erhållas. Det var därför fullt i överensstämmelse med riksdagens eget beslut att anslaget beviljades och medlen utdelades.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad utskottets ärade ordförande här har

Granskning av statsrådsprotokollen

sagt om länsstyrelsen, som han tydliga tillmäter en alldeles särskilt stor betydelse, vill jag svara, att den ju inte besitter någon särskild bakteriologisk sakkunskap.

I detta sammanhang vill jag citera vad en gammal vän till mig, en förutvarande landshövding, yttrade, då jag relaterade denna historia: »Det förstår du väl, att ingen som helst länsstyrelse, där det finns en sådan här slakteriförening, över huvud taget vågar gå emot den. Det vore ju döden för länsstyrelsens framtida popularitet. Det är ganska mäktiga kontrahenter som det här rör sig om.»

Vad länsstyrelserna beträffar så finner man det nu lämpligt från utskotts-majoritetens sida att åberopa deras auktoritet. Jag hade alldeles nyss, herr talman, stöd av länsstyrelsen i Karlstad när det gällde ett expropriationsärende, men då gick länsstyrelsen mot vad majoriteten och Kungl. Maj:t tyckte, och därför måste man nedvärdera den. Här däremot måste länsstyrelsen — en i denna fråga ganska osakkunnig instans — i stället upplåsas.

Vad beträffar veterinärstyrelsen — det gäller dess andra utlåtande, inte dess första — måste jag med all respekt för den hävda, att dess uttalande från vetenskapliga utgångspunkter — även om jag inte själv är bakteriolog har jag ganska stora möjligheter att följa ett resonemang på detta område — inte kan anses tillfredsställande. Långt större hänsyn måste man i detta fall ta till statens bakteriologiska laboratoriums yttrande. Det har lämnat en, jag vågar nästan påstå förintande kritik av vad veterinärstyrelsen här anfört.

Herr HALLEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr von Friesen påstår, att vi i detta fall övervärderar länsstyrelsen i Kronobergs län, medan vi undervärderade länsstyrelsen i Karlstad. Vad skall man då säga om anmärkaren själv? Gör han inte alldeles tvärt-

om? Han övervärderar länsstyrelsen i Karlstad och undervärderar den i Växjö.

Det förvånar mig, att anmärkaren, så konciliant och sympatisk som han varit i dag, har mage att upprepa den insinuanta anspelningen på länsstyrelsens i Växjö objektivitet, att det skulle vara döden för dess popularitet att gå emot slakteriföreningen. Vad frågar länsstyrelsen efter popularitet? Den är väl inte på något sätt beroende av folkgunsten! Sådana argumenta ad hominem bör vi enligt min mening inte komma med här i riksdagen.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande länsstyrelsen i Kronobergs län — för vilken jag hyser den största personliga aktning — vill jag bara säga, att jag inte kan tillmäta dess utlåtande något större värde, då det är alldeles uppenbart, att de myndigheter, som begriper denna fråga, inte representerar juridisk sakkunskap utan i stort sett medicinsk. Jag fäster långt större avseende vid vad de medicinska auktoriteterna här anfört, d. v. s. medicinalstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium.

Vad beträffar mitt yttrande om min värderade vän landshövdingen i Kronobergs län undrar jag, om det var så förskräckligt som herr Hallén gjorde gällande. Jag tror, att kammarens ledamöter åtminstone man och man emellan, när de inte behöver tala offentligt, skulle ge mig fullkomligt rätt däri. Jag citerade bara vad en annan erfaren landshövding sagt. Orden var inte mina egna, men jag tror att de var ganska riktiga.

Herr OLOFSON (fp):

Herr talman! I anslutning till första punkten i de reservationsvis framförda ömförmälningarna ber jag att få göra ett par korta anmärkningar. När konstitutionsutskottet år 1940 avgav sitt me-

Granskning av statsrådsprotokollen

morial med dechargegranskningen, anförde utskottet:

»Med anledning av Kungl. Maj:ts beslut vid samma tillfälle, att på grund av särskilda i ärendet förekomna omständigheter förklara en annan vid den normala prövningen underkänd lärjunge hava avlagt godkänd studentexamen, vill utskottet under återopande av vad utskottet tidigare i 1933 och 1934 års dechargebetänkanden anfört, framhålla betydelsen av att sådana dispenser endast i sällsynta undantagsfall och då på synnerligen starka skäl lämnas.»

Med detta uttalande avslutade konstitutionsutskottet en livlig debatt på 1930-talet om en del fall, där regeringen mot examinatorer och censorer godkänt vissa avlagda studentexamensprov. Då det nu finns anledning att återkomma till detta tema, kan man konstatera att den kungliga nåden i dispensens form har sjunkit betydligt. Den har passerat genom gymnasiet och befinner sig nu nere på realskolans stadium. I tre fall, som iakttagits vid läsningen av ecklesiastikdepartementets protokoll, har nämligen regeringen efter överklagande upphävt beslut angående flyttningar mellan klasserna 3^a och 4^a i realskolan. Jag skall inte ta upp dessa fall till närmare diskussion. Det gäller en svensk uppsats och två tyskuppsatser, som ämneslärare, rektorer och kollegier på platsen underkänt. Regeringen har på skolöverstyrelsens råd godkänt vederbörandes prestationer.

Det är inte, som konstitutionsutskottets ärade ordförande i sin inledningsbetraktelse här i förmiddags gjorde gällande, detta som avses med denna omförmälan. Det är i stället principen huruvida regeringen eller ecklesiastikdepartementet verkligen skall tjänstgöra som högsta instans när det gäller flyttningsärenden i våra skolor. Är det inte en rätt olycklig praxis som håller på att utvecklas här? Om denna praxis blir mera känd, kan man befara att ecklesiastikdepartementet blir överbe-

lastat med en lång rad ärenden, där vederbörande målsman påyrkar omprövning av ett underkännande i realskolan. Jag är rädd för att om denna väg att vinna ändring i flyttningsbeslut blir mera allmänt känd, departementet kommer att få upprätta en hel byrå som bara sysslar med ärenden av detta slag.

Jag har därför genom denna omförmälan velat framföra den väl tämligen opolitiska synpunkten att det är bättre att stämma i bäcken än i ån i detta fall. Jag tycker att man kan vara överens om att med stort förtroende överlåta åt de lokala skolmyndigheterna, ämneslärare, rektorer och kollegier, att bedöma kunskaper och prestationer i skolorna och om det, för att låna formuleringen från konstitutionsutskottets utlåtande 1940, »i sällsynta undantagsfall och på synnerligen starka skäl» skulle finnas anledning till en omprövning, anförtro denna åt skolöverstyrelsen, som ändå är den övervakande myndigheten över vårt skolväsen. Jag tycker inte dessa ärenden hör hemma på konseljlistorna, och det är detta som jag genom mitt yrkande har velat framhålla.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Herr Olofsons anförande förefaller mig ganska egendomligt. I utskottet upplyste vi nämligen om att arbetet på att avlasta statsråden en massa uppgifter för närvarande pågår för fullt. Vi avser en decentralisering av konseljärendena i stil med den som genomförts i Norge, så att deras antal minskas till ett minimum och att ärenden av denna typ lägges under skolöverstyrelsen. Herr Olofsons anförande slår därför in öppna dörrar.

För övrigt är det inte bara detta anmärkaren framhållit. I sista stycket av hans omförmälan, där han citerar skrivelsen av 1948, lyser det igenom att han anser att det är fel av Kungl. Maj:t att befatta sig med dessa ärenden.

Men det är inte Kungl. Maj:t som tagit initiativet, utan det har skett en framställning till honom. Detta har vi observerat samtidigt som vi poängterat, att vi åsyftar ett system som onödiggör att sådana småärenden skall behandlas av Kungl. Maj:t i konseljen.

Herr OLOFSON (fp):

Herr talman! Det är fullt riktigt som konstitutionsutskottets värderade ordförande säger, att det redan i utskottet upplystes om att författningsutredningen höll på med frågor som dessa, men den utredningen är ännu inte färdig, och det kommer kanske att gå flera år innan den blir det. Därför tycker jag att det inte skadat att saken påpekats redan i årets dechargebetänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 22 februari 1957 dagtecknad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

A) antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statliga inkomstskatt; samt

3) lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965;

B) dels, med godkännande av i propositionen angivna allmänna grunder för statsbidrag till kommunerna i anledning av ortsavdragsreformen, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i ämnet,

dels godkänna vad i propositionen förordats beträffande vissa skatteunderlagsgraderade statsbidrag för speciella ändamål och vissa kommunala bidrag till statliga utgifter samt bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda härför erforderliga föreskrifter,

dels ock under sjunde huvudtiteln å riksstaten för budgetåret 1957/58 till Skatteersättning till kommunerna, m. m. anvisa ett förslagsanslag av 295 000 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till bevillningsutskottet såvitt avsåge ovan under A) upptagna förslag och i övrigt till statsutskottet.

I propositionen föreslogs en höjning av de kommunala ortsavdragen till i paritet med de vid den statliga beskattningen nu gällande ortsavdragen och även i övrigt en direkt anpassning av de kommunala ortsavdragen till det statliga ortsavdragssystemet med bland annat ett särskilt ortsavdrag för ensamma skattskyldiga med underhållsskyldighet mot barn även vid den kommunala beskattningen. Höjningen av ortsavdragen föreslogs skola träda i kraft den 1 januari 1958 och första gången tillämpas i fråga om den preliminära skatten för år 1958 och vid 1959 års taxering.

Höjningen av ortsavdragen skulle förbindas med statliga bidrag till kommunerna, vilka bidrag i en del kommuner skulle successivt minskas. Frågan om en fortsatt reducering eller avveckling av statsbidraget i de kommuner, i vilka bidraget ännu vid 1965 års utgång inte helt indragits, avsåges skola utredas i samband med frågan om en allmän kommunal skatteutjämning.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Den nu utgående provisoriska skattersättningen till kommunerna i anledning av 1950 års ortsavdragsreform föreslogs skola inarbetas i det nya statsbidraget och reduceras enligt samma grunder som föreslogos skola tillämpas för det nya statsbidraget.

Maximibeloppet för det särskilda avdraget för nedsatt skatteförmåga vid den kommunala taxeringen föreslogs skola bestämmas till 3 000 kronor eller samma belopp, som nu gäller vid den statliga taxeringen.

De ovannämnda vid propositionen fogade författningsförslagen voro i nedan intagna delar av följande lydelse.

Förslag

till

lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att 48 § 2 mom. och 50 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 ävensom anvisningarna till 50 § punkterna 1 och 2 samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

48 §.

2 mom. Skattskyldig fysisk — — — nedan sägs.

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med andra maken, åtnjuter kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgrupp I 3 360 kronor, i ortsgrupp II 3 520 kronor, i ortsgrupp III 3 680 kronor, i ortsgrupp IV 3 840 kronor och i ortsgrupp V 4 000 kronor.

Skattskyldig, som — — — stycke sägs.

Gift skattskyldig, som under beskattningsåret icke levt tillsammans med andra maken, ävensom annan ogift skattskyldig än som avses i nästföregående stycke, äger, därest han haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn, som stått under hans vårdnad och för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, åtnjuta kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgrupp I

2 520 kronor, i ortsgrupp II 2 640 kronor, i ortsgrupp III 2 760 kronor, i ortsgrupp IV 2 880 kronor och i ortsgrupp V 3 000 kronor. Har skattskyldig som nyss nämnts haft barn, för vilket allmänt barnbidrag utgått men vilket icke stått under hans vårdnad, äger han, därest han helt eller delvis underhållit barnet, likaledes åtnjuta ortsavdrag efter vad i detta stycke sägs, dock endast om den skattskyldige icke levt tillsammans med den som har vårdnaden om barnet.

Annan skattskyldig än i andra, tredje eller fjärde stycket sägs (ensamstående) äger åtnjuta kommunalt ortsavdrag med följande belopp, nämligen i ortsgrupp I 1 680 kronor, i ortsgrupp II 1 760 kronor, i ortsgrupp III 1 840 kronor, i ortsgrupp IV 1 920 kronor och i ortsgrupp V 2 000 kronor.

Förslag

till

lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Där i lag eller annan allmän författning finnes stadgat, att beträffande kommun, landstingskommun eller annan samfällighet, som äger beskattningsrätt, medelsbehovet skall, i den mån det ej fylles genom andra inkomster, täckas genom utdebitering i förhållande till de skattekrönor och skatteören, vilka enligt bestämmelserna i kommunalskattelagen vid senaste taxering påförts de skattskyldiga, skola vid fastställande av utgifts- och inkomststat för åren 1958—1965 bestämmelserna i 2—4 §§ gälla.

3 §.

Den utdebitering, som skall verkställas för ettvar av åren 1960—1965, skall beräknas i förhållande till det antal skattekrönor och skatteören, som vid närmast föregående års taxering på-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

3 §.

förts de skattskyldiga, med tillägg — utom i fråga om tingslag — av det antal skattekronor, som staten skall tillskjuta i anledning av ortsavdragsreformen.

I anledning av propositionen hade väckts ett antal motioner.

I de likalydande motionerna I: 425 av fröken *Ranmark* och II: 535 av fru *Eriksson* i Stockholm m. fl. hade hemställts, att 48 § i den i proposition nr 97 föreslagna lagen om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 måtte få den lydelse, som angivits i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 456 av herr *Hagberg* m. fl. och II: 572 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 97 med de ändringar att dels full kompensation till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet i samband med höjningen av de kommunala ortsavdragen skulle utgå under ett år i stället för föreslagna tre år, dels rubriken jämte 1 och 3 §§ enligt förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965 skulle erhålla följande lydelse:

Lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1963.

1 §.

Där i lag eller annan allmän författning finnes stadgat, att beträffande kommun, landstingskommun eller annan samfällighet, som äger beskattningsrätt, medelsbehovet skall, i den mån det ej fylles genom andra inkomster, täckas genom utdebitering i förhållande till de skattekronor och skatteören, vilka enligt bestämmelserna i kommunalskattelagen vid senaste taxering påförts de skattskyldiga, skola vid fastställande av utgifts- och inkomststat för åren 1958—1963 bestämmelserna i 2—4 §§ gälla.

Den utdebitering, som skall verkställas för ettvarit av åren 1960—1963, skall beräknas i förhållande till det antal skattekronor och skatteören, som vid närmast föregående års taxering påförts de skattskyldiga, med tillägg — utom i fråga om tingslag — av det antal skattekronor, som staten skall tillskjuta i anledning av ortsavdragsreformen.

I de likalydande motionerna I: 464 av fru *Gärde Widemar* m. fl. och II: 575 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl., hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 97 måtte besluta sådan ändring att ogift skattskyldig (varmed jämställdes änka, änkling eller fränsild) med förvärvsarbete utanför hemmet och med hemmavarande barn, som stått under hans vårdnad och för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, skulle medges samma ortsavdrag som det för gift skattskyldig gällande.

Till behandling i sammanhang med den förevarande propositionen hade utskottet upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 311 av fru *Gärde Widemar* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 382 av fröken *Elmén* m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förordningen om statlig inkomstskatt och kommunalskattelagen, att hustru, vilken redovisat inkomst av rörelse eller arbetsinkomst, som redovisas under inkomst av tjänst eller tillfällig förvärvsverksamhet, medges avdrag vid såväl den statliga som den kommunala taxeringen med högst 1 000 kronor, samt därutöver att den, som haft hemmavarande barn, för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, vid taxeringen till såväl statlig som kommunal inkomstskatt medges ytterligare avdrag med hälften av arbets- eller rörelseinkomsten, dock högst tillhoppa 3 000 kronor»;

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

II) de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl., vari hemställts,

»A) att riksdagen måtte besluta

1) sådan ändring av gällande bestämmelser att ogift skattskyldig (varmed jämställes änka, änking eller frånskild) med hemmavarande barn och förvärvsarbete utanför hemmet medges samma ortsavdrag vid den statliga beskattningen som det för gift skattskyldig gällande;

2) en höjning av förvärvsavdraget för gift förvärvsarbetande kvinna med minderårigt barn från nuvarande 10 procent av inkomsten, dock högst 1 000 kronor, till 20 procent av inkomsten, dock högst 2 000 kronor;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

a) om utredning rörande införande av barnavdrag vid beskattningen;

b) om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område genom inom ramen för bevarande av sunda statsfinanser steg för steg genomförda skattelättnader; samt

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext beträffande yrkandena under A 1 och 2».

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt; samt

3) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfæl-

lighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965; ävensom

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 311 av fru Gärde Widemar och fru Hamrin-Thorell samt II: 382 av fröken Elmén m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 373 av fru Svenson m. fl. och II: 457 av herr Onsjö,

4) de likalydande motionerna I: 425 av fröken Ranmark och II: 535 av fru Eriksson i Stockholm m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 456 av herr Hagberg m. fl. och II: 572 av herr Nilsson i Svalöv m. fl., såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet,

6) de likalydande motionerna I: 464 av fru Gärde Widemar m. fl. och II: 575 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 465 av herrar Gustafsson och Franzén samt II: 576 av herr Larsson i Hedenäset, såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, ävensom

8) motionen II: 552 av herr Holmberg m. fl., såvitt motionen hänvisats till bevillningsutskottet,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg och *Strandh*, vilka i fråga om ortsavdragen för ensamstående skattskyldig med hemmavarande barn under punkterna A 1) och 2) hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlon m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. — såvitt gällde frågan om ortsavdragen för ensamstående skatt-

skyldig med hemmavarande barn — ävensom till de likalydande motionerna I: 464 av fru Gärde Widemar m. fl. och II: 575 av herr Gustafson i Göteborg m. fl. samt i anledning av de likalydande motionerna I: 425 av fröken Ranmark och II: 535 av fru Eriksson i Stockholm m. fl.,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med bl. a. följande ändringar och tillägg:

Härigenom förordnas, att 48 § 2 mom. och 50 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 ävensom anvisningarna till 48 § och 50 § punkterna 1 och 2 samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

48 §.

2 mom. Skattskyldig fysisk — — — — —
nedan sägs.

Skattskyldig, som — — — — — 4 000 kronor.

Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd eller haft förvärvsarbete utom hemmet, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller frånskild) och haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, att åtnjuta kommunalt ortsavdrag med belopp som i föregående stycke sägs.

Anvisningar

till 48 §.

Vad i denna paragraf stadgas om person, som varit här i riket bosatt, skall på grund av föreskriften i 68 § tillämpas även å person, som här i riket stadigvarande vistats. Frågan om en person varit gift eller om en gift person levt tillsammans med sin make, liksom ock frågan huruvida skattskyldig haft barn eller icke bedömes med ledning av föreskrifterna i 65 §. Rätt till allmänt barnbidrag anses föreligga från och med den dag barnet fötts eller rätten eljest inträtt till och med den

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

dag barnet fyllt 16 år eller rätten eljest upphört. Med barn avses jämväl styvbarn ävensom adopterat barn. Avgörande för frågan, huruvida skattskyldig haft husföreståndarinna eller förvärvsarbete utom hemmet, är det förhållande, som rått under större delen av beskattningsåret.

2) dels antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Härigenom förordnas, att 8 § 1 mom. och 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

8 §.

1 mom. Skattskyldig fysisk — — — — —
mom. kommunalskattelagen.

Skattskyldig, som — — — — — 4 000 kronor.

Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd eller haft förvärvsarbete utom hemmet, äger, därest han varit ogift (varmed i denna paragraf jämställes änkring, änka eller frånskild) och haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, att åtnjuta statligt ortsavdrag med belopp som i föregående stycke sägs.

Gift skattskyldig, — — — — — om barnet.

Annan skattskyldig — — — — — 2 000 kronor.

9 §.

2 mom. För skattskyldig — — — — —
kronor, bortfaller.

Finnes skattskyldigs skatteförmåga hava varit väsentligen nedsatt av anledning, varom i 50 § 2 mom. andra, tredje eller fjärde stycket kommunalskattelagen förmåles, må efter taxeringsnämndens eller, om besvär anförts eller ock särskild framställning därom

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

gjorts senast den 30 juni året näst efter taxeringsåret, prövningsnämndens beprövande den skattskyldiges taxerade inkomst minskas, förutom med statligt ortsavdrag, med ytterligare ett efter omständigheterna avpassat belopp, dock högst 3 000 kronor.

Vad härefter — — — beskattningar inkomst.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1958; dock att äldre bestämmelser fortfarande skola gälla i fråga om 1958 års taxering samt i fråga om efter-taxering för år 1958 eller tidigare år.

dels ock för sin del antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272)

Härigenom förordnas, att 4 § 2 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

4 §.

2 mom. I skattetabellerna — — — utan barn).

Gift, med — — — av skattskyldiga.

Gift, med — — — 2) avses.

Ogift skattskyldig, som har husföreståndarinna hos sig anställd eller förvärvsarbete utom hemmet, skall, om han har hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag föreligger, likställas med gift manlig inkomsttagare som under 2) avses.

Under 3) — — — av skattskyldiga.

Med ogift — — — eller hemskild.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1958 och skall dessförinnan tillämpas såvitt angår upprättandet av skattetabeller för inkomståret 1958.

II) av herrar *Mannerskantz* och *Nilsson* i Svalöv, vilka ansett att utskottet under punkten A 3) bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 97, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt för åren 1958—1965 med de ändringar som förslagits i de likalydande motionerna I: 456 och II: 572.

III) av herrar *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköp och *Strandh*, vilka — i fråga om förvärvsavdraget för gift kvinna — ansett, att utskottet under punkten B 2) bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlén m. fl. och II: 455 av herr Ohlén m. fl. — såvitt gällde frågan om gift kvinnas förvärvsavdrag — ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 311 av fru Gärde Widemar och fru Hamrin-Thorell och II: 382 av fröken Elmén m. fl., antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 4 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 4 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

4 §.

2 mom. Har gift kvinna, som levttillsammans med sin man och som under större delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt, under året haft inkomst av rörelse eller av eget arbete, må hon, om och i den mån sådan hennes inkomst därtill förslår, åtnjuta avdrag med 300 kronor eller, om hon haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, med 300 kronor jämte 20 procent av nämnda inkomst, sammanlagt dock högst med 2 000 kronor.

Har gift man, som levttillsammans med sin hustru och som under större

delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt, under året haft inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och har den skattskyldiges hustru utfört arbete i förvärvskällan till ett värde av minst 300 kronor, må mannen, om och i den mån inkomsten i förvärvskällan därtill förslår, åtnjuta avdrag med 300 kronor.

Avdrag enligt detta moment må icke för makarna tillsammans överstiga 300 kronor eller, om den gifta kvinnan haft hemmavarande barn för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat, 2 000 kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1958; dock att äldre bestämmelser fortfarande skola gälla i fråga om 1958 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1958 eller tidigare år.

IV) av herrar *Spetz, Söderquist, Mannerskantz, Nilsson* i Svalöv, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköpp och *Strandh*, vilka — beträffande yrkandet om utredning om införande av barnavdrag vid beskattningen — ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlön m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl. i den del motionerna här behandlats, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande av barnavdrag vid beskattningen.

V) av herrar *Spetz, Söderquist, Mannerskantz, Nilsson* i Svalöv, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköpp och *Strandh*, vilka — beträffande yrkandet om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område — ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 369 av herr Ohlön m. fl. och II: 455 av herr Ohlin m. fl., i vad motionerna avsåge här förevarande fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en plan för ett fortsatt reformarbete på skatteväsendets område genom inom

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ramen för bevarande av sunda statsfinanser steg för steg genomförda skattelättnader.

VI) av herr *Rune Johansson*, utan angivet yrkande.

Härjämte hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Niklasson, Bengtson* och *Jansson* i Aspeboda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Inom bevillningsutskottet har full enighet rått om att de kommunala ortsavdragen bör höjas till samma nivå som de statliga ortsavdragen. Det har även rätt enighet om att kommunerna under en övergångstid genom statsbidrag skulle erhålla viss kompensation för det skatteunderlagsbortfall som blir följden av höjningen av de kommunala ortsavdragen. Full enighet har emellertid inte kunnat uppnås om hur lång tid en sådan kompensation skall ges från statens sida. Utskottsmajoriteten förordar bifall till propositionen i denna fråga, vilket innebär, att full kompensation skall utgå under de tre första åren. Sedan skall kompensationen efter vissa angivna regler avvecklas under de därpå kommande fem åren. Kompensationstiden blir i anslutning härtil för vissa kommuner åtta år.

På högerhåll anser vi att en så lång kompensationstid icke behövs. Vi anser att kommunerna skall kunna hinna att anpassa sig till de nya förhållandena på kortare tid. Vi anser sålunda, att s. k. full kompensation inte skall behöva utgå mer än under det första året och att avvecklingen sedan börjar redan vid andra året för att upphöra efter det femte året. På så sätt skulle vi få en avvecklingsperiod på endast sex år mot föreslagna åtta.

Då vi inom högern intagit denna ståndpunkt, har den i hög grad influerats av frågan om staten har råd till

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

att lämna full kompensation under tre år och sedan en viss mindre kompensation under ytterligare fem år. Den fulla kompensationen kommer brutto att kosta staten cirka 500 miljoner kronor per år. Det sista avvecklingsåret blir kostnaden över 200 miljoner kronor. För hela avvecklingstiden blir det statliga kompensationsbeloppet omkring 3 300 miljoner kronor. Kommer riksdagen dessutom att bifalla förslagen om en ökning av pensionerna, då kommer detta att medföra en total kostnad för staten under åren fram till 1965 av icke mindre än 6 000 miljoner kronor. Statens kostnad enbart för ortsavdragsreformen och pensionsreformen blir då under de åtta aktuella åren icke mindre än cirka 10 miljarder kronor.

Har vi råd — eller kanske rättare uttryckt — får staten råd med detta? Efter att i går ha hört en föredragning i bevillningsutskottet om det aktuella budgetläget och det beräknade budgetläget under några år framåt, har jag personligen blivit mycket tveksam inför huruvida staten verkligen skall orka med dessa stora utgifter. Man frågar sig om det inte vore klokt att gå på högerens linje i den nu aktuella frågan om statens kompensation till kommunerna i anslutning till den kommunala ortsavdragsreformen. Statens kostnader skulle då — såsom vi redovisat i högermotionerna I: 456 av herr Hagberg i Malmö m. fl. och II: 572 av bland andra mig — bli inemot 600 miljoner kronor lägre. Såsom budgetläget nu ter sig är det min bestämda övertygelse att såväl denna besparing som andra besparingar måste till.

Då det gäller frågan om statlig kompensation i detta fall vill jag gärna få till kammarans protokoll anført, att utgivandet av kompensationsmedlen inte innebär någonting annat än att utgifter överflyttas från det kommunala till det statliga skatteområdet. Likaså vill jag ha konstaterat, att själva ortsavdragsreformen såsom helhet betraktad inte in-

nebär en skattesänkning utan endast en skatteomfördelning.

Inom högern strävar vi efter en verklig och total skattelättnad, en skattelättnad över hela fältet. En sådan kan säkrast uppnås genom en begränsning av de offentliga utgifterna — alltså både av de statliga och de kommunala utgifterna. Högern har här i riksdagen på olika sätt försökt få till stånd en minskning av de statliga utgifterna — en sak som vi kommer att diskutera mera ingående i annat sammanhang om någon vecka. Vi anser också att de kommunala utgifterna får minskas, om den efterlängtrade skattelättnaden skall kunna uppnås.

Det är ganska oroväckande att finna, att de offentliga investeringarna är de som stiger allra mest. Det borde icke finnas anledning till att låta kommunernas utgifter stiga i annan takt än utgifterna i övrigt i landet. Även på den kommunala sektorn borde man se till att utgifterna icke stegras mera än vad som motsvarar takten i stegringen av inkomsterna. Det borde inte få vara så som framgår av redovisningen i propositionen rörande statsregleringen, att inkomstökningen endast är cirka 3 procent, medan den kommunala konsumtionen stigit med 7 procent och de kommunala investeringarna med icke mindre än 12 procent. Dessa kommunala utgiftsstegringar bör också ses i förhållande till ökningen i den privata konsumtionen, som blott uppgår till cirka 2 procent, och till ökningen av de privata investeringarna, vilka beräknas utgöra 3 procent — dessa privata utgifter håller ungefär normal takt med inkomststegringen. Vi bör alltså eftersträva en utgiftsminskning på den kommunala sektorn, men en sådan utgiftsminskning kan lätt motverkas av en alltför långt gående kompensation från statens sida för skattebortfallet i samband med höjningen av de kommunala ortsavdragen. Jag skulle därför vilja mana

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

till försiktighet på denna punkt med kompensationen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation II av herr Mannerskantz och mig.

I bevillningsutskottets betänkande nr 40 har utöver den kommunala ortsavdragsreformen även behandlats vissa andra saker. Så har bland annat frågan om utredning rörande införande av barnavdrag vid beskattningen upptagits till behandling. På höger- och folkpartihåll är vi av den uppfattningen, att genom barnavdrag i kombination med barnbidrag skulle principen om skatt efter förmåga bättre komma till sin rätt för barnfamiljerna. Detta har vi givit till känna i reservation IV, och jag ber även att få yrka bifall till denna. Likaså yrkar jag bifall till reservation V, som berör frågan om utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att bevillningsutskottet i så stor enighet har kunnat tillstyrka en höjning av ortsavdragen vid den kommunala beskattningen. Härmed når man en skattelättnad med tyngdpunkt på de mindre inkomsttagarna, och det är helt i linje med den strävan som folkpartiet har gjort sig till talesman för.

Herr talman! Jag finner nu ingen anledning att beröra frågan om kompensation till kommunerna, som har realbehandlats inom statsutskottet, utan jag vill inskränka mig till att motivera de reservationer till det nu föreliggande betänkandet som jag har varit med om att underteckna.

Det gäller först en reservation, vari föreslås en ändring i den kungl. propositionen. Det är en liten fråga, finansiellt sett, med hänsyn till de stora belopp som det här i övrigt gäller, men det är en mycket stor fråga för den kategori som berörs av den. Det gäller be-

skattningen av ofullständiga familjer. Vidare tänker jag motivera de reservationer som gäller förvärvsavdraget för gift kvinna, barnavdrag vid beskattningen och en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område.

Vad gäller de ofullständiga familjerna, d. v. s. familjer med barn, där den ena av föräldrarna saknas, vill jag först påminna om att det inte är fråga om en liten grupp. Det torde finnas ungefär 90 000 sådana familjer i vårt land där den ena av föräldrarna saknas. Närapå var tionde familj i detta land berörs alltså av denna fråga.

Om det nu i en sådan familj finns en husföreståndarinna, så beskattas familjen automatiskt efter samma regler som gäller för gifta personer och får därmed en fördelaktigare beskattning. När det talas om husföreståndarinnor tänker man väl huvudsakligen på sådana familjer, där hustrun är avliden och änklungen har tagit en husföreståndarinna. När husföreståndarinneavdraget infördes och den principen antogs, att en ensamstående som har husföreståndarinna skall beskattas efter samma principer som en gift person, torde man ha haft änklungens fall i tankarna. Av de 90 000 familjer som jag nämnde har emellertid endast ungefär 10 000 en manlig familjeförsörjare, och i ungefär 80 000 av dessa 90 000 familjer är det kvinnan som står ensam med barnen som hon skall försörja. Dessa familjer befinner sig ofta i mycket svåra förhållanden.

Man tycker att det inte borde vara mer än rimligt att dessa ofullständiga familjer, som faktiskt har en lägre skattekraft än de fullständiga familjerna, beskattades efter samma principer som de fullständiga. Detta har också påyrkats från flera håll. Familjeutredningen krävde detta, och socialstyrelsen tillstyrkte förslaget, när den avgav sitt remissyttrande över familjeutredningens betänkande. Vid remissbehandlingen som föregick avlämnandet av den

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

proposition som vi nu talar om uttryckte också Landsorganisationen, att den hyllade principen att de ofullständiga familjerna skall beskattas efter samma regler som de fullständiga. Visserligen har Landsorganisationen här föreslagit ett lägre ortsavdrag men den ansluter sig till principen om likartad beskattning.

Nu är utskottet för närvarande inte intresserat av att tillstyrka de motioner som från olika håll har väckts i denna fråga, och utskottet hänvisar därvid huvudsakligen till tekniska svårigheter. Med tanke på dessa familjers förhållanden skulle jag dock för min del önska att man tog större hänsyn till de mänskliga synpunkterna än till de rent tekniska. Var och en måste förstå att en familj, där fadern plötsligt rycks bort genom dödsfall och änkan skall försörja de minderåriga barnen, får det svårare att klara sig ekonomiskt än den hade tidigare när mannen levde. Enligt de principer som för närvarande tillämpas i vår skattelagstiftning drabbas emellertid denna änka med minderåriga barn hårdare på två sätt. För det första får familjen ett lägre ortsavdrag än den hade tidigare, och för det andra beskattas den efter den skatteskala, som gäller för ensamstående och som är hårdare än den skatteskala, som gäller för gifta personer. Kan det vara skäligt att en familj, som så uppenbart förlorar i skattekraft och så uppenbart får det mycket besvärligare att reda sig, av staten och kommunen skall beskattas efter hårdare principer än den fullständiga familjen?

Nu har en förbättring härvidlag inträtt i och med att Kungl. Maj:t har föreslagit, att den fullständiga familjen skall få samma ortsavdrag vid den kommunala beskattningen som vid den statliga, men fortfarande får en ofullständig familj lägre ortsavdrag såväl vid den statliga beskattningen som vid den kommunala än en fullständig familj.

I motioner från vårt håll har nu före-

slagits att familjer, där den ena av föräldrarna saknas, skall beskattas efter samma principer som gäller för gifta och som gäller för ensamstående med husföreståndarinna, under förutsättning att det finns minderåriga barn i hemmet och hustrun har förvärvsarbete utanför hemmet. Man kan säga, att det inte är något stort steg vi föreslår, men vi har tagit upp den kategori, som vi tycker har det sämst ställt och som enligt vår mening uppenbarligen borde få en förbättring. Jag hoppas, att det nu liksom förra året skall visa sig, att det finns ledamöter av denna kammare, som utan hänsyn till partigränser, av rent mänskliga skäl stöder den reservation, som har avgivits i detta sammanhang.

I fråga om förvärvsavdraget har vi inom folkpartiet ända sedan avdraget infördes hävdlat, att det är för litet. Vi begärde redan 1952, att det skulle väsentligt höjas, och nu utgör ju penningvärdeförsämringen ytterligare ett argument för en höjning. I enskilda motioner har det kommit fram mycket intressanta uppslag till lösning av frågan om förvärvsavdrag. Jag har för min del inte ansett mig kunna stödja dessa motioner i utskottet. Anledningen härtill är att det ser ut som om den utredning om förvärvsavdraget, som har signalerats så länge, nu äntligen skulle komma till stånd. Av den anledningen har vi nöjt oss med att tillstyrka bifall till den motion från folkpartiets sida, där det yrkas att man i avvaktan på utredningens resultat provisoriskt skall höja förvärvsavdraget från 10 procent till 20 procent av inkomsten, från maximalt 1 000 kronor till maximalt 2 000 kronor. Vi tycker, att det är så uppenbart att förvärvsavdraget för närvarande är för lågt, att denna provisoriska höjning kan genomföras i avvaktan på utredningens resultat.

I detta sammanhang, herr talman, skulle jag vilja rikta en fråga till finansministern. Vi har så länge hört talas om denna utredning om förvärvsavdrag,

Ändring i kommunalskattelagen m. m.**Herr SUNDSTRÖM (s):**

att det vore intressant att få veta, om finansministern har möjlighet att precisera, när denna utredning kommer att tillsättas. Kommer det att ske inom de närmaste månaderna, eller skall vi vänta en längre tid? Det skulle vara ytterligare intressant om finansministern hade tillfälle att något klargöra sin uppfattning om hur en sådan utredning skall läggas upp.

När det gäller beskattningen av barnfamiljer anser vi det vara önskvärt, att det kommer till stånd en utredning om möjligheterna att lätta barnfamiljernas skattebörda genom en kombination av barnbidrag och barnavdrag. Vi menar, att införande av barnavdrag är det enda medlet att skapa rättvisa mellan familjer med barn och familjer utan barn i samma inkomstläge. Familjeutredningen tillstyrker ju en utredning på området. Socialstyrelsen var också i sitt remissyttrande positiv och uttalade, att en snar utredning skulle vara önskvärd.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om den plan för ett fortsatt reformarbete på beskattningens område, som vi har begärt från folkpartiets sida. Ingen av oss vill väl, att det skall vara slut med reformarbetet på beskattningens område. Alla är vi på det klara med att det statsfinansiella utrymmet för ytterligare skattesänkningar utöver dem som förts fram från vårt håll är mycket litet. Men det förhållandet borde väl vara ett argument till förmån för en utredning, som gör upp en plan där de olika skattesänkingsbehoven avvägs, så att man verkligen kan vara säker på att vi, när de statsfinansiella förutsättningarna finns för ytterligare steg på skattesänkningens väg, då också verkligen kan ta de steg som är mest angelägna. Hur en sådan utredning skulle kunna läggas upp har vi närmare angivit i vår motion, och jag skall nu inte närmare gå in på detta.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna I, III, IV och V.

Herr talman! En skattesänkning, som blir följden av att de kommunala ortsavdragen höjs till i nivå med de statliga, har förvisso ingett vissa betänkligheter på många håll. De bidrag, som skall utgå till kommunerna som kompensation för skattebortfallet och för att undvika en utdebiteringshöjning, är av en sådan storleksordning att man med skäl kan säga, att detta är en verkligt stor skattesänkingsreform.

Om vi vill bedöma läget realistiskt, tror jag att vi allesammans nödgas medge, att det är en mycket angelägen uppgift i dagens läge att eftersträva en totalbalanserad budget eller i varje fall ett mindre underskott än vad vi nu måste räkna med. Utifrån detta önskemål har det inte saknats röster för att man borde uppskjuta denna reform eller i varje fall skjuta på ikraftträdandet. Sådana röster har också hörts inom bevillningsutskottet.

Emellertid har den omständigheten, att penningvärdeförsämringen gjort de kommunala ortsavdragen otillräckliga, om man vill uppnå rättvisa i beskattningen, fått väga tyngre än den likaledes angelägna uppgiften att eftersträva bättre budgetbalans. Även nödvändigheten att anpassa skattebördan efter bärkraft har gjort ett uppskov med reformen mycket vanskelig.

Glädjande är också att denna stora skattereform kan genomföras i enighetens tecken. Denna enighet störs inte nämnvärt av de reservationer, som är fogade till betänkandet och som nu herr Nilsson i Svalöv och herr Gustafson i Göteborg yrkat bifall till.

Jag skall nu i allra största korthet söka redovisa den inställning till dessa frågor, som utskottet har givit uttryck åt.

I reservation I yrkas en utvidgning av den rätt till högre ortsavdrag som nu medges ensamstående, änking, änka eller fränskild, som haft husföreståndarinna och som haft hemmavarande

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

barn, för vilket rätt till allmänt barnbidrag förelegat. Reservanterna yrkar att denna rätt även skall ges i övrigt likställda personer, som haft förvärvsarbete utom hemmet. Först är här att märka, vilket herr Gustafson i Göteborg erinrade om, att för de kategorier, vilka faller under den bestämmelse som redan finns och som jag hoppas fortfarande kommer att gälla, innebär nu föreliggande förslag en väsentlig förbättring. Det högre avdraget kommer nämligen enligt förslaget i fortsättningen att kunna tillämpas även vid den kommunala beskattningen, medan det hittills endast gällt den statliga.

Nu har herr Gustafson i Göteborg anfört flera rent humanitära skäl för att utvidga området att även gälla sådana skattskyldiga som haft förvärvsarbete utom hemmet, men som inte haft hushöreståndarinna. När vi inte anser oss kunna gå med på denna improvisation, är det inte därför att vi har mindre varma känslor för de skattskyldiga som berörs av detta förslag. Vi har nödgats anlägga andra och mera realistiska synpunkter. Meningen är ju att förfarings sättet vid taxeringen genom införande av avdragsregeln för den kommunala beskattningen skall bli enhetligare och förenklad. Om man då utvidgar denna rätt att gälla en ny kategori, förlorar man i allt väsentligt den fördel man söker uppnå genom den ifrågasatta förenklingen. Men det är kanske inte detta som behöver vara det avgörande, utan jag tror att det avgörande härvidlag är, att vad herr Gustafson här pläderat för så intimt sammanhänger med förvärvsavgdragets utformning och anpassning. Eftersom det nu är klarlagt att en utredning om förvärvsavgdragets storlek och konstruktion skall igångsättas inom den närmaste tiden, bjuder nog försiktigheten att man väntar tills man får se hur detta avdrag kommer att utformas, innan man försöker att lagstifta så här tämligen på fri hand. Jag vill nämligen understryka att det i fråga om skatte-

lagstiftningen är utomordentligt viktigt, att varje förändring har varit föremål för utredning och remissförfarande innan lagstiftningsåtgärder tillgripes. Jag hoppas emellertid att det skall vara möjligt att snart slutföra en sådan utredning så att de synpunkter, som framkommit redan 1956, då utskottet intog samma ståndpunkt som i år, och vilka onekligen har vissa humanitära skäl för sig, skall kunna beaktas och frågan lösas på ett sätt som tillgodoser vederbörande skattskyldiga men ändå icke rubbar de riktiga principerna för lagstiftningen på skatteväsendets område.

I reservation nr II har herr Nilsson i Svalöv argumenterat för att den fulla kompensationen till kommunerna för skatteunderlagsbortfallet skall utgå allena under ett år av övergångstiden. Jag skall inte fördölja att en övergångstid av åtta år kan synas lång och att det kanske kunde vara skäl för en förkortning av densamma. Om en förkortning här skall genomföras, är det emellertid enligt min mening ganska viktigt, att man inte väljer de år, då full kompensation för skatteunderlagsbortfallet skall utgå, ty jag tror att kommunerna kommer att behöva denna treårsperiod för att anpassa sig till de nya förhållanden som inträder genom denna avsevärda höjning av de kommunala ortsavdragen. Det är främst för att kunna undvika en mycket kraftig utdebiteringshöjning som det varit nödvändigt att ha en så lång tid som tre år. Jag vill erinra om att det utan denna kompensation skulle bli en genomsnittlig höjning av utdebiteringen med 2 kronor per skattekrona, och höjningen skulle i vissa extrema fall uppgå ända till 4:88 kr. En hastig avveckling av kompensationen för skatteunderlagsbortfallet skulle alltså göra hela reformen ganska verkningsslös, för att icke säga illusorisk.

Jag måste också fråga mig vad det är för tanke som ligger bakom denna framstöt. Jag kan väl aldrig tro att högens representanter nu börjar tycka,

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

att det gått för långt i fråga om skattesänkningar och att eftertankens kränka blekhet inställt sig. Eller är det så att man genom att sänka statens bidrag till kommunerna vill söka få medel till ökade skattesänkningar på den statliga sidan? Om det senare är fallet vill jag bestämt avråda därifrån, ty det är alldeles uppenbart att hela motivet för denna reform är, att de kommunala skatterna tynger mest på de skattedragare, som har den minsta bärkraften, och att alltså en överflyttning av skattebördan till det kommunala fältet i syfte att möjliggöra en sänkning av statsskatterna strider mot hela denna skattereforms grundläggande motivering. Jag nödgas därför bestämt avråda från ett biträdande av reservation nr II.

Förvärvsavdraget, som herr Gustafson i Göteborg ägnade en viss argumentering, är enligt mitt förmenande ett exempel på hur vanskligt det är att improvisera. I den reservation herr Gustafson talade för har man kommit fram till att föreslå i stort sett en fördubbling av förvärvsavdraget. Hur har man kommit till detta resultat? Jo, genom att pruta med tre damer som vill tredubbla förvärvsavdraget. Jag tror att båda yrkandena är ungefär lika godtyckligt tilltygade, och jag vill därför bestämt hävda, att om man verkligen skall genomföra en reform av förvärvsavdraget får man lov att avvakta den ifrågasatta utredningen och låta denna i vanlig ordning prövas av remissinstanserna och Kungl. Maj:t i finansdepartementet och därefter ta ställning till hur förvärvsavdraget skall anpassas och avvägas. Jag medger, att det nuvarande förvärvsavdraget är otillräckligt på grund av penningvärdeförsämringen och att det vore önskvärt med en justering, men den justeringen måste föregås av en grundlig översyn. Det är nämligen så, att detta förvärvsavdrag, ehuru det blir mer och mer allmänt, dock åtnjutes allenast av en relativt ringa del av skattedragarna. Följaktligen bör

man inte utan vidare försöka komma fram till lösningar, som inte är från alla sidor väl övervägda.

Reservationen nr IV avser att återinföra barnavdraget vid beskattning. Jag trodde att denna tanke skulle vara definitivt avförd ur diskussionen genom 1947 års skattebeslut, där man ju gjorde den genomgripande och enligt mitt förmenande riktiga reformen, att man införde ett generellt barnbidrag. Genom detta blev det möjligt att avskriva avdraget vid beskattningen.

Jag har roat mig med att titta efter i bevillningsutskottets utlåtande för 1947 för att se hur detta verkade, och jag fann där en tabell som visade, att med det barnavdrag som då var gällande fick en trebarnsfamilj i högsta dyrort med en inkomst av 10 000 kronor 250 kronor i skatteavdrag, medan en inkomsttagare med 20 000 kronor, som hade tre barn, i femte dyrorten fick 426 kronor i skatteavdrag. Det är en metod att hjälpa barnfamiljerna som jag inte tror är möjlig att återinföra. Om man skulle applicera den metoden på nuvarande förhållanden, så tror jag man skulle komma till lika snedvridna resultat som man kunde uppvisa år 1947.

Jag vill sålunda hävda, att barnavdrag vid beskattningen kan man inte reflektera på, utan hjälpen till barnfamiljerna bör ges i form av generella barnbidrag. Vid förbättringen av barnbidragen nu senast utgick man också från att barnbidraget skulle höjas men att skatteavdrag icke skulle komma i fråga.

Reservation nr V rör planeringen av det kommande reformarbetet på skattelagstiftningens område. Jag undrar, om det är så angeläget att sätta i gång med nya utredningar på det området. Varje gång vi stöter på en ny fråga, t. ex. då det väcks en motion som remitteras till bevillningsutskottet, så kan man väl i 99 fall på 100 hänvisa till redan pågående utredningar eller utredningar som snart skall sättas i gång. Kan plane-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ringen inte motiveras, som herr Gustafson i Göteborg sade, med att man hoppas på nya skattesänkningar, tror jag det är en överloppsgärning att sätta i gång med flera utredningar än de som pågår. Och utsikterna till ytterligare skattesänkningar under de närmaste åren är ganska minimala.

Jag vill inte föregripa behandlingen av den s. k. kompletteringspropositionen, men jag förmodar att vi har tittat i den litet var och funnit vilka utsikterna är bara för budgetåret 1958/59. Man får enligt denna proposition vänta sig ett helt års ersättning till kommunerna med 500 miljoner, den fulla barnbidragsökningen med 350 miljoner, att till skördeskadefonden överföres 100 miljoner, automatisk stegring av statsutgifterna 200 miljoner, löner utöver de som utgår 1957/58 på grund av ingångna avtal 60 miljoner. Det gör en omedelbar utgiftsstegring på 1 210 miljoner. Om man därtill lägger det investeringsbehov som finns och nödvändigheten av att i framtiden ha en starkare budgetbalans än nu, helst en totalbalansering, så förstår man att utrymmet för en skattesänkning — och det tror jag vi får vara överens om — är mycket litet under de närmaste åren. När en utredning inte kan ha utsikt att leda till detta och då det finns tillräckligt med utredningar som arbetar på skattelagstiftningens reformering på skilda områden, så anser jag inte det finns anledning att bifalla den reservationen heller.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga anförda reservationer.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström anförde, att det förslag som vi nu behand-

lar, nämligen förslaget om en höjning av det kommunala ortsavdraget, är en verkligt stor skattesänkingsreform. Nej, herr Sundström, enligt min uppfattning — och det sade jag också i mitt första anförande — kan vi åtminstone under de tre första åren inte tala om en verkligt stor skattesänkingsreform utan endast om en skatteomfördelningsreform. Vi överför nämligen endast en del utgifter från det kommunala till det statliga området. Att ortsavdragsreformen inte betyder en verklig skatteminskning utan endast är en omfördelning av skatterna torde väl allra bäst framgå därav, att samtidigt som vi nu behandlar vad herr Sundström kallar en skattelättnad, så ligger på riksdagens bord ett förslag om en ny energiskatt och en ökad tobaksskatt, som i stort sett skall ge samma belopp som behövs för statsbidraget till kommunerna.

Man har visserligen försökt att skaffa sig en viss motivering för dessa nya skatter, men lika väl kunde man säga, att de nya pengar som på det sättet tas in skattevägen skall täcka kostnaderna för vad herr Sundström kallar en kommunal skattelättnad, såvida inte dessa pengar skall användas för inköp av aktierna i LKAB eller för statsbidrag till Statens skogsindustrier etc.

Nej, skall vi få en verklig skattelättnad, så får vi nog slå in på högervägen, nämligen att först genomföra en utgiftssänkingsreform.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar de ofullständiga familjerna, som till övervägande del består av ensamma mödrar, vitsordade dock utskottets talesman behovet av åtgärder. Jag beklagar bara att herr Sundström inte vill gå ett steg längre och biträda reservationens yrkande.

Herr Sundström talade om improvisation och sade att en fråga sådan som

denna måste skickas ut på remiss och utredas. Men familjeutredningen har i alla fall tagit upp förslaget i sitt betänkande, och det har gått ut på remissbehandling, vid vilken flera remissinstanser — bland annat socialstyrelsen — har tillstyrkt förslaget.

Vad sedan angår förvärvsavdraget vill jag påminna herr Sundström om att vi från vårt håll har förklarat, att vi är glada över att utredning kommer till stånd, och att den bör grundligt diskutera igenom problemet. Vi menar dock att förvärvsavdraget alldeles uppenbart är för litet — vilket också herr Sundström erkände — och att man därför som ett provisorium i avvaktan på utredningens förslag bör höja det till den nivå jag nyss nämnde. Herr Sundström kan väl i alla fall inte tro det vara tänkbart, att utredningen skall komma fram till ett lägre förvärvsavdrag än det som är föreslaget i reservationen? Om så är, vore det intressant att få höra det från herr Sundström.

Beträffande barnavdraget säger herr Sundström, att han trodde att tanken på ett sådant avdrag blev definitivt avförd ur diskussionen år 1947. Jag vill då rekommendera herr Sundström att läsa den utmärkta tidskriften Sociala Meddelanden, nr 2 för 1956, där socialstyrelsen yttrar sig över familjeutredningens betänkande och föreslår en snar utredning om införande av barnavdrag. Hur kan socialstyrelsen föreslå en åtgärd, som enligt herr Sundströms uppfattning endast gynnar de högre inkomsttagarna? Ja, det beror väl på att socialstyrelsen har upptäckt en sak, som har undgått herr Sundström, nämligen att barnavdraget icke gynnar de högre inkomsttagarna, eftersom det avdrag de erhåller mer än väl kompenseras av den ökade skatt, som de måste betala för att finansiera den bortfallande statsinkomsten. Jag skall gärna visa herr Sundström den utredning som gjorts om den saken, om herr Sundström är intresserad.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå ganska orimligt att förneka, att det är en stor skattereform vi nu diskuterar, herr Nilsson i Svalöv! Den innebär ju att stora delar av skattedragarna kommer att få sin kommunalskatt sänkt högst väsentligt, och skattesänkningen kommer dessutom dem till del, som har den svagaste skattekraften. Och det är ju inte meningen att vi skall höja statsskatten samtidigt med att vi sänker kommunalskatten. Följaktligen måste reformen för det överväldigande antalet skattedragare i de lägre inkomstklasserna bli en nettoskattesänkning.

Energiskatten, som herr Nilsson i Svalöv talade om, är ju motiverad av skäl, som inte alls är jämförbara med dem vi nu diskuterar.

Vad sedan beträffar herr Nilssons i Svalöv förhoppning att vi i denna fråga skall vandra högerns väg till lägre skatter genom en minskning på utgiftssidan, så har ju både herr Nilsson och jag haft förmånen att lyssna till en redogörelse för kompletteringspropositionen, och därvid har vi fått ett starkt intryck av att några förhoppningar i den vägen inte kan hysas. Tvärtom har riksdagen i år fattat beslut, som kommer att föranleda utgiftsökningar. Om vi ser på den sammanställning över i år av riksdagen beslutade utgiftsökningar, som vi nyss har fått, så kan man fråga vad de stora attackerna att sänka utgifterna har lett till. Jo, de har lett till en total höjning av budgeten med 33 å 34 miljoner kronor. Och det är samma förhållande varje år.

Jag vill inte alls förneka att det är högeligen önskvärt att vi begränsar statsutgifterna, men det är lätt att säga tulipanos, herr Nilsson i Svalöv. Att göra en är bra mycket värre!

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var en sak som herr Sundström sade i sitt första anförande

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

som jag inte hann med att ta upp i min replik. Herr Sundström sade, att han inte skulle föregripa diskussionen i anledning av kompletteringspropositionen, och sedan satte han omedelbart i gång med att föregripa den genom att föra in resonemanget på det allmänna ekonomiska läget. Jag skall inte falla för samma frestelse som herr Sundström. Vi får tillfälle till en ordentlig ekonomisk debatt om ett par veckor.

Det är väl ingen här i kammaren som vill göra gällande, att allt reformarbete på beskattningsområdet skall vara avslutat i och med de reformer som vi nu talar om. Nog är det väl ännu viktigare, om det skulle visa sig att det statsfinansiella utrymmet är mindre än vad man eljest hade tänkt, att de mest angelägna reformerna kommer i första hand. Det motiverar en planläggning.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till det sista vill jag bara säga, att jag har aldrig någonsin hävdad, att lagstiftningen på skatteområdet skall avstanna. Jag har suttit nära tjugo år i bevillningsutskottet och har sålunda väl reda på att det varje år kommer mängder med propositioner med förslag till ändringar och förbättringar i skattesystemet. Jag hyser inga förhoppningar om att detta lagstiftningsarbete skall avslutas, utan jag är övertygad om att det alltjämt kommer att fortgå i den takt som är nödvändig. Men vad jag förnekar är att nya utredningar fordras för att arbetet skall kunna bedrivas planenligt — det finns redan tillräckligt många utredningar som sysslar med dessa ting.

Mitt »föregripande» av kompletteringspropositionen bestod ju bara i att jag redovisade en samling exempel, som stått i alla tidningar och som det kanske var onödigt att upprepa, eftersom väl alla kammarens ledamöter hade kännedom om det mesta. Jag ville bara motivera det onödiga i att sätta till utredningar i avsikt att inom den närmaste

tiden kunna genomföra skattesänkningar.

Vad improvisationer beträffar vidhåller jag att det ligger en allvarlig fara i sådana metoder vid bestämmandet av skatteregler. Herr Gustafson i Göteborg säger ju själv, att han är glad åt den utredning som utlovats på området. Ja, herr Gustafson, då kan vi ju komma överens om att vi skall vänta tills dess att utredningens resultat föreligger, så att vi är säkra på att vi, när vi går att behandla en så känslig fråga som förvärvsavdragen, är på säker mark och har möjlighet att genomföra en reform som står sig.

Att socialstyrelsen förordar skatteavdrag för barn är en sak för sig — det må socialstyrelsen svara för. Jag har den uppfattningen, att denna metod inte är den riktiga för att lätta barnfamiljernas försörjningsbörda, och den ståndpunkten kommer jag att vidhålla.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström yttrade i sin replik, att han tyckte att efter den föredragning, som vi hade i bevillningsutskottet i går, borde jag ha klart för mig, att vi inte kunde tala om vare sig skattesänkningar eller utgiftssänkningar. De går nämligen ej att genomföra. Herr Sundström, just genom att jag åhörde denna föredragning i går fick jag klart för mig, att den enda väg vi i fortsättningen har att vandra är den väg jag anvisade i mitt förra inlägg — en utgiftssänkning. Slå vi icke in på denna väg blir utgifterna oss övermäktiga.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det förslag, som nu föreligger, avser ju att föra upp ortsavdragen vid den kommunala beskattningen till samma nivå som avdragen vid den statliga beskattningen. Sedan de kommunala ortsavdragen sist reglerades har vi haft en kraftig penningvärdeför-

sämring. Den har medfört att kommunerna, eftersom avdragen legat under existensminimum, har tagit ut skatt på inkomster, där någon skattekraft inte har existerat.

Den åtgärd, som riksdagen i dag går att genomföra, måste därför hälsas med tillfredsställelse. Genom den för varje år fortgående penningvärdeförsämringen har kommunerna beskattat sina invånare allt hårdare, och det i snabb takt ökade skatteunderlaget har medfört mycket stora skatteinkomster för kommunerna liksom för staten. Även kommunerna har alltså fått mycket pengar att röra sig med, och jag vågar påstå, att den sparsamhet som bort iakttagas inte alltid förefunnits, även om jag villigt medger, att en utomordentligt sund finanspolitik har förts i de flesta kommuner.

Höjningen av dessa ortsavdrag får till följd ett stort skattebortfall för kommunerna, och jag förstår givetvis, att detta kan skapa svårigheter. Det är därför nödvändigt att staten genom bidrag åstadkommer en viss utjämning. Men när finansministern föreslår, att alla kommuner och landsting under icke mindre än tre år — under tiden 1958—1960 — skall erhålla full kompensation för de inkomstminskningar som uppstår genom reformen, vill jag säga att jag har en helt annan uppfattning. Att det skall behöva ta tre till fyra år för kommuner med mycket hög skattekraft att anpassa sig efter det nya läget är för mig oförklarligt. Regeringsförslaget innebär, att staten under dessa tre år, då full kompensation skall utgå, och under de fem år, då en viss avveckling skall förekomma för kommunerna och landstingen, kommer att överföra drygt 3 300 miljoner kronor. Jag kan inte underlåta att ställa mig den frågan, om statens inkomster under de närmaste tre åren verkligen skall visa sig möjliggöra något sådant. Trots de flödande skatteinkomsterna och finansministerns utomordentliga förmåga att finna nya skatte-

objekt torde statskassan under de kommande åren uppvisa stor brist. Det torde inte bli möjligt att täcka denna brist, om inte ett ingrepp görs på utgiftssidan — eljest måste nya skattehöjningar till. Därför är det nödvändigt att även kommunerna iakttar den allra största sparsamhet.

I motionerna nr 456 i första kammaren och nr 572 i andra kammaren har yrkande framställts om att full kompensation inte skall lämnas mer än under ett år samt att under följande fem år statsbidrag skall utgå efter samma grunder som regeringen föreslagit för sin femåriga avvecklingsperiod. Jag kan acceptera denna linje, även om jag anser att det inte minst på grund av det under år 1957 ökade skatteunderlaget — ökningen kan ju för enbart det året beräknas till cirka 8 procent — borde ha varit möjligt för de bäst ställda kommunerna att redan från början bära verkningarna av de höjda ortsavdragen utan att få statsunderstöd och utan att behöva vidta en ökning av den kommunala utdebiteringen.

Under de senaste åren har många kommuner och speciellt landstingen lagt upp mycket stora fonder, vilket tyder på att för stora skatteuttag ibland gjorts. Landstingen har ju fonder på över 500 miljoner kronor, och man hör talas om att vissa kommuner med hjälp av fonderade medel gör stora investeringar. Den statliga budgeten och den kommunala investeringsexpansionen medför ett hårt tryck på samhällsekonomin i inflationistisk riktning.

Efter det att finansministern nu har lagt fram sin kompletteringsproposition borde det ha funnits anledning för regeringen att något revidera sin uppfattning i den fråga vi här diskuterar. Finansministern yttrar där beträffande det ekonomiska läget följande: »Snarast förstärkes intrycket av en våldsam kommunal investeringsexpansion.» Det förvånar mig att finansministern inte låter detta sitt yttrande följas av några som

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

helst åtgärder för att rätta till just detta förhållande.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 95.

Herr PERSSON i Svensköp (fp):

Herr talman! Mot den höjning av de kommunala ortsavdragen, som här föreslås, har jag ingen erinran att framställa. Jag tror att vi inte längre kan hålla fast vid den ordningen, att kommunerna får göra sin uttaxering på ett högre skatteunderlag än det som ligger till grund för den statliga beskattningen. Det är endast när det gäller det statsbidrag, som skall utgå till kommunerna såsom kompensation för det skatteunderlag som nu bortfaller genom höjningen av ortsavdragen, som jag i en motion tillsammans med herr Jansson i Kalix och herr Staxäng framfört en något annorlunda mening än den som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts proposition. Vi har grundat denna uppfattning på i synnerhet tre synpunkter.

Det statsbidrag till kommunerna, som nu föreslås skola utgå, utgör en mycket allvarlig påfrestning på statskassan. Man binder sig för stora årliga utbetalningar under en följd av år och detta i ett läge som beskuggas av väntade nya statsutgifter som är av betydande storleksordning.

Den andra synpunkt, som för oss varit avgörande, är den, att behovet av stöd från statens sida för reformens genomförande är mycket växlande i olika kommuner. Den procentuella nedgången i skatteunderlaget på grund av reformen beräknas av kommunalskatterevisionen variera mellan 8,8 och 26,7 procent. Det kan därför enligt vår mening finnas skäl för att ha en större differentiering av statsbidraget än propositionen föreslår.

Vår tredje synpunkt gäller det sammanhang som denna fråga har med en

allmän kommunal skatteutjämning. Jag ber att få citera och understryka vad finansministern säger på s. 64 i propositionen: »Frågan om en effektiv och efter rationella grunder uppbyggd allmän skatteutjämning hör — — — i dagens läge till de mera angelägna uppgifterna på kommunalbeskattningens område.» Finansministern skriver sedan välvilligt om denna fråga och han kommer fram till ett löfte om en utredning. Det är gott och väl. Men har det inte i denna fråga getts löften ända sedan början av 1940-talet?

Vi motionärer vill nu göra något mer än propositionen vill för att underlätta frågans lösning. Vi vill först i själva kompensationsbidraget lägga in ett skatteutjämningsmoment, som verkar tidigare än som skulle ske enligt det förslag som återfinnes i propositionen. Men vi vill framför allt genom de besparingar, som genom motionens förslag åstadkommes för statsverket, skapa möjligheter till statsfinansiellt utrymme för dessa nya utgifter.

Vad vi alltså föreslår är i första hand en sådan anordning i fråga om kompensationsbidraget, att fullt bidrag till alla kommuner utgår endast under det första året. Så långt har vi sällskap med den motion, som avlämnats av herrar Hagberg i Malmö och Nilsson i Svalöv. Sedan föreslår vi avskrivning av statsbidraget efter en skala, som i fråga om tiden sträcker sig fram till 1965 i likhet med vad som i propositionen föreslås. På detta sätt blir avskrivningsskalan mjukare och smidigare och anpassar sig bättre efter kommunernas olika skattekraft. Den skala vi föreslår återfinns på s. 91 i propositionen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att alla kommuner, vars skattekraft inte överstiger 60 procent av medelskattekraften i riket, enligt vårt förslag kommer att få behålla hela statsbidraget obeskuret fram till 1965 liksom de skulle få göra enligt propositionen.

I detta sammanhang kan man natur-

ligtvis beklaga, att vi inte nu kan göra som vi gjorde 1950, när vi i samband med beslutet om ett kompensationsbidrag till kommunerna också gjorde en mindre justering av de statliga skatteskalorna. Därigenom förhindrades att enskilda skattskyldiga i vissa kommuner fick en höjning av den sammanlagda skatten.

Jag kan dock inte förstå, att man gör något våld på reformen genom det förslag till statsbidrag vi lagt fram i motionen nr 560 i denna kammare. Man uppnår även på den vägen det mål som sattes i direktiven för kommunalskatterevisionen, nämligen att man skulle undgå mera betydande utdebiteringshöjning.

Utskottet har ansett sig böra ge kommunerna den långa anpassningstid som propositionen föreslår. Genom detta ställningstagande driver man på den kommunala expansionstakten, som enligt finansministerns senaste proposition utgör ett hot mot samhällsekonomin. Jag är av den meningen, att man inte skall göra detta. Eftersom det inte i utskottet föreligger något reservationsyrkande om bifall till motionen nr 560, kommer jag, när utskottets utlåtande föredras, att ansluta mig till den reservation som är avgiven av fröken Andersson.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är ju tillfredsställande att kunna konstatera, att alla som har yttrat sig i denna debatt har sagt, att de är eniga på den punkt som är den väsentliga, nämligen då det gäller att höja de kommunala ortsavdragen till paritet med de statliga. Jag skulle utan att på något sätt vilja vara polemisk i varje fall kunna säga, att i denna skatte-reform, som är en skattesänkning — det vill jag slå fast; det får herr Nilsson i Svalöv ursäktas — har i varje fall inte oppositionen någon del på det sättet, att den varit initiativtagare i någon

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

som helst utsträckning. Oppositionens insatser på det här området, både då det gällde den ortsavdragshöjning som skedde 1950 och den som vi nu skall besluta om, har ju för själva reformen varit av mera negativ än positiv art.

I fråga om den reservation, som högern har avgivit beträffande kompensationen och som herr Persson i Svensk köp alldeles nyss var inne på, vill jag säga, att en sådan avveckling av kompensationen till kommunerna otvivelaktigt skulle komma att framtinga avsevärda utdebiteringshöjningar för en hel del av kommunerna. Detta har ju till följd att reformen blir utan värde. Ortsavdragshöjningens fördelar försvinner, om man får en lika stor kommunalskatt som förut. Eftersom kommunalskatten fortfarande är den skatt, som är den mest betungande för de mindre skattebetalarna, är det väl ändå oriktigt att som herr Nilsson i Svalöv säga, att detta är ingen som helst skattesänkning utan bara en omfördelning. Jag vill emellertid erinra herr Nilsson i Svalöv — det gjordes kanske också av herr Sundström — om att riksdagen i fjol beslöt en sänkning av statsbeskattningen med 375 miljoner kronor, medan man i år föreslår en reform på den kommunala sidan. Under sådana förhållanden lär väl inte herr Nilsson i Svalöv med fog kunna göra gällande, att det bara är en omfördelning och inte någon verklig skattesänkning.

Vad beträffar den reservation, som herr Gustafson i Göteborg har varit inne på, kan jag fatta mig relativt kort. Det förslag man där har framlagt, går ut på att ställa de s. k. ofullständiga familjerna i bättre läge. Jag behöver inte ta upp något resonemang om huruvida det är nödvändigt eller inte, ty vi är väl alla överens om att det är angeläget att hjälpa dessa familjer i så stor utsträckning som möjligt. Den förändring, som reservanterna föreslår beträffande § 48, där man med utgångspunkt från husföreslåndarinneförhållan-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

det, om jag får uttrycka mig på det sättet, säger att skattskyldiga, som har förvärvsarbete utom hemmet skall därest de är ogifta och har barn som är barnbidragsberättigade, få samma ortsavdrag, d. v. s. komma i samma läge som de som har husföreståndarinnor, skulle ju innebära ett alldeles nytt system. Man gör där en kombination som egentligen är mycket märklig. Man sammankopplar ortsavdrag och förvärvsavdrag och gör det till ett enda avdrag. Det är väl alldeles klart att det blir komplicerat, om man dels försöker koppla ihop ortsavdragen för dessa ofullständiga familjer och dels gör dessa ortsavdrags storlek beroende av om vederbörande har förvärvsarbete utom hemmet eller ej.

Jag tror att man skall vara mycket försiktig med att införa ett sådant nytt system, därför att man ju med den kombinationen skulle kunna motivera att ge full avdragsrätt för alla kostnader, som förvärvsarbetande kvinnor har på grund av sitt arbete utom hemmet. Man har ju även förut framfört den tankegången, att man skall ha avdragsrätt t. ex. för hemhjälp därför att husmodern har förvärvsarbete. Jag tror att man skall vara mycket försiktig att ge sig in på alldeles nya vägar i detta avseende, därför att det många gånger skulle komma att verka betydligt orättvisare än det system vi nu har. Och eftersom man dessutom, som jag väl hoppas, snart får en utredning på detta område, är det väl ändå inte nödvändigt att göra detta provisorium, ty det blir ett provisorium där man inte kan se hur det egentligen utfaller.

Sedan kan jag bara understryka vad herr Sundström sade till herr Gustafson i Göteborg, att även om socialstyrelsen har förordat barnavdrag, så är det väl ingenting som säger, att man har gjort det ur skattesynpunkt och för att man skall förfara precis som reservanterna föreslår. Jag tror att man även på detta område får vara mycket försiktig.

Man var praktiskt taget enig då det

gällde att avskaffa barnavdragen i beskattningen. När man skulle utvidga detta till att gälla även den kommunala sidan så restes, såvitt jag minns, inga protester emot att man skulle ha likformighet. Nu har man plötsligt kommit underfund med att man skall återinföra dessa avdrag, och man har egentligen en mycket lustig motivering för detta. Man säger att det är ett rättviseproblem det här gäller. Enligt motionärernas mening har detta rättviseproblem fått ökad betydelse i och med att en större andel av inkomsten får avstås i skatt. Ja, men jag har aldrig kunnat räkna ut varför detta kan vara ett motiv. Om man har ett orättvist system — och jag i varje fall betraktar det som orättvist, därför att barnavdraget är olika stort för olika familjer beroende på deras inkomster — och man avskaffar orättvisan i detta system, så blir det väl ändå inte på något sätt rättvisare eller mera motiverat därför att man höjt skatten. Systemet som sådant måste ju vara lika orättvist alldeles oavsett om skatten är låg eller hög. Det kan inte vara något som helst motiv i detta fall.

Beträffande ett område, som herr Magnusson i Borås var inne på, skall jag be att få säga några ord. Han konstaterar, att under den tid som har gått sedan det kommunala ortsavdraget höjdes sista gången, d. v. s. 1950, har det skett en penningvärdeförsämring. Den har givit kommunerna ett större skatteunderlag. Man har därigenom fått sin ekonomi sanerad. Men, säger herr Magnusson i Borås, denna inflationistiska utveckling har också givit kommunerna möjligheter till stora investeringar och en väldig expansion. Ja, om kommunernas större aktivitet beror enbart på inflationen, så lär det väl reellt inte ha blivit någon större expansion.

Då det gäller landstingens och kommunernas fonder menar herr Magnusson i Borås, att därigenom att kommunerna och kanske framför allt landstingen har kunnat lägga upp stora fon-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

der för att till stor del skattefinansiera sina investeringar — till mycket stor del i varje fall då det gäller landstingen — så skulle det betyda att man tagit ut för höga skatter. Men, herr Magnusson, om man påstår att inflationen åstadkommit denna expansion men samtidigt klagar över att kommunerna och landstingen har fonderat medlen och på så sätt dragit in skatt till det allmänna, så kan jag inte få det att stämma. Man kan inte skylla både fonderingar och expansion på inflationen och påstå, att det är felaktigt handlat. Om en kommun eller ett landsting genom det ökade skatteunderlaget har kunnat sanera sin ekonomi genom att skattefinansiera sina investeringar i större utsträckning än förut, måste det ju ha varit till fördel, samhällsekonomiskt sett. Jag tror inte, som någon av talarna vill göra gällande med hänvisning till vad som står i kompletteringspropositionen, att det var de kommunala investeringar, vilka finansieras med skattemedel, som finansministern ansåg vara för stora. Jag tror absolut inte att han har den uppfattningen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller frågan om barnavdragen vill jag upprepa vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att vi finner det i princip vara det enda system, som kan skapa rättvisa mellan familjer med och utan barn i samma inkomstläge.

Angående beskattningen av ensamstående mödrar yttrade herr Kärrlander, att vad reservanterna vill införa är ett fullständigt nytt system, ett förvärvsavdrag som vi blandar ihop med ortsavdrag. Det förhåller sig ingalunda så, herr Kärrlander. Det avdrag vi rekommenderar i vår reservation är ett ortsavdrag. Vi föreslår, att ofullständiga

familjer med barn inom hemmet, där t. ex. modern har förvärvsarbete utom hemmet, skall få samma ortsavdrag som i de fall då makarna sammanlever eller den ena parten har husföreståndarinna. Varför har vi då till detta knutit villkoret om förvärvsarbete utanför hemmet? Vi menar, att det nu för tiden är mycket svårt att få tag i husföreståndarinnor eller hembiträden, som det numera heter. Ofta får den ensamma fadern eller modern ordna för barnen på annat sätt, utackordera dem eller eljest vidkännas utgifter för dem. Då är det väl motiverat, att han eller hon skall ha samma ortsavdrag som den som har husföreståndarinna?

Om man nu säger, att vi skall avvakta utredningen om förvärvsavdrag, vill jag för min del påpeka, att gifta nu har detta ortsavdrag, vare sig den andra parten har förvärvsarbete utanför hemmet eller inte, och det är väl i alla fall meningen, att vi skall starta från denna gemensamma utgångspunkt. Jag kan inte tänka mig, att den nya utredning, som nu skall tillsättas, också skall börja tala om ortsavdrag. Nog skulle vi som grund för vidare åtgärder kunna lägga att vi får samma ortsavdrag. Sedan kan förvärvsavdraget diskuteras i utredningen.

Då nu finansministern är närvarande i kammaren skulle jag vilja upprepa min fråga, om han har möjlighet att meddela, när utredningen om förvärvsavdragen kommer att tillsättas, och även om han kan säga något om hur han tänker sig att utredningen skall läggas upp.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Kärrlander skall jag be att få säga, att jag tidigare anfört, att kommunerna på grund av att vi haft en inflatorisk utveckling samtidigt med att ortsavdragen under så många år fått stå kvar vid samma

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

nominella belopp har fått mycket stora inkomster. Det är detta som medfört, att en hel del kommuner kunnat föra en expansiv politik.

Vad sedan gäller fonderna har jag yttrat, att det finns en del kommuner, som lagt upp mycket stora fonder och använt dessa bland annat för investeringar. Jag har också speciellt pekat på landstingen, som har mycket stora fonder. Genom att de tagit upp för höga skatter har de kunnat skapa onormalt stora fonder. Det är dessa, som i dagens situation kanske kan komma att spela en inflatorisk roll i vårt samhälle.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga till herr Gustafson i Göteborg, att det inte är något fel att påstå, att hans förslag beträffande ensamstående ogifta med barn är en nyhet, eftersom man ju för in ett nytt begrepp genom att föreslå ett ortsavdrag, som skall vara lika stort som det man får, om man har husföreståndarinna, och som beror på om vederbörande har förvärvsarbete utom hemmet.

Jag förstår herr Gustafson mycket väl; man vill komma fram till ett bättre resultat för dessa grupper men har inte vetat vad man egentligen skall göra och har då i sin nöd tagit till detta förslag, men det är en kombination, som varken herr Gustafson eller jag riktigt kan överblicka konsekvenserna av.

Ensamstående ogifta med barn har ett och ett halvt ortsavdrag vid den statliga beskattningen, och nu får de det också vid den kommunala. Det kan mycket väl tänkas, att det ändå uppstår besvärligheter och att man behöver se till vad man kan göra i fortsättningen. Innan man då kommer in på förvärvsavdrags- sidan på det sätt, som man nu föreslår att man skall göra på en gång utan utredning, menar jag, herr Gustafson, att det i varje fall är klokt att vänta och se vad den utredning kommer fram till,

som skall företa en översyn av hela förvärvsavdragsproblemet.

Till herr Magnusson i Borås vill jag, herr talman, bara säga, att jag inte har tillvitat honom något annat resonemang än det han här upprepade, men jag framhöll att detta resonemang inte klaffade. Herr Magnusson menar att landstingen genom att de tar ut för hög skatt får möjlighet att lägga upp alltför stora fonder, som sedan användes för att finansiera investeringar. Men om landstingen tar ut skatter, som gör det möjligt för dem att skattefinansiera sina investeringar och dessutom få till stånd en fondbildning, så kan det i varje fall inte vara något som åstadkommer besvärligheter när det gäller den samhällsekonomiska balansen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skall tillmötesgå herr Gustafson i Göteborg med att svara honom på den fråga som han här framställt till mig och jag skall göra det mycket kort och koncentrerat: Kungl. Maj:t har i dagens konselj bemyndigat finansministern att tillsätta ifrågavarande utredning, och direktiven för denna utredning kommer att offentliggöras med det snaraste.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Vi tycker att det är på tiden att denna utredning blir tillsatt och vi hoppas att det i direktiven skall anges att den skall arbeta snabbt.

Det är riktigt som herr Kärlander säger, att om t. ex. familjefadern i en familj rycks bort får änkan med barn inte 4 000 kronor i avdrag i ortsgrupp 5, utan 3 000 kronor. Dessutom beskattas hon efter en hårdare skatteskala än tidigare, eftersom hon får betala skatt såsom ogift. Detta förhållande anser vi inte tillfredsställande, och det är därför

som vi i reservationen yrkat på att hon skall ha samma ortsavdrag som i det fall då en ensam familjeförsörjare har husföreståndarinna.

Det är ju ortsavdraget det här gäller och eftersom jag förutsätter att finansministern inte i direktiven för den nya utredningen kommer att säga någonting om att utredningen skall ompröva ortsavdraget, så föregriper man inte denna utredning, om riksdagen nu av humanitära skäl röstar för reservation nr I.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Eftersom detta ärende har remitterats till såväl bevillningsutskottet som statsutskottet kanske det nu efter två timmars debatt mellan representanter för bevillningsutskottet kan tillåtas även en representant för statsutskottet att säga några ord.

Jag vill erinra om att det föreliggande förslaget till grunder för statsbidrag till kommunerna med anledning av höjningen av de kommunala ortsavdragen grundar sig på ett förslag av 1956 års kommunalskatterevision. Såvitt jag har mig bekant var förslaget enhälligt vad beträffar det system, som skulle användas då man från statens sida skulle betala statsbidrag till kommunerna. Jag vill också erinra om att kommittén mycket starkt underströk, att om man inte ger kommunerna kompensation för inkomstbortfallet, måste den kommunala utdebiteringen öka med, såsom det säges i utredningen, genomsnittligt 2 kronor per skattekrona. Man har också gjort en uträkning för vissa kommuner och kommit till det resultatet, att i något fall skulle höjningen av den kommunala utdebiteringen kunna uppgå till 4: 88 kronor per skattekrona.

Det nu framlagda förslaget utgör, såsom också säges i propositionen, ett förslag till skattesänkning med speciell tonvikt lagd på de mindre inkomstagarna. Skall det bli någon verklig skattesänkning för dessa, måste emellertid

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

staten ersätta kommunerna för det inkomstbortfall som höjningen av de kommunala ortsavdragen medför och göra detta under en inte alltför kort övergångstid. Propositionens förslag innebär att från statens sida skall lämnas full kompensation under tre år, och det är dessa tre år som man från högerhåll vill reducera till ett år. Herr Nilsson i Svalöv var här inne på den saken och ofrågasatte, om staten verkligen har råd med att lämna full kompensation under tre år och om det inte i stället vore klokt att följa högerens linje i detta fall. Han framhöll också att man genom att följa högerens linje skulle spara 600 miljoner kronor för staten under dessa åtta år. Det kanske ställer besparingen i något annan dager, om jag erinrar om att det skulle bli 75 miljoner kronor per år, än om man bara nämner totalsumman.

Vidare sade herr Nilsson i Svalöv, att det framlagda förslaget endast skulle innebära en omfördelning av skattebördorna. Ja, det är klart att om man sänker skatten för de lägre inkomstagarna, kan det medföra att de högre inkomstagarna får betala en större skatt. Det är ett resultat, som i varje fall inte för mig framstår såsom avskräckande.

Propositionen innebär för övrigt, att man under de följande fem åren skall successivt minska bidraget på så sätt, att för de i skattehänseende bäst ställda kommunerna skall det vid femårsperiodens slut ske en fullständig avveckling av bidraget, medan för de sämre ställda kommunerna fortfarande skall utgå ett bidrag från statens sida. Hur det skall förfaras med det kvarstående bidraget förutsättes bli föremål för en särskild utredning.

Jag för min del förmenar, att ett bifall till högerförslaget om att minska perioden för den fulla kompensationen från tre till ett år skulle innebära risk för att en hel del kommuner tvingades att höja den kommunala utdebiteringen

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

och kanhända i vissa fall tvingades att höja den så kraftigt, att den skattesänkning för de lägre inkomstagarna, som åsyftats med reformen, skulle gå förlorad. Vi har därför inom statsutskottets majoritet menat, att den i propositionen föreslagna tiden för avvecklingen ändå bör ge kommunerna en mera rimlig tid för anpassning till höjningen av de kommunala ortsavdragen och att de också under den tiden skall ha större möjligheter att anpassa sig till det nya läge som uppstår då dessa bidrag inte längre kommer att utgå. Kommunerna får med andra ord en rimligare övergångstid enligt propositionens och utskottsmajoritetens förslag än enligt förslaget i den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen.

Medan jag nu har ordet vill jag säga något med anledning av det inlägg som herr Persson i Svensköping hade för en stund sedan. Han var inne på frågan om den kommunala skatteutjämningen. Han förordade inte systemet i den motion han väckt utan stannade för att förorda det system som finns i högerns reservation. Till detta vill jag bara erinra om att det såväl i propositionen som i statsutskottets utlåtande förutsätts, att när denna reform beslutats skall omedelbart en utredning tillsättas som just skall ta hand om frågan om skatteutjämningen mellan kommunerna. Jag tror att det förslag som här är framlagt är avvägt på ett sådant sätt, att riksdagen kan godta detsamma.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag i dess utlåtande nr 95.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Eftersom jag har skrivit mitt anförande kommer jag att följa god riksdagssed och upprepa en del som redan sagts i debatten.

Till propositionen nr 97 har jag kommit med en motion om en ändring i ortsavdragen för ensamstående med

barn. Propositionen innebär ju en generell höjning av de kommunala ortsavdragen och en speciell höjning av ortsavdragen för ensamstående med barn. För Stockholms del innebär detta att man får 600 kronor mer skattefritt om man är ensamstående utan barn och 1 600 kronor om man är ensamstående med barn. Samtidigt blir höjningen för äkta makar i samma ortsgrupp 2 000 kronor. Skattelindringen blir störst för de gifta oavsett försörjningsplikt mot barn. Men det är bara hälften av alla gifta som har barn under 16 år. Det finns ungefär 700 000 äkta makar som inte har barn men får del av denna stora höjning för familjer. Det är något fler gifta som har barn. Man gör alltså genom ändringen i ortsavdraget ingen skillnad mellan barnfamiljer och barnlösa familjer men väl en skillnad mellan gifta och ogifta barnförsörjare. Denna skillnad blir för all del mindre än förut, men kvarstår dock.

Därtill kommer ett annat avdrag som ger en skattelindring åt gift kvinna med barn — jag tänker på det s. k. förvärvsavdraget — vilket inte den ogifta med barn kan få. Detta avdrag är 300 kronor i kommunalskatten och kan bli 1 000 kronor i statsskatten.

Utskottet påpekar, att när man år 1952 i statsbeskattningen gav ett halvt ortsavdrag till ensamstående för barnförsörjningen så skedde detta därför att, som det står, »reformen annars skulle leda till ökad skattebörda för dessa skattskyldiga». Man ville helt enkelt efter vad jag förstår ge även denna kategori del av tudelningens frukter. Jag vill dock minnas att man 1952 även pekade på att förvärvsavdraget ansågs vara ersatt med ett och ett halvt ortsavdrag till den ensamstående. Detta framfördes i debatten, så nog har de här två sakerna med varandra att göra.

Det verkliga kritstrecket för utskottet är uppenbarligen, att man nu har ett och ett halvt ortsavdrag i statsskatten och att man har en »önskan om att få en

fullständig överensstämmelse mellan de kommunala och de statliga ortsavdragen». Denna önskan om samstämmighet kan ju lika väl uppfyllas, om man inför ett dubbelt ortsavdrag både i kommunalskatten och i statsskatten för ensamstående med barn.

Förordningen skall inte träda i kraft förrän den 1 januari 1958 och inte gälla tidigare än vid 1959 års taxering. Det skulle nog gå med en snabbaktion att även ändra det statliga ortsavdraget. Kravet på samstämmighet behöver alltså inte vara ett hinder för att nu i kommunalbeskattningen införa det dubbla avdraget för ensamstående med barn.

Utskottets resonemang om att dubbelt ortsavdrag för ensamstående barnförsörjare skulle spalta upp ensamstående skattskyldiga ytterligare och medföra komplikationer i taxeringsarbetet är däremot obegripligt. Tvärtom blir det ju, om motionen följes, bara två ortsavdragsgrupper, enkelt ortsavdrag för ensamstående utan barn och dubbelt ortsavdrag för gifta och för ensamstående med barn. Detta blir i den högsta avdragsgruppen 2 000 kronor för ensamstående utan barn samt 4 000 kronor för ensamstående med barn och familjer. Med propositionens förslag får man tre grupper, dels 2 000 kronor för ensamstående utan barn, dels 3 000 kronor för ensamstående med barn och slutligen 4 000 kronor för äkta makar oavsett om de har barn eller ej. Jag kan inte se att detta är ett enklare system, som skulle vara så idealiskt att man för att uppnå den förenkling det medför inte kan tillgodose den grupp som skulle behöva detta högre ortsavdrag.

Det höjda ortsavdraget är betänkligt i ett avseende — detta gäller även det som föreslås i propositionen — det utgår nämligen även till en far, som kanske inte fullgör sina underhållsskyldigheter. En far, som inte lämnar en tusenlapp till försörjningen till sitt barn, kan

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

få 1 000 kronor skattefritt genom det i propositionen föreslagna halva ortsavdraget. Detta är en nackdel, men den har man som sagt redan accepterat i propositionen. Om man bifaller reservation nr I kommer man ifrån detta, därför att denna i motsats till motionen i 48 § har insatt en mening som jämställer ensamstående förvärvsarbetsmed barn och ensamstående som har barn och har husföreståndarinna. Det kan inte vara oriktigt att jämställa dessa två grupper. Avdraget bör inte vara beroende av om man har sådan ekonomi och sådan tur att man kan få husföreståndarinna för sina barn. Om man tar reservationen kommer man alltså inte i samma otrevliga situation som man skulle råka i, om man gäve dubbelt ortsavdrag åt ensamstående med barn och låte detta utgå även till den försörjare som inte har vårdnaden om barnet.

Ett höjt ortsavdrag löser inte på något sätt de svårigheter många ensamstående mödrar har med sin barnförsörjning, men det kan skapa rättvisa för många. Den lilla undersökning av de ensamstående mödrarnas förhållanden som gjordes i socialstyrelsen visar, att två tredjedelar av de ogifta, tre fjärdedelar av de skilda och drygt hälften av änkorna har förvärvsarbete, och en hel del, mellan 22 och 35 procent i de olika kategorierna, har inkomster som överstiger 8 000 kronor och alltså skulle få nytta av ortsavdragsreformen. Den gynnar inte alla men den gynnar en del och är rättvis ur många synpunkter.

I samband med propositionen om de kommunala ortsavdragen har också behandlats motioner om förvärvsavdrag. Vi har i dag alldeles bestämt fått löfte om en utredning om förvärvsavdrag. Jag hoppas att denna inte ensidigt kommer att beröra förvärvsavdragens höjd utan får röra hela familjebeskattningen, åtminstone vad den gäller de förvärvsarbetskvinnorna. Den bör alltså få

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

röra även vid andra ingredienser i dessas skatteförhållanden än förvärvsavdraget, kanske till och med vid det speciella ortsavdraget.

Då vi får utredningen ganska snart och då jag anser att man innan man tagit ställning till ortsavdragshöjning i den kommunala beskattningen inte har kunnat sätta i gång utredningen, anser jag det omöjligt att i dag yrka bifall till motionerna om höjda förvärvsavdrag. Man får väl lugna sig. Har vi väntat så länge bör höjningen få anstå litet till så att vi kanske får en bättre lösning än bara en höjning av förvärvsavdragen.

I förhoppning om att vi skall få många geniala förslag från den kommitté, som skall tillsättas, så att sambeskattningen blir mera följsam till dagens förhållanden, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr I. Denna är visserligen inte i sin utformning av lagtexten lika med den motion jag väckt men har en effekt som är på något sätt aptitligare, därför att den inte ger den ensamstående, som har försörjning av barn men inte vårdnaden, samma höjning av ortsavdragen som en ensamstående med barn i sin vård. Reservation nr I är ur mina synpunkter fullt tillfredsställande, trots att den endast är framförd av tre folktoparter. Jag skulle vara glad om kamraren ville se sakligt på frågan och ta reservationen trots att den är magert stödd i utskottet.

Häri instämde fru *Thorsson* (s), fröken *Vinge* (fp) och fröken *Wetterström* (h).

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Först vill jag konstatera att högerpartiet dess bättre inte fått någon medverkan från annat håll i sin strävan att rulla stenar i vägen för den demokratiska skattereform som det här är fråga om. Alla partier är ense om att gå minst så långt som utskottet föreslagit. För vår del har vi dessutom försökt

skapa garantier för att den skattelättnad som nu föreslås åt arbetare och med dem ekonomiskt jämställda skall bli bestående. Typiskt för högerns taktik är att partiet nu, sedan spelet för dagen är förlorat, försöker manövrera så, att de fördelar de lägsta inkomstgrupperna nu får så snart som möjligt skall tas ifrån dem. Detta syfte har högermotionärerna försökt uppnå med förslaget att det skall bli en övergångstid bara på ett år, och den saken är det också som reservanterna i statsutskottet är ute och fäktar för.

Viktigast i det riksdagsbeslut som nu förestår anser jag vara, att statsmakterna äntligen godtar principen att varje medborgare skall ha rätt till ett skattefritt existensminimum. Det kan man knappast säga ha varit fallet tidigare när ortsavdraget bara varit 2 000 kronor.

Kommunistiska partiet har givit sin ståndpunkt till känna i frågan bl. a. genom att i fjolårets valpropaganda hävda, att den första hundralappen av varje veckoinkomst skall vara skattefri. Det förslag som nu föreligger innebär ett stort framsteg, även om det inte är alldeles vad vi har önskat och som utan minsta tvivel hade varit berättigat. Men det går ju flera tag!

Folkopinionen har också vunnit en annan betydelsefull framgång gentemot den skattelinje, vars främsta företrädare högern är. Kommuner och landsting skall i första hand under tre år få kompensation för det skattebortfall som uppstår genom höjningen av de kommunala ortsavdragen. Förra gången den frågan var aktuell föll regeringen tyvärr undan för de borgerliga kraven, med resultat att det blev en kraftig höjning av alla kommunala skattesatser. I motsvarande grad blev värdet av skattereformen den gången illusoriskt. Så skulle det ha blivit även nu, om samma politik hade följts. Utredningen om den saken har ju konstaterat, att inkomstagare mellan 5 500 och 15 000 kronor

skulle ha fått vidkännas en skatteskärpning om inte ortsavdragsreformen hade kombinerats med statsbidrag till kommunerna för minskat skatteunderlag.

Inom de angivna inkomstgränserna, 5 500 och 15 000 kronor per år, finns praktiskt taget alla arbetare och den övervägande delen av andra befolkningsgrupper. Därför har den kommunistiska riksdagsgruppen ansett, att den viktigaste åtgärden härnäst är att ge dessa grupper garanti för att den skattelättnad som nu kommer att beslutas också blir bestående, men det blir den inte om ersättningen till kommuner och landsting skall avvecklas efter tre år. Vi kan inte förstå, hur kommuner och landsting efter de tre åren skall kunna begränsa sina utgifter så, att det uppväger värdet av den statliga kompensation som nu skall utgå under de närmaste tre åren. Kan kommunerna inte göra det, blir värdet av dagens reform också illusoriskt för dem som har inkomster mellan 5 500 och 15 000 kronor per år, kanske till och med för dem som kommer upp i en inkomst av 20 000 kronor per år.

Detta kan inte tillåtas av dem som över huvud taget menar allvar med sin förkunnelse om en demokratisk skattepolitik. Det är däremot begripligt att högern vill avveckla bidraget till kommunerna redan efter ett år — därmed övervältras nämligen skattebördan i motsvarande grad från dem som har stora inkomster och förmögenheter till arbetarna och med dem jämställda grupper.

Till försvar för en sådan politik, som högern främst företräder men åt vilken regeringen enligt min mening har gjort alltför stora eftergifter även denna gång, anförs dels att kommunerna under den kommande treårsperioden skall anpassa sig till de förändrade ekonomiska förhållandena och dels att hela problemet om kommunalskatterna skall angripas av den planerade utredningen om skatteutjämning. Beträffande den första

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

delen av försvaret vidhåller jag, att det är illusionsmakeri. Kommunerna måste som regel redan nu tillämpa en ytterligt restriktiv politik för att undgå skattehöjningar. Detta beror inte minst därpå att statliga utgifter i så hög grad har övervälrats på kommunerna, att de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna i många avseenden har förändrats till kommunernas nackdel.

Jag skall visst inte förneka, att det i vissa kommuner — tyvärr bara ett fåtal — finns möjlighet att åstadkomma ytterligare inskränkningar, men för det första gäller det som sagt långt ifrån alla kommuner, för det andra sker ju sådana inskränkningar av utgifterna i flertalet fall på bekostnad av de tjänster som kommunerna kan ge sina medborgare och för det tredje rör det sig i det absolut övervägande antalet fall inte om sådana summor, att den statliga kompensationen kan uppvägas.

Dessutom vill jag erinra om att den förestående ekonomiska situationen för kommuner och landsting sannerligen inte ger en sådan bild av välstånd som bland andra herr Magnusson i Borås har försökt framställa i denna debatt. Många kommuner får inom de närmaste åren kännbara inkomstförluster genom den pågående avvecklingen av fastighetsskatten, och under den s. k. anpassningstiden skall ju flertalet kommuner enligt statsmakternas egna intentioner påta sig nya och mycket betydande utgifter för utbyggnad av skolväsende, åldringsvård och annat.

En i högsta grad negativ inverkan på kommunernas ekonomiska läge får också de tendenser till stigande arbetslöshet som åter börjat visa sig framför allt i ett stort antal norrlandskommuner.

För landstingens del, som ju har varit under debatt här i dag, har Landsförbundet målat en ganska mörk bild av det ekonomiska läget, alldeles oberoende av de svårigheter som uppstår när de statliga bidragen för skatte-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

bortfallet skall avvecklas. Landstingsförbundet erinrar bl. a. om en företeelse som diskuterades redan i remissdebatten i år, nämligen de utgiftsökningar som landstingen åsamkas genom kostnadsöverflyttningar från staten till landstingen för bl. a. de statliga sjukhusen. Jag har som exempel på utgiftshöjningen enbart för denna post erinrat om att utgifterna för Norrbottens landsting ökat från 12 000 kronor per år till 400 000 kronor i årets stat. Nu förestår dessutom en ökning av landstingens utgifter genom de nya uppgifter som landstingen får i fråga om provinsialläkarväsendet, alkoholistvården, sinnessjukvården, yrkesutbildningen och mycket annat.

Att inför alla dessa fakta om läget försöka intala någon, att kommuner och landsting skulle inom ganska kort tid kunna begränsa sina utgifter så, att de utan skattehöjningar kan avstå från den statliga kompensationen om några år, är, som sagt, illusionsmakeri och inte en realistisk politik. Däremot kan det möjligen sägas, att den förestående utredningen om skatteutjämning måhända leder till förslag, som blir gynnsamma för kommunerna — därom vet vi ännu ingenting — men man får då självfallet inte begränsa sig till en utjämning mellan kommunerna utan främst ta itu med frågan om de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna. Det är den avgörande frågan, om man vill följa en demokratisk linje i skattepolitiken på detta område, den linje, som innebär att man i högre grad förskjuter den samlade skattebördan i riktning mot de högre inkomsterna och förmögenheterna till båtnad för alla dem, som bara har en vanlig arbetarlön att leva av.

Herr talman! Vår motion och de synpunkter jag här har anfört anknyter i huvudsak till statsutskottets utlåtande, som kommer litet längre ned på föredragningslistan, och jag ämnar i sam-

band med behandlingen av detta utlåtande yrka bifall till vår motion nr 552.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av det anförande som herr Holmberg här hållit.

Herr Holmberg gick in på förslaget om en avveckling efter tre år för de bättre ställda kommunerna och ville göra gällande, att det skulle vara liktydigt med en skatteskärpning efter denna tid för de lägre inkomsttagarna. Jag tror inte, att vare sig herr Holmberg eller jag har möjlighet att spå om hur det kommer att se ut om tre år, men herr Holmberg resonerar utifrån den förutsättningen, att samhällstillståndet är statiskt. Ändå pågår det väl en utveckling på detta område, vilken innebär att skatteunderlaget ökar i de flesta kommunerna. Det kan måhända bli nödvändigt med en bättre planering från kommunernas sida och en ändring av utgiftspolitikerna i och med avvecklingen av kompensationsbidraget, så att kommunerna anpassar sig efter det läge, som herefter kommer att uppstå. Jag tror dock, att det är riktigt såsom det har sagts i propositionen och i utskottsutlåtandet, att det är nödvändigt att man här binder sig för hur det skall vara efter denna avvecklingstid.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Jag kan börja med att säga motsatsen till vad fru Eriksson i Stockholm sade. Eftersom jag inte har något skrivet manuskript, kan mitt anförande bli mycket kort.

Jag vill göra några kommentarer till statsutskottets utlåtande nr 95. Men låt mig först konstatera, herr talman, att den föreslagna reformen har hälsats med stor tillfredsställelse ute i landet, framför allt bland de små inkomsttagarna. Det är ingen nyhet för denna kammare att det inte är statsskatten utan kommunalskatten, som utgör den

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

tyngsta bördan för de små och även för de medelstora inkomsttagarna. Det är tillfredsställande att statsverket enligt det föreliggande förslaget skall under de tre första åren efter reformens ikraftträdande helt kompensera kommunerna för inkomstbortfallet. Under en period av fem år skall det, såsom här har nämnts förut, ske en successiv sänkning av compensationen, och under tiden skall kommunerna kunna anpassa sina utgifter efter det nya läget.

Jag vet inte vilken anknytning herr Nilsson i Svalöv och herr Magnusson i Borås har till det kommunala livet, men jag vill säga till dem, att vad som i dag mest bekymrar kommunalmännen är hur man under denna tid skall kunna pressa ner kommunernas utgifter till det nya läget — kan man inte det blir ju följden en kraftig höjning av den kommunala utdebiteringen efter övergångstiden.

Det är rätt förvånande att man i reservationen till statsutskottets utlåtande nr 95 har föreslagit, att övergångstiden, då full compensation erlägges, skall begränsas till endast ett år. Både herr Nilsson i Svalöv och herr Magnusson i Borås har tidigare under debatten sagt, att övergångstiden är alldeles för lång. Jag vill erinra om att människan enligt gammal erfarenhet är så danad, att det uppstår ett nytt behov omedelbart efter det att hon fått ett behov tillfredsställt. Det är alldeles likadant med kommunerna och med staten. Kommunalmännen får ett svårt arbete, om de på den tid som föreslås i propositionen skall kunna genomföra detta konststycke att anpassa kommunernas utgifter.

Högern har i flera omgångar motionsvägen försökt åstadkomma en nedbantning av de statliga utgifterna. Herr Mannerskantz har framlagt en hel serie av motioner om att olika anslag till statsförvaltningen skall sänkas med 10 000, 50 000, 100 000 eller — på något ställe — en halv miljon kronor. Emellertid kan man inte så där utan vidare

skära ner vare sig statens eller kommunernas utgifter. Dessa förslag har varit illa utarbetade, och jag kan beteckna dem som rent schablonmässiga prutningar snarare än som realistiska förslag, som allvarligt kan prövas.

Det är, herr talman, dessa saker som jag velat fästa kammarens uppmärksamhet på. Övriga detaljer har berörts av dem som talat före mig i debatten, och jag skall därför på denna punkt inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 95. Jag kan i övrigt instämma i vad som anförts av herrar Sundström och Kärlander.

Jag skulle ändå till slut vilja fråga dem som under debatten framfört krav på längre gående skattesänkningar än vad som föreslagits i propositionen och dem som yrkat på nya utredningar om ytterligare skattesänkningar: Är det ändå inte klokt att man i dagens situation har klart för sig varifrån man skall ta inkomsterna till våra utgifter, innan man beslutar om nya skattesänkningar?

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

För förslaget om det högre ortsavdraget för ensamstående med förvärvsarbete, vilka har barn, har herr Gustafson i Göteborg och fru Eriksson i Stockholm argumenterat så väl, att jag inte behöver motivera vidare på den punkten. Jag tycker att den nuvarande konstruktionen, där avdraget är helt beroende av om vederbörande har hembiträde eller huseföreståndarinna, förefaller kolossalt egendomligt. Avdraget borde naturligtvis vara knutet till barnen och de omkostnader man har för dem. Jag ber från början att få yrka bifall till reservation nr 1).

Vad beträffar frågan om förvärvsavdrag för gift kvinna, så har det ju i dag enligt uppgift tillsatts en utredning. Det är nu tre år sedan riksdagen begärde en översyn av förvärvsavdragets

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

konstruktion. Man kan alltså säga, att det tagit lång tid innan den utredningen tillsattes. Vid årets början vågade vi inte heller hoppas på att en sådan utredning skulle komma till stånd, och därför har vi motionerat i frågan.

Det är många ute i landet som väntar på att den här frågan skall få en lösning. Den är viktig för den enskilde. Man kan inte komma ifrån att det här blir mycket orättvisa förhållanden. Jag tycker att det är alldeles uppenbart att en familj, som har en inkomst på 20 000 kronor och där mannen ensam är förvärvsarbetande och hunstrun alltså satsar hela sin arbetskraft på hemmet, har en mycket högre ekonomisk standard än en familj i samma inkomstklass, där båda makarna har förvärvsarbete. Det är klart att det — om man nu över huvud taget tillmäter hustruns insatser i hemmet något värde — i samband med hustruns förvärvsarbete blir så stora omkostnader inte minst för barnen och hemmet, att det medför en väsentlig reducering av inkomsten.

Denna fråga har också mycket stor betydelse ur samhällets synpunkt. Vart man kommer ute i landet, så klagas det över bristen på arbetskraft. Detta gäller inte minst arbetsområden i samhället, vilka är mycket betydelsefulla, t. ex. sjukvård, undervisning och socialt arbete. Man ökar undan för undan utbildningsmöjligheterna för att få fler arbetare på dessa områden, men det märks i det långa loppet inte någon ökning av arbetskraftstillgången. Man kan då naturligtvis undra vart denna arbetskraft tar vägen. Till stor del beror det på att kvinnorna, när de gifter sig, märker att effekten av sambeskattningen är sådan, att det inte lönar sig att fortsätta med förvärvsarbetet, varför de slutar. Detta får man ofta höra när man kommer ut till sjukhusen. Sjukhuscheferna säger, att vi säkert skulle ha bättre tillgång på arbetskraft, om förvärvsavdraget vore större eller om man på något annat sätt kunde milda effekten av sam-

bekattningen. Det är framför allt av denna anledning som jag anser att det är av utomordentligt stor vikt att man så snart som möjligt får en ändring till stånd.

Det har som sagt nu tillsatts en utredning. Men det kan ta lång tid, innan den kommer till något resultat, och därför vill jag till skillnad från fru Eriksson i Stockholm yrka på att förvärvsavdraget provisoriskt höjes redan nu. Jag vill därför instämma i de synpunkter som framförts i reservation nr III), där det begärs att förvärvsavdraget skall vara 20 procent av inkomsten, dock högst 2 000 kronor, alltså en höjning från nuvarande 1 000 till 2 000 kronor.

Jag vill ännu en gång betyga, att vi är glada för att denna utredning kommit till stånd. Samhället förändrar sig kolossalt snabbt. Kvinnorna går mer och mer ut i arbetslivet, och det är också nödvändigt att de gör det och inte undandrar näringslivet sin arbetskraft. Detta gäller framför allt den kvalificerade arbetskraften, vars utbildning både stat och kommun varit med om att bekosta. Det är därför nödvändigt att dessa arbetstagare i fortsättningen verkligen kan och vill fullgöra sitt arbete.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation III).

Fröken *Liljedahl* (fp) instämde häri.

Herr *LARSSON* i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag har tillåtit mig att i en motion hemställa, att beträffande den kompensation, som föreslås utgå till kommunerna, skulle företagas en blygsam reducering av vad som skulle ges till de bäst ställda kommunerna, och att genom det sålunda inbesparade beloppet skulle skapas underlag för skatteutjämnande åtgärder till förmån för de kommuner i landet, som har en låg skattekraft och ett högt skattetryck. Jag skall inte tynga debatten med att upprepa de motiveringar, som kan an-

föras för ett sådant förslag. Jag nöjer mig med att omnämna att skatttelindringsnämnden i sitt remissyttrande har varit inne på samma linje.

Jag nödgas därutöver i någon mån polemisera mot statsutskottets skrivning beträffande denna motion. Det heter där: »Om motionärernas förslag skulle godtagas, skulle detta innebära att de skattskyldiga i omkring 20 av rikets kommuner skulle få bära kostnader för de skatteutjämnande åtgärder, som motionärerna åsyftar; något mera än tre fjärdedelar av de omkring 30 miljoner kronor, som enligt motionärernas förslag skulle överföras enligt dessa åtgärder, skulle falla på skattskyldiga i Stockholms stad.»

Jag har ingen anledning att polemisera mot den matematik som ligger bakom denna skrivning, men däremot kan jag icke finna att det förhållandet, att en stor del av de medel, som skulle erhållas genom denna inbesparing, skulle komma från Stockholms stad, kan vara tillräckligt skäl att gå emot motionens förslag. I Stockholms stad är antalet skattekronor per invånare drygt 60. För att bara ta två exempel till jämförelse kan jag nämna, att i samtliga landskommuner i Gotlands län varierar antalet skattekronor per invånare mellan 17:07 och 24:79, det vill säga ungefär en tredjedel av siffran för Stockholms stad, och i de nio landskommunerna i Tornedalen varierar antalet skattekronor per invånare mellan högst 17:06 och lägst 12:16, alltså knappt en fjärdedel av antalet skattekronor per invånare i den stad, där detta hus är förlagt. Jag kan inte finna det mot bakgrunden av dessa förhållanden vara oriktigt, att Stockholms stad skulle få betala en större andel av vad som erfordras för att ordna en effektiviserad skatteutjämning. Jag kan heller inte förstå hur en skatteutjämning skall kunna åstadkommas, om den inte sker på det sättet, att det tas ifrån dem som har det bättre och ges åt dem som har

Ändring i kommunalskattelagen m. m.
det sämre. Att så måste bli fallet synes mig ligga i själva uttrycket »utjämning».

Till sist anför statsutskottet i detta sammanhang, att det är uppenbart, att den signalerade utredningen om en effektiviserad skatteutjämning kommer att ta lång tid i anspråk och att det torde vara nödvändigt eller i varje fall önskvärt att förslag framlägges till provisorisk justering av de bestämmelser som för närvarande gäller. Jag är övertygad om att så kommer att bli fallet, framför allt i det senare hänseendet, och om man följt skatttelindringsnämndens förslag hade det funnits möjlighet att på en gång skapa underlag för den justering som behövs. När nu emellertid de båda utskott som behandlat denna fråga icke kunnat biträda motionsyrkandet, skall jag inte försvåra propositionsordningen genom att här yrka bifall till motionen. Jag nöjer mig med att uttala den förhoppningen, att arbetet för att nå fram till en effektiviserad skatteutjämning på allt sätt skall påskyndas. Jag hoppas vidare att riksdagen, som nu avvisar den möjlighet som här funnits att på en gång få ett underlag för finansiering av denna reform, inte sedermera, då utredningsarbetet är slutfört och riksdagen ställes inför finansieringsfrågan, skall finna så många andra angelägna uppgifter att det saknas erforderligt ekonomiskt underlag för att nå fram till en effektivare skatteutjämning, till en solidaritet mellan dem som bygger och bor i olika delar av landet, oavsett hur skattekraften kan variera.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har här pläderat för sin motion utan att dock ställa något yrkande. Jag skall därför inte ta upp någon längre diskussion med honom på denna punkt. Andemeningen i den av herr Larsson väckta motionen är ju att skattehöjningen skul-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

le få slå igenom med 50 öre och att det härigenom inbesparade beloppet skulle ge utrymme för en skatteutjämning till förmån för de sämst ställda kommunerna.

Herr Larsson i Hedenäset har citerat vad statsutskottet har skrivit, och jag skall inte upprepa det, men jag kan åberopa det citerade. Vi har sagt, att skulle man gå till väga på det sätt, som föreslagits, så skulle ungefär två tredjedelar av skattehöjningen drabba Stockholms stad. Jag har ingen speciell anledning att göra mig till talesman för Stockholms stad i detta sammanhang, men jag vill ändå ifrågasätta, om herr Larsson i Hedenäset kan anse det vara rättvist att höjningen till två tredjedelar skulle drabba Stockholms stad. Jag vill erinra herr Larsson om att det även i Stockholms stad finns en hel massa låga inkomsttagare, som kanske har lika svårt, kanske svårare, att klara sig, än vad man har på landsbygden. Det skulle väl ändå vara en något underlig form av skattelindring, om den reformen skulle innebära att man skulle få vidkännas en skatteskärpning. Jag tror att vi i detta sammanhang gör klokt i att följa statsutskottets hemställan och avvakta den signalerade utredningen innan vi vidtar några åtgärder.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett par ord med anledning av att fröken Elmén förordar en omedelbar höjning av förvärvsavdraget.

Genom ortsavdraget kompenserar man redan nu familjen bättre mot risken att få barn, än den ensamstående kvinnan för förekomsten av barn. Där finns en skillnad, som det är ett intresse att få utjämnad.

Lägger man sedan på förvärvsavdraget, så finns även där en skillnad. Den ensamstående kvinnan med barn får sålunda i statsskatten ett skattefritt av-

drag på 3 000 kronor, medan den gifta, förvärvsarbetsande kvinnan utan barn har 4 300 kronors avdrag och den gifta kvinnan med barn och förvärvsarbete ett avdrag på 5 000 kronor. Skillnaden där är sålunda redan nu stor, och det skulle vara en vinst att få den utjämnad medelst ortsavdraget först i stället för att öka klyftan ännu mer genom att höja förvärvsavdraget för gifta kvinnor och därefter ta itu med att även justera förvärvsavdraget. Jag tycker det skulle vara till fördel för de ensamstående, om vi väntade med att höja förvärvsavdraget, tills vi kan ta itu med hela problemet i ett sammanhang.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm anförde som motivering för utskottets ställningstagande, att de motionsyrkanden som jag gjort skulle innebära, att även låga inkomsttagare i de relativt rika kommunerna skulle få vara med och betala den reformen. Ja, så långt kan jag vara med om hans resonemang, men när han säger, att även låga inkomsttagare i Stockholm skulle drabbas av en skattehöjning, måste jag påpeka att, såvitt jag har kunnat finna, är det för en ogift person inte fråga om att det kan bli en skattehöjning när han är bosatt i Stockholm, såvida han har en inkomst under 50 000 kronor per år. Jag vill till yttermera visso bara anföra, att i den mån det skulle drabba lägre inkomsttagare, på så sätt att de inte skulle få samma skattelindring — jag förmodar att det var vad som avsågs — så anser jag ju att det finns fler inkomsttagare i de lägre inkomstskikten i kommuner med 15 skattekrönor per invånare, än vad det finns i en kommun med drygt 60 skattekrönor per invånare. Följaktligen blir resultatet en utjämning, om det görs på det sättet som i motionen har föreslagits.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början pro-

positioner beträffande utskottets hemställan i *punkten A) 1)* nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I av herr Söderquist m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i *punkten A) 1)* i utskottets betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I av herr Söderquist m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 64 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beträffande *punkten A) 2)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall i motsvarande del till den med I betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

I fråga om *punkten A) 3)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen II av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i *punkten A) 3)* i utskottets betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen II av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 155 ja och 29 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B) 1)

Utskottets hemställan bifölls.

Beträffande *punkten B) 2)* gav herr talmannen, såvitt anginge förvärvsavgiften för gift kvinna, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med III betecknade reservationen av herr Söder-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

quist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) 2) i utskottets betänkande nr 40, såvitt denna punkt angår förvärvsavdraget för gift kvinna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen III av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 51 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

I fråga om samma punkt i vad anginge utredningen om införande av barnavdrag vid beskattningen gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen IV av herr Spetz m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) 2) i utskottets betänkande nr 40, såvitt denna punkt angår utredningen om införande av barnavdrag vid beskattningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen IV av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 79 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

Herr talmannen gav till slut propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten, i vad avsåge utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till reservationen V av herr Spetz m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) 2) i utskottets betänkande nr 40, såvitt denna punkt angår utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på skatteväsendets område, röstar

Ändring i kommunalskattelagen m. m. — Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen V av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i denna del gjorda hemställan.

Punkten B) 2) i övrigt samt punkterna B) 3)—B) 8)

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3**Ändring i kommunalskattelagen m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! På grund av det samband som föreligger mellan högerns yrkanden i reservation i bevillningsutskottets betänkande nr 40 och högerns yrkande i reservation i statsutskottets utlåtande nr 95 samt då nu högerns yrkande enligt reservation i bevillningsutskottets betänkande ej har bifallits av riksdagen, har högermotionärerna och högerreservanterna av formella skäl intet yrkande i nu föreliggande fråga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1957/58 till valutakontoret och till bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Lades till handlingarna.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5**Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Majt hade i propositionen nr 61, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärar- och skolledarbefattningar av i propositionen angivna slag.

De förslag rörande förfarandet vid tillsättning av lärare och skolledare, som Kungl. Maj:t framlagt i förevarande proposition, avsågo tillsättningen av samtliga kategorier ordinarie och icke-ordinarie lärare till och med 29 lönegraden vid folkskoleväsendet (försöks-skolorna, enhetsskolan), de högre kommunala skolorna, de kommunala yrkes-skolorna och de allmänna läroverken ävensom skolledarna vid dessa skolor samt de kommunala skolcheferna. Andra skolformer än de nämnda berördes icke av förslagen. Den enda lärarkategori vid nämnda skolor som undantagits var lektorerna.

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Linköping och fru *Wallin* väckt motion (II: 495), i vilken hemställts, att riksdagen måtte uttala,

att vid utfärdande av nya meritvärderingsnormer tjänstären inte finge tillmätas samma dominerande vikt som för närvarande gällde för folkskolans klasslärare,

att skoldirektör och förste rektor i egenskap av kommunal skolchef borde utses på i huvudsak samma sätt som nu sker i fråga om kommunal inspektör och distriktsöverlärare, samt

att, därest riksdagen avvisade förslaget om kommunal tillsättning av skolchef eller viss grupp av dem, riksdagen måtte uttala, att vid tillsättning av sådan tjänst icke utan synnerliga skäl annan finge förordnas än den som av den lokala skolstyrelsen föreslagits;

dels en inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* väckt motion (II: 502), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att anvisningar angående meritvärdering skulle fastställas efter förhandlingar med vederbörande lärarorganisationer,

att betyget vandel i lärarnas tjänstgöringsbetyg skulle borttagas,

att ordinarie lärare vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, folkskolan och enhetsskolan (försöksskolorna) skulle tillsättas genom fullmakt, samt

att alla skolledare skulle förordnas av Kungl. Maj:t;

dels en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 494), i vilken hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 61 måtte besluta, att samtliga lärartjänster vid enhetsskolan skulle tillsättas av vederbörande kommunala skolstyrelser;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Arrhén m. fl. (I: 399) och den andra inom andra kammaren av herr *Nestrup* (II: 503), i vilka föreslagits,

att tillsättning av ämneslärare i teoretiska läroämnena skulle i enlighet med den av departementschefen föreslagna objektivitetsprincipen verkställas av skolöverstyrelsen efter förord av vederbörande kommunala skolstyrelse, samt

att tillsättning av förste rektorstjänst skulle i enlighet med de bestämmelser, som komme att gälla för skoldirektörstjänst, ske genom Kungl. Maj:t;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nelander* väckt motion (II: 504), i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta — i första hand — att alla ordinarie lärare i läroämnena i enhetsskolan (försöksskolorna), de högre kommunala skolorna och de allmänna läroverken, utom vad gällde lektorerna, skulle tillsättas av skolöverstyrelsen, eller — i andra hand — att ordinarie lärare i läroämnena i befodringslönegraderna Ca 29 respektive Ca 27 vid ovan nämnda skolor samt ordinarie lärare vid lärarutbildningsanstalter skulle tillsättas av skolöverstyrelsen och övriga lärare i läroämnena, utom vad gällde lektorerna, av respektive länsskolnämnd.

Utskottet hemställde

I. beträffande tillsättning av lärarbefattningar

a) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionen II: 495, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 502, såvitt den avsåge meritvärdering och tjänstgöringsbetyg, ävensom med avslag å motionerna I: 399 och II: 503, såvitt här vore i fråga, samt motionerna II: 494 och II: 504 — godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957 förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärarbefattningar av i statsrådsprotokollet angivna slag;

b) att motionen II: 502, såvitt den

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

avsåge tillsättning medelst fullmakt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. beträffande tillsättning av skolledarbefattningar

att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 399 och II: 503, II: 495 samt II: 502, samtliga motioner såvitt här vore i fråga — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av skolledarbefattningar av i ovannämnda statsrådsprotokoll angivna slag.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp, *Jansson* i Kalix och *Staxäng*, fröken *Karlsson* och herr *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort under I. a) hemställa att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 495, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 502, såvitt denna avsåge meritvärdering och tjänstgöringsbetyg, ävensom med bifall till motionerna I: 399 och II: 503, såvitt här vore i fråga, och motionen II: 504 samt med avslag å motionen II: 494 — godkänna av reservanterna förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärarbefattningar av i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 februari 1957 angivna slag;

2) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Sunne, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, fröken *Karlsson*, fröken *Vinge* samt herrar *Nelander* och *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under I. b) hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 502, såvitt den avsåge tillsättning medelst fullmakt, besluta att ordinarie lärare vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, folkskolan och enhetsskolan (försöks-skolorna) skulle tillsättas genom fullmakt;

3) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, fröken *Karlsson*, fröken *Vinge*

samt herrar *Nelander* och *Helén*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 502 samt med bifall till motionerna I: 399 och II: 503 ävensom med avslag å motionen II: 495, samtliga motioner såvitt här vore i fråga — godkänna av utskottet förordade riktlinjer för tillsättning av skolledarbefattningar av angivna slag;

4) av herr *Arrhén*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Mot utskottets allmänna skrivning i detta ärende rörande tillsättning av lärare och skolledare har jag i stort sett ingenting att erinra. Jag har emellertid biträtt de tre reservationerna och vill med några ord motivera detta.

Vad först angår lärartillsättningen har departementschefen själv förklarat, att urvalet av sökande skall ske efter objektiva grunder och att det fria skönet icke skall få träda in. Han framhåller att frågan, vilken myndighet som skall tillsätta läraren, därvid blir en lämplighetsfråga. Dessutom gör han det viktiga tillägget, att ju större erfarenhet och ju bättre tillgång till kvalificerad personal den tillsättande myndigheten har, desto bättre garantier bör det finnas för att det skall bli en objektiv tillsättning.

Man frågar sig då, vilken myndighet som kan ha den största erfarenheten och tillgång till den mest kvalificerade personalen. Uppenbarligen måste detta vara skolöverstyrelsen. Givetvis är denna sakkunskap på det akademiska och pedagogiska området av särskild vikt när det gäller lärare i läroämnena — såsom jag också framhållit i motion nr 504.

För närvarande är det ju så att tillsättandet av ämneslärare är uppdelat

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

mellan Kungl. Maj:t, skolöverstyrelsen och de lokala skolstyrelserna. Detta har inneburit att flertalet ordinarie läroverkslärare tillsatts av Kungl. Maj:t och en mindre del av skolöverstyrelsen.

Nu har departementschefen gått en medelväg mellan tidigare system och utredningens förslag, och för att få ett enhetligt tillsättningsförfarande har han tagit länsnämnden. Frågan är emellertid, om man inte vid en så nivellerad tillsättning tar på sig åtskilliga nackdelar onödigtvis — åtminstone förmenar jag detta. Jag anser att länsnämnderna främst skall ha till uppgift att samordna skolväsendet. Genom regeringsförslaget kommer de i väsentlig grad att få syssla med dessa besvärliga tillsättningsprocedurer.

Departementschefen har tydligt understrukit vikten av att ämnesläraren lämnas möjlighet att samtidigt söka flera tjänster. Om — som man har anledning anta — denna möjlighet i stor utsträckning kommer att utnyttjas och läraren själv skall få ange vilken tjänst han vill ha, betyder detta att i många fall, kanske de flesta, måste flera av de 24 länsnämnderna inkopplas före tillsättningen. Helt säkert måste det också bli åtskilliga konferenser med överstyrelsen, som för varje område har fackmän med stor erfarenhet och rutin och dessutom har ett centralt meritarkiv. Det gäller dock här upp till ett sextio-tal ämneskombinationer. Utan tvekan måste det finnas större möjligheter till ett objektivt bedömande, om tillsättningen av ifrågavarande befattningar sker centralt.

Detta sistnämnda förfaringssätt måste också bli betydligt billigare. Skolöverstyrelsen räknar med en förstärkning på ifrågavarande rotel av några få befattningshavare, medan länsnämnderna, om de nu skall överta arbetet, måste få en avsevärd förstärkning.

Visst är det bra med enhetlighet. Men varför skall man prompt driva en fullständig uniformitet om mindre kostna-

der, större fördelar och en bättre bedömning kan åstadkommas genom en uppdelning?

Man kan fråga sig, vilka de vägande skäl är som gör att man nu mot denna stora lärargrups bestämda önskan skall flytta utnämningssrätten från central till regional myndighet. Som jag nyss sagt betonar man uniformitetens betydelse. Men uniformiteten blir ju ändå långt ifrån fullständig. Lärarna i Stockholm skall tillsättas av skolöverstyrelsen i egenskap av mellaninstans. Samma är förhållandet med lärarna vid lärarutbildningsanstalterna. Detta torde betyda, att cirka 2 000 av landets 6 000 läroverkslärare kommer att tillsättas av skolöverstyrelsen.

Eftersom sålunda en central tillsättning av lärare i läroämnena erbjuder många fördelar vill jag förorda en sådan och yrkar därför bifall till reservationen nr I) i denna fråga.

Vad beträffar fullmaktstillsättningen samt utnämningen av förste rektorer på samma sätt som skoldirektörer biträder jag den i reservation nr II) respektive nr III) framförda meningen och yrkar sålunda bifall även till dessa.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Om man vill ha ett verkligt skolexempel på krångel, skall man gå till de nuvarande reglerna för lärartillsättningen. Det är inte som herr Nelanders tycks tro bara fråga om å ena sidan lärare i statliga läroverk och å andra sidan folkskollärare. Vi har ju lärare i de kommunala läroverken, och vi har en mängd olika kategorier av lärare i enhetsskolan, för vilka delvis gäller olika och ganska tillkrånglade regler rörande skilda befattningar. Det finns en kort redogörelse härför i utskottsutlåtandet.

Jag betraktar propositionen och ut-

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

skottsutlåtandet som ett aktningsvärt försök att sanera denna paragrafdjungel. Det tycks ju ha suttit hårt åt, innan denna proposition kunde komma fram — det påstås till och med att en partiell regeringskris i januari behövdes, innan statsrådet kunde bestämma sig för den medelväg, som propositionen nu innebär.

När jag för min del är angelägen om ett enhetligare tillsättningsförfarande är det givetvis inte, herr talman, bara för att jag vill att vi skall komma till rätta med krånglet. Jag fattar förslaget framför allt som en konsekvens av våra tidigare beslut på skolans område — jag fattar det som ett verkligt energiskt försök att få bort den uppsplättning av lärare i olika kategorier, som markeras av olika tillsättningsförfaranden, vare sig man har detta olika tillsättningsförfarande på grund av lärarnas utbildning eller på grund av de skolformer, där de tjänstgör. Ett annat skäl till att jag är angelägen om denna reform, som innebär tillsättning genom länskolnämnderna, är att man på det sättet åstadkommer en viss decentralisering. Allt skall inte ske i Stockholm. Om vi menar allvar med våra strävanden att få bort den kraftigt ökade tillströmningen till huvudstaden, måste vi försöka olika vägar för decentralisering.

Herr Nelander nämnde, att skolöverstyrelsen har ett merithandlingsarkiv, som är en värdefull hjälp vid dessa lärartillsättningar. Jag menar emellertid, att utdrag ur detta arkiv kan tillställas de olika länskolnämnderna, om de så önskar. Tekniken går ju så snabbt framåt på kontorsmaskinernas område, att det säkerligen inte kommer att innebära något problem.

Jag skulle vidare om dessa tillsättningar vilja säga, att det är en allmän erfarenhet, att många fall är enkla och entydiga och inte vållar några problem. Å andra sidan finns det tillkrånglade fall, som fordrar en bedömning av spe-

ciell sakkunskap. Kan man genomföra en uppdelning härvidlag, så att de enklare fallen handläggs av länskolnämnderna och de mera kvalificerade i sista hand centralt, är ju mycket vunnit. Kan man åstadkomma det? Ja, det kan man genom besvärsträtten. Om vederbörande anser, att en länskolnämnds beslut är felaktigt, besvarar han sig hos Kungl. Maj:t. I detta sammanhang vill jag — jag är glad över att se statsrådet här i kammaren — mycket starkt stryka under att för att detta skall fungera fordras det, att man i departementet ägnar stor omsorg åt besvärärendena. Det får inte bli så, att man behandlar dem rutinmässigt och tycker, att man inte skall desavuera länskolnämnderna. Det är tvärtom nödvändigt att man i departementet behandlar alla dessa s. k. knäckfall så omsorgsfullt, att man med ledning av besluten i dessa fall får en serie prejudikat och att man ställer denna prejudikatsamling både till länskolnämndernas och andra intresserades förfogande. På det sättet kan man vinna vad man skulle vilja vinna genom decentraliseringen. Detta innebär givetvis, att man inte omedelbart kan få en sådan minskning av personalen på centralt håll, som jag menar, att man på lång sikt kan vinna genom decentralisering. Men jag tror att man, om detta skall fungera, bör ägna denna sak mycket allvarlig uppmärksamhet.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid de skäl som gör att jag i själva huvudfrågan anslutit mig till utskottets utlåtande. Jag vill endast säga att jag är medveten om att man är glad över förslaget bland folkskollärarna, som tidigare tillsattes lokalt och som anser, att det blir större garantier för objektivitet genom att de blir tillsatta av länskolnämnderna. Jag vet också, att man på läroverkslärarhåll är bekymrad, därför att man förut har tillsatts genom central instans men nu skall tillsättas av länskolnämnderna. Jag menar emellertid, att läroverkslärarna inte behöver

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

vara bekymrade, eftersom utskottet så starkt har strukit under, att urvalet av sökande skall vara objektivt. Det kan då inte ha så stor betydelse, om den tillsättande myndigheten är Kungl. Maj:t, skolöverstyrelsen eller en länsskolnämnd, detta så mycket mindre som besluten kan överklagas.

På en punkt förstår jag emellertid läroverkslärarnas bekymmer. De har tidigare fått fullmakt och nu skulle de få förordnande. Det är därför jag har motionerat om att även om tillsättning sker genom länsskolnämnd, skall vederbörande kunna få fullmakt på tjänsten. Det är givetvis klart, att om det skulle bli så, som de som står för reservation nr I vill, kommer i några fall Kungl. Maj:t och i andra fall skolöverstyrelsen att utfärda fullmakt. Om det blir, som jag tänker mig, skulle länsskolnämnd utfärda fullmakt. Såvitt jag kan finna, finns det inget formellt hinder mot detta. Enligt vad riksdagen uttalade i höstas är länsskolnämnd en statlig myndighet och den måste då ha möjlighet att utfärda fullmakt.

Betydelsen av denna fullmakt är kanske endast psykologisk. Vederbörande lärare känner sig därigenom ha större säkerhet. Skillnaden mellan fullmakt och förordnande är att om vederbörande har fullmakt kan han, om han gör sig skyldig till tjänstefel, inte avlägsnas från sin tjänst annat än efter laga dom och rannsaking. Om han har förordnande, kan han avlägsnas på administrativ väg.

På grund av vad jag i detta avseende anfört ber jag att få yrka bifall till reservation nr II.

Vidare vill jag yrka bifall till reservation nr III, som avser tillsättningen av skolledare. Jag kan nämligen inte inse, att det finns någon anledning att göra någon skillnad mellan tillsättning av skoldirektör och förste rektor.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Det förslag som här fö-

religger är ju en kompromiss, och i kompromissens natur ligger väl att ingen av parterna är riktigt nöjd. Jag är medveten om att det på lärarsidan finns åtskilliga som är missnöjda över denna kompromiss, och detsamma är förhållandet på den andra kanten: bland skolans målsmän är man inte heller nöjd. Som en av de långt över tusen, som ute i bygderna sysslar med skolfrågorna, kan jag för min del säga att jag inte är helt tillfredsställd. Jag anser att man har naggat den kommunala självstyrelsen för hårt i kanten på detta viktiga område.

Den kritik, som under en lång följd av år riktats mot nuvarande regler för val av klasslärare i folkskolan, är om inte helt felaktig så i varje fall åtskilligt överdriven. Detta gäller framför allt när man säger att ovidkommande hänsyn av t. ex. religiös eller partipolitisk natur har fått en avgörande inverkan på lärarvalet. I den mån man verkligen har gjort avsteg från en objektiv bedömning av de sökande, är jag övertygad om att det skett på helt andra grunder, framför allt i form av en favorisering av lärare som redan tidigare har varit anställda inom skoldistriktet. Och jag vill inte alltför hårt döma skolmännen i det fallet. Man har t. ex. ute i en landsbygdsskola haft en icke ordinarie lärare tjänstgörande under flera år. Han har ådagalagt ett gott handlag med barnen, eleverna har trivts med honom, målsmännen har gjort detsamma, och han har haft ett gott samarbete med skolans ledning. Sedan har tjänsten ledigförklarats som ordinarie, och andra lärare har sökt tjänsten. Då har man funnit att en sökande från en helt annan landsända, som man inte vet någonting annat om än att han har kanske en eller en och en halv poäng mera i enlighet med gängse meritvärderingsnormer, enligt vanliga objektiva normer skulle få förordnandet. Men jag vill inte döma den lokala skolledningen alltför hårt, om man i sådana fall förordnat

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

den som redan funnits på platsen. Den avvikelse från den strikta objektiva linjen har inte mötts av några protester från lärarnas sida. Tvärtom, det är ju på det sättet att lärarna i stort sett har talat med två tungor i dessa frågor. De har talat på ett sätt centralt, när det gäller att få fram andra normer, men på ett annat sätt lokalt, när det varit fråga om att genomföra dem i det praktiska livet.

Om detta förslag godkännes, som jag förutsätter, så kommer meritvärderingsnormerna att få en fullkomligt dominerande betydelse vid lärarförordnanden. De blir inte bara en hjälp vid bedömningen, utan man praktiskt taget slaviskt binds till dessa normer. Därför är det angeläget att dessa meritvärderingsnormer är så utformade, att de verkligen kan accepteras av alla parter. För mig — och jag har starkt stöd bland både unga lärare och skolans målsmän — är det uppenbart, att tjänsteåren för närvarande väger för tungt i förhållande till övriga meriter. Därför är jag tacksam för att utskottet så klart skrivit under på att man har kommit i ett nytt läge när man avlägsnar sig från valen av folkskollärare och övergår till en utnämning av dem, som enligt normerna kommer högst i poäng. Jag hoppas att de, som har fått till uppgift att skriva anvisningar, noga studerar det utlåtande som här föreligger.

Det som för mig framstår som principiellt mest betänkligt är emellertid att skolchefstjänsterna skall undantas från ett kommunalt tillsättningsförfarande. Det gäller ju folk, som i de större städerna inte har någon undervisningsskyldighet alls och som i de mindre skoldistrikten har en sådan i begränsad omfattning. Här kan ju inte de vanliga meritvärderingsnormerna på något sätt få vara avgörande. Här gäller det ju i stället vederbörandes allmänna lämplighet att leda och administrera verksamheten på området. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse, att det

både i propositionen och utskottsutlåtandet klart har utsagts, att man skall ta största hänsyn till de förord som den lokala skolstyrelsen har avgivit. Gör man verkligen det, blir det av mindre praktisk betydelse om man tar det tillsättningsförfarande som här är förslaget.

Låt mig sluta med att summera, att kompromissen om lärartillsättningen ur skolans och den kommunala självstyrelsens synpunkt inte är helt tillfredsställande. Jag kan ändå inte ansluta mig till det avslagsyrkande, som jag förmodar att herr Rubbestad strax kommer att framföra. Jag kan inte göra det därför att om man skall skapa en helgjuten, sammansvetsad enhetsskola och riva ned barriärerna mellan olika lärargrupper inom denna enhetsskola, då tror jag det är nödvändigt att vi kommer så långt som möjligt fram emot en enhetlig form av lärartillsättning. Ett avslag på denna proposition och utskottsutlåtandet skulle endast konservera den splittring som vi nu har, och ser man ett avslag på propositionen endast som en återremiss, är ju föga vunnit eftersom samma motsättningar ändå dock finns kvar.

Jag kommer därför att rösta för utskottets förslag dock utan entusiasm. Men jag förutsätter därvid att både vid författningsskrivandet och vid tillämpningen ute i länsskolnämnderna, i skolöverstyrelsen och i ecklesiastikdepartementet man verkligen slår vakt om det lilla som ändå blivit kvar av den kommunala självstyrelsen på detta viktiga område.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Här har sagts, att det förslag som föreligger skulle innebära betydande fördelar gentemot tidigare bestämmelser. Jag har för min del mycket svårt att förstå, att fördelarna blir så stora. Det är underligt, att alla lärare skall införas under samma norm,

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

både läroverkslärare och de som skall undervisa i enhetsskolan. Läroverkslärarna kan enligt min mening ligga utanför och tillsättas efter nu gällande grunder, och enhetsskolans lärare bör också kunna tillsättas efter hittillsvarande regler.

Enhetsskolan skall ju lyda under de kommunala myndigheterna. Kommunen skall vara dess huvudman. Vi har haft detta system tidigare, och det är klart, att det har varit värdefullt för skolstyrelserna att de själva har fått välja sina egna lärare efter vissa grunder. Man har fått bättre förhållanden mellan lärare och skolstyrelser, och framför allt har det varit till fördel för barnens föräldrar att veta, att lärartillsättningen skett på ett riktigt sätt.

Man har nu velat göra gällande, att detta tillsättande icke har varit väglett av objektivitet utan att det har rätt viss partiskhet. Jag har under mina 25 år som ledamot av en skolstyrelse aldrig lagt märke till annat än att man där vid varje tillfälle från de olika partiernas sida bara har försökt att bedöma allting objektivt. Misstron mot skolstyrelserna i detta avseende vill jag bestämt beteckna som ogrundad. Faktum är att det har följt betydande fördelar med denna kommunernas självbestämmanderätt. Jag har svårt att förstå, varför man skall ta ifrån kommunerna den rättighet, som de tidigare har haft, och det är därför jag har väckt en motion, som går ut på att alla som skall undervisa i enhetsskolan skall väljas av de lokala skolmyndigheterna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 494 i denna kammare.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Det råder väl ingen tvekan om att detta är en mycket betydelsefull fråga för vårt skolväsen. Det märks nog också på det intresse med vilket den har följts, speciellt av de berörda parterna men även av människor utanför lärarkårerna.

Det är givetvis riktigt som någon sade här, att det föreliggande förslaget är en kompromiss; vi känner till de motsättningar, som funnits på olika håll när det gäller lärartillsättningen. Man har dock kommit fram till en i mitt tycke lyckad kompromiss.

Jag förstår mycket väl de kritiska synpunkter som kommit fram här i fråga om att kommunerna inte får samma möjlighet att påverka lärartillsättningen som förut. När herr Rubbestad säger, att tillsättningarna i hans skolstyrelse alltid har skett efter objektiva grunder, har jag ingen anledning tvivla därpå. Man måste emellertid konstatera, att saken inte överallt skötts på det sättet, och det är sådana fall som väckt viss uppmärksamhet och skapat den misstro mot det kommunala tillsättningsförfarandet, som i viss mån medverkat till att man nu går ifrån den gamla metoden.

Naturligtvis följer också vissa nackdelar med att man vid det nya förfaringssättet så strikt skall följa meritervärderingarna. Det är givet att det många gånger kan bli litet för stelbent, men samtidigt tror jag, att det just inte finns några andra vägar att gå. Med de kommentarer som i utlåtandet har fogats till Kungl. Maj:ts förslag har man skapat vissa möjligheter till en uppmjukning, som kan vara värdefull, och som kommer att tillgodose alla parter på bästa möjliga sätt.

Motsättningen har varit störst i fråga om ämneslärarnas tillsättning, och det är på den punkten vi har en reservation. Fröken Vinge har redan berört denna fråga, och jag har inte så mycket att tillägga. Emellertid tycker jag nog, att man från ämneslärarhåll, när man inte vill godta det föreliggande förslaget, överdriver förmånerna av en central tillsättning. Jag kan inte förstå annat än att det system, som här föreslås, är uppbyggt på ett sådant sätt, att det bör ge läroverkslärarna fullt betryggande garantier för en objektiv bedömning.

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

Det är klart att det finns större sakkunskap hos skolöverstyrelsen än vad som kommer att finnas hos länsskolnämnderna, men med den sammansättning som dessa nämnder får bör man kunna få fram den sakkunskap och rutin som behövs för att lösa dessa frågor på ett tillfredsställande sätt för läroverkslärarnas del. Det måste vara fullt befogat med en decentralisering i detta avseende. Vi eftersträvar ju på olika områden att kunna förlägga beslutanderätten hos myndigheterna ute i länen och slippa den centrala behandlingen av ärendena. Jag tror att en decentralisering även på detta område är ett steg åt rätt håll och att den innebär en fullt betryggande ordning för läroverkslärarnas del, i all synnerhet som de har möjlighet att överklaga tillsättningarna och få besluten prövade i högre instans.

Vid denna tidpunkt på dygnet skall jag inte gå ytterligare in på det föreliggande förslaget. Jag vill bara säga att jag på en punkt har svårt att förstå fröken Vinge, nämligen när hon talar om läroverkslärarnas bekymmer över att de enligt förslaget inte skall i fortsättningsen bli tillsatta med fullmakt. Jag har en känsla av att man överdriver fullmaktens betydelse. Erfarenheten säger oss — det bekräftas även av de siffror som redovisats i utskottsutlåtandet — att det inte finns många fall där det är fråga om avsättning av lärare, och det gäller även folkskollärare, alltså dem som är anställda i kommunens tjänst. Jag kan således inte finna annat än att lärarna får praktiskt taget samma trygghet i anställningen, om de anställs utan fullmakt, som om de anställs med fullmakt. I praktiken finns det ingen skillnad mellan dessa båda slag av anställningar, utan det är närmast fråga om en formell skillnad som inte kan tillmätas någon större betydelse.

Slutligen vill jag säga några ord om en reservation som är fogad till utskottsutlåtandet och som gäller tillsät-

tande av förste rektorer. Kungl. Maj:t har föreslagit att skoldirektörerna skall tillsättas av Kungl. Maj:t, medan förste rektorerna skall tillsättas av skolöverstyrelsen. Jag medger att det naturliga vore att man hade en enhetlig tillsättning för dessa båda kategorier. I propositionen säges emellertid att tillsättningsen av skoldirektörerna hos Kungl. Maj:t närmast är att betrakta som en övergångsform och att man syftar till att överföra även denna tillsättning till skolöverstyrelsen. Med hänsyn till att den föreslagna tillsättningen av skoldirektörerna alltså mera är ett provisorium tycker jag att riksdagen i detta fall borde kunna följa utskottet, som i sin tur har följt Kungl. Maj:t.

Herr talman! Med dessa korta kommentarer ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord om den motion, nr 503, som jag väckt i detta ärende.

Herrar Andersson i Linköping och Rubbestad har här omvittnat, att de har utomordentligt goda erfarenheter av den kommunala tillsättningen av lärare. Min erfarenhet i detta avseende är inte lika god. Vad säger herrar Andersson och Rubbestad om att man t. ex. i ett skoldistrikt förklarar 9 lärartjänster lediga, gör upp ett förslag på 27 sökande, placerar dem efter deras meriter och sedan väljer de nio som står längst ned på förslaget? Kan något sådant — och det har förekommit — anses vara riktigt?

Jag anser för min del att det bästa med den kompromiss som här åstadkommits — och till vilken jag gratulerar statsrådet — är att vi har kommit så långt att lärartillsättningen över lag skall ske efter objektiva grunder. Vi läroverkslärare har i många år varit vana vid detta, men så har inte varit fallet med andra, kommunalt anställda

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

lärare. Jag anser det vara en stor fördel att denna tillsättning efter objektiva grunder nu utvidgas att gälla alla lärarkategorier. Det kommer att eliminera mycket otrevligheter, som det tidigare inte har gått att undvika.

Det kan naturligtvis sägas att om nu lärartillsättningen skall ske efter fullt objektiva grunder, kan det vara tämligen likgiltigt vem som skall utöva tillsättningsmakten. Men det är nog ändå inte förhållandet. Denna tillsättningsmakt måste utövas av en myndighet som besitter sådan sakkunskap att det finns garantier för en fullt saklig prövning av tillsättningsärendena. Det förefaller mig som om de länsskolnämnder, som nu föreslås bli tillsättningsmyndighet, icke är tillräckligt kompetenta för att utöva denna makt, då det gäller att tillsätta lärare som skall undervisa på gymnasialstadiet. Undervisningen på detta stadium handhas till 50—60 procent av adjunkter, och det kan ifrågasättas, om länsskolnämnderna har tillräckliga möjligheter att bedöma kompetensen hos dessa lärare.

Jag kan hålla med om att faran inte är stor, ty det finns möjlighet att klaga. Länsskolnämnderna kan begära hjälp från skolöverstyrelsen. Men varför gå den omvägen? Varför inte låta skolöverstyrelsen ha hand om alla de akademiska lärarnas tillsättning, såsom den nu har? Det blir ju enklare på det sättet. De skall ju i alla fall ha hand om tillsättningen av ungefär en tredjedel, alla dem som är i Stockholm, dessutom alla lektorer och alla lärare vid lärarutbildningsanstalter. Skolöverstyrelsen har ju, som herr Nelander påpekade, utomordentligt goda möjligheter att pröva ansökningar, när lärare söker plats, genom det kartotek som skolöverstyrelsen har över alla akademikers meriter. Det skulle alltså, anser jag, vara mera praktiskt och billigare att låta skolöverstyrelsen fortsätta att sköta dessa tjänstetillsättningar. De kan relativt lätt klara t. ex. sådana situationer

som inträffar, när en lärare söker ett tiotal befattningar över hela landet. Hur skall länsskolnämnderna kunna klara upp det, om dessa befattningar är i olika län? Det blir onödig omgång på det sättet. Skolöverstyrelsen kan snabbt och till lägre kostnad klara denna lärarkategoris tillsättning.

Skoldirektörernas tillsättning skulle jag också vilja säga några ord om. Det förordas ju i utskottsutlåtandet, att skoldirektörerna skall tillsättas av Kungl. Maj:t. Nu är det väl ingen skillnad rent principiellt på skoldirektörer och förste rektorer. Därför kan jag inte förstå varför den ena kategorien skall tillsättas av Kungl. Maj:t och den andra inte. Jag tycker det vore klokare att låta Kungl. Maj:t ha avgörandet både när det gäller skoldirektörer och när det gäller förste rektorer. Man skulle nog på det sättet undvika en hel del trassel på det kommunala planet.

Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till reservation nr 1 och nr 3 av herr Ohlon m. fl.

Min personliga inställning till frågan om fullmakterna är densamma som herr Widéns. Jag tror inte att det har så stor betydelse om läroverkslärarna får fullmakt eller inte, men jag vet att många läroverkslärare sätter stort värde på fullmakten och jag kan inte inse varför man då inte kan fortsätta att ge dem fullmakt. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall även till reservation nr 2.

Herr ANDERSSON i Linköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nestrup ondgjorde sig över felaktigheter i den kommunala tillsättningen av lärare och nämnde ett särskilt fall. Jag har självfallet ingen anledning att avge någon förklaring i det speciella fallet. På kommunala liksom statliga områden begås väl misstag, kanske inte minst på det kommunala området. Herr Nestrup drar därav den

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

slutsatsen att den kommunala självstyrelsen skall avskaffas. Min uppfattning är att begås det misstag, skall man rikta strålkastarna mot dessa för att hindra misstag i fortsättningen. Det är alltså två vitt skilda slutsatser av samma förhållanden.

Åtskilliga vill sätta likhetstecken mellan betygspoäng och tjänsteår å ena sidan och lämplighet å andra sidan, men jag tror att det finns egenskaper hos en människa som många gånger betyder lika mycket eller mera, nämligen den allmänna lämpligheten för lärarkallet. Denna kan vi tyvärr inte läsa ut ur vare sig examensbetyg eller tjänsteårsförteckningar.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Herr Nestrup talade om fördelarna med en central tjänstetillsättning. Det skall inte förnekas att denna i vissa fall kan vara enklare. Men mot detta sätter jag det stora värdet av att få en enhetlig tillsättning av alla lärare. Herr Nestrup undrade varför vi inte kan ha ett tillsättningsförfarande för de akademiskt utbildade och ett annat för alla övriga. Detta kanske inte var så farligt i den gamla skolan, där akademikerna var samlade i en skolkorm och klasslärarna i en annan. Då var det egentligen bara vid tillsättning av lärare i övningsämnen, som detta problem verkligen kunde bli komplicerat, men nu är det på annat sätt. Jag föreställer mig att inte heller herr Nestrup skulle vilja rekommendera att låta en lärare i låt oss säga geografi och biologi i realskolan tillsättas av en myndighet, men en lärare i samma ämne i enhetsskolan av en annan. Då blir det dålig rekrytering till enhetsskolan. Vi kan ju inte heller tänka oss att inom enhetsskolan tillsätta akademiskt utbildade på ett sätt, 23:orna på ett annat och vanliga klasslärare på ett tredje sätt. Skolreformen förutsätter helt enkelt denna reform. Vi måste söka komma ifrån kategoriklyvningen som funnits mellan olika lärare hittills.

Herr NESTRUP (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte riva upp en debatt med herr Andersson i Linköping. Jag nämnde ett exempel, men det finns oerhört många. Jag anser, som jag förut sade, att det är en stor fördel om vi kan slippa ifrån sådana saker i fortsättningen som här inträffat. Jag vet inte om man naggar den kommunala självstyrelsen så förfärligt mycket i kanten. Det tycker jag uppriktigt sagt inte. Det blir väl ändå så, att de kommunala myndigheterna får mer att säga till om i vårt skolväsen vid den utformning, som det så småningom kommer att få, än vad de haft tidigare, och då, herr Andersson, kan vi vara så generösa vid tillsättningen av lärare, så att vi kan göra dessa tillsättningar på objektiva grunder.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Då i dag den lokala självstyrelsen på lärartillsättningens område skall begravas, torde det tillåtas eu av de närmast sörjande att hålla ett kort minnestal. Detta sker, symboliskt nog, inför en ödsligt tom kammare.

När riksdagen 1950 fattade sitt principbeslut om skolreformen var en av de grundläggande principerna den, att man skulle värna om och öka skolans frihet. Det innebar bland annat en decentralisering, ett överförande av befogenheter från de centrala myndigheterna till de lokala, således större frihet för kommunen vid utformandet av det egna skolväsendet.

Det utlåtande som vi nu har att ta ställning till innebär en utveckling i rakt motsatt riktning. Det innebär en centralisering och det innebär mer formalism i betydelsen byråkratism. Skol-distrikten berövas sin rätt att själva bedöma och avgöra vem av de sökande som är mest kvalificerad för de föreliggande uppgifterna. Detta gäller alltså om folkskolans och om yrkesskolans lärare.

Nu utgår jag, liksom utskottet, från

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

en för mig självklar regel. Det är den, att den för tjänsten mest meriterade skall utses. Tillsättningen skall med andra ord vara objektiv. Min huvudinvändning mot det nu föreliggande förslaget är den, att det inte tillgodoser denna huvudprincip. Som det nu tydligen kommer att bli kommer den bäste bland de sökande att vara den som har de största formella meriterna. Jag erkänner gärna att de formella meriterna ofta kan vara desamma som de reella, men så är långt ifrån alltid fallet. Den främsta meriten är inte den formella poängsumman utan det är den faktiska lärarskickligheten.

Hur skall vi nu få reda på den? Till en skolstyrelses och en länskolnämnds förfogande står för det första betyget från lärarutbildningsanstalten. Det betyget sätts vid början av en bana, således innan man vet så värst mycket om lärarens personliga kvalifikationer. Detta betyg är ingen tillförlitlig värde-mätare på den aktuella lärarskicklighet som man skall bedöma vid utnämningstillfället. För det andra har man eventuellt ett efterprovningensbetyg från lärarutbildningsanstalten, således en höjning av det ursprungliga betyget. Den provningen försiggår under mycket onormala förhållanden. Jag vet av egen erfarenhet hur svårt det är att bedöma en sådan prestation. För det tredje har man tjänstgöringsbetyget. Detta är emellertid standardiserat och garanterar på sin höjd att läraren inte är direkt undermålig. Något annat kan man knappast få ut av det.

Det kan tänkas att en sökande kan ha höga betyg från lärarutbildningsanstalten samt normala tjänstgöringsbetyg men ändå är en likgiltig och slö lärare med klena undervisningsresultat. Det kan också hända att han är omöjlig att samarbeta med. Likaså kan det hända att han är en terrorist mot eleverna eller att han i sin dagliga verksamhet är en sabotör mot den för en viss skolform uppsatta målsättningen. Ingenting av

detta kan emellertid utläsas ur handlingarna. Som det är nu försöker skolstyrelserna att under hand litet närmare ta reda på den sökandes kvalifikationer. Närmast till hands ligger det då att vända sig till den sökandes tidigare skolchefer. Dessa skolchefer brukar vara villiga att ge upplysningar och omdömen, under förutsättning att dessa förblir konfidentiella. Under sådana förhållanden kan man vid det nuvarande valet mellan tre ta hänsyn till de inhämtade omdömena och på så sätt bilda sig en uppfattning om vilken lärare som i själva verket är den skickligaste bland de sökande. Enligt förslaget kan man inte göra det; man får endast ta hänsyn till en »klart dokumenterad» skicklighet, dvs. de omdömen man stöder sig på skall finnas i offentliga handlingar.

Nu frågar jag: Skulle skolcheferna under sådana förhållanden vara villiga att på detta sätt nyansera de avgivna tjänstgöringsbetygen? Tvingas de till detta, blir tillvaron outhärdlig både för skolchefen, som skall stå för omdömen vilka innebär en kartläggning av en lärares eventuella svagheter, och för läraren, vars svagheter blir offentligt belysta på detta sätt. Jag tror detta skulle vara ett dräpslag mot möjligheterna att rekrytera lärarkårerna i framtiden.

Sammanfattningsvis vill jag säga: Den föreslagna proceduren medger inte en objektiv provning av den faktiska lärarskickligheten. Skoldistriktens rätt att få den bästa bland de sökande sätts ur spel och likaså den skickligaste lärarens rätt att få den sökta tjänsten. Förslaget strider alltså mot sin egen utgångspunkt, att den objektivt bäst meriterade skall utnämnas.

För min del är jag övertygad om att det fria valet mellan tre ger större garantier för objektivitet. Jag vet att missbruk har förekommit, och jag vågar väl inte förneka att när nu den lokala självstyrelsen på ett område ramlar samman, så faller den på sina egna gär-

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

ningar. Emellertid är det väl ändå numera sällsynt att man låter politiska, religiösa eller t. ex. nykterhetspolitiska synpunkter påverka valet. Det var kanske vanligt förr i tiden, men jag tror inte det är så nu. Däremot händer det kanske inte så sällan att man föredrar en sökande, som genom tjänstgöring på orten visat sig vara en god kraft. Jag tycker nog för min del, liksom herr Andersson i Linköping, att det är en viss saklig merit att ha kännedom om ortens förhållanden, att vara förtrogen med befolkningens psyke, att vara van vid de problem som barnen erbjuder. Jag låter emellertid detta vara detta.

Vad som för mig är det viktigaste är att den tillsättande myndigheten kan ta hänsyn till sin egen kunskap om de sökandes verkliga meriter och skicklighet. Då skoldistriktet får anses ha intresse av att få den bäste vald, så tillgodoser valet mellan tre objektivitetsprincipen på ett bättre sätt än den nu föreslagna proceduren.

Vid den senaste tillsättningen av folkskollärare i Stockholm skulle 93 tjänster tillsättas. Följaktligen sattes 279 av de sökande upp på förslag enligt meritvärderingen. Sedan gjorde man inom folkskoledirektionen i Stockholm en undersökning av de sökandes verkliga meriter. Den undersökningen kan man inte gärna misstänka för att vara baserad på bristande objektivitet, eftersom man ju knappast känner de sökande i en sådan kommun som Stockholm, men det slutgiltiga resultatet blev följande: av den första tredjedelen bland de 279, nämligen de som ställts upp i första förslagsrummet, utsågs — jag har inte de exakta siffrorna — mellan 40 och 50, ur mellangruppen utsågs mellan 30 och 40 och ur den sista gruppen — det minns jag — 14 sökande. Det var ett objektivt förfarande, men meritgrunderna var andra och riktigare än de som nu skall tillämpas enligt det föreliggande förslaget.

Jag menar att vi försämrar möjlighe-

terna att åstadkomma rättvisa för de sökande och att vi försämrar möjligheterna för kommunen att få de skickligaste bland dem som söker.

Jag instämmer med herr Rubbestad i att regeln om val mellan tre bör kunna gälla enhetsskolans alla lärare. Jag tycker, att detta system medger samma garanti för trygghet i anställningen som andra tillsättningsförfaranden. Om det gamla systemet utsträcker till enhetsskolans alla lärare, tillgodoses intresset av den kommunala självstyrelsen på området, skolans frihet ökas, rätten att få utnämna den skickligaste tillgodoses liksom den skickligaste sökandens rätt att få tjänsten.

Nu har jag inte någon som helst förhoppning om att andra kammaren skall följa herr Rubbestads linje, och det finns kanske ur den synpunkten ingen anledning att här ta upp en strid. Jag har huvudsakligen velat lätta mitt samvete genom att deklarera min ståndpunkt på detta område. Jag kommer i valet mellan utskottet och reservationerna att rösta för utskottet, men det må tillåtas mig här att uttala den förhoppningen, att den kommande utvecklingen trots alla hinder skall gå i den riktningen, att den möjliggör ökad hänsyn till skoldistriktens önskan att få den för tjänsten mest skickade. Mycket beror alltså här på den praxis, som kommer att tillämpas i kommunernas skolstyrelser och i länskolnämnderna. Jag tror, att det är en angelägen uppgift att här söka bevaka kommunens rätt, som ju i viss mån är garanterad så till vida, att kommunen i alla fall skall motivera, varför den vill göra en avvikelse från den strikta meritvärderingen.

Det är för att uttrycka denna förhoppning, herr talman, som jag tagit till orda i denna debatt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Den proposition, som

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

föreligger till behandling, och utskottsutlåtandet, som i allt väsentligt följer denna proposition, har här i kammaren med rätta betecknats såsom en kompromiss, och det ligger ju i kompromissens natur att alla inte kan få sina olika önskemål tillgodosedda. Jag är emellertid för min del tillfreds med att denna proposition i alla fall har samlat en så väsentlig del av utskottet, som har kunnat tillstyrka densamma.

Såsom här redan tidigare har påpekats har man med detta förslag eftersträvat enhetlighet i tillsättningsförfarandet. Jag vill understryka, att jag anser det alldeles riktigt, att olika lärarkategorier, som kanske har olika utbildning och i viss mån olika undervisning men som tjänstgör vid skolformer av liknande slag och kanske ibland vid samma skola, tillsättes på samma sätt. Jag har den bestämda uppfattningen, att det är en fördel för samarbetet inom skolorna i fråga, att en sådan enhetlig tillsättningsprocedur verkligen blir anbefalld, och den kan naturligtvis inte åstadkommas på annat sätt än genom en objektiv meritgranskning. Om man medger detta, tycker jag inte att man kan säga att ett sådant förfaringsätt inte skulle tillgodose kommunernas önskemål. Kommunerna kan ju inte ha intresse av annat än att vid varje tillfälle få de bästa lärarna till de platser, som är lediga, och jag är övertygad om att alla goda krafter, vare sig de verkar lokalt eller centralt, vill samarbeta för att nå ett sådant mål.

Det har nu sist i debatten och även något tidigare gjorts gällande, att det inte kan åstadkommas en verkligt objektiv tillsättning enligt det system, som här är föreslaget. Herr Arvidson medgav emellertid själv, att i den mån kommunerna har fullgoda motiv för att frångå en poängmässig meritvärdering så har de inte bara rättighet utan för sin egen och för skolväsendets skull också skyldighet att argumentera så ingående de någonsin kan för saken, och

i så fall är inte de högre myndigheterna förhindrade att väga även den argumenteringens beviskraft. Jag tror också, att det vi enligt propositionen brukar benämna en fjärde befordringsgrund har sin betydelse härvidlag och kan utnyttjas.

När herr Arvidson säger att man i Stockholm inte kände vederbörande, men i alla fall gjorde en undersökning för att få fram vilka som var de bästa lärarna, så vill jag fråga: Hur har denna undersökning gått till, vilka personer har kunnat lämna dylika uppgifter och vilka uppgifter har dessa lämnat, som de inte skulle kunnat lämna i en offentlig handling till en skolstyrelse eller en länsskolnämnd, som enligt det nya systemet skall pröva vederbörandes objektiva värde såsom lärare? Jag kan inte hjälpa att jag tycker, att herr Arvidsons anförande visar så stora överdrifter, att det är omöjligt att tillmäta vad han säger någon större beviskraft.

Herr Arvidson undrade, om någon skolledare skulle vilja göra dessa graderingar. Ja, var det inte skolledare som gjorde graderingen till Stockholms folkskolektion? Vad var det för sorts folk som då verkligen hade förmåga att bedöma? Vi får väl ändå förutsätta att här lämnats rejäla och klara uppgifter i varje fall.

Nog har det ibland, även i ärenden som handlagts hos Kungl. Maj:t, kunnat komma uppgifter som så att säga gått utanför den vanliga poängvärderingen. Det är emellertid inte så ofta, och det tyder jag nog så, att det i de flesta fall inte finns några verkligt bärande skäl för att gå ifrån dessa befordringsgrunder. Men en annan sak är, att skolstyrelsen ofta vill välja de lärare, som den känner och som vid tjänstgöringen inom kommunen visat sig vara goda lärare. Skolstyrelsen anser sig på så sätt få goda lärare och resonerar som så: »Vad vet vi om de lärares möjligheter, som tjänstgjort på annan ort, kanske långt avlägsen från vår kom-

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

mun?» När kommuner haft speciella önskemål har de, tror jag, gått efter linjen: man vet vad man har, men man vet inte vad man kan få. Men dessa andra lärare kan ju mycket väl vara överlägsna de lärare som tjänstgjort i den egna kommunen. Och om man ser på lärarkollektivet som helhet, finner man nog att lärarna är ungefär lika bra överallt. Jag tror inte att man får överdriva dessa speciella saker, som framskymtat i ett par anföranden här i kväll.

För övrigt tycker jag att det är underligt, att herr Arvidson tycks vilja bryta staven över hela det tillsättningsförfarande som vi, jag vågar säga i alla tider, haft när det gällt lärare med just den kompetens och det tjänstgöringsområde, som väl herr Arvidson bäst borde känna till. Anser herr Arvidson sålunda, att vi på läroverkslärarnas område haft ett komplett galet tillsättningsförfarande under hela den tid som vi tillämpat detta system? Anser herr Arvidson vidare, att det inte är så noga om vi tills vidare i läroverken tillämpar ett tillsättningssystem och i enhetsskolan ett annat? Det har redan tidigare i debatten framskymtat, att detta torde kunna leda till att enhetsskolan får en sämre rekrytering. Jag tror att den talare som sade så har bedömt läget riktigt, ty även här är det nämligen så, herr Arvidson, att man bedömer enligt principen: man vet vad man har men inte vad man får. Jag tror för min del att många läroverkslärare hittills sett saken så; de vet att tjänstgöringen vid ett läroverk är sådan att den passar dem, men de vet inte hur tjänstgöringen vid enhetsskolan blir och om de kommer att trivas lika bra där. Faktum är att det i varje fall hittills varit så, att de få ämneslärare som vi har här i landet fördelat sig mera på de gamla kända läroverken än på enhetsskolan. Detta hoppas jag snart nog skall börja jämnas ut sig genom det nya förfarande som föreslagits. Det behöver vi faktiskt, och herr Arvidson och jag, som var kam-

rater i skolkommissionen, borde vara helt överens om att det är angeläget att åstadkomma någonting som kan verka i den riktningen. Jag vill för min del absolut säga, att så långt det nu över huvud taget är möjligt att åstadkomma en både enhetlig och objektiv tillsättning, tror jag att detta förslag skall kunna fylla de krav som härvidlag kan ställas. Jag menar därför att det är betydelsefullt, att en sådan reform kan genomföras och tillämpas redan under de ytterligare år framöver som vi måste dras med lärarbrist, särskilt på ämneslärarområdet. Jag anser att åtskilliga punkter i detta förslag är sådana, att de kommer att tillgodose de mindre åtråvärda orterna på samma sätt som de mera åtråvärda. Även av den anledningen är denna reform angelägen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet påminde mig om vårt gamla kamratskap i skolkommissionen. Jag kan i det sammanhanget kanske bara erinra om att den ståndpunkt jag nu företräder var skolkommissionens. Jag har varit trogen; statsrådet Persson har gått en annan väg, men det må vara hänt, man kan ju utvecklas. Jag vill inte påstå att min ståndpunkt, som överensstämmer med skolkommissionens, är den bättre.

Statsrådet var här inne på en utomordentligt viktig princip. Han talade om den fjärde befodringsgrunden och menade, att man på den vägen skulle kunna få fram den verkliga lärarskickligheten. Det betyder i själva verket att man här kräver en ny form för tillsättning av en lärares tjänstgöring. För närvarande är betygen standardiserade. I fråga om alla lärarkategorier gäller, att om en lärare inte direkt missköter sig, får han det högsta betyget. Till skyl-

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

digheten att sätta sådana betyg skulle emellertid nu komma en skyldighet för skolchefen eller skolstyrelsen, vilket det nu är, att nyansera sin betygsättning och upprätta ett särskilt betyg, innehållande en beskrivning av lärarens förtjänster och eventuella fel. Det var på denna punkt jag uttryckte mina bekymmer.

För att kunna åberopa den fjärde befordringsgrunden måste man ha ett papper att stödja sig på, en offentlig handling av något slag, i varje fall en protokollsanteckning där det säges, att en lärare har de och de förtjänsterna och de och de bristerna, vilka påpekats av hans föregående skolchefer. Detta skulle enligt mitt förmenande vara att göra skolans liv olidligt. Skolchefen skulle komma på kant med kanske varanda en av sina lärare, om han var tvungen att avge sådana omdömen, som vederbörande skulle få läsa, och lärarna själva, som blev utsatta för att i en offentlig handling beskrivas på detta sätt, komme att känna det mycket otrevligt. Jag uttryckte farhågor för att man härigenom skulle försvåra lärarrekryteringen och göra livet vid skolorna svårare. Man skall komma ihåg att även eleverna har tillgång till dessa handlingar. De får reda på att en lärare kanske har svagheter i fråga om disciplinen eller andra svagheter. Det kan bli en intressant läsning för eleverna. Jag tror att det är mycket farligt att slå in på denna väg. Jag tror inte att någon kommer att göra det, men då kan man heller inte få den faktiska lärarskickligheten dokumenterad. Detta var min huvudanmärkning mot den nya procedur som här företagits.

Herr ELIASSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Man kan ansluta sig till mycket av det som herr Arvidson här sade om objektivitetsprincipen vid tillsättandet av lärartjänster, men på en punkt anser jag att man bestämt

måste ta avstånd från herr Arvidsons ståndpunkt. Det är när han så varmt talar för konfidentiella uppgifter i samband med tjänstetillsättningarna. De konfidentiella uppgifterna i samband med tillsättning av tjänster är väl ett ganska oroväckande fenomen. Man måste hålla i minnet, att det kan vara sladder, det kan vara förtal, det kan vara den som lämnar uppgiften som är terroristen, det kan vara den som lämnar uppgiften som är sabotören och det kan vara den som lämnar uppgiften som är orsaken till det dåliga samarbetet. Hur skall den som söker tjänsten kunna bemöta sådana uppgifter, om de inte finns redovisade i de offentliga handlingarna? Det var väl också något betänkligt när herr statsrådet framhöll, att man även i departementet får upplysningar vid sidan om de offentliga handlingarna. Om det finns sådana relevanta uppgifter, är det väl alla skäl att se till, att de kommer in i de offentliga handlingarna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Nej, herr Eliasson, jag har inte talat om uppgifter vid sidan om de offentliga handlingarna, utan det förhåller sig så, att det av dessa handlingar har framgått saker och ting, som inte kunnat inrymmas i den vanliga poängvärderingen. Skolöverstyrelsen har stått för dessa uppgifter, och vi har i regel följt skolöverstyrelsen i sådana fall.

När jag nu, herr talman, åter fick ordet, vill jag faktiskt upprepa min fråga till herr Arvidson. Herr Eliasson har nu visat hur han ser på denna sak. Men jag vill ändå upprepa min fråga till herr Arvidson. På vad sätt fick ni i Stockholm in de uppgifter som herr Arvidson anser vara bättre och säkrare än vad de handlingar är som jag vill att han skall åberopa?

Sedan vill jag också till herr Arvidson

Riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.

säga, att jag inte har begärt att man skall nyansera betygen på det sätt som herr Arvidson uppfattat det, men jag har nog tyckt mig märka ibland att man ändå har nyanserat för litet. Jag tror att det har gått bra och i stort sett verkat rättvist ändå, när det har gällt ämneslärarna, och därför tror jag att det kan komma att verka rättvist också i fortsättningen. Det förefaller mig som om herr Arvidson menar, att de offentliga handlingarna inte visar rätt beträffande lärarskickligheten. Jag skulle vilja vända på saken och påpeka, att jag menar, och min erfarenhet från den tid jag sysslat med lärartillsättningar säger mig, att det endast är i undantagsfall de offentliga handlingarna inte ger lärarskickligheten åtminstone någorlunda klart. Skulle följden av det föreslagna systemet bli att man i vissa fall — jag räknar med att det endast blir i undantagsfall — bör ha en mera nyanserad betygssättning, så tycker jag att skolledarna skulle vara villiga att göra denna hellre än att, såsom uppenbarligen nu sker, lämna uppgifter som icke kan kontrolleras och som icke kan bemötas.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! I mitt första anförande underströk jag, att formella meriter i regel också är reella meriter, men jag tillfogade, att det inte alltid är så att dessa sammanfaller och att, i de fall de sammanfaller, detta sammanhang inte alltid är relevant.

Statsrådet frågade mig, hur man i Stockholm går till väga, då man inhämtar upplysningar som inte står i handlingarna. Det kan jag svara på direkt. Vederbörande inom förvaltningen försöker i den mån det är möjligt att åhöra lektioner, men när det är så många sökande som här går inte detta, utan man vänder sig till skolchefen eller eventuellt till en tidigare skolchef och inhämtar muntligen deras omdöme om personer. Det är klart att dessa omdö-

men avges under ansvar, men något dokument finns inte. Jag tror inte att skolcheferna skulle vara villiga att lämna så pass nyanserade betyg som det här blir fråga om.

Det är inte rättssäkerheten som här kommer i fråga, utan man måste försöka att vid en värdering av eller en jämförelse mellan de sökandes förtjänster i olika avseenden åstadkomma största möjliga rättvisa. Man kan aldrig mäta dessa omdömen, och denna mätning kan inte överklagas, men jag tror att detta är det enda sätt på vilket man kan bilda sig en uppfattning om en sökandes förtjänster. Det är ungefär samma sak som då man sätter betyg åt en elev i skolan eller åt en provårskandidat, d. v. s. man motiverar inte varför man sätter ett visst betyg. På så vis skulle rättssäkerheten möjligen kunna sägas vara satt ur spel på detta område, men man gör ändå sitt bästa för att vara rättvis i samarbete med övriga som har möjlighet att vara med vid värderingen.

Jag kan inte förstå, att detta skulle vara märkligt på något sätt, men vad jag vill fastslå är att statsrådet kräver, antingen att man skall få en mera nyanserad betygssättning — det är inte tal om det i förslaget — eller att man vid sidan av betygen skall ha en beskrivning. Jag tror att vi är inne på mycket farliga vägar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! När herr Arvidson nu medger, att den reella och formella undervisningsskickligheten i allmänhet inte skiljer sig, så reduceras ju problemet väsentligt. Då behöver det inte bli fråga om någon nyanserad betygssättning, utan då gäller det endast att låta anmärkningarna komma fram, när anledning därtill föreligger, vilket vi är överens om skulle komma att ske endast i ett fåtal fall.

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

Jag vidhåller den karakteristik, som jag i mitt förra anförande gjorde av herr Arvidsons önskemål. Om man i en kommun inte vill följa de offentliga handlingarna utan hellre önskar besluta enligt principen »vi vet vad vi har men inte vad vi kan få», så menar jag att det systemet inte är riktigt för vår svenska skola i dag. Vi skall vara skyldiga att så att säga byta lärare med varandra, mellan norr och söder, mellan stad och landsbygd, för att på det sättet få bristorternas behov tillgodosedda på ett bättre sätt än vad fallet ibland varit hittills.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav beträffande punkten I. a) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den med 1) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 494; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nelander begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. a) i utskottets utlåtande nr 97, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med 1) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter

hava röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 46 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beträffande *punkten I. b)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 2) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen framställdes i fråga om *punkten II* av herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den under 3) upptagna reservationen av herr Ohlon m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av väckta motioner angående ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 458 av herr *Cassel m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

10 §.

1 mom. Statlig inkomstskatt — — —
angivna grundbelopp.

För skattskyldig, som åtnjuter orts-
avdrag med belopp som beräknats en-
ligt 8 § 1 mom. andra stycket och som
varit här i riket bosatt under hela eller

någon del av beskattningsåret, utgör
grundbeloppet:

när den beskattningsbara inkomsten
icke överstiger 8 000 kronor: 10 procent
av den beskattningsbara inkomsten;

när den beskattningsbara inkomsten
överstiger:

8 000 men icke	12 000 kr.:	800 kr. för	8 000 kr. och 14 % av återstoden;
12 000 » »	16 000 » :	1 360 » »	12 000 » » 18 % » » ;
16 000 » »	20 000 » :	2 080 » »	16 000 » » 23 % » » ;
20 000 » »	25 000 » :	3 000 » »	20 000 » » 28 % » » ;
25 000 » »	30 000 » :	4 400 » »	25 000 » » 33 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	6 050 » »	30 000 » » 38 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	9 850 » »	40 000 » » 43 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	18 450 » »	60 000 » » 48 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	37 650 » »	100 000 » » 53 % » » ;
150 000 » »	200 000 » :	64 150 » »	150 000 » » 58 % » » ;
200 000		93 150 » »	200 000 » » 63 % » » .

För annan i detta moment avsedd
skattskyldig än i föregående stycke sägs
utgör grundbeloppet:

icke överstiger 4 000 kronor: 10 pro-
cent av den beskattningsbara inkomsten;

när den beskattningsbara inkomsten
överstiger:

4 000 men icke	6 000 kr.:	400 kr. för	4 000 kr. och 14 % av återstoden;
6 000 » »	8 000 » :	680 » »	6 000 » » 18 % » » ;
8 000 » »	10 000 » :	1 040 » »	8 000 » » 22 % » » ;
10 000 » »	12 000 » :	1 480 » »	10 000 » » 26 % » » ;
12 000 » »	16 000 » :	2 000 » »	12 000 » » 30 % » » ;
16 000 » »	20 000 » :	3 200 » »	16 000 » » 34 % » » ;
20 000 » »	30 000 » :	4 560 » »	20 000 » » 38 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	8 360 » »	30 000 » » 42 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	12 560 » »	40 000 » » 46 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	21 760 » »	60 000 » » 50 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	41 760 » »	100 000 » » 55 % » » ;
150 000 » »	200 000 » :	69 260 » »	150 000 » » 60 % » » ;
200 000		99 260 » »	200 000 » » 65 % » » .

Ändå att — — — denna inkomstdel.

Med familjestiftelse — — — ekono-
miska intressen.

Denna förordning träder i kraft den
1 januari 1958; dock att äldre bestäm-
melser fortfarande skola gälla i fråga
om 1958 års taxering samt i fråga om
eftertaxering för år 1958 eller tidiga-
re år.

Utskottet hemställde, att de likaly-
dande motionerna I: 368 av herr Ewer-
löf m. fl. och II: 458 av herr Cassel

m. fl. angående ändrad lydelse av 10 §
1 mom. förordningen om statlig inkomst-
skatt icke måtte föranleda någon riks-
dagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Mannerskantz* och *Nils-
son* i Svalöv, vilka ansett att utskottet
bort hemställa, att riksdagen måtte med
bifall till nämnda motioner antaga det
vid motionerna fogade förslaget till för-
ordning om ändrad lydelse av 10 § 1
mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr
576) om statlig inkomstskatt.

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

II) av herrar *Spetz, Söderquist, Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköping och *Strandh*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! När vi förra året beslutade om nya skatteskalor för den statliga inkomstbeskattningen, reagerade vi från högerhåll starkt inför de nya skalornas konstruktion. Vi gjorde detta därför att om de användes vid grundbeloppsnivån, d. v. s. vid en uttagsningsprocent av 100, så gav det inte då och ger naturligtvis inte heller nu den skattelättnad, som vi från högerhåll anser bör komma till stånd.

Vidare skärpte de nya skalorna progressiviteten i beskattningen och försvårade en vidgning av tudelningsprincipens tillämpningsområde. Ävenså försvårade de möjligheterna till en breddning av det proportionella bottenskiktet.

Den kritik vi från högerhåll förra året framförde mot de nya skatteskalorna anser vi oss med samma skärpa fortfarande kunna framföra. Högern har därför i en partimotion yrkat att de nuvarande skatteskalorna måtte ändras i enlighet med det förslag, som vi redan förra året framlade beträffande skatteskalorna, och att ändringen måtte ske från och med den 1 januari 1958.

Jag vill här endast med några ord motivera vårt förslag. De krav man i första hand bör kunna ställa på en skatteskala, är att skikten i skalan icke i någon del av densamma göres så små att progressionen där blir särskilt hård, att trappstegen mellan de olika skikten blir i stort sett likformiga samt att marginalskatterna hålles på en sådan nivå, att de i minsta möjliga mån får en menlig inverkan på arbetsvilja, företagsamhet, sparvilja och deklarationsmoral. Vi gör gällande att dessa krav icke iakttagits vid konstruerandet av gällande skatteskala. Enligt denna skala är skattesat-

sen för gifta enhetlig för en beskattningsbar inkomst upp till 8 000 kronor, medan nästa skikt inte omfattar större beskattningsbar inkomst än 2 000 kronor. Detsamma är fallet beträffande det därefter följande skiktet. På en ökning av den beskattningsbara inkomsten motsvarande föga mer än 4 000 kronor passeras alltså inte mindre än tre skiktgränser.

Då därtill en väsentlig ökning av skattesatsen inträder vid övergång från ett skikt till ett annat, leder nämnda förhållanden till skärpning av progressionen som enligt vår mening är alltför hård. Medan man sålunda för en beskattningsbar inkomst strax under 8 000 kronor har att erlagga 11 kronor i skatt för varje ny hundrakrona i beskattningsbar inkomst, blir motsvarande skatt fr. o. m. 12 000 kronor 27 kronor, alltså i det närmaste $2\frac{1}{2}$ gånger så hög som i det förstnämnda fallet. Det kan inte vara rimligt att lägga en så hård progressionsstegring inom ett relativt sett så begränsat område strax ovan bottenskiktet. Man har här anledning att tala om en »puckel» i skatteskalan. Detta framkommer tydligt, om man konstruerar ett diagram, där man med räta linjer förenar de punkter som anger skattesatsen vid ny skiktgräns i skatteskalan. Man får härigenom en bild av progressionstendensen i en skala. I motionen nr 458 i denna kammare är ett sådant diagram intaget, och jag hänvisar i detta avseende till motionen.

Då vi utarbetat vårt förslag till nya skatteskalor har vi i första hand försökt att få bort den puckel som finns i skatteskalan för gifta personer. Uppenbarligen är metoden därvid att utöka skiktet närmast ovan bottenskiktet. Vi föreslår, att de två skikten för beskattningsbara inkomster å 8 000—10 000 och 10 000—12 000 sammanslås till ett skikt med enhetlig skattesats. Konsekvensen härav måste bli, att skattesatsen sänkes även i de närmast högre liggande skikten. Att låta detta fortgå

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

ända upp till skalans översta skikt skulle emellertid innebära en mycket omfattande ändring av relationen mellan gifta och ensamstående skattskyldiga, och vi har därför för närvarande inte velat förorda en sådan lösning. Vi har i stället föreslagit en ny skiktgräns vid 25 000 kronors beskattningsbar inkomst. Av de diagram, som finns i den tidigare nämnda motionen, framgår med all tydlighet att den av mig förut nämnda puckeln i skatteskalen försvinner.

Jag vill peka på ännu en detalj i de nuvarande skalorna som vi finner högst otillfredsställande och som förändras till det bättre, om våra skalor antas.

Konstruktionen hos de nuvarande skalorna är sådan, att tudelningsprincipen vid sambeskattnings tillämpas för beskattningsbara inkomster för äkta makar upp till 10 000 kronor, d. v. s. årsinkomster på i runt tal 16 000 kronor. På grund av att gift förvärvsarbetsande hustru erhåller ett förvärvsavgift på minst 300 kronor, kan den sammanlagda inkomsten för kontrahenterna i ett äktenskap vara något större utan att en skattesärskärpning inträder som följd av äktenskapets ingående. De skalor vi förordar innebär en höjning av gränsen för tudelningsprincipens tillämpande, som nu ligger vid cirka 16 000 kronors inkomst, till cirka 23 000 kronor. För inkomster därutöver är skillnaden enligt tudelningsprincipen till en början så obetydlig, att enbart ett förvärvsavgift på 300 kronor är tillräckligt för att hindra merbeskattnings genom äktenskapets ingående för familjeinkomster upp till drygt 30 000 kronor. Vi betraktar detta som en ytterst väsentlig vinning.

Ett tillämpande av de här förordade skalorna skulle vid grundbelopp innebära en skattesänkning för helt budgetår av inemot 500 miljoner kronor. Vid en förändring av uttagsprocenten — åt någotdera hållet — med 5 enheter ändras beloppet för skattesänkningen med cirka 175 miljoner kronor.

Herr talman! Jag vill till sist bara erinra om att de skalor, som vi nu föreslår, skall ses i belysning av det beslut som nyss fattats rörande höjningen av de kommunala ortsavdragen. Då framgår det, att för gifta personer blir skattelättnaden i procent för dem som har en årsinkomst intill 4 000 kronor 100 procent, för dem som har 5 000 kronor 53,1 procent, för dem som har 8 000 kronor 22,3 procent och — för att ta ett ännu något högre tal — för dem som har 30 000 kronors årsinkomst 16,3 procent. Vi finner alltså, att i kombination med den kommunala ortsavdragsförhöjning, som vi nyss beslutat, kommer de skatteskalor vi i följande föreslog och som vi i år återigen föreslår, att ge den största skattesänkningen i de lägsta inkomstskikten, och skattesänkningen i procent räknat avtar sedan allteftersom inkomsten stiger.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid denna sak, eftersom vi förra året vid denna tid diskuterade skalorna mycket ingående. Jag vill bara till kammarens protokoll ha antecknat att det är för oss glädjande, att utskottsmajoriteten klart har sagt ifrån, att de skalor som vi föreslår visar en obestridligt jämnare stegring i skattesatserna vid stigande inkomster än gällande skalor gör. Utskottet säger dessutom, att »vid grundbeloppsnivå har motionärernas skalor vidare den fördelen att marginalskatten i alla inkomstlagen utom de högsta skulle utgå efter lägre procentsats än enligt gällande skalor».

Utskottsmajoriteten konstaterar emellertid att om våra skalor antoges och vi använde dem vid en uttagsprocent av 100, skulle de medföra stora skattelättnader som vi inte har råd till. Utskottet konstaterar nämligen att man inte kan tänka sig en minskning av utgifterna i nuvarande läge. Från högerhåll har redan framhållits, att detta är den enda vägen att gå fram. Eftersom vi om ett par veckor åter skall ha en diskussion i denna fråga vill jag, herr

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

talman, med dessa ord nu endast yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande av herr Mannerskantz och mig.

Herr PERSSON i Svensköp (fp):

Herr talman! Ehuru jag inte kan avsluta mig till det förslag till nya statskatteskalor, som framlagts i högermotionen, har jag dock den uppfattningen att man inom kort bör göra en översyn av skatteskalorna. Vad som försvårar en sådan översyn synes vara framför allt det förhållandet, att man i debatten härom inte kan undgå att dra in frågan om skattetryckets höjd. Bevillningsutskottet har både i år och förra året, när denna fråga var uppe, gjort vissa medgivanden som tyder på att de nuvarande skatteskalorna är behäftade med brister. Jag är fullt på det klara med svårigheten att komponera nya skatteskalor, men jag tror ändå att man måste hålla dessa skalor i takt med inkomstutvecklingen i samhället.

Anmärkningen mot den kraftiga ökningen av skattesatsen i de inkomstskikt, som ligger närmast över botten-skiktet, är enligt min mening befogad. Progressionen i skattesystemet bör användas med varsamhet. Den bör inte användas så att systemet verkar som en straffbeskattning av kvalificerad arbetskraft eller på något annat sätt skadar de produktiva krafterna i samhället. Det är kanske i synnerhet för ogifta skattskyldiga som marginals-katten i de lägre inkomstskikten blir så hög, att man kan fråga sig om den inte är skadlig för produktiviteten.

Jag vill vidare erinra om att det botten-skikt av skatter, där skatten är proportionell och som för gift skattskyldig går upp till 8 000 kronors beskattningsbar inkomst, fastställdes vid de ändringar i skatteskalorna som genomfördes 1952. Vi har sedan dess haft starkt stigande nominella inkomster, och det kunde enligt min mening därför finnas

skäl för att utan alltför långt dröjsmål bredda botten-skiktet.

Jag tror att man kan göra en sådan översyn, som jag här talat om, utan så kraftiga justeringar av nu gällande skatteskalor som man redovisar i högermotionen. Med det höga skattetryck vi har här i landet skulle det förvisso vara av värde även med mindre justeringar av de grunder som gäller för skatteuttag.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag skall försöka att vara mycket kortfattad beträffande högers skattesänkingsförslag, som ju förefaller att bli följetongsartat. Vi har tidigare diskuterat dessa skalor, senast föregående år. Vad herr Nilsson i Svalöv sagt här i kväll är praktiskt taget en upprepning av alla de skäl som högern anförde vid detta tillfälle, och det skulle vara ganska svårt även för mig att finna några alldeles nya motiveringar för vår inställning i denna fråga.

Jag skall därför inskränka mig till att konstatera — något som också anfördes under debatten i fjol — att det förslag till nya skalor, som högern hade gjort upp och som skulle betyda en skattesänkning på statsskattesidan med 825 miljoner kronor, var utformat så, att dessa skalor var särskilt gynnsamma för inkomsttagare i de högre inkomstskikten, medan de skatteskalor, som utarbetades av den då sittande skatterevisionen, tog sikte på en sänkning som framför allt kom de lägre inkomsttagarna till godo.

Det var ju också den uppgiften, som skatterevisionen hade, nämligen att rätta till det missförhållande som hade uppstått därigenom, att de lägre inkomsttagarna hade fått en större skattesärskärpning än de andra på grund av den penningvärdeförsämring som hade skett sedan 1952. Det gjordes i fjol. Men där-

Ändring i skatteskalorna för statlig inkomstskatt

med var högern inte nöjd utan ville gå så mycket längre, att högern blev ensam om sin uppfattning, att det fanns utrymme för en så stor skattesänkning.

Herr Nilsson i Svalöv säger, att de nuvarande skatteskalorna är behäftade med fel. Vi kan vara överens om att det finns skönhetsfläckar och fel och att det finns vissa pucklar. Om man inte tar någon hänsyn till vad det kostar att göra dessa skalor prydligare, är det ingen svårighet att rätta till det. Det är i så fall en rent teknisk sak.

Jag behöver inte säga vad resultatet av högerns skattesänkingsförslag skulle bli. Det har herr Nilsson i Svalöv alldeles nyss talat om genom att citera vad som står i utskottets utlåtande, nämligen att det skulle, om man inte skaffar ekonomiskt utrymme genom minskade utgifter, betydligt skärpningar framför allt för de lägre inkomsttagarna och i stället lindringar för de högre inkomsttagarna.

Det var mycket intressant att lyssna till vad herr Nilsson i Svalöv sade beträffande det beslut som vi nyss har fattat. Han säger att om man kombinerar beslutet om en höjning av de kommunala ortsavdragen med högerns skatteskalor, visar det sig, att framför allt de lägre inkomsttagarna skulle få en större skattesänkning. Ja, men inte tänker väl högern tillskriva sig äran av det? Det inträffar ju även utan högerns skatteskalor. En höjning av de kommunala ortsavdragen är till fördel framför allt för de lägre inkomsttagarna. Att detta resultat finns kvar, även om högern skulle få sina nya skatteskalor genomförda, vill jag inte på något sätt bestrida.

Motionärerna säger av någon underlig anledning, att man vid 1947 års riksdagsbeslut var praktiskt taget enig om att den direkta beskattningen hade nått den höjd som man kunde tillåta sig. Ja, vad beträffar påståendet att det skulle ha förelegat enighet om att man inte gärna borde överskrida det skattetryck

man införde 1947, vill jag bara utan att utveckla den saken närmare säga, att någon enighet på denna punkt knappast förelåg. Icke framförde högern eller över huvud taget oppositionen den meningen, när riksdagsbeslutet 1947 kom till, att det då blev en höjd på skatten, som kunde anses vara maximum. Man anförde ju från det hållet, att det skatteförslag, som då genomtrufades, skulle vara ruinerande för såväl den enskilde som för näringslivet. Någon enighet på den punkten tror jag alltså inte att man kan åberopa nu.

Dessutom får jag till sist beträffande denna högerns motion säga, att jag mycket väl förstår herr Nilssons i Svalöv och över huvud taget högerns restriktivitet när det gäller kompensationen till kommunerna för det skatteunderlag, som faller bort på grund av den reform som vi i dag eller rättare sagt i går beslöt här. Såvitt jag inte uppfattade herr Nilsson i Svalöv fel, sade han, att om man följde högerns linje, skulle det bli 600 miljoner kronor billigare än enligt den linje propositionen och bevillningsutskottet företrädde. Därmed skulle man alltså, menade väl herr Nilsson i Svalöv, ha skaffat sig ekonomisk täckning för att kunna genomföra högerns skatteskalor. Men då är det inte en skattesänkning, herr Nilsson, utan då hade herr Nilsson rätt när han kallade det en omfördelning av skattebördan enligt högerns system att omfördela.

Sedan vill jag bara i anledning av herr Perssons i Svensköps inlägg säga, att ingen har väl beträffande utformningen av de skatteskalor som nu gäller menat, att de skulle vara definitiva. Det är mycket möjligt att det inte dröjer så länge innan det kan anses vara aktuellt att justera de skalor vi har nu, så att vi får dem att passa bättre efter det ekonomiska läge och den situation vi då kommit i.

Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Mannerskantz och Nilsson i Svalöv.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 142 ja och 29 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner om viss utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning.

I de inom riksdagen väckta, till be-

villningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 98 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående möjligheterna att inom jordbruket skapa en sådan kapitalbildning, att jordbrukarnas egen rationaliseringsverksamhet kan få den omfattning som den allmänna utvecklingen kräver».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 98 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* om viss utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz* och *Nilsson i Svalöv*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 82 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 98 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående möjligheterna att inom jordbruket skapa en sådan kapitalbildning, att jordbrukarnas egen rationaliseringsverksamhet kunde få den omfattning som den allmänna utvecklingen kräver.

Härjämte hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg, *Persson* i Svensköp och *Strandh*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Föreliggande betänkande knyter an till motion nr 98 i andra kammaren av undertecknad m. fl. högermän. Denna motion upptar en mycket utförlig motivering rörande de skäl, som vi har för en översyn av den fråga motionen omfattar, nämligen jordbrukets kapitalförsörjning.

I utskottets betänkande har högerrepresentanterna fullföljt det yrkande

Utredning angående jordbrukets kapitalförsörjning

som framställts i motionen och har framfört ytterligare motivering för vår åsikt att en översyn borde komma till stånd.

Herr talman! Eftersom tiden är så långt framskriden ber jag endast att med hänvisning till vad som anförts i den nämnda motionen och i reservationen få yrka bifall till reservationen av herr Mannerskantz och undertecknad.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Denna motion om jordbrukets kapitalförsörjning berör ju, som herr Nilsson i Svalöv säger, ett stort problem. Utskottet har inte ansett att det ens faller inom bevillningsutskottets verksamhetsområde att ge sig i kast med att lösa hela det problemet. Ingen tror heller att det kan lösas enbart skattevägen, vare sig genom sparstimulerande åtgärder eller genom något som har med beskattningen att göra. Då det gäller den sidan av saken är ju redan ett flertal utredningar i gång. Bevillningsutskottet har begärt en översyn av alla de åtgärder, som kan tänkas verka sparstimulerande, och även en del andra problem, som man berör i denna motion, är eller kommer att bli föremål för utredningar.

Jag skulle kunna, förutom att jag yrkar bifall till utskottets betänkande, också instämma i det särskilda yttrande, som avgivits till detta betänkande av herr Spetz m. fl., där man säger att en allsidig utredning bör komma till stånd i fråga om produktionslivets kapitalförsörjningsproblem över hela området. Man menar emellertid, att det är någonting som inte faller inom bevillningsutskottets kompetensområde. Slutatsen skulle alltså bli, att denna motion egentligen inte borde ha blivit föremål för behandling inom bevillningsutskottet, men därför att den berör en del skattefrågor har den blivit det.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **NILSSON** i Svalöv (h):

Herr talman! Eftersom herr Kärlander här tog upp en fråga, som jag egentligen från början tänkt beröra men på grund av den framskridna tiden inte tog upp, vill jag framhålla att motionen har fått en mycket knapphändig behandling i bevillningsutskottet. Anledningen härtill var att majoriteten i bevillningsutskottet ansåg att motionen inte föll inom bevillningsutskottets kompetensområde.

I anslutning till detta framställde jag yrkande om att motionen skulle behandlas av ett sammansatt jordbruks- och bevillningsutskott liksom skedde förra året med en motion av snarlik natur. Detta ville inte utskottet vara med om. Jag framlade då ett förslag om att motionen skulle remitteras till olika instanser, men inte heller detta ville utskottet vara med om.

I anledning av den behandling, som motionen nu fått, vill jag bara säga att den återkommer nästa år.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Trots att tiden är långt framskriden vill jag till herr Nilsson i Svalöv säga, att man inte kan jämföra problemet om jordbrukets kapitalförsörjning, som inte gärna kan särskiljas från frågan om näringslivets kapitalförsörjning över huvud taget, med den fråga om bensinskatterestitution till trädgårdsnäringsens jordfräsare, som i fjol behandlades av ett sammansatt jordbruks- och bevillningsutskott.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Skolöverstyrelsen: Omkostnader**§ 8****Utgifter under riksstatsens åttonde huvudtitel**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8**Skolöverstyrelsen: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkt 181, s. 389—391) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 853 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 67 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 276) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp (II: 307), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte under punkten 181, till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 853 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* och herr *Gerhard Nilsson* i

Gävle, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Skolöverstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! På denna punkt föreligger en reservation, vari reservanterna yrkar på en nedprutning av anslaget med 20 000 kronor. Man motiverar detta med att det antal tjänster, som skolöverstyrelsen i höstas begärde i sina petita, av Kungl. Maj:t har minskats från 42 till 16. Skolöverstyrelsen hade i samma petita för sina expenser begärt i första hand för dessa tjänster 50 000 kronor, men med hänsyn till den minskning av antalet tjänster, som Kungl. Maj:t företagit, anser reservanterna i likhet med vad motionärerna gjort, att det finns möjlighet att pruta 20 000 kronor.

Jag ber, herr talman, för min del att få instämma i vad reservanterna anfört och yrkar bifall till reservationen på denna punkt.

Herr WIDEN (fp):

Herr talman! Jag vill påpeka att skolöverstyrelsen hade begärt 50 000 kronor, vilket belopp av departementschefen minskats till 30 000 kronor. Det har alltså redan skett en nedskärning. Därtill kommer att enligt de uppgifter, som i första kammaren lämnats av herr statsrådet, anslaget för detta ändamål under tidigare år överskridits. Den ökning av anslaget, som nu föreslås, är sålunda inte endast betingad av att antalet tjänster ökats utan också av att det redan på ett tidigare stadium förelagat ett direkt behov av ett större anslag.

Bidrag till Göteborgs skolköksseminarium

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 9—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18**Bidrag till Göteborgs skolköksseminarium**

Kungl. Maj:t hade (punkt 194, s. 455) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 99 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* (I: 290) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 315), i vilka hemställts, att riksdagen till Bi-
8 — Andra kammarens protokoll 1957. Nr 16

drag till Göteborgs skolköksseminarium för budgetåret 1957/58 utöver tidigare äskade medel måtte anvisa ett med 20 300 kronor förhöjt statsbidrag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 315, till Bidrag till Göteborgs skolköksseminarium för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 99 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne* och *Widén*, fröken *Karlsson*, fröken *Vinge* och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 290 och II: 315, till Bidrag till Göteborgs skolköksseminarium för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 119 300 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Bristen på skolkökslärarinnor är katastrofal. 1953 års lärarinneutbildningskommitté skall ju försöka bemästra problemet. I årets berättelse över vad i rikets styrelse sig tilldragit haver heter det, att kommitténs betänkande är under uppsättning. Det är tydligen en sanning med stor modifikation, ty häromdagen meddelades i första kammaren, att kommittén fortfarande arbetar och hoppas bli färdig i juli. Blir den det — och man får hoppas att det antligen är fråga om ett riktigt besked — skulle vi kunna förvänta ett förslag om ökad utbildning av skolkökslärarinnor till 1958 års riksdag. Men sedan dröjer det ett par år, innan den ökade utbildningen kommer att ha effekt och de nya lärarinnorna är färdiga. Under tiden måste man därför försöka göra någonting för att provisoriskt utöka utbildningen.

Det har nu visat sig, att det är möjligt att öka intagningen vid Göteborgs

Allmänna läroverken: Avlöningar

skolköksseminarium i höst från 16 till 24 elever. Skolöverstyrelsen har i en tilläggsskrivelse till sina petita föreslagit detta. Skrivelsen tycks emellertid ha kommit in så sent, att man inte kunnat behandla den i departementet, och förslaget har alltså inte kommit med i statsverkspropositionen. Men det är ju ingenting som hindrar riksdagen från att nu besluta om en sådan ökning av intagningen.

De som skall komma in på ett skolköksseminarium behöver en mycket lång förutbildning. Vi har inhämtat i utskottet, att det finns en lång rad personer med sådan, som står i kö för att komma in på seminarium men inte gör det på grund av platsbrist. Sedan anställer man dem emellertid utan utbildning i skolorna och ger dem samma lön som de utbildade lärarinnorna.

Även om dessa åtta platser bara är en droppe i havet bör man i alla fall göra något. Vi bör öka intagningarna i höst vid Göteborgs skolköksseminarium med åtta elever.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde fröken *Elmén* (fp).

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Utskottet är nog tämligen enigt om att en utökning bör ske på detta utbildningsområde, men det har ändå inte ansetts sig nu kunna biträda det yrkande, som ställes i reservationen. Anledningen är dels att antalet elever har ökat under den sista tiden, och dels att det pågår en utredning om hur man skall kunna tillgodose vårt lands behov av skolkökslärarinnor. Utskottet menar alltså, att denna utrednings resultat bör avvaktas, men samtidigt understryker utskottet, att det bör vara angeläget för vederbörande departement att se till, att det åtminstone kan föreligga sådana resultat från utredningen, att man vid höstens budgetarbete kan vidta åtgärder för att få

förslag till nästa års riksdag i den riktning som här åsyftas.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten föga de reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 19—22

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23**Allmänna läroverken: Avlöningar**

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken LILJEDAHL (fp):

Herr talman! Under de år jag tillhört denna kammare har jag varit med om att besluta om många olika tjänsters inrättande. En del har kommit till stånd efter upprepade framställningar, men andra tjänster har kanske blivit inrättade efter bara en enda. Det finns emellertid några tjänster vid läroverken som skolöverstyrelsen år för år begärt men som lika fullt vid behandlingen i departementet blivit avslagna. Det är fråga om några skolskötersketjänster. Elva sådana heltidstjänster finns för närvarande, och skolöverstyrelsen begär ytterligare sju. Det finns arbetsuppgifter och underlag för dessa tjänster vid läroverk i Stockholm, Göteborg, Malmö, Gävle och Växjö. I en motion, nr 167 i denna kammare, har jag och herr Nestrup tagit upp detta förslag och begärt tjänsternas inrättande. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inte argumentera om det berättigade i framställningen utan hänvisar till motionen.

Utskottet har i sin skrivning på s. 48 i utlåtandet välvilligt konstaterat, att skäl finnes för tjänsternas inrättande, men slutar skrivningen med att som

Allmänna läroverken: Avlöningar

vanligt säga, att det inte nu är berett att biträda förslaget men att det förutsätter, att Kungl. Maj:t ägnar frågan fortsatt uppmärksamhet. Det är mycket ledsamt att år efter år tröstas med s. k. välvilliga skrivningar. Jag kan därför inte uraktlåta att efterlysa något slags princip vid behandlingen av sådana här ärenden i departementet. Jag förstår, att departementschefen eller utskottets talesman strax vill svara med orden »avvägningsfråga» eller »behoven måste ställas mot varandra». Då vill jag bara fråga: Om många likaberättigade krav göres gällande, bör det inte då kunna ordnas något slags köbildning, så att t. ex. en liten grupp äntligen någon gång skall kunna komma fram? Skall de som kommit på efterkälken alltid befinna sig där?

Här gäller det två viktiga saker, först och främst skolhälsovården, som enligt läkarexpertisen inte kan fungera tillfredsställande utan kvalificerade, specialutbildade skolsköterskor, men också ett rättvisekrav för några enskilda arbetstagare i statlig tjänst. De sjuksköterskor som här tjänstgör och har full sysselsättning får arvodesersättning med timlön. Detta innebär förlust av s. k. sociala förmåner: ferier, sjuklön och pension.

I Gävle stad där en kommunal tjänst inrättats för att säkerställa skolhälsovården vid läroverket har staden påtagit sig denna statens förpliktelse vad beträffar lön och sociala förmåner. Men det visar sig att vi inte kan få tjänsten pensionsreglerad, därför att innehavaren har sin sysselsättning till största delen vid läroverket, där staten är huvudman. Staden betalar alltså lön efter gällande lönegradsplacering, ferier och sjuklön om hon skulle bli sjuk, men vi har inte kunnat ordna pensionsfrågan. Jag kan inte förstå att det är riktigt vare sig att staden skall påta sig statens skyldigheter eller att en enskilda arbetstagare inte skall kunna få sin rätt.

Jag har givetvis inget yrkande eftersom jag bara har en blank reservation, men jag vill allvarligt efterlysa en bättre turordning vid avvägningen mellan lika berättigade krav.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Under punkten 23 följer sig åtskilligt. Jag skall endast beröra en enda sak.

Gång på gång har man under senare år i våra tidningar fått läsa, att rektorer avböjer förnyat förordnande eller avgått från rektoratet innan tiden för förordnandet gått ut. Att en rektor avgår före pensionsåldern har tidigare varit mycket ovanligt och därför väcker det stor uppmärksamhet när en rektor inte vill stå kvar i sin tjänst. Tidningarna försummar inte heller att intervjua den avgående. Allmänheten är starkt intresserad och kanske även oroad.

Varför vill rektorerna inte fortsätta? Varför är det svårare att få sökande till rektoraten? Intervjuer ger besked. Man trivs inte längre med arbetet eller också fruktar man, att man inte kommer att trivas med det och avstår fördenskull från att söka. Skrivbordsarbetet tar allt mera tid i anspråk för rektorerna och allt mindre tid blir över för den rent personliga kontakten med elever och lärare, den pedagogiska ledningen av skolan. Bara löneförfattningarna lär nu omfatta inemot 300 sidor, och det är sidor som inte är särskilt lättlästa. Även om rektorn har en medhjälpare att räkna ut lönerna är han dock ansvarig för att de är rätt uträknade och måste själv sätta sig in i alla dessa paragrafer. Den ständiga stegringen av lärjungeantalet, svårigheterna att skaffa nya lärare och den ständiga tillströmningen av nya förordningar, allt detta ökar hans arbete, både det mera rutinmässiga skrivbordsarbetet och det mera krävande planeringsarbetet. Många rektorer har

Studiebidrag och stipendier

kommit till gränsen av vad de orkar med, drar konsekvenserna och avgår.

Jag ser häri en stor fara för effektiviteten i vårt skolväsende. Vi får inte de rätta skolledarna, och om vi inte får det, får vi inte heller de resultat av skolans arbete som vi väntar oss. Ecklesiastikministern har haft ögonen på rektorernas arbetsbörda, men den obetydliga ökningen av anslaget till arvoden och avlöningar åt hjälp på rektorsexpeditionerna täcker inte de utgifter, som man borde ha för att nå samma standard som 1953, då dessa saker senast reglerades. Både statsrådet och skolöverstyrelsen är på det klara med att rektorernas arbetsbörda har ökat både kvantitativt och kvalitativt sedan 1953 och man vet att arbetsbördan kommer att öka ytterligare.

Herr talman! Är det inte då nödvändigt att göra någonting när man vet hur rektorerna drivs till att ta ut det sista unset av sina krafter. En motåtgärd kan vara att regering och riksdag inte låter skolorna, särskilt inte läroverken, växa hur mycket som helst. Man kan också ge rektorerna tillräcklig och tillräckligt skolad personal för det kamerala och enklare skrivarbetet. Det är av vikt att denna hjälp kommer snart. Rektorernas huvudsakliga uppgift är dock att leda skolans arbete och elevernas fostran till goda och kunniga medborgare. Det är denna deras uppgift som nu är hotad, och det är detta som gör att rektorerna inte längre trivs med sitt arbete så som hade varit bäst för eleverna och för skolan.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag ville ha sagt detta för att påkalla kammarens uppmärksamhet.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Som herr Nestrup sade följer sig åtskilligt under denna punkt 23. För min del har jag begärt ordet för att säga något om den skolkurators-tjänst, som beröres av utskottet på s. 46—48.

Det är vid denna sena timme inte att förmoda, att kammaren kommer att ägna något större intresse åt denna fråga, och jag skall inte heller hålla på länge. Jag skulle bara vilja hemställa till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att ta denna fråga under allvarligt övervägande i fortsättningen. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t för 1958 års riksdag framlägger förslag i ämnet. Det vore beklagligt, om denna utskottets förutsättning nästa år skulle befinnas vara felaktig.

Den omständigheten att vi kommer in på detta ämne efter klockan ett på natten får egentligen inte hindra, att en person som arbetar både den ena och den andra tiden på dygnet får en någorlunda hygglig anställningsform. Det är inte staten värdigt att under tolv års tid behålla en person i tjänst i en uppgift, där han utför ett banbrytande arbete, utan att ens tillförsäkra honom lön under hela året.

Det förefaller mig, herr talman, som om denna fråga ur ecklesiastikdepartementets synpunkt var så liten, att den inte kallas en reform utan bara en anslagsfråga, och därför blir det ingenting av den. Det är med hänsyn härtill, som jag har bett att få fästa kammarens uppmärksamhet på frågan.

Herr talman, jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 24—45

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46

Studiebidrag och stipendier

Kungl. Maj:t hade (punkt 223, s. 519—535) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för studiehjälpen, dels ock till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 49 250 000 kronor.

Studiebidrag och stipendier

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 276) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp (II: 307), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av punkten 223 under åttonde huvudtiteln måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag såvitt avsåge införande av grundstipendier, samt till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 40 250 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (I: 359) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 445), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte

dels godkänna av Kungl. Maj:t förordade ändrade grunder för studiehjälpen med i motionerna förordad ändring i fråga om den övre åldersgränsen för erhållande av grundstipendium,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av gällande regler för behovs- och studielämplighetsprövningen i samband med stipendieringen;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Onsjö* väckt motion (II: 442), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkt 223, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag beträffande införande av generella grundstipendier måtte besluta att till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1957/58 anvisa 46 500 000 kronor att disponeras i överensstämmelse med vad studiehjälpsmyndigheterna förordat.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionen II: 442 samt motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga,

a) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för studiehjälpen;

b) till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 49 250 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 359 och II: 445, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av gällande regler för behovsprövningen i samband med stipendieringen samt i övrigt giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna anfört.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Rubbestad*, fröken *Karlsson* och herr *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 442 ävensom i anledning av motionerna I: 276 och II: 307,

a) godkänna av studiehjälpsmyndigheterna förordade grunder för studiehjälpen;

b) till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 46 500 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 359 och II: 445, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös översyn av gällande regler för behovsprövningen i samband med stipendieringen.

b) av herr *Ohlön*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Även vid denna punkt är fogad en reservation — en reservation som går ut på avslag av Kungl. Maj:ts förslag om icke behovsprövade s. k. grundstipendier men som i stället yrkar på ett bifall till stipendienäm-

Studiebidrag och stipendier

dens hemställan om en uppräknings eller ett återställande av de studiebidrag och de stipendier, som för närvarande utgår, till deras tidigare realvärde. Detta synes mig ur många synpunkter vara betydligt riktigare än Kungl. Maj:ts förslag.

För närvarande är det ju så, att behovsprövade stipendier utgår med 75 kronor per månad och studiebidrag med 60 kronor per månad. Det sistnämnda bidraget avser i huvudsak hjälp till inackordering. Det finns också stipendier till elever vid folkhögskolor, vid yrkesskolor och vid lantmannaskolor. Det finns för övrigt även andra stipendiemöjligheter, som jag dock inte här skall gå in på.

I utskottets kommentar till Kungl. Maj:ts proposition finns ganska många positiva synpunkter. Man har i huvudsak godtagit propositionen med den ändringen, att man endast döpt om benämningen »grundstipendier» till »allmänna studiebidrag». Tanken snuddar omedelbart vid det gamla kända uttrycket »allmänna barnbidrag», och det är väl faktiskt också på det sättet, att detta förslag om obligatoriska bidrag ligger någonstans emellan barnbidrag och studielön.

Utskottet har för sitt vidkommande gjort den anmärkningen till Kungl. Maj:ts förslag, att det blir en synnerligen besvärlig administration. Kungl. Maj:ts förslag innebär ju, att det utan behovsprövning skall utgå ett bidrag, som rör sig om 34 kronor per månad eller, om man så vill, i vissa fall 8 kronor 50 öre i veckan, och det gäller för kurser om minst fyra månader.

Efter vad jag kan finna sägs ingenting i propositionen om några villkor, vare sig i inkomsthänseende eller beträffande studielämplighet. För min del anser jag, att det vore betydligt klokare att följa de gamla beprövade vägarna med nuvarande stipendier och studiebidrag och sätta denna hjälp i paritet med nuvarande penningvärde. Jag är

mycket väl medveten om att detta blir en uppräknings, som medför en merutgift för staten, men det blir ändå betydligt billigare än det nya grundstipendiesystem, som Kungl. Maj:t förslår. Kungl. Maj:ts förslag avses att tillämpas från den 1 januari 1958. Det gäller således halva budgetåret. Studiebidragsnämndens förslag till uppräknings gäller hela budgetåret och utgiftsökningen blir 10 585 000 kronor. För närvarande utgår både stipendier och studiebidrag med 35 915 000 kronor. Av uppräknings med 10 585 000 kronor hänför sig 2 565 000 kronor till ökningen av antalet hjälpsökande elever, 410 000 kronor till studiehjälp åt icke-svenska elever och 7 610 000 kronor till merkostnader för återställande av realvärdet. Sista gången en justering av värdena skedde var 1953, och det är enligt min uppfattning ett rättvisekrav, att man i första hand söker något så när återställa realvärdet av den sedan länge utgående och av alla numera godkända studiehjälp. Vi bör också komma ihåg, att såsom jag tidigare nämnde de i Kungl. Maj:ts förslag redovisade utgifterna gäller endast halva budgetåret och att förslaget från studiehjälpsnämnden blir betydligt billigare.

Herr talman! Jag skall inte längre uppta tiden med att behandla denna fråga — jag är medveten om att flera andra ledamöter av kammaren kommer att redovisa sin uppfattning. Jag ber få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Reservanten herr Nilsson i Göingegården har i sitt anförande framhållit de rättvisesynpunkter, som han vill anlägga på frågan om studiehjälp till barn i 16—18-årsåldern. Det är också rättvisesynpunkter, som varit grundläggande för utskottsmajoritetens ställningstagande.

Vi vet alla, att i den situation som

Studiebidrag och stipendier

uppstod när de allmänna barnbidragen infördes, sattes föräldrarna till barn i 16—18-årsåldern i sämre position än de tidigare befunnit sig i just när deras barn når upp i en ålder, då både studierna och barnens uppehälle i övrigt vållar dem betydande kostnader, anser sig samhället inte längre ha möjlighet att ge dem en rimlig kompensation. Den kompensationen åstadkommes nu delvis genom de s. k. generella grundstipendierna, eller, såsom utskottet finner att de i fortsättningen bör benämnas, de allmänna studiebidragen, som utgår med månadsbelopp för dem, som bedriver regelbundna studier.

Jag tror, att den form som här föreslås i stort sett är lyckligt konstruerad. Utskottsmajoriteten har visserligen ansett det befogat att påpeka vissa brister i den utredning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, men bristerna är inte större än att de bör kunna läggas till rätta under den tid, som återstår tills bidragen skall utgå.

Det är, såsom utskottet framhåller, viktigt att man inte i onödan betungar skolledarna med den administrativa apparat, som själva utbetalningen av dessa medel förorsakar. Dessa skolledare är redan tidigare så hårt ansträngda, att det skulle vara olyckligt, om Kungl. Maj:t vid den slutliga utformningen lade utanordningen på denna instans.

När man emellertid nu gör en sådan konstruktion, innebär det inte, att de behovsprövade stipendierna, alltså den studiehjälp som tar sikte på de individuella fallen, därmed skulle försvinna. Det är, såsom utskottet har sagt, önskvärt att man genom en särskild utredning åstadkommer en prövning av de behovsgränser, som man i fortsättningen önskar tillämpa. Stora grupper av föräldrar med medelhöga inkomster har nämligen kommit att missgynnas, och tiden är inne att se till att även deras barn kommer i fråga för behovsprövade stipendier.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet vid en speciell punkt, som gäller studiehjälp åt barn till icke-svenska medborgare. Genom en generös lagstiftning kommer de nu i samma situation som de svenska studerandena, något som man redan i fjol yrkade i en motion, och utskottet hälsar med tillfredsställelse, att Kungl. Maj:t nu har kunnat tillgodose det önskemålet.

På den punkten kommer emellertid Sverige att få ta på sig en stor börda gentemot de nordiska grannfolken genom att vara föregångsland. Det råder nämligen ännu icke full reciprocitet mellan de nordiska länderna, utan studerande från de andra länderna kommer hos oss i en mera gynnad position än svenska studerande, som kommer till våra grannländer.

Jag skulle särskilt vilja peka på den situation som har uppkommit för folkhögskolestuderande, både sådana som kommer från de övriga nordiska länderna till Sverige och svenska folkhögskoleelever som studerar i de nordiska grannländerna. Jag vill rikta en hemställan till chefen för ecklesiastikdepartementet att under det fortsatta arbetet i departementet se till, att under en övergångstid, till dess att full reciprocitet har nåtts mellan de nordiska länderna, någon försämring inte sker av de speciella folkhögskolestipendier, som till ett antal av 30 ges till svenska ungdomar som reser ut till de övriga nordiska länderna. Jag hoppas också att studiehjälpdsnämnden vid sin prövning av ansökningarna ser till, att det inte heller sker någon försämring i nu utgående förmåner till nordiska studerande till ett antal av 100 vid de svenska folkhögskolorna. Det skulle vara beklagligt, om tillämpningen av den riktiga och viktiga princip, som innebär att vi här skapar en gemensam nordisk studiemarknad och att Sverige därvid går i spetsen, skulle medföra en tillfällig försämring för vissa elever.

Jag ber med dessa ord, herr talman,

Studiebidrag och stipendier

att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 46.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det är en betydelsefull och kostnadskrävande reform som föreslås under denna punkt. Det är alldeles riktigt som herr Nilsson i Göingegården och herr Helén har sagt, att man ur vissa rättvisesynpunkter kunde ha anledning att ge reformen en annan konstruktion. Denna proposition kan emellertid sägas ansluta sig till den allmänna familjepolitiken, och jag tror att det kan anföras vägande skäl för att man åtminstone i denna omgång ger utökningen av dessa bidrag just denna form av generella bidrag för vissa åldersgrupper, vilka utan tvivel är i särskilt stort behov av en utökning av studiebidragen.

De uppräknings som görs för de ännu äldre eleverna står i överensstämmelse med vad studiehjälpsmyndigheterna har föreslagit, och jag menar att de är väl avpassade för sitt ändamål under de förutsättningar som nu föreligger. Jag är glad över att utskottet tillstyrker denna linje.

Vad sedan beträffar den speciella sak, som herr Nestrup redan under en tidigare punkt i huvudtiteln har tagit upp, vill jag säga, om herr talmannen låter mig ta upp tiden någon minut med det, att även om våra rektorer är mycket betungade, så torde den ökning av arbetsbördan som här läggs på dem inte bli så våldsam. Jag vill erinra om att samtidigt anslagen till rektorsexpeditionerna ändå har uppräknats med ungefär 20 procent, och det bör väl hjälpa i avsevärd grad. Jag kan inte tänka mig, att herr Nestrup med sitt föregående anförande avsåg att säga att vi hellre skulle sätta stopp för läroverkens möjligheter att ta hand om de ökande årskullarna.

När nu utskottet också under denna

punkt har pekat på att det kan bli drygt för rektorsexpeditionerna att administrera denna nya bidragsform, vill jag erinra om att jag inte har tänkt mig detta system som någonting annat än ett provisorium. Den nya skolstyrelselag, som antogs i fjol och som skall träda i kraft om cirka ett år, skapar otvivelaktigt förutsättningar för att skolstyrelsernas expeditioner skall kunna avlasta rektorsexpeditionerna en del arbete. Vi har ännu inte kunnat fastslå någonting därvidlag, eftersom den pågående utredningen om det s. k. redogöraransvaret först måste ha anvisat lösningar av vissa svår bemästrade problem härvidlag. Jag räknar emellertid med att det skall bli möjligt att på detta sätt åstadkomma en reform av rektorsexpeditionernas arbete, som både skall lätta arbetsbördan för rektorerna och ge möjligheter att administrera de nya bidragen.

Vad så slutligen angår den sak som herr Helén tog upp sist i sitt anförande vill jag bara kort och gott säga, att jag har samma uppfattning som han i båda de punkter som han pekade på. Jag hoppas att den tiden inte skall vara avlägsen, då full reciprocitet beträffande dessa stipendier kan nås mellan de nordiska länderna, men enligt min mening ryms inom Kungl. Maj:ts befogenheter möjlighet att ordna så, att några försämringar för vissa grupper inte skall behöva komma i fråga under en mellantid.

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! I motion nr 307 i denna kammare har jag föreslagit, att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts hemställan om införande av s. k. grundstipendier. Anledningen till denna min ståndpunkt är bl. a., att det ekonomiska och statsfinansiella läget är sådant, att största återhållsamhet måste iakttas då det gäller nya utgifter. Jag vill framhålla att den ökning på 9 miljoner kro-

Studiebidrag och stipendier

nor, som införandet av grundstipendier-na för nästa budgetår medför, kommer att fördubblas för det därpå följande budgetåret. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebär följaktligen att man för framtiden har att räkna med 18 miljoner kronor i ökade utgifter per budgetår. Det anser jag att vi i nuvarande läge inte har råd med.

Jag ber att få yrka bifall till motion nr II: 307.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Jag har under denna punkt avlämnat en motion och skall därför, trots den sena timmen, be att få säga några ord om hur jag ser på denna sak.

Den statliga studiehjälpen här i landet utgår sedan rätt lång tid tillbaka. Den utgår som vi vet i två olika former, dels i form av studielån och dels i form av kontanta studiebidrag. Gemensamt för hela den statliga hjälpen på detta område är, att de bidrag som delas ut skall motsvara ett behov. Den kontanta studiehjälpen, som utbetalas till elever vid statliga eller statligt kontrollerade skolor, utgår dels i form av studiebidrag och dels i form av stipendier. Studiebidraget är ju avsett att utjämna skillnaderna i studiekostnader för de elever, som bor på skolort, och de elever som icke bor på skolort, d. v. s. mellan elever i stad och på landsbygd. Studiebidragen utgår dels som resebidrag för dem som dagligen reser mellan bostadsort och skolort, dels i form av inackorderingsbidrag för dem som måste inackordera sig på skolorten. Stipendier-na däremot utdelas till alla oberoende av bostadsort.

En elev, som bor på landsbygden och som befinner sig i högsta behovsklass — för att ta ett exempel som finns redovisat i propositionen — får nu 60 kronor i inackorderingsbidrag och 75 kronor i stipendium, alltså sammanlagt 135 kronor i månaden. Enligt det nu föreliggande förslaget kommer bidraget för

inackordering att bli 75 kronor och stipendiet 100 kronor, alltså en höjning från sammanlagt 135 kronor till 175 kronor för elever i högsta behovsklass.

En förutsättning för såväl studiebidrag som stipendium är att en elev för att komma i åtnjutande av dessa förmåner skall sköta sig och sin utbildning. För stipendier förekommer dessutom en lämplighetsprövning; vederbörande skall visa att han så att säga är värd att kostas på, han måste ha anlag och man skall kunna anta att han kommer att ha framgång i sina studier.

Studielånen tillkom för snart 40 år sedan, och stipendierna infördes på 1940-talet. Utdelningen har skett efter ett visst system, som jag tror har förbättrats undan för undan, i varje fall administrativt. Men nu införes här något nytt som inte funnits tidigare. Enligt propositionens förslag skall nu studiehjälpen höjas, men endast för de ungdomar som är över 18 år; det är först i åldersgrupperna under 18 år som barnbidragen — som det nu är fråga om — sätter in. Herr Helén säger att det är rättvisesynpunkter som dikterat detta. Jag har emellertid svårt att förstå att detta förslag kan medföra någon rättvisa. Vilka konsekvenser får det föreslagna systemet? Jo, den, som befinner sig i högsta behovsklassen, får ingen förbättring utan i stället en försämring. De som kommer att få det mesta av dessa 18 miljoner, som den föregående talaren sade att det i verkligheten gäller — familjeberedningen räknade med 19 miljoner — är de som inte behöver någon hjälp. Det är inte heller endast de elever, vilka visat sig vara värdiga hjälp, som får bidrag, ty här krävs inte ens att vederbörande skall sköta sig. De behöver inte vara studielämpliga, utan enda förutsättningen för att de skall få detta barnbidrag på 34 kronor i månaden är att de sitter på skolbänken under fyra månader av ett år. Jag har svårt att förstå att det skulle ligga någon rättvisa i ett sådant system.

Studiebidrag och stipendier

Jag skulle även vilja påpeka att — något som även utskottet upptäckt — detta förslag är illa genomtänkt, ja, jag vågar nästan påstå att det inte är genomtänkt alls. Det har blivit något slags korsning mellan barnbidrag och studiebidrag, och produkten har blivit ett missfoster, som inte liknar vare sig det ena eller det andra. Det är inte ett barnbidrag, ty barnbidrag utgår till alla, medan detta barnbidrag endast skall utgå till dem som sitter på skolbänken. I ännu mindre grad är det ett studiebidrag, ty — som jag sade förut — förutsättningen för studiebidrag är att vederbörande skall vara lämplig för sina studier och att han sköter dem.

Det är därför min bestämda uppfattning att denna uppläggning är olycklig. Ecklesiastikministern försvarar den, och det är givetvis hans skyldighet, så jag kritiserar honom inte för det. Jag skulle emellertid vilja kritisera honom för att han ställde sig som pappa till detta förslag, ty om ett belopp om 19 miljoner kronor nu nödvändigtvis skulle utbetalas, hade det varit bättre att lägga det under femte huvudtiteln och redovisa det som barnbidrag. I själva verket är det här fråga om barnbidrag. Då hade man undvikit det merarbete, som nu otvivelaktigt uppkommer, och detta trassel och krångel, som kommer att dra ner en verksamhet som såvitt jag förstår är uppbyggd efter helt andra och sundare principer.

Om man fått dessa miljoner för att höja de andra studiebidragen, skulle jag tänka mig att det inte behövs någon ny administration och att man hade undgått det väldiga trassel som uppkommer på rektorsexpeditionerna. Hur man än resonerar blir det stora svårigheter med de omräkningar, som måste ske när eleverna passerar en viss åldersgräns. Dessa pengar hade kunnat fördelas bland dem som verkligen har behov därav och som också är lämpliga såsom mottagare. När man vet hur detta verkar kan man inte undgå att tänka på

vilken stor nytta och välsignelse dessa medel skulle ha blivit till om de kommit till rätt användning.

Vad som gör mig särskilt bekymrad i detta fall är att jag vet, att om man disponerar ett så stort belopp som 19 miljoner kronor för detta ändamål, så kommer det att bli svårt, ja, jag skulle tro omöjligt att inom de närmaste åren få en välmotiverad höjning av dessa studiebidrag. Framställningar därom kommer att mötas med invändningen att en höjning med 19 miljoner kronor skedde så sent som 1957, och på grund av det statsfinansiella läget blir det inte någon ytterligare höjning, detta trots att dessa 19 miljoner kronor inte har något med studiebidragen att göra.

Jag skall inte här tala om de statsfinansiella konsekvenserna av detta förslag, men det är svårt att undgå detta då man vet att finansministern ständigt är på jakt efter nya skattekällor. Det är ju nödvändigt att hålla igen. Vi vet att det inte minst under denna huvudtitel finns många anslag, avseende små belopp, som varit önskvärda men som blivit föremål för prutning av statsfinansiella skäl. Det vill då till om dessa 19 miljoner kronor verkligen skall kunna anses komma till rätt användning.

Jag kan inte undgå att i detta sammanhang tänka på ett annat ärende på dagens föredragningslista. Det avser anslaget på kapitalbudgeten till studielånen. Jag har tillsammans med herr andre vice talmannen Malmborg väckt en motion om ökning av detta anslag med 700 000 kronor för att skapa lånemöjligheter för fattiga, ambitiösa och begåvade ungdomar, som inte kan fullfölja sin utbildning på grund av att de saknar ekonomiska resurser. De begär inte mer än att få låna pengar, att återbetalas då de blir färdiga med sina examina. För den som sysslar med dessa ting är det upprörande att dessa ungdomar skall vägras att få lån, då man samtidigt vet att pengar på detta sätt

Studiebidrag och stipendier

strös ut till dem som inte har behov därav.

Jag har inte kunnat undgå att ta till litet starka ord i denna fråga, ty då man är i den situationen, att den som behöver inte ens kan få låna pengar, tycker man knappast att det går att tala om rättvisa i samband med det nu föreliggande förslaget. Pengar utbetalas till dem som inte har behov därav och som kanske inte ens sköter sig.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att min motion och den vid denna punkt fogade reservationen skiljer sig från utskottets förslag därutinnan, att i reservationen och motionen yrkas dels att den höjning, som nu föreslås beträffande åldersgrupperna över 18 år, liksom tidigare skall ske efter hela linjen, och dels att förslaget om detta barnbidrag avslås.

Herr statsrådet säger att det föreliggande förslaget just i fråga om det administrativa är ett provisorium. Han tror att administrationen skall bli enklare längre fram. Varför kan man då inte dröja litet med att ge ut dessa pengar? Om regeringen sedermera har 19 miljoner kronor att betala ut, finner man nog alltid en form för detta. Vad vi i detta avseende skall sträva efter är emellertid att hjälpa dem som behöver hjälp. Därigenom kan vi också tillvarata vår begåvningsreserv, som inte finns i de högsta socialgrupperna utan i de lägre.

Jag yrkar bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Onsjö har givetvis rätt då han säger att man genom en annan konstruktion av studiebidragen för 16—18-åringar i vissa fall skulle kunna nå en större individuell rättvisa. När herr Onsjö emellertid i samma anförande säger ifrån, att han icke skulle vilja vara med om att anslå pengar i

den utsträckning som erfordras för att åstadkomma dessa allmänna studiebidrag, underminerar han samtidigt sitt eget resonemang. Om man vill åstadkomma en studiestimulerande effekt av bred typ så att man verkligen får fram den begåvningsreserv herr Onsjö talade om, måste man välja mera generella utbetalningsprinciper än de individuella, vilka är utmordentligt viktiga som ett komplement men inte räcker som allmän princip.

Herr Onsjö gjorde också en rätt stor affär av att det här skulle få betalas ut pengar till folk som bara satt på skolbänken och över huvud taget inte ens skötte sina studier. På den punkten tror jag att herr Onsjö, som i övrigt är så väl orienterad i dessa frågor genom sitt arbete i olika studiesammanhang, kommer att finna att han inte blir sannspådd. I det förslag till författningstext som redan finns utarbetat med hänsyn till väntat riksdagsbeslut har det nämligen klart sagts ut att skötsamhet med studierna är ett villkor för att detta allmänna studiebidrag skall utbetalas. Jag tar för givet att Kungl. Maj:t på den punkten kommer att följa det utarbetade förslaget. Herr Onsjös flera gånger deklarerade starka oro i det stycket torde vara onödig.

Slutligen vill jag säga att de mycket behjärtansvärda fall, som herr Onsjö här tog upp, och i vilka lån sades vara den bästa studiehjälpen, är en fråga som riksdagen får tillfälle behandla i höst i anledning av väckta motioner om förbättrad studiehjälp över hela fältet. Det finns därför ingen anledning att ta upp den frågan här i kväll.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Herr Helen talade om den författningstext, som redan är utarbetad, och den är inte alldeles okänd för mig. Jag vet vilka svårigheter som därvidlag föreligger.

Sedan förklarade herr Helen att jag

Studiebidrag och stipendier

rycker undan grunden för mina egna anmärkningar, när jag inte vill släppa till pengarna för här ifrågavarande ändamål. Jag vill visst släppa till pengar, men jag anser att vi först och främst skall ge dem bidrag, som bäst behöver hjälpen. Om vi skall bredda undervisningen, så vet vi att begåvningsreserven finns i de lägre socialgrupperna. I de högsta socialgrupperna behöver man ingen hjälp. Där går man i högre skolor den hjälpen förutan. Slå gärna ut bidragen över hela fältet, om vi har så gott om pengar, men hjälp först dem, som bäst behöver hjälpas!

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är ju så att vårt samhälle inte bara består av mycket fattiga och mycket rika människor, utan det svenska samhället består i stor utsträckning av människor med medelstora inkomster. Och för att nå dessa grupper, herr Onsjö, är det nödvändigt att gå fram på andra vägar och anslå större summor än vad herr Onsjö vill släppa till.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Ja, att det inte bara finns mycket rika och mycket fattiga människor här i landet vet vi väl alla, men det är ju inte den saken vi diskuterar nu.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav i fråga om mom. I propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o bifall till motionen II: 307 av herr Svensson i Krokstorp; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Krokstorp begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o

angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Svensson i Krokstorp votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 46:o) mom. I i utskottets utlåtande nr 8 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen II: 307 av herr Svensson i Krokstorp.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 43 ja och 32 nej, varjämte 100 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 46:o) mom. I i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen

av herr Ragnar Bergh m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Beträffande *mom. II* gav herr talman-
nen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid punkten fogade reservationen i denna del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 47 och 48

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49

Bidrag till folk- och skolbibliotek

Kungl. Maj:t hade (punkt 311, s. 694—699) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 9 847 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två motioner. I en inom andra kammaren av fröken *Vinge* väckt motion (II: 331) hade hemställts, att riksdagen ville besluta, dels att tilläggsbidrag till skolbibliotek enligt samma grunder som gäller för folkhögskola skulle kunna utgå jämväl till annan skola, därest statsbidraget eljest ej skulle uppgå till 300 kronor, dels att anslaget till Bidrag till folk- och skolbibliotek för budgetåret 1957/58 måtte utgå med ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 13 000 kronor förhöjt belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 168 ävensom motionen II: 331, till Bidrag till folk- och skolbibliotek för budget-

Bidrag till folk- och skolbibliotek

året 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 9 847 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne* och *Widén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 168 och med bifall till motionen II: 331,

a) besluta, att tilläggsbidrag till skolbibliotek enligt samma grunder som gällde för folkhögskola skulle kunna utgå jämväl till annan skola, därest statsbidraget eljest ej skulle uppgå till 300 kronor;

b) till Bidrag till folk- och skolbibliotek för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 9 860 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Den skolbiblioteksreform vi genomförde häromåret var vi säkerligen alla glada åt, men tyvärr uppstod det ett tekniskt missöde vid reformens genomförande. Några bibliotek fick nämligen därefter mindre bidrag än de hade fått förut, en oformlighet som vi bör försöka rätta till.

I min motion och i reservationen vid denna punkt har syftats på några bibliotek, som förut fick 300 kronor men som nu, om det finns mindre än 60 elever, får ett mindre bidrag. Jag kan nämna att Karlshamns yrkesskola nu får endast 110 kronor och Västerviks yrkesskola endast 135 kronor. Norrlands trädgårdsskola i Söråker, som också fick 300 kronor tidigare, får nu bara 60 kronor. Den skolan har ett stort bibliotek och har registrerat 577 lån.

Jag nöjer mig med dessa exempel.

När det gäller folkhögskolorna finns det en undantagsbestämmelse i författningarna, som säger att om skolorna enligt huvudregeln skulle erhålla mindre än 300 kronor, så skall detta belopp

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

lika fullt utgå, om samma belopp tillskjutes från annat håll. Det är motsvarande ändring jag vill ha införd i skolbiblioteksförfattningen, och det skulle kosta 13 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Jag ber att få erinra om att den skolbiblioteksreform som genomfördes 1955 ändå har verkat i en riktning som jag tror kan anses vara tillfredsställande. Jag vill också erinra om att anslaget för detta ändamål under det senaste budgetåret ökat med inte mindre än sex miljoner kronor. Jag tror alltså, att denna verksamhet och uppskattningen därav har utvecklats i en synnerligen tillfredsställande riktning.

Fröken Vinge har berört en detalj, som det nog i och för sig kan vara berättigat att påpeka, men jag tror inte att det gäller något större antal skolor, utan att det hör till undantagsfallen att det blivit försämrade förhållanden. Utvecklingen på detta område går ändå i en sådan riktning, att man kan motse att förhållandena även på den punkt som fröken Vinge berört kommer att rättas till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 50—58

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

Kungl. Maj:t hade (punkt 321, s. 714 och 715) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58

anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 276) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Kroks-torp (II: 307), hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet av 1 800 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, samt motionerna I: 198 och II: 207, till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* och herr *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 198 och II: 207, bifalla motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, och till följd därav besluta, att förslagsanslaget till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet icke skulle uppföras å riksstaten för budgetåret 1957/58.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Även vid denna punkt är det fogat en reservation, som går ut på avslag på anslaget. Det har ju redan vid den tidigare behandlingen av detta ärende ifrågasatts att man inom skolöverstyrelsen skulle göra en utredning om till vilka dessa anslag gick och vilka ändamål de tjänade. Efter en så-

dan utredning skulle man ta ny ställning till anslaget storlek och ändamål. Någon sådan utredning har veterligt inte redovisats, och i avvaktan därpå föreslår reservanterna, att detta förslagsanslag icke skall uppföras på riksstaten för nästa budgetår.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Det är riktigt att skolöverstyrelsen skulle göra en utredning på den här punkten, som herr Nilsson i Göingegården säger, men detta anslag har funnits under en alltför kort tid för att man av verksamheten skulle kunna göra någon sammanställning av värde. Det krävs åtminstone ytterligare ett år innan man kan bedöma detta.

Men vi vet alla hur det ligger till på nykterhetsfronten. Skall man, samtidigt som genom spriten miljoner flyter in i statskassan, dra in ett anslag som avser att hjälpa ungdomen? Jag tycker nog att denna sparsamhet är missriktad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Rimmerfors* (fp) instämde i detta anförande.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Svårigheten i vårt ungdomsarbete är framför allt att få fram tillräckligt många ungdomsledare. Det ökade stöd som kammaren nyss har beviljat till utbildning av ungdomsledare tror jag är välbetänkt. När det gäller bidragen till ungdomens fritidsverksamhet har detta nog i stor utsträckning kommit till god nytta inom ungdomsorganisationer eller tillfälligt bildade grupper, men jag vill ändå ifrågasätta, om inte bidraget oftast förfelar sin avsedda verkan. Det skulle egentligen stimulera till ny och ökad ungdomsverksamhet, men det kommer till mycket stor del redan tidigare organiserade verksamheter till godo, organisationer

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

som visserligen är tacksamma för bidraget, men som skulle klara sig bra utan och har lika stor verksamhet ändå. Det gäller bland annan scoutrörelsen, som får en mycket stor del av dessa bidrag. Jag är själv scoutledare, och i min kår i Nyköping utnyttjas givetvis möjligheterna till bidrag, och vi är tacksamma för vad vi får den vägen. Men vår scoutkår är inte på något sätt beroende av dessa anslag. Vi kan klara oss genom lotterier och basarer eller genom att anlita andra utvägar, och detta är mycket värdefullt för ungdomsarbetet genom att medlemmarna själva får känna ansvar för och bidra till föreningens ekonomi.

Herr talman! Jag tror att ungdomsarbetet behöver statligt stöd framför allt för en utbildning av ungdomsledare och anställning av sådana, men jag tror att man utan vidare kan ta bort bidragen till fritidsgrupperna och ber därför att få yrka bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag anser för min del att det anförande, som vi nu har lyssnat till, förräder en fullständig ovetskap om hur det är i praktiken. Om den scoutkår, som talaren representerar, inte har behov av anslaget från centralorganisationen är det ju bara att säga nej därtill och tala om att man klarar sig ändå. Men jag skulle vara mycket dåligt underrättad, om jag inte visste att Sveriges scoutförbund och övriga ungdomsorganisationer, som driver liknande verksamhet, är mycket tacksamma för det stöd som staten lämnar och att de skulle bli mycket ledsna, därest man skulle följa reservanternas förslag.

Är det någonting som vi framför allt bör undvika att låta ungdomen syssla med, så är det att den skall behöva hålla på med en mängd ovidkommande uppgifter för att skaffa de ekonomiska möjligheterna till ungdomsverksamhe-

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

ten. Staten har en skyldighet i vår tid att hjälpa dessa frivilligt arbetande organisationer av olika slag att sätta in sin kraft på det som är det väsentliga i verksamheten, nämligen att handleda ungdomen i skilda hänseenden, så att den inte skall behöva plöttra bort sin tid och kraft på att genom lotterier och tillställningar m. m. försöka skaffa det kapital som är nödvändigt. Jag tror att Sveriges ungdomsorganisationer är tack-samma för det bidrag som staten lämnar och jag tror också, att Sveriges riksdag gör en verkligt bestående insats för framtiden genom att ge dessa organisationer ekonomiska möjligheter att föra sin verksamhet framåt.

I detta anförande instämde herrar *Dahlén* (fp), *Keijer* (fp), *Jacobsson* i Tobo (fp), *Carlsson* i Huskvarna (fp), *Johansson* i Norrköping (s), *Boija* (fp), *Hamrin* i Kalmar (fp), *Engkvist* (s), *Nilsson* i Lönsboda (fp), *Olofson* (fp), *Löfgren* (fp), *Nelander* (fp), *Nestrup* (fp), *Svenning* (s), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Lundqvist* (s) och *Sjölin* (fp), fröken *Sandell* (s) samt herrar *Swedberg* (fp), *Jacobsson* i Sala (s), *Bark* (s), *Hammar* (fp), *Mellqvist* (s) och *Andersson* i Långviksmon (fp).

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammar-nen utskottets hemställan.

Punkten 60

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 61***Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 324, s. 718—720) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett reservationsanslag av 1 360 100 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 68) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar m. fl.* (II: 82), hade hemställts, att anslagspos-ten till grundbidrag till nykterhetsorga-nisationer m. fl. måtte höjas från i pro-positionen föreslagna 306 000 kronor till 500 000 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts för-slag ävensom med avslag å motionerna I: 68 och II: 82, till Bidrag till nykter-hetsorganisationer m. m. för budget-året 1957/58 anvisa ett reservationsan-slag av 1 360 100 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 293 och II: 340 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Sunne* och *Widén*, frö-ken *Vinge*, herr *Helén* och fröken *Lilje-dahl*, vilka ansett att utskottet bort hem-ställa att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts för-slag samt motionerna I: 68 och II: 82 till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 1 391 100 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 293 och II: 340 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför.

Punkten föredrogs; och anförde där-vid:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I här föreliggande fråga — bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. — har utskottet givit nykterhets-rörelsen och dess arbete ett mycket oförbehållsamt erkännande. Kan man på nykterhetshåll vara annat än tack-sam för följande omdöme: »Utskottet finner det angeläget att framhålla det samhällsgagnande arbete, som bedrives av nykterhetsorganisationerna. Det sy-

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

nes utskottet i dagens läge vara av stor vikt att en stark nykterhetsrörelse kan bistå samhället i kampen mot alkoholskadorna. Inför det förändrade nykterhetspolitiska läge, som inträdde med den nya lagstiftningen om alkoholförsäljning, beslöt 1954 års riksdag en väsentlig utbyggnad av statens bidrag till nykterhetsrörelserna. Den aktuella situationen när det gäller folknykterheten och därmed sammanhängande problem påkallar emellertid enligt utskottets mening en ytterligare förstärkning av statsanslagen på detta område. En sådan förstärkning bör också enligt utskottets mening vara statsekonomiskt motiverad med hänsyn till de avsevärt ökade intäkter, som alkoholhanteringen de senaste åren tillfört statsverket.»

Som synes har vi här ett mycket superlativt omdöme om nykterhetsorganisationerna och deras arbete, följt av ett nästan kategoriskt påkallande av en ytterligare förstärkning av statsanslagen till dessa organisationers verksamhet för allmän folknykterhet. Icke utan intresse avvaktar man då vad utskottet har att säga om ett par motioner, som syftar till en sådan förstärkning av det statliga bidraget, nämligen motionen I: 68 av herr Sunne m. fl. och II: 82 av mig själv och några andra. Båda dessa motioner avser att anslagsposten till grundbidrag för nykterhetsorganisationer m. fl. skall höjas från i propositionen föreslagna 306 000 kronor till 500 000 kronor. Det blir avslag — visserligen under mycket höviska former, men ändå avslag. »Utskottet finner sig icke berett att på tillgängligt material förorda en anslagsförstärkning till det ena eller andra slaget av bidrag.» Så kommer emellertid en verklig ljusglimt: »Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t noga överväger hithörande problem och för 1958 års riksdag framlägger förslag till ökat statligt stöd till nykterhetsrörelsen.»

Utskottet hemställer alltså om avslag på motionerna. Skrivningen är emeller-

tid så välvilligt formulerad, att man ett tag funderar på att låta udda vara jämnt, dvs. avstå från att yrka bifall till motionerna. Det vill jag också göra. Samtidigt hemställer jag likväl om bifall till den vid punkten 61:o fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl., som bl. a. går ut på att anslagsposten till grundbidrag i enlighet med skolöverstyrelsens förslag höjs med 10 procent eller med 31 000 kronor. Därigenom får nykterhetsorganisationerna åtminstone någon kompensation för den kostnadsökning de fått vidkännas under de senaste åren.

Av utskottets skrivning synes mig framgå att utskottet i stort sett accepterar motionernas argumentering för ett ökat grundbidrag åt de olika nykterhetsorganisationerna. Det är odisputabelt att nykterhetsrörelsen under de senaste åren betydligt ökat sitt medlemsantal. Verksamheten har också över hela linjen avsevärt utbyggts och effektiviserats. Att fortlöpande hålla denna vidgande verksamhet i gång och att ytterligare utöka och förnya densamma har medfört, att de fasta kostnaderna för nykterhetsorganisationerna betydligt ökat. Härtill bidrar även penningvärdeförsämringen. Allt detta underströks redan i motionerna.

Låt mig nu nämna några siffror och fakta på det att kammaren må förstå varom det egentligen rör sig! För närvarande får de olika organisationerna halva lönen till 25 instruktörer. Till detta kommer resor, traktamenten och dylikt. Enligt en i dagarna av CFN slutförd undersökning har nykterhetsrörelsen vid sidan av dessa statligt understödda instruktörer icke mindre än femtio andra instruktörer och ombudsmän. De olika nykterhetsorganisationerna underhåller således av egna medel icke mindre än femtio heltidsanställda ombudsmän och instruktörer. Alla är de fältarbetare och ingen av dem sysselsättes på de administrativa avdelningarna. Denna uppläggning av arbetet är

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

helt i linje med statsmakternas intentioner. Men det är klart att dessa femtio helavlönade arbetare ute på fältet, för vilka intet statsbidrag utgår, åsamkar nykterhetsrörelsen stora ekonomiska bekymmer.

Sannolikt avslöjar jag inte några större hemligheter ifall jag omtalar, att en rad organisationer för att kunna vidmakthålla sin expanderande verksamhet är nödsakade att lita till lotterier och dylikt. Detta sätt att skaffa pengar känns emellertid på många håll som en börda. Själva förfaringssättet är heller inte helt invändningsfritt. I varje fall ter sig detta med lotterier som en förtvivlans sista utväg — och den borde verkligen besparas alla de föreningar, som söker bistå samhället i kampen mot alkoholskadorna.

Nu invänder någon: Utskottet beställer ju i tydliga ordalag till 1958 års riksdag ett ökat statligt stöd till nykterhetsrörelsen. Om detta är blott gott att säga. Men inte hjälper denna beställning våra nykterhetsorganisationer i deras nusituation. Tyvärr kan de inte leva på en välvillig skrivning. Det kan inte vara rätt att behjätta saken samtidigt som man förhalar den. Systemet för sent är ett farligt system i vår tid i fråga om här föreliggande angelägenhet.

Vad man vill söka vinna för en spritfri miljö är framför allt ungdomen. Varje pojke och flicka som råkar på glid kostar samhället icke obetydliga belopp. Redan nu räknar vi med att cirka 175 000 barn växer upp i hem, där far eller mor är alkoholskadad. Det innebär 175 000 barn inom den direkta farozonen. Och inom tio år står vi inför de stora ungdomskullarnas problem. Då kommer alkoholfrågan — som förre finansministern Sköld betecknade som vår största hittills olösta sociala fråga — att bli ännu mer brännande.

Herr talman! Vad jag här sagt är, synes det mig, tillräckligt för att under-

bygga ett yrkande om bifall till motionernas krav på en ökning av anslagsbeloppet från 306 000 kronor till 500 000 kronor. Ändock stannar jag vid att hemställa om bifall till reservationen vid punkten 61. En viss kännedom om det omöjliga i att kämpa mot statsutskottet har dikterat detta mitt ställningstagande.

Skulle till äventyrs någon invända, att anslagshöjningen är så liten, att den varken kan göra något till eller från när det gäller nykterhetsorganisationernas arbete, så vill jag bara svara: Varje bidrag om än så litet hjälper till att utbygga och effektivisera nykterhetsrörelsens ideellt-sociala arbete fram mot en allmän folknykterhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid punkt 61 i statsutskottets utlåtande nr 8 fogade reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Under hänvisning till den föredragning som den föregående talaren har haft nyss och där han citerade valda delar av vad utskottet har sagt i sitt välvilliga utlåtande hemställer jag om ett bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 61:o i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 53 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Långviksmon (fp) erhöll härefter på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel.

Punkterna 62—94

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 365, s. 793 och 794) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Rubbestad m. fl.* väckt motion (II: 321), vari hemställdes, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad detta innebar att till skulptören Bror Marklund skulle utbetalas ett tilläggsbelopp av 15 000 kronor, dels ock till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 185 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts för-

slag och med avslag å motionen II: 321, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Staxäng* och *Rubbestad*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 321, till Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 185 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag skall inte länge uppehålla debatten, men det här är ändå en så pass viktig fråga, att jag inte kan underlåta att säga något.

Saken är ju den att 1946 års riksdag anslog 50 000 kronor för att pryda kanslihusets runda gård. För en del av dessa 50 000 kronor anordnade man en pristävling, och i den deltog en hel del konstnärer. Den som vann första priset var denne Marklund, som utfört konstverket. Statens konstråd träffade avtal med honom i maj 1950, och det var meningen, att konstverket skulle vara färdigt i slutet av 1951. Marklund hann emellertid inte att göra det färdigt då. Han fick det färdigt först 1956. I det kontrakt, som var upprättat och som var underskrivet av både Marklund och konstrådet, stadgades, att han skulle utföra detta arbete för 40 000 kronor.

När skulpturen var färdig, framlämnade Marklund en räkning på 47 000 kronor, och detta belopp erhöll han, trots att kontraktet gällde bara 40 000 kronor. Dessutom har han sålt vissa ritningar och skissmaterial, som han har fått 15 000 kronor för. Inalles har han sålunda fått 55 000 kronor för arbetet, som var kontrakterat för 40 000 kronor. Detta oaktat har konstrådet nu begärt,

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

att riksdagen skall anvisa ytterligare 15 000 kronor, så att hela summan skulle belöpa sig till 70 000 kronor, som han skulle ha för detta konstverk.

Jag tycker det är anmärkningsvärt, att om man har träffat ett avtal med en viss person, så här efteråt komma och betala betydligt mer än vad som var stipulerat. Det brukar man väl i allmänhet inte göra, utan ett träffat avtal får man väl fullfölja. Denne Marklund hade ju skrivit på kontraktet och hade ingen som helst rätt att erhålla mer än det som var stipulerat.

Om det hade varit ett vackert konstverk som hade förfärdigats, så skulle det naturligtvis ha prytt den runda gården. Den är ju vacker i och för sig själv med de fina pelare och dylikt som där finns. Ett vackert konstverk skulle naturligtvis kunna tilltala inte bara dem som har sin vistelse i detta hus, utan alla dem som kommer på besök skulle ha förnummit en känsla av behag, om det hade varit något vackert. Men när man kommer och får se det beläte som står där, så måste man säga, att det känns något underligt i kroppen på en. Inte kan det väl vara svenska folket värdigt att slösa pengar på ett sådant här konstverk, som retar sinnet på litet var, när man kommer och får se det. Jag är övertygad om att de flesta av svenska folket som kommer och får se detsamma, har precis samma uppfattning som jag, och om riksdagen skulle bifalla statsutskottets förslag, kommer de säkerligen att undra ute i bygderna, vad det är för figurer, som man har sittande där uppe i riksdagen, som kan slösa pengar på dylika konstverk. Jag för min del vill i alla fall inte vara med om det.

Jag har reserverat mig mot beviljande av detta anslag först och främst som sagt därför att det finns ett kontrakt som stadgar betydligt lägre summa men också därför att jag anser att detta konstverk inte på långt när är värt det pris som är kontrakterat.

Med hänsyn till den sena timmen vill jag inskränka mig till det anförda och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det finns i anledning av herr Rubbestads motion och reservation två ting att lägga märke till. Det ena är att anslaget till utsmyckning av statliga byggnader är ett knappt anslag. Det utgår med 200 000 kronor och har gjort det under några år. Statens konstråd har ansett att en höjning till 500 000 kronor vore motiverad och föreslår att man i en första etapp skall höja anslaget till 350 000 kronor. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har inte ansett sig kunna gå med på detta. Han föreslår att anslaget alltså begränsas till 200 000 kronor, tydligen av ekonomiska skäl. Detta har utskottet accepterat. Men nu föreslår herr Rubbestad att anslaget skall sänkas till 185 000 kronor. Det är faktiskt detta hans aktion innebär, och det är så till vida ett mycket märkligt förslag. Jag tror att den svenska konstvärlden skulle ha all anledning att protestera emot en lösning i den riktningen.

Den andra saken, som jag skulle vilja peka på, är att herr Rubbestad inte respekterar upphovsmannarätten till konstnärliga verk. Det är ju så, som framgår av handlingarna, att konstnären Marklund har överlåtit skisserna till detta konstverk till arkivet för dekorativ konst i Lund. Han har för detta erhållit en summa av 15 000 kronor. Enligt uppgift hade Marklund kunnat få den mångdubbla summan om han hade sålt skisserna på den fria marknaden. De skulle då ha skingrats. Av intresse för museet och för konstforskningen har han nöjt sig med denna summa. Med detta må det nu vara hur som helst, men herr Rubbestad menar att dessa 15 000 kronor bör inräknas i priset på ett helt annat konstverk, d. v. s. han vill förmena Marklund rätten till

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

sina skisser. Den uppfattningen är inte förenlig med respekten för upphovsmannarätten till konstnärliga verk.

Herr Rubbestad har tidigare vid behandlingen av detta ärende undvikit — förståndigt nog såvitt jag förstår — att dra in konstnärliga värderingar i sin argumentering. I dag har han gjort det, det är hans fulla rätt. Men riksdagen kan ju inte gärna etablera sig som en konstjury, och själv har jag ingen anledning att deklarerat vad jag tycker om Marklunds konstverk. Organet härför är statens konstråd, och av handlingarna framgår att konstrådet anser att det är fråga om ett intensivt och konstnärligt högtstående verk, som Marklund under flera år nedlagt arbete på vid genomförandet av detta utsmykningsuppdrag.

Kostnaderna har Marklund själv redovisat till 47 000 kronor. Han har inte begärt någonting utöver de 40 000 kronor som var kontrakterade och det är alltså oriktigt när herr Rubbestad påstår att han i en första etapp fick 7 000 kronor extra och nu föreslås få ytterligare 15 000 kronor. Här är det fråga om att genom 15 000 kronor kompensera Marklund för förluster, framför allt beroende på prisstegringar som i huvudsak inträffat under själva kontraktstiden, och dessutom ge honom någon ersättning för hans arbete. Ur dessa synpunkter måste detta anslag på 15 000 kronor betraktas som i hög grad skäligt. Det innebär dessutom inte någon höjning av anslagsposten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Att jag vill pruta 15 000 kronor på anslaget till konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader är konsekvensen av att jag för min del inte vill vara med om att Marklund skall ha ytterligare 15 000 kronor, men i övrigt prutar jag inte alls något av det anslag departementschefen förordat.

När det sedan gäller upphovsmannarätten har jag inte bestritt att han har rätt att sälja detta skissmaterial, som han ändå var tvungen att frambringa för att få till stånd detta konstverk. Detta hade han rätt att sälja. Men ett faktum är att han redan har bekommit 55 000 kronor för konstverket, och skulle han nu få ytterligare 15 000 kronor skulle han erhålla inalles 70 000 kronor.

Det föreföll mig som om herr Arvidson ville ställa konstrådet utanför allt slags kritik. Jag anser att konstrådet också har ett visst ansvar i denna sak, när man uppmuntrar sådant som det här är fråga om. Vi vill ha vackra saker förfärdigade och inte sådana skrämmande ting som ingen tycker om. Har vi ett konstråd som inte begriper detta, bör vi avskaffa konstrådet och se till att vi får ett annat som har bättre smak, så att vi kan få se litet bättre konstverk. Jag har ingenting emot att offra litet pengar på konstverk, om de är vackra. Men de skall inte vara sådana att de skrämmar folk.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! En allvarlig talesman för utskottsmajoriteten har kanske att konstatera att reservanten herr Rubbestads inlägg i likhet med alla västsvenska förkunnelser av äkta art sönderfaller i tre delar.

Den första delen gällde frågan, huruvida konstnären har fått för mycket betalt eller inte. När herr Rubbestad talar om den saken, beaktar han inte att konstverket har under arbetets gång blivit avsevärt mycket större än som från början var avsett, och en produkt av detta slag kostar mera för varje kubikmillimeter.

För det andra bestod herr Rubbestads förkunnelse av en fråga, huruvida konstverket är värt det pris som staten fått betala. Ja, herr Rubbestad,

Konstnärlig utmyckning av statliga byggnader

de rena hantverksutgifterna för denna prestation var större än den kontrakts-summa som konstnären från början hade fått sig tilldelad.

Den tredje och viktigaste delen, som naturligtvis i denna stund måste ge kammaren livliga bekymmer, var frågan, om det verkligen är ett vackert konstverk eller inte. Herr Rubbestad får varje gång han passerar konstverket underliga känslor i kroppen. Nu är det så, herr talman, att all modern konst bygger på ett moment av uppegelse hos den som uppfångar det konstnärliga värdet. Jag tror att även herr Rubbestad, fastän han inte är medveten därom, blivit delaktig av en verklig konstnjutning.

Det är naturligtvis ovärdigt för en talesman för utskottsmajoriteten att påminna om att detta konstverk skulle, enligt vad det säges, åskådliggöra någonting annat än man i första ögonblicket upptäcker. Den stora modern som på det lilla barnet har sagts vara en bild av den i Sverige rådande koalitionen, och det kan ju då tänkas att konstverket inte kunde ha blivit vackrare. Men detta är alltså inte något påstående som jag nu vill göra.

Jag ber, herr talman, med hänsyn till den tidiga timman att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar den värdiga representanten för statsutskottet för de kloka ord som han här yttrat.

Herr Helén framhåller att konstnären har gjort ett större konstverk än det som ursprungligen var beställt, men ingen har väl bett honom göra det. Han har själv begärt att få arbeta om konstverket, eftersom det i den första utformningen visade sig vara alltför otympligt, och han fick då intet som helst löfte om ökad ersättning, utan han skulle erhålla det belopp som var stipulerat, trots att konstverket blev större än som var avsett.

Vad beträffar den andra frågan: om konstverket är värt det belopp som konstnären erhållit, så har jag sagt att med hänsyn till kvaliteten och utseendet hos konstverket tycker jag inte alls att det motsvarar priset. Att herr Helén har en annan mening om den saken kan jag förstå, ty många andra uttalanden av herr Helén har visat att han ibland har synpunkter som avviker från andras. Det är väl en sådan inställning som gör att han nu tycker att detta konstverk är så förfärligt fint.

Jag förstår också att herr Helén är mycket vaken för att konstverket skulle kunna — det var den tredje punkten i hans anförande — åskådliggöra olika saker. Att han tyckte att det erinrade om koalitionen visar att han har god fantasi. Det är troligt att han också kan se andra skuggbilder, om han riktigt väl tittar både fram och bak på figurerna.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Herr Rubbestad förde i sitt senaste anförande in frågan, varför konstnären egentligen gjort dessa ändringar. Jag tror, att jag skall besvara herr Rubbestads fråga genom att citera herr Marklunds eget svar: »Gården tvingade mig. Gruppen var för sluten; det var för mycket för den klassiska gården. Den har själv slutenhet och jämvikt. Det var kontrast som behövdes. Skulpturen måste slåss med kolonnerna. Den måste vidgas, öppnas utåt för att ta emot ljuset ovanifrån. Den måste bli ett uttryck för dynamisk sprängverkan. Skulpturens delar måste sträva bort från centrum som om de under en våldsamt roterande rörelse slängdes ut av centrifugalkraften.»

Han kom underfund med detta under den tid han arbetade med konstverket.

Jag vill, herr talman, gärna påpeka en annan sak i detta sammanhang. För de 15 000 kronor, som herr Rubbestad fört in i diskussionen, har vi på arkivmuseet hemma i Lund — som herr Ar-

Konstnärlig utsmyckning av statliga byggnader

vidson redan nämnt — fått 13 mindre skulpturer och 87 stycken stora skisser i blyerts, i bläck och i tusch. Detta är ett material, som professor Ragnar Josephson uppskattat till — såsom herr Arvidson uttryckte sig för en stund sedan — ett mycket högt värde. Jag är förvånad över att herr Rubbestad drar in dessa 15 000 kronor, som konstnären fått för förarbetena, i diskussionen, ty herr Rubbestad håller ju så strängt på kontraktet, på avtalet. Från den utgångspunkten borde han inte tala om dessa pengar; det fanns nämligen i avtalet en särskild punkt, som gav konstnären rätt till dessa förarbeten. Herr Rubbestad är egendomligt inkonsekvent i denna fråga.

Herr Rubbestad påstår, att konstnären har fått 40 000 kronor enligt avtalet och sedan ytterligare 15 000 kronor, och det betyder — menar herr Rubbestad — att han fått 55 000 kronor. Det har han också, men inte för det konstverk som står här nere. För det som avtalet gällde har han erhållit 40 000 kronor. 15 000 kronor har han fått för något annat, som kontraktet inte omfattade. Om jag köper en gård av herr Rubbestad för 50 000 kronor och sedan i ett annat sammanhang långt efteråt köper inventarier av honom för 25 000 kronor, har jag då betalat 75 000 kronor för gården? Det är så herr Rubbestad resonerar, och det är ändå inte riktigt konsekvent. Skall herr Rubbestad ta med allting, varför lägger han då inte också på de 3 000 kronor, som konstnären fick i tävlingen?

För övrigt tar det faktiskt tid för en konstnär att utföra en sådan här skapelse. Vi måste förstå, att det inte bara är fråga om ett mekaniskt färdigställande. Den berömde norske konstnären Vinge använde åtta år för frisen på Oslo handelsgymnasium, för att ta ett exempel.

Herr Rubbestads sätt att tänka och resonera när det gäller konst kommer mig, herr talman, att tänka på hustrun

till den kände danske diktaren Holger Drachmann. När dagen efter bröllopsnatten randades skakade hon liv i honom och sade: »Upp med dig, Holger, och dikta! Klockan är 7.»

Det är ungefär i den stilen jag föreställer mig att herr Rubbestad ser på det konstnärliga skapandet: det är ett mekaniskt färdigställande, det är att sätta i gång ett arbete efter en given skiss. Så enkel är väl ändå inte saken!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! De 15 000 kronor, som jag kritiserar, är de som vi har att behandla nu i dag och som ligger utanför kontraktet. De 15 000 kronor, som konstnären fått för skissritningarna, är det ingenting att göra åt, men därigenom har han också fått 55 000 kronor. Herr Blidfors skall komma ihåg, att skisserna var nödvändiga att göra, innan konstnären fick i ordning sitt konstverk. Detta material låg alltså inte utanför det hela utan hörde till konstverkets färdigställande. Därför måste man anse, att också det skall tas med i bilden.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 95:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 20 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 96—108

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 109**Kommittéer och utredningar genom sakkunniga**

Kungl. Maj:t hade (punkt 379, s. 811 och 812) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förcheft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Ragnar Bergh* (I: 276) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp (II: 307), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte under punkten 379 till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58

anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh* och *Staxäng*, fröken *Karlsson* och herr *Gerhard Nilsson* i Gävle, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 276 och II: 307, såvitt här vore i fråga, till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Med hänsyn till den reservation på 100 000 kronor, som finns till godo ifrån föregående budgetår på denna punkt, har ett antal reservanter föreslagit en prutning av anslaget med 100 000 kronor för kommande års budget. Jag delar reservanternas uppfattning och yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Förra året anslogs på denna post 600 000 kronor, men för ett par veckor sedan höjdes anslaget med 150 000 kronor på tilläggsstat. Detta hade högern inte någonting att säga om. Högerns representanter reserverade sig inte mot detta anslag. Under innevarande budgetår har det alltså utgått ett anslag på 750 000 kr. för kommittéuppdrag och efter vad vi kan förstå behövs samma belopp nästa år. Det finns inga förutsättningar för de besparingar som herr Nilsson i Göingegården har föreslagit. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels också på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen

vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 109:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 110 och 111

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 112 och 113

Lades till handlingarna.

§ 9

Lokaliseringen av statliga ämbetsverk

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om en allmän utredning rörande lokaliseringen av statliga ämbetsverk.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har inte någon anledning att ställa annat yrkande än utskottet här har föreslagit av den enkla anledningen, att motionen i realiteten är bifallen. Den siktade till en utredning, och denna utredning är redan tillsatt av Kungl. Maj:t. Men jag vill ändå säga några ord med anledning av detta ärende.

Lokaliseringen av statliga ämbetsverk

Jag väckte i fjol en motion, där jag med en ganska utförlig motivering försökte ange min uppfattning beträffande bebyggelsen i tätorter och på landsbygden. Den motionen har sedan föranlett utredningar på ett par punkter. Det gällde det s. k. aktualitetskravet i jorddelningslagen och även tätortsbegreppet. De tankar som förekom angående sanitetsanläggningar vid enfamiljshus har i år fullföljts i en motion av herr Hamrin i Kalmar m. fl., och riksdagen har nyligen godkänt att man skulle få använda vissa medel för att forska och experimentera för att få fram sanitetsanläggningar för mindre bebyggelse.

Den motion, som sysslar med hur man skall kunna begränsa Stockholms tillväxt, är alltså en detalj i det jag anser bör göras för att ordna bebyggelsestrukturen i detta land. Motionen bör inte betraktas som något alternativ till den framstöt, som gjorts av Torsten Andersson, vilkens förslag om hur man skall motverka de stora städernas tillväxt också finns på föredragningslistan i dag. Såvitt jag förstår bör man nämligen använda alla möjliga åtgärder för den anpassning av bebyggelsen här i landet, som av olika anledningar kan anses önskvärd.

Vad beträffar Storstockholm börjar man nu bli överens på nästan alla håll om att man här har en befolkningskoncentration som för vårt land är ogynnsamt stor. Storstockholm rymmer för närvarande nära 1,1 miljoner invånare. Om befolkningens tillväxt fortsätter i detta område, svepes snart alltsamman från och med Södertälje till och med Uppsala in i ett sammanhängande tätortsområde, som då ganska snart kan nå upp till en befolkningssiffra på ett par miljoner, detta i ett land som vid den tiden knappast kan ha mera än 10 miljoner invånare.

De olägenheter som följer med en sådan befolkningskoncentration är visserligen inte i alla enskildheter klarlagda, men man känner i varje fall en hel del

Lokaliseringen av statliga ämbetsverk

av dem. Det blir svårigheter att ordna kommunikationer, de långa resorna, de svårbemästrade problemen med bilarna, livsmedelstransporterna, det blir de dyrare beredskapsåtgärderna och åtskilligt annat. Det kan också pekas på att om landsbygden fortsätter att tunnas ut och de stora städerna, inte minst detta område, växer, kan detta leda till spänningar i riksstyrelsen mellan landsbygd och storstadsområde, som inte är gynnsamma för en demokratisk utveckling i vårt land. Även när det gäller kommunalstyrelsen möter problem av svårbemästrad art, vilka för övrigt också finns påpekade i ett annat förslag på dagens föredragningslista.

Vi har i många sammanhang diskuterat möjligheten att sprida ut delar av förvaltningen till andra orter än Stockholm. Det är bara i ett fall, som man har lyckats att få ett positivt beslut. Det gäller fiskeristyrelsen, som för några år sedan förlades till Göteborg, och jag tror man vågar säga, att experimentet inte har varit så särskilt lyckat. Jag har för min del blivit övertygad om att den linjen, att man skulle sprida ut ämbetsverken över landet till ett flertal orter, av många olika anledningar, som jag har försökt antyda i den här motionen och som jag inte skall upprepa, är en omöjlig linje både med hänsyn till tjänstemännen, som skall arbeta i förvaltningen, med hänsyn till allmänheten, som behöver hålla kontakt med förvaltningen, och med hänsyn till kostnaderna.

Men om man nu å ena sidan nödgas konstatera, att man inte kan sprida ut förvaltningen över landet, och det å andra sidan är klart, att vi här i stockholmsområdet håller på att få en ogynnsamt stor befolkningskoncentration, återstår såvitt jag förstår bara ett tredje alternativ och det är frågan huruvida man kan lägga ett kompletterande förvaltningscentrum utanför stockholmsområdet. Var det skall ligga behöver man inte ha någon bestämd mening om,

eftersom det givetvis måste bli — och för övrigt redan har beslutats om — en förutsättningslös utredning. Jag nämnde Hallsberg i min motion närmast för att konkretisera mina tankegångar. Naturligtvis måste en utredning i det fallet fördomsfritt undersöka, vilka olika möjligheter som finns.

På en punkt har jag en tämligen bestämd uppfattning, och det är att om ett sådant kompletterande förvaltningscentrum skulle komma till stånd, bör man lägga det så långt ifrån Stockholm, att man kommer utanför den egentliga stockholmsråjongen, detta av flera skäl både med hänsyn till försörjningen, med hänsyn till behovet av en landsbygd i närheten av städer, med hänsyn till evakueringsmöjligheter och med hänsyn till försvarssynpunkter. Ty skulle det tänkas att man i det här landet hade två förvaltningscentra, bör de givetvis ligga så långt isär, att man inte vid en militär konflikt förlorar bägge i samma svep.

Regeringsrådet Kurt Holmgren har i en artikel i Dagens Nyheter kommenterat denna fråga och gjort det på ett mycket positivt sätt. På en punkt tycks han emellertid ha missförstått vad jag skrivit i denna motion. Regeringsrådet Holmgren framhåller att man inte bör lägga ämbetsverk i mindre städer än med 20 000—30 000 invånare och menar att min antydning om Hallsberg skulle inrymma en annan uppfattning. Jag har menat att om man skulle tänka på en sådan plats som Hallsberg, kan man göra det, därför att Örebro ligger så nära som kulturellt centrum. Det skulle ju ganska snart bli ett stort sammanhängande tätortsområde, inrymmande Hallsberg, Kumla och Örebro. Det är alltså inte fråga om att placera ämbetsmännen utom räckhåll för ett centrum på 20 000—30 000 människor utan i ett ur kulturell synpunkt större centrum.

De två remissinstanser som här har anlitats, nämligen arbetsmarknadsstyrelsen och organisationsnämnden, har

båda tillstyrkt en utredning, och den är som sagt redan tillsatt. Det finns därför inget yrkande som jag har anledning att tala för, utan jag har endast velat göra några kommentarer för protokollet i samband med att ärendet passerar kammaren.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående införande av nytt värmesystem i riksbankshuset i Stockholm.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Anslag å kapitalbudgeten för ecklesiastikdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—19

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20

Statens lånefond för universitetsstudier

Kungl. Maj:t hade (punkt 21, s. 40 och 41) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.* (I: 118) och den andra inom andra kammaren

Statens lånefond för universitetsstudier

av herr *Nihlfors m. fl.* (II: 128), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 8 300 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (I: 359) och den andra inom andra kammaren av herr *Helén m. fl.* (II: 445), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte till statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 300 000 kronor uppräknat investeringsanslag av inalles 8 300 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 118 och II: 128 samt I: 359 och II: 445, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga, till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrarna *Axel Andersson, Sunne, Nils Theodor Larsson* och *Widén*, fröken *Vinge*, herr *Helén* och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 118 och II: 128 samt I: 359 och II: 445, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga, till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 8 300 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag klockan tre på natten måste ta kammarens tid i anspråk för att tala om ett miljonanslag, men jag råar ju inte för att vi måste ta upp frågan vid denna sena

Statens lånefond för universitetsstudier

timme. Jag beklagar det framför allt med hänsyn till de studenter som är beroende av möjligheterna att få lån från denna statens lånefond för universitetsstudier.

Ur denna fond lämnas räntefria lån till studerande vid universitet och högskolor, men det är inte vilka studerande som helst. Ett villkor är att de skall vara obemedlade eller mindre bemedlade och ha utpräglad studiebegåvning. Att lånen är räntefria innebär att de är räntefria under studietiden, men efter examen löper de med ränta.

Kungl. Maj:t har här föreslagit ett oförändrat anslagsbelopp. Nu måste man skilja mellan dem som redan är inskrivna och har fått lån och som enligt de hittills tillämpade reglerna bör ha fortsatta lån så länge de är därtill berättigade — de lånen är i genomsnitt på 2 200 kronor per år — och å andra sidan dem som kommer att skrivas in i höst och får slåss om den lilla del av anslaget som då är kvar.

Till saken hör att studentantalet till hösten beräknas öka med 20 procent. Anslaget till nya lån behöver lyckligtvis inte öka lika mycket, eftersom det flyter in en del amorteringar, som kan tas i anspråk. Det är glädjande, som utskottet haft tillfälle att konstatera, att dessa studenter i allmänhet sköter lånen mycket bra. Det gör, som utskottet har uttalat, att detta är en synnerligen värdefull form av hjälp och en hjälp som är förhållandevis litet kostnadskrävande, eftersom pengarna efter hand flyter in igen och kan lånas ut till nya studenter.

Men om nu lånen skall kunna beviljas i samma utsträckning som förut, behöver anslaget enligt garantilånenämndens beräkning vara 8,3 miljoner. Reservationen till utskottsutlåtandet går ut på att anslaget skall höjas till detta belopp, medan departementschefen bara går med på 6 miljoner. Följer vi departementschefens förslag, så innebär det att av de nya låneansökningarna bara hälften så många kan beviljas nästa

år som i år, och detta under en tid då vi enligt vad vi väl alla är överens om bör söka bredda rekryteringen och få studerande också från andra ekonomiska skikt än förut. Denna nedprutning av anslaget äventyrar den sociala breddningen.

Anledningen till att man är så angelägen om dessa räntefria lån är att det för en studerande, som ju är utsatt för många andra påfrestningar under sin studietid, är svårt att uthärda denna tanke att hans skuldbörda växer inte bara därigenom att han behöver låna mer och mer för varje år, utan skuldbördan växer varje år med ränta och med ränta på ränta. Det är detta man vill komma ifrån. Det verkar särskilt avskräckande på sådana grupper där man inte genom tradition är van vid att kunna klara av studieskulder, sedan man blivit färdig med utbildningen.

Jag vill med hänsyn till den av oss alla önskade sociala breddningen av rekryteringen till universitet och högskolor yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Nihlfors* (fp).

Herr **SVENSSON** i Alingsås (s):

Herr talman! Utskottet är nog till stora delar överens med den föregående talaren om att den här formen för beviljande av lån till universitetsstudier är synnerligen lämplig för sitt syfte. Jag vill emellertid erinra om vad fröken Vinge nämnde i sitt anförande, att det nu åskas ett investeringsanslag på inte mindre än 6 miljoner kronor. En ökning enligt motionärernas och reservationens yrkanden till 8,3 miljoner är ju ändå inte betydelselös ur ekonomisk synpunkt, även om vi kan vara överens om att den form, som här tillämpas, är synnerligen ändamålsenlig.

Utskottet har också poängterat i sin skrivning, att denna låneform är den för statsverket minst betungande av de nuvarande studentsociala åtgärderna, och utskottet förutsätter att möjlighe-

terna att förstärka medelsanvisningen till ifrågavarande ändamål upptas till ett noggrant övervägande vid höstens budgetarbete.

Jag tycker nog att vi bör kunna vara överens om att nöja oss med detta understrykande från utskottets sida och avvakta vad departementet kan komma med nästa år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20:o i utskottets utlåtande nr 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Vinge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 48 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 21

Allmänna studielånefonden

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp):

Herr talman! På denna punkt behandlar statsutskottet investeringsanslaget till allmänna studielånefonden. Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag om investeringsanslag avser 10,5 miljoner kronor. Det innebär en ökning med 1 miljon kronor. Som herr Onsjö här tidigare har anfört har såväl han som jag motionsvägen hemställt om en ytterligare uppräknings med 700 000 kronor, vilket står i full överensstämmelse med studiehjälpsnämndens förslag.

Med hänsyn till tidpunkten på dygnet skall jag inte ingå på någon närmare motivering, utan jag vill bara understryka vad utskottet säger, att ifrågavarande låneverksamhet på längre sikt är långt mindre betungande för statsverket än annan ekonomisk studiehjälp. Utskottet hade därför gärna sett, heter det, att departementschefen vid budgetavvägningen hade kunnat finna utrymme för en ytterligare uppräknings av anslaget till det belopp som studiehjälpsnämnden föreslagit. Så har nu inte kunnat ske, men utskottet säger att utskottet finner det synnerligen angeläget att Kungl. Maj:t för 1958 års riksdag framlägger förslag om ökad medelsanvisning för detta ändamål.

I detta uttalande, herr talman, vill jag helhjärtat instämma. Jag vågar räkna med att motionerna, såväl herr Onsjös som min, praktiskt taget är bifallna, fastän den praktiska tillämpningen skjutes ett år framåt i tiden.

Med detta anförande, i vilket herrar Carlsson i Stockholm (fp) och Onsjö (bf) instämde, var överläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 22***Lån till Uppsala studentkår**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald m. fl.* (I: 120) samt den andra inom andra kammaren av herr *Munktell m. fl.* (II: 129) hade hemställts, att 1957 års riksdag måtte anvisa ett lån å 1 280 000 kronor till Uppsala studentkår för uppförande och inredande av en studentmatsal med cirka 260 platser och kafélokaler.

Utskottet hemställde

a) att motionerna I: 120 och II: 129 icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Sunne*, *Nils Theodor Larsson* och *Widén*, fröken *Karlsson*, fru *Wallin*, fröken *Vinge*, herr *Helén* och fröken *Liljedahl*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 120 och II: 129, till Lån till Uppsala universitets studentkår för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 1 280 000 kronor;

b) av herr *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag vill på samma sätt som fröken *Vinge* beklaga för deras skull, som ärendet rör, att denna utomordentligt viktiga fråga kommer upp så sent.

I denna punkt har utskottet yrkat avslag på motionen, vari har hemställts om anvisande av lån på 1 280 000 kronor till Uppsala studentkår för uppförande av en studentmatsal.

Varför är då den frågan så viktig för studenterna? Jag vill börja med att konstatera, att Uppsala studentkår är den enda större studentkår i landet, som

saknar en av studenterna själva driven och kontrollerad restaurang. Den bristen har varit kännbar i över 100 år, och det är ett faktum, att studenterna i Uppsala likaså i över 100 år har arbetat för att få den avhjälpt. Men Uppsala studentkår är inte rik, och den har inte kunnat klara av det själv, trots att kåren enhälligt ansett, att detta är ett av de mest angelägna studentsociala önskemålen.

Jag skall, herr talman, nöja mig med ett par korta konstateranden. För ett par år sedan gjordes av sociologiska institutionen i Uppsala en utredning om uppsalastudenternas matvanor. Därav framgick, att medeltalet mål lagad mat per dag för uppsalastudenterna har sjunkit mycket kraftigt under de senaste åren.

Utredningen konstaterar att det är en utveckling, som klart måste sättas i samband med de högt uppskruvade måltidspriserna och bristen på moderna och ändamålsenliga matställen. Jag skulle önska att kammarens ledamöter såge de mjölkbarer och smårestauranger, som uppsalastudenterna genomsnittligt är hänvisade till. Över hälften av de tillfrågade uteätande studenterna anser också att de höga matkostnaderna är en primärt restriktiv faktor beträffande deras matvanor.

Jag vill vidare konstatera att staten tillhandahåller kårlokaler för de studerande vid åtskilliga högskolor och att det har utgått ränte- och amorteringsfria lån till exempelvis Akademiska föreningen i Lund, tekniska högskolan i Stockholm etc. för utbyggnad av kårlokaler. Detta har icke skett i Uppsala. Uppsala är alltså med andra ord klart eftersatt i dessa avseenden. Vilken roll detta spelar kan konstateras om man ser på det förhållandet, att statsstipendienämnden i Uppsala per månad och statsstipendiat utbetalar cirka 40 kronor mer än statsstipendienämnden i Stockholm för den s. k. kostförmånen. Man kan också räkna om detta på ett annat sätt — jag skall inte gå in därpå i de

Lån till Uppsala studentkår

talj — och kommer då till det resultat, att om det vore samma matkostnader i Uppsala som i Stockholm skulle man i Uppsala kunna utdela icke mindre än ytterligare mellan 70 och 80 s. k. hela statsstipendier, omfattande både kost och logi. Under budgetåret 1955/56 utdelades 474 sådana stipendier, och man skulle alltså kunna öka antalet med en mycket stor procent.

Jag konstaterar vidare att den s. k. studentsociala utredningen år 1948 framhöll att en av studentmatsalarnas främsta fördelar säkerligen ligger i att de verkar prisreglerande. Detta har man ansett sig kunna konstatera exempelvis i Lund, och det är en av orsakerna till att matpriserna där är lägre än i Uppsala.

Det skulle, herr talman, vara mycket mer att säga i detta ärende, men med hänsyn till, som en del talare brukar säga, denna tidiga timme konstaterar jag vidare endast att studentantalet enligt olika prognoser kommer att stiga oerhört. Följaktligen kommer den brist som här föreligger att bli än mera kännbar under de kommande åren. Det finns olika sådana utredningar. Jag kan bara erinra om att universitetsutredningen har kommit till det resultatet, att de studerandes antal kommer att stiga från inte fullt 23 000 år 1955 till ungefär 40 000 år 1965.

Ja, herr talman, jag inskränker mig till detta och slutar med att varmt vädja till kammaren att visa förståelse för de studerande vid vårt största och äldsta universitet. Det är otvivelaktigt — det kan jag som lärare vid detta universitet och som väl kännande till förhållandena klart konstatera — ett mycket starkt behov som här föreligger. Andra kammaren skulle genom att redan i år antaga det i reservationen framlagda förslaget också kunna ge studenterna en verklig uppmuntran, som inte minst den skulle vara av mycket stor betydelse.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Hamrin* i Kalmar (fp), *Rylander* (fp), *Hammar* (fp), *Fröding* (h), *Gezelius* (h), *Heckscher* (h), *Eliasson* i Stockholm (fp) och *Jacobsson* i Tobo (fp), fru *Wallin* (s) samt herrar *Lothigius* (h), *Nestrup* (fp), *Nilsson* i Göingegården (h) och *Agerberg* (h).

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Jag har kommit i beröring med detta problem, sett ur uppsalastudenternas synvinkel, och jag har blivit uppriktigt ledsen då jag konstaterat den oföretagsamhet och brist på verklig vilja, som sedan många år präglar statsmakternas handläggning av denna fråga, vilken redan nu blivit ett för många studenter brännande problem, som direkt berör liv och hälsa.

Utskottet har, säges det, varit positivt i sin skrivning, fast man är efter år avstyrkt i ärendet väckta motioner. Måhända har man med dessa välvilliga skrivelser lyckats freda samvetet, men studenterna har ingalunda blivit hjälpta i sina svårigheter. De är inte betjänta av aldrig så välvilliga utskottsskrivelser. Vad de behöver är att till överkomligt pris få ett ordentligt mål lagad mat varje dag.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Jag ber kammaren observera att det här ändå gäller ett lån på 1 280 000 kronor för det ändamål som det här är fråga om. Det är inte så, att inte utskottet skulle vara intresserat av att denna fråga löses på ett sätt som skulle vara acceptabelt. Vi tror nog också att behov föreligger för Uppsala universitet att få denna matsal för studenterna. Men vi anser frågan vara av en sådan storleksordning, att vi inte gärna kan ta ett separat beslut på den-

Lån till Stockholms högskolas studentkår

na punkt utan att frågan prövas hos vederbörliga instanser. En sådan prövning har ju inte ägt rum hittills. Det är av den anledningen som utskottet även i år ställer sig mycket positivt till att en sådan prövning skall komma till stånd.

Utskottet erinrar också om de tidigare uttalanden som gjorts i denna lånefråga från riksdagens sida. Utskottet förutsätter även att Kungl. Maj:t tar ifrågavarande ärende under allvarlig omprövning vid budgetplaneringen för budgetåret 1958/59. Utskottets yrkande innebär inte bara ett formellt avslag av dessa motioner, utan vi hemställer, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört beträffande angelägenheten att tillmötesgå detta krav.

Jag tror att kammaren gör klokt i att följa utskottets förslag i detta hänseende vid årets riksdag. Jag är också övertygad om att ett sådant beslut skall leda till resultat i åsyftad riktning.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag skall på grund av den långt framskridna tiden fatta mig synnerligen kort.

Jag konstaterar först och främst, att ett genomförande av förslaget på grund av penningvärdeförsämringen har blivit dyrare för varje år. För två år sedan var kostnaderna beräknade till 985 000 kronor, för ett år sedan till 1 030 000 kronor, och nu är de beräknade till 1 280 000. Detta är en ganska farlig tendens. Jag tycker att vi borde bifalla förslaget innan det blir för dyrt.

Med all uppskattning för vad herr Svensson i Alingsås sade om att han önskade att det skulle bli resultat och allting i den stilen, vill jag bara konstatera, att utskottets skrivning är svagare i år än förra året. Förra året skrev nämligen utskottet och bad om förnyad prövning, så att förslag i ämnet skulle

kunna föreläggas 1957 års riksdag. I år ber utskottet endast Kungl. Maj:t att ta frågan under allvarligt övervägande. Utskottet ber alltså inte ens om ett förslag.

Jag vidhåller mycket varmt mitt yrkande om bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr MunkteLL begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22:o) i utskottets utlåtande nr 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr MunkteLL begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 78 ja och 77 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 23

Lån till Stockholms högskolas studentkår

I en inom andra kammaren av herr

Håstad m. fl. väckt motion (II: 440) hade hemställts, att riksdagen måtte såsom ränte- och amorteringsfritt lån till Stockholms högskolas studentkår, som en första del av ett totalt statsanslag på 2 250 000 kronor för tillbyggnad av studentkårens kårhus, för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att motionen II: 440 icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

a) av herr *Arvidson*, och

b) av herr *Helén*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *ARVIDSON* (s):

Herr talman! Jag har en blank reservation på denna punkt, som innebär bifall till den av herr *Håstad m. fl.* väckta motionen. På grund av den långt framskridna tiden skall jag avstå från att motivera min reservation. Jag inskränker mig att yrka bifall till den av herr *Håstad m. fl.* väckta motionen.

I detta anförande instämde herrar *Håstad* (h), *Eliasson* i Stockholm (fp), *Carlsson* i Stockholm (fp), *Dahlén* (fp) och *Heckscher* (h).

Herr *SVENSSON* i Alingsås (s):

Herr talman! En av de väsentliga orsakerna till att statsutskottet inte ansett sig kunna biträda denna framställning är att det pågått förhandlingar inom en av ecklesiastikdepartementet och Stockholms stad utsedd förhandlingsdelegation. Där pågår förhandlingar beträffande studentkårens kårhus, och statsutskottet har ansett det vara angeläget att resultatet av dessa förhandlingar avvakts, så att man sedan kan ta ställning till frågan.

10 — *Andra kammarens protokoll 1957. Nr 16*

Lån till Stockholms högskolas studentkår

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 24

Lades till handlingarna.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 4, 7, 10, 11, 13—17, 19, 20, 23—25, 27, 29, 34 och 35

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1957/58.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1957/58 till Armén: Remontering,

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markför-

värv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner,

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för flyktningstudenter m. m., och

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1957/58 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående anskaffande av en offset- och koppartrycksrotationsmaskin för sedeltryckeriet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382), m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel jämte i ämnet väckta motioner.

tets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1957/58 till Säkerhetsanstalter för sjöfarten och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1957/58 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1957/58 jämte i ämnet väckt motion;

§ 15

Anmäldes och godkändes statsutskot-

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående övertagande av staden Västerviks förpliktelser gentemot vissa befattningshavare; och

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för en förenklad statsbidragsgivning, avseende driftbidragen till primärkommunerna.

Härefter anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet nr 228, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1957/58 till Fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök: Undersökningar inom sötvattenslaboratoriet samt Fiskeriintendenter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1957/58 till Fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök: Avlöningar och Omkostnader jämte i ämnena väckta motioner; och

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till stipendier jämte i ämnena väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 2 mom. lagen den 28 september 1951 (nr 649) om straff för vissa trafikbrott;

nr 241, i anledning av väckt motion angående framställning till Kungl. Maj:t om översyn av riksåklagarämbetets instruktion; och

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 292 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse m. m.

§ 16

Tillkännagavs, att till herr talmanen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 673, av herr *Rylander m. fl.*, i anledning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan angående ändrade tjänste- och personalförteckningar för ombudsmännens expeditioner m. m.

Denna motion bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

§ 18

Meddelande ang. felröstning

Ordet lämnades på begäran till

Fröken WETTERSTRÖM (h), som anförde:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel vid statsutskottets utlåtande nr 92 punkt 20. Jag skulle ha röstat nej i stället för ja.

Kammararens ledamöter åtskildes här efter kl. 3.36 på natten.

In fidem
Gunnar Britth